

T.C.

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Doktora Tezi

RIFAT BABA DÎVÂNİ

Mehmet Sadık ÖZKAN
20915303

Danışman
Prof. Dr. Ramazan SARIÇİÇEK

Diyarbakır 2024

T.C.
Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Doktora Tezi

RIFAT BABA DÎVÂNİ

Mehmet Sadık ÖZKAN
20915303

Danışman
Prof. Dr. Ramazan SARIÇİÇEK

Diyarbakır 2024

TAAHHÜTNAME
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “RIFAT BABA DÎVÂNI” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

05/12/2024
Mehmet Sadık ÖZKAN

ÖN SÖZ

Asırlar boyunca edebiyatımızın temel unsurlarından biri olan Dîvân edebiyatı, birçok farklı kültür ve coğrafyada gelişimini sürdürmüştür. Bu edebiyatımızın gelişim alanı bulduğu sahalardan biri de tarih boyunca farklı medeniyetlere ev sahipliği yapan Adıyaman'dır. Adı edebiyat dünyasında çok fazla anılmasa da son yıllarda yapılan araştırmalar neticesinde bu şehrin 30 kadar Dîvân şairini yetiştiren önemli bir kültür ve sanat merkezi olduğu, edebiyat tarihimize hatırı sayılır katkılarda bulunduğu görülmüştür. Bu doğrultuda Rıfat Baba, Haydar Efendi, Lüzûmî Efendi, Hasmî Baba, Asım Efendi, Sıdkı Efendi, Lâmi Efendi gibi şairler örnek gösterilebilir.

Bu çalışmanın konusu, Adıyaman'ın önemli şairlerinden biri olan Rıfat Baba tarafından kaleme alınan ve "Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi"nde "AHA – 6/1" demirbaş numarada kayıtlı bulunan *Rıfat Baba Dîvânı*'nın "İnceleme – Metin – Dil İçİ Çeviri"sidir.

Bu çalışmada *Rıfat Baba Dîvânı* incelendi. İlk olarak şairin hayatı, yaşadığı muhit, şiir ve dünya görüşü saptanmaya çalışıldı. Sonrasında eserde yer alan şiirler transkripsiyon alfabesine uygun olarak Latin harflerine aktarıldı ve bu şiirlerin dil içi çevirileri yapılarak eser tanıtılmaya çalışıldı.

Bu çalışmanın amacı Adıyamanlı Rıfat Baba'nın şair kimliğini ortaya koyup *Dîvân*'daki şiirleri dil içi çevirileriyle birlikte transkribe ederek tanıtmaktır. Bu hususta böyle önemli bir eserin bulunup kültür ve edebiyat tarihine sunuluyor olması bizim için ayrı bir öneme sahiptir.

Çalışılacak bir divan bulmanın zor olduğu böyle bir dönemde, elindeki hazır divanı hiç tereddüt etmeden öğrencisine verme büyüklüğü ve nezaketi gösteren; bu çalışmanın hazırlanmasına büyük zaman ayıran; sevgi, hoşgörü ve bilgisiyle çalışmamızı anlamlı kılan hürmete lâyık hocam Prof. Dr. Ramazan SARIÇİÇEK'e ve çok yakın desteklerini gördüğüm kıymetli hocam Prof. Dr. İdris KADIOĞLU'na teşekkürlerimi sunuyorum.

Mehmet Sadık ÖZKAN

Diyarbakır 2024

ÖZET

Klâsik Türk edebiyatında şairlerin şiirlerini topladıkları defterlere “Dîvân” adı verilmiştir. Tarih boyunca yazılan divanlardan biri de inceleme fırsatı bulduğumuz 19. asırda yaşayan Adıyamanlı Rıfat Baba’nın *Dîvân*’ıdır.

Bu çalışma, Rıfat Baba ve *Dîvân*’ını tanıtmak amacıyla hazırlanmıştır. Bu hususta sanatçının şiir ve dünya görüşü, ele aldığı konular, kullandığı dil özellikleri, yaşadığı muhit olan Adıyaman çerçevesinde incelendi; şiirlerin kültürel ve sanatsal değerleri saptanmaya çalışıldı.

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde şairin hayatı, sanat görüşü, eserleri tanıtılmaya çalışıldı ve söz konusu eserin müstensihî ve musahhihi üzerinde duruldu. İkinci bölümde eserin muhteva incelemesi yapıldı. Üçüncü bölümde ise eserin aktarılmasında izlenen yöntemler sıralandı, çalışmamızın asıl konusunu oluşturan ve 186 sayfadan oluşan *Rıfat Baba Dîvânı* transkribe edilerek dil içi çevirileriyle birlikte verildi.

Rıfat Baba Dîvânı, 19. yüzyıl Adıyaman’ıyla ilgili çok önemli kültürel, tarihî ve edebî bilgiler vermektedir. Bu çalışmada şairin duygu ve düşünce dünyasını şekillendiren kavramlar üzerinde duruldu, dönemin kültürel unsurları şiirlere yansıdığı ölçüde belirlenmeye çalışıldı.

Anahtar Sözcükler

Rıfat Baba, Hısnımansurlu, Miraz Baba, Adıyamanlı Divan Şairleri, 19. yüzyıl.

ABSTRACT

Divan was a record where poets in the Classical Turkish Literature collected their poems. One of the Divans that was written in the history is the *Divan of Rıfat Baba*, written by the Rıfat Baba of Adıyaman who was a 19th century *Divan* poet.

This study aims to introduce Rıfat Baba and his *Divan* which has never been studied elaborately. To do this, poet's perception of life, understanding of poetry, characteristics and features of his literary style, subjects used in his poems were analysed in the context of Adıyaman and its surroundings where he lived. Both cultural and artistic values of his work aimed to be understood.

This study has three chapters. In the first chapter, both poet's life, his conception of art and his works were aimed to be presented. Scribal and corrector of his aforementioned work were also emphasized. In the second chapter, approaches that were followed during the research process were explained. *Rıfat Baba Divanı* which is composing of 186 pages and the main concern of this study were transcribed and presented with its intralingual translation.

Rıfat Baba Divanı provides significant cultural, historical and literary information about 19th century in Adıyaman. The study emphasises the notions shaping the Poet's world of thought and his emotions. Cultural features of his era were sought within his poems as much as he reflected.

Keywords

Rıfat Baba, Hısnımansurlı, Miraz Baba, Divan Poets From Adıyaman, 19th Century.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖN SÖZ.....	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT.....	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
KISALTMALAR.....	VIII
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	5
RIFAT BABA’NIN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ ...	5
1. Hayatı	5
Adı ve Mahlası.....	10
Öğrenimi	10
Mesleği.....	11
Tarikatı.....	11
Türbesi	12
2. Edebî Kişiliği.....	13
3. Eserleri.....	17
3.1. Dîvân.....	17
3.1.1. Dîvân’ın Nüshaları.....	18
3.1.2. Dîvân’ın Müstensihî.....	18
3.1.3. Dîvân’ın Musahhihi	19
İKİNCİ BÖLÜM.....	20

RIFAT BABA DÎVÂNÎ'NİN ŞEKİL VE MUHTEVÂ İNCELEMESİ..... 20

A. Rıfat Baba Dîvânî'nin Şekil Özellikleri 20

1. Tûr ve Nazım Şekilleri..... 20

2. Vezin 22

3. Kafiye ve Redif 24

B. Rıfat Baba Dîvânî'nin Muhtevâ İncelemesi 26

1. Dîvân'ın Muhtevâsında Dikkat Çeken Özellikler..... 26

2. Dil ve Üslûp 29

3. Atasözleri ve Deyimler 30

4. Edebî Sanatlar 32

5. Mûsikî Makamları..... 37

6. Etkilediği ve Etkilendiği Şairler..... 41

7. Söz Varlığı 42

7.1. Dinî ve Tasavvufî Kavramlar..... 42

7.2. Tarihî ve Efsanevî Varlıklar..... 46

7.3. Kavim, Ülke, Şehir ve Çeşitli Yer Adları 48

7.4. Tabîat 49

7.4.1. Hayvanlar 50

7.4.2. Bitkiler 51

7.4.3. Kozmik Unsurlar 52

7.5. Toplum ve Kültür ile İlgili Diğer Kavramlar..... 53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....56

RIFAT BABA DÎVÂNÎ'NİN METNİ VE DİL İÇİ ÇEVİRİSİ 56

1. Eserin Latin Harflerine Aktarılmasında Dikkat Edilen Hususlar 56

2. Metin 59

[ĠAZEL - MÜNĀCĀT]	60
[ĠAZEL - MÜNĀCĀT]	61
[MESNEVĪ - ELĪF-NĀME]	62
[MÜSEDDDES - MÜNĀCĀT].....	64
[ĠAZEL - MÜNĀCĀT]	66
[ĠAZEL] - NA‘T-I ŞERİFLER.....	67
[GAZEL-İ ‘İZZETİ TAĤMİS-İ RIF‘AT]	77
[KASİDE 1]	78
ĠAZEL-İ LEYLĀ HANIM TAĤMİS-İ BABA RIF‘AT	81
[ĠAZEL MÜSTEZÂD]	83
[MÜSEDDDES]	85
TERCİ‘-BEND-İ MURABBA‘	87
[MÜSEDDDES]	89
ĠAZEL-İ ‘İZZET PAŞA TAĤMİS-İ RIF‘AT	91
ĠAZEL-İ CÜRMİ EFENDİ TAĤMİS-İ RIF‘AT.....	93
ĠAZEL-İ HUZŪRİ TAĤMİS-İ RIF‘AT	95
ĠAZEL-İ ‘AZMİ TAĤMİS-İ RIF‘AT	96
ĠAZEL-İ HAŞMİ TAĤMİS-İ RIF‘AT	98
ĠAZEL-İ SEYRĀNİ TAĤMİS-İ RIF‘AT.....	100
ĠAZEL-İ SEZĀ‘Yİ (kuddise sırruhū) TAĤMİS-İ RIF‘AT	102
ĠAZEL-İ SEYFİ TAĤMİS-İ RIF‘AT.....	104
ĠAZEL-İ BĀKİ TAĤMİS-İ RIF‘AT	106
ĠAZEL-İ HĀLİŞ TAĤMİS-İ RIF‘AT	107
ĠAZEL-İ LEZİZİ TAĤMİS-İ RIF‘AT	109
ĠAZEL-İ REFİK TAĤMİS-İ RIF‘AT	111

ĞAZEL-İ HÜSNİ TAḤMÎS-İ RIF‘AT.....	113
ĞAZEL-İ ḲADRÎ TAḤMÎS-İ RIF‘AT	115
ĞAZEL-İ RÂĞİB TAḤMÎS-İ RIF‘AT	116
MUḤAMMES-İ RIF‘AT	118
DİĞER MÜSEDDES-İ RIF‘AT	119
MÜSEDDES	121
MUḤAMMES.....	123
[KASÎDE 2]	125
[KASÎDE 3]	128
[KASÎDE 4]	131
[KASÎDE 5]	133
[KASÎDE 6]	134
[TÂRİḤLER]	138
TERCÎ‘-BEND-İ RIF‘AT BABA.....	153
[GAZELLER]	156
İBTİDÂ-YI MURABBA‘ÂT.....	441
İBTİDÂ-YI MÜFREDÂT	446
RIFAT BABA’NIN DÎVÂN’DA YER ALMAYAN ŞİİRLERİ.....	452
SONUÇ.....	472
KAYNAKÇA.....	474

KISALTMALAR

a.s.	Aleyhi's-selâm
bk.	Bakınız
C	Cilt
D.	Derkenar
G.	Gazel
GM.	Gazel - Mûnacet
H.z.	Hazreti
K.	Kaside
M.	Müseddes
M₁.	Muhammes
M₂.	Müfret
M₃	Mesnevi
N.	Na't
No.	Numara
öl.	Ölüm tarihi
s.	Sayfa
s.a.v.	Sallallâhu aleyhi ve sellem
S	Sayı
T.	Târîh manzumesi
T₁	Tahmis
TEİS	Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü
vb.	Ve benzeri
vd.	Ve diğerleri
Yay.	Yayınları

GİRİŞ

Klâsik Türk edebiyatı, edebiyat tarihimizde altı asır sürmüş en kapsamlı dönemdir. İslâm kültürü etrafında gelişerek güçlü bir edebiyat durumuna gelen klâsik edebiyat Kur'an-ı Kerîm, tasavvuf, Fars mitolojisi, kozmoloji, peygamber kıssaları ve tarih gibi önemli kaynaklardan beslenmiş ve edebiyatın zirve noktasına ulaşmıştır. Bu zengin kültür dairesinde birçok güçlü şair yetişmiş ve önemli eserler meydana getirmişlerdir. Bu önemli eserlerden biri de 19. asırda Adıyamanlı Rıfat Baba tarafından yazılan *Rıfat Baba Dîvânı*'dır.

Tezin hazırlanmasındaki amaç, Adıyamanlı Rıfat Baba ve tek eseri olan *Dîvân*'ının tanıtılması; inceleme, metin ve dil içi çevirilerinin yapılmasıdır. Bu çalışma, Diyarbakırlı Hattat Muhammed Şükrî Efendi tarafından istinsah edilen ve “Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi”nde “AHA – 6/1”de kayıtlı bulunan eserin CD'ye aktarılmış fotoğrafları üzerinden yürütülmüştür.

Tez konusu arayışına girilen süreçte danışman hoca tarafından *Adıyamanlı Rıfat Baba Dîvânı* tarafımıza önerildi. Adıyamanlı bir öğrencinin Adıyamanlı bir şairin divanını çalışacak olması bizim için ayrı bir heyecan yarattı ve bu öneri büyük bir lutuf sayılarak hemen kabul edildi. Bu çalışmadaki görev “*Dîvân*'ın Latin alfabesine aktarılması, şiirlerin aruz kalıplarının bulunması, şekil ve içerik incelemesi yapılarak şiirlerin dil içi çevirilerinin yapılması”ydı. Çalışmaya, eserin diğer nüshalarının aramasıyla başlandı. Önce Adıyaman'daki kütüphaneler, sonrasında şairin özel bir gönül bağı kurduğu Diyarbakır ve diğer muhtemel illerde çalışma yapıldı fakat eserin ikinci bir nüshasına rastlanılmadı. Şairin Adıyaman ve İzmir'deki akrabaları ile çeşitli görüşmeler yapıldı ama eserin nüshalarına dair herhangi bir bulguya ulaşılamadı.

Eserin tek nüsha olması, öncesinden şair ve eseriyle ilgili detaylı bir çalışma yapılmamış olması, el yazısıyla yazılmış bir metnin okunması konusunda doğal olarak çeşitli zorluklar oluşturacaktı. Bu bilinçle çalışmalara başlandı.

Özel bir biçim olan “rika kırması” ile yazılmış olan eser, yazıya âşina olmak adına ilkin yüzeysel olarak okunmaya çalışıldı. Devamında aruz kalıpları belirlenip şiirler aruz ölçüsüne göre okundu. Yaklaşık 6 ay sonra eser, çok sayıda eksiklikle birlikte Latin harflerine aktarıldı. Sonrasında eser tekrar tekrar baştan sona okunmaya

çalışıldı ve harfleri daha iyi tanımanın verdiği âşinalıkla eksiklikler ve hatalar büyük oranda giderildi. Okunması tamamlanan şiirlerin “dil içi çeviri”leri yapılmaya çalışıldı. Okumada ve anlamlandırmada güçlük çekilen yerler danışman hocadan yardım alınarak düzeltildi.

Eserde yer alan şiirlerin edebî açıdan değerlendirilmesi, şairin şiir ve sanat zevkinin ortaya çıkarılması ve kendinden sonraki şairleri nasıl ve hangi yönde etkilediğinin belirlenmesi hedeflenmektedir. Ayrıca eserde yer verilen kişi (Abdülaziz Han, Abdülmecid Han, İzzet Paşa, Hacı Emin Paşa vb.), yer (cami, medrese, çeşme, köşk, hankah vb.) ve kurumların (kaymakam, evkaf müdürü vb.) tarihsel açıdan değerlendirilmesine katkı sunulması amaçlanmaktadır.

Dîvân, besmele ile başlar. Şair, Yüce Allâh’a münâcat ve Peygamber efendimiz (s.a.v.)’e na‘t ile sevgisini gösterir. Devamında dinî konulu bir elifnâme kaleme alan şair, sırayla Dört Halife’ye, Âl-i Abâ’ya, Hz. Ali’ye, On İki İmam’a sevgisini dile getirir. Kaside, tahmis ve tarih beyitleriyle devam eden şair, eserinin önemli bir kısmını oluşturan gazellerini sıralar, murabba ve müfretlerle eserini tamamlar.

Eserin kimi yerlerinde musahhih tarafından çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Vezin ve anlam gereği bazen müstensihin yazımı bazen musahhihin değişiklikleri bazen de tarafımızca yapılan ve köşeli parantezle belirtilen ufak bazı tamir niteliğindeki değişiklikler dikkate alınmıştır (Örnek: Metinde *dâhili* olarak geçen kelime musahhih tarafından *dâhil-i* şeklinde düzeltilmiştir vb.).

Müstensihin bazı yazım hataları, nokta ve harf eksiklikleri veya fazlalıkları (Örnek: aşk kelimesinin yazımında “şın” harfinin noktalarının yazılmaması, oldu kelimesinin yazımında “elif” harfinin eksik olması gibi.) vezin ve anlama etki etmediği sürece doğru kabul edilmiş ve ayrıca dipnotta belirtmeye gerek duyulmamıştır.

Müstensihin yazım hataları (Örnek: “nazal n” yerine “nun” veya tam tersi “nun” yerine “nazal n”, Asfîya’yı “sin” harfiyle, ızırâb’ı “elif”siz yazması gibi.) vezin ve anlam gereği bazen musahhihin düzeltmesi bazen de tarafımızca yapılan düzeltmelerle giderilmeye çalışılmış ve bunlar dipnotta belirtilmiştir.

Metinde silinme, bulanıklık, karalama, yırtılma veya yazımda yanlışlık gibi çeşitli nedenlerle okunamayan kelimeler, ekran görüntüleriyle birlikte (Örnek: “Metinde şeklinde geçen kelime tarafımızca “üftâdegâna” olarak okunmuştur.”) verilerek dipnotta belirtilmiştir.

Metinlerde kullanılan eklerin ağız özelliği korunmuştur (Örnek: Mustafayam, Hayderem, memnunam, gelmişem, Mecnunam vb.).

Başlıkları olmayan bazı şiirlere tarafımızca başlık verilmiş ve bu başlıklar köşeli parantez içine alınmıştır.

Şiirlerin tertibinde, özellikle gazellerden önceki şiirlerde belli bir düzen bulunmamaktadır. Münâcatın ardından elif-nâme, ardından tekrar münacat; kasidenin ardından tahmis, sonrasında tekrar kaside ve tekrar tahmis; muhammes nazım şeklinin ardından müseddes, müseddesin ardından tekrar muhammes nazım şekli sıralanmıştır. Bununla birlikte çalışmada metnin aslına sadık kalınarak şiirlerin yerlerinde herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

Rıfat Baba Dîvânı’nın müstensihî Diyarbakırlı Hattat Muhammed Şükrî Efendi tarafından tertip edilen *Mecmû‘a-i Eş‘âr*¹ adlı eser de tarafımızca taranmış, bu mecmuada Rıfat Baba’ya ait 11 şiir bulunmuş ve bunlardan 10² tanesinin *Dîvân*’da yer aldığı tespit edilmiştir. Bu şiirler, eserde yer alan şiirlerle karşılaştırılmış, okunmada güçlük çekilen yerlerde bazı kelimelerin doğru okunmasına katkı sağlamıştır. Ayrıca “Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi”nde “21 Hk 577” numarada kayıtlı bulunan *Mecmûâtü’l-eş‘âr*³ adlı eserde de Rıfat Baba’ya ait 2 şiir bulunmuş ve aynı şekilde *Dîvân*’daki şiirlerle karşılaştırılmıştır.

Eserde “rika kırması” adı verilen bir yazı kullanılması eserin okunmasını zaman zaman zorlaştırmıştır. Bu yazı, kolay ve hızlı yazma ihtiyacını karşıladığı için bilhassa Osmanlı’nın son döneminde mektuplarda, resmi ve özel yazışmalarda ve son dönem edebî eserlerde oldukça yoğun kullanılan bir tür işlek el yazısı niteliği taşır.

¹ Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesinde “A.H.A 139”da kayıtlı Hattat Muhammed Şükrî tarafından yazılan eser.

² *Dîvân*’da yer almayan 1 şiirinin de Şemsettin Bilgin’in söz konusu kitabında yer aldığı belirlenmiş ve bu şiirler çalışmanın sonuna “Rıfat Baba’nın *Dîvân*’da Yer Almayan Şiirleri” başlığı altında transkribe edilerek eklenmiştir.

³ Mehmet Büküm, “*Mecmûâtü’l-eş‘âr*”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır 2013.

Bu yazıda dişlerin genelde kullanılmaması, iki ve üç noktaların tek nokta hâlinde verilmesi ve bazen de tek nokta yerine iki nokta kullanılması, bitişmemesi gereken harflerin bitişik yazılması gibi harf şekillerinin birçok ayrıntısı ihmal edilmiştir. Ayrıca “ت / ث / ن”, “ز / ذ / د / و”, “ق / ف”, “ج / ح” gibi metinde çok sık kullanılan bu harflerinin genellikle birbirine çok yakın yazılması ve şeddelerin de çoğu zaman yazılmaması eserin okunmasını daha da zorlaştırmıştır. (Örnek: bu / bir / biz, müdâm / merâm, -dır –dir / dürr, eyle / ile vd.)

Dîvân’ın sayfalarının sağ ve sol kenar boşluklarına çeşitli tashih notları ekleyerek hem metnin daha okunur ve anlamlı hâle gelmesine hem de veznin uyumuna yardımcı olma gayreti gösteren Diyarbakırlı tarihçi, araştırmacı ve şair Abdulgani Fahri Bulduk’tur. Esere böyle bir katkıda bulunan Bulduk’un önemli görülen bu notları her sayfanın altına derkenarın kısaltması olan “D” ile eklenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

RIFAT BABA’NIN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

1. Hayatı

19. asır Dîvân şairi “Rıfat Baba”nın hayatına dair yazılı belgelerde çok az bilgi vardır. Bazı tezkireler hariç tutulursa şair ile ilgili bilgilerin önemli bir kısmına şiirlerinden hareketle ulaşılmıştır. *Fatîn Tezkiresi*, *Kâmûsu’l-A’lâm*, *Sicill-i Osmânî* ve *Tuhfe-i Nâilî*’de Rıfat Baba ile ilgili kısa bilgiler bulunmaktadır.

Şairle ilgili tespit edebildiğimiz en eski bilgiler *Fatîn Tezkiresi*⁴’nde mevcuttur. Şairden “Abdurrahman Rıf’at Beg” olarak bahseden Fatîn, bir gazelini örnek vererek Rıfat Baba’yı şöyle anlatır: “Nâzım-ı mûmâ-ileyh Abdurrahman Rıf’at Beg Harput eyâletinde kâ’in Adıyaman ismiyle meşhûr-ı cihân olan Hısn-ı Mansûr kasabası hânedânından Derviş Begzâde Mustafa Begiñ sulbünden bin iki yüz yirmi üç senesinde pâ-nihâde-i sâha-i vücûd olup tarîkat-ı Bektaşîyyeye sülûk ile müftehir u mübâhî ve tarîk-i âliye-i sâireye dahi kemâl-i muhabbetle mazhar-ı feyz-i nâ-mütenâhi olan dervîşândandır. Birkaç sene zarfında ale’t-tarîki’s-seyâhe Dersââdet’e muvâsalat eylemiştir. Dîvân olacak mikdâr eş’ârı olduğu kendisinden mervîdir.”⁵

Kaşîñ gözûñ ki hâkkıyla⁶ tîr ü kemānludur
Tut kim o sehme sîne-i ‘âşîk nişānludur

Sırr-ı lebiñ mezâkına erdim demiş rakîb
Şormak muhāl kâ’ide bu söz gümānludur

Âh-ı sevâdı çekse dil-i nâ-tüvân n’ola
Zülfüñ revāk-ı vaşlı ‘acep nerdübānludur

İki vecihle ğayb-ı hayâl-i dü ğamzeler
Çıkmaz yüze her anda Adıyamanludur

⁴ Fatîn, Davud, *Hâtimetü’l-eş’âr*, İstanbul 1271. s. 154

⁵ Fatîn: “Rıfat Baba’nın Harput eyaletine bağlı Adıyaman ismi ile meşhur olan Hısn-ı Mansûr kasabası hanedanından Derviş Begzâde Mustafa Beg neslinden olduğunu belirtir. Ayrıca 1223(1808) senesinde doğduğunu, “Bektâşîlik” tarikatına intisap eden dervişlerden biri olarak İstanbul’a gittiğini, divan oluşturacak kadar şiire sahip olduğunu kendisinin naklettiğini belirtir ve bir gazelini verir.”

⁶ Eserde “şeratla” olarak geçen kelime “hakkıyla” şeklinde değiştirilmiştir.

Vaşf-ı dehende şî'riñi şâyî' ne eylesün
Rıf'at maķâm-ı şânîde maḥfî dükânludur

Şemsettin Sami; *Kâmûsu'l-A'lâm* adlı eserinde “Rıfat Beg” adıyla üç zatın bulunduğunu, Hısn-ı Mansûrlı Rıfat Baba’nın gerçek adının Abdurrahman olduğunu, hicri 1223(1808)’te doğduğunu, Bektaşî tarikatına intisab ettiğini belirtir ve ayrıca şairin bir müfredini aktarır⁷;

Kaşîñ gözün ki ḥaḳḳıyla tîr ü kemānludur
Tut ki ‘aşkın ile o sehme nişānludur

Mehmet Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî*’sinde 19. asırda Rıfat isimli 5 şair olduğunu Abdurrahman Rıfat Efendi’nin Derviş Begzâde Mustafa Beg’in oğlu olduğunu, hicri 1223 / miladi 1808 tarihinde Hısn-ı Mansûr’da doğduğunu, hicri 1277 / miladi 1860 tarihinde de vefat ettiğini belirtir ve iki beytini örnek verir;

Kaşîñ gözün ki ḥaḳḳıyla tîr ü kemānludur
Tut kim o sehme sîne-i ‘âşık nişānludur

Vaşf-ı dehende şî'riñi şâyî' ne eylesin
Rıf'at maķâm-ı şânîde maḥfî dükânludur

Sicill-i Osmânî’de; Rıf'at Abdurrahman Bey olarak geçen şairin Harput’ta Hısnımansurlı olduğu, Derviş Beyzâde Mustafa Bey’in oğlu olduğu ve 1223 (1808)’te doğduğu belirtilir. Ayrıca Bektaşî ve seyyah olduğu, Sultan Abdülmecid devri (1839-1861) sonlarında vefat ettiği ve divan sahibi bir şair olduğu ifade edilir.

1914 – 1922 yılları arasında Adıyaman, Kahta, Samsat gibi yerlerde öğretmenlik, okul müdürlüğü ve ilköğretim müfettişliği gibi çeşitli görevlerde bulunan İbrahim Olcaytu, *Folklor Defterleri I (1907 – 1945)*⁸ adlı kitabında Adıyaman ve Rıfat Baba ile ilgili herhangi bir kaynak göstermeden bilgiler verir. Olcaytu Rıfat Baba’dan şöyle bahseder: “Adıyaman’da doğmuş, 1807 – 1869 yılları arasında yaşamış, asıl adı Abdurrahman’dır, Rıfat ismini şiirlerinde kullanmıştır. Mahalle mektebinde yarı buçuk okumuş, doğru dürüst tahsil görmemiş, bir zamanlar seyahatle günler geçirmiş, Bektaşî tarikatında çalışmış ve kendi kendini yetiştirmiştir.” Şu müfredi ile tanınmıştır;

⁷ Şemsettin Sami, *Kâmûsu'l-A'lâm*, Kaşgar Neşriyat, Ankara 1996, s. 351.

⁸ İbrahim Olcaytu, *Folklor Defterleri – I (1907 - 1945)*, Sadık Perinçek (Çev.) Kalan Yay., Ankara 2000, s. 93 – 99.

Kaşıñ gözün ki hakkıyla tîr ü kemānlıdır
Tut ki ‘âşıkınla o sehme nişānlıdır

Olcaytu, Rıfat Baba’nın bir hayli müfredleri, kıt’aları, gazelleri, na’tları, rubaileri ve muhammesleri olduğunu belirtir. Yazılarında kuru sofularla hoşça alaylar yaptığını, yerinde istiare ve teşbihlerinin bir yapının temel taşları gibi olduğunu belirterek şu beyitleri örnek verir;

Mesken etmiş gülşen-i kūy-ı dil-ārāyı rakip
Cennete Kıtmîrden özge giren [bir] it var imiş

Girermiş cennete bir har deyü şād olmadı zāhid
Üzeyrin merkebidir kes ümidin sürme yabāne

İbrahim Olcaytu söz konusu eserinde Rıfat Baba’ya ait 14 müfred, 4 kıt’a, 2 gazel ve 1 na’t örneği verir. Bu örneklerin tamamı Şemsettin Bilgin’in *Adıyamanlı Divan Şairleri ve Şiirleri* adlı kitabında yer alırken sadece 2 gazel ve 1 na’t *Rıfat Baba Dîvânı*’nda yer almaktadır.

*Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*⁹’nde Rifat Abdurrahman Efendi (Rifat Baba) olarak geçen şairin Harputlu Derviş-beyzâde Mustafa Bey’in oğlu olduğu, *Fatîn Tezkiresi* ve *Sicill-i Osmânî*’ye dayandırılarak 19. asır Bektaşî şairi olduğu ve Bektaşî olarak seyahate çıktığı, Abdülmecid devri sonlarına doğru vefat ettiği belirtilir.

Niyazi Ünver, *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*’nde Rıfat Baba’nın Adıyaman’da doğduğunu, 1807 – 1869 yılları arasında yaşadığını, halk şairi olduğunu ve asıl adının Abdurrahman olduğunu belirtir. İyi bir tahsil görmediğini, seyahatle günlerini geçirdiğini, Bektaşî-meşrep bir şair olduğunu ve çok sayıda şiiri bulunduğunu belirtir. Kaynak olarak da İbrahim Olcaytu’nun *Folklor Defterleri I* adlı kitabını gösterir.¹⁰

⁹ Ezel Erverdi ve diğerleri, “Rifat Abdurrahman Efendi”, **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, Dergah Yayınları, İstanbul 1986, C 7, s. 331.

¹⁰ Niyazi Ünver, “Rifat Baba”, **Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., Ankara 2007, C 7, s. 356.

Adıyamanlı bir araştırmacı yazar olan M. Şemsettin Bilgin *Adıyamanlı Divan Şairleri ve Şiirleri*¹¹ adlı kitabında Rıfat Baba'nın şiirlerine yer vererek onu kısaca tanıtmaya çalışır. Bilgin, tezkirelerden farklı olarak şairin doğum tarihini herhangi bir kaynak bilgisi vermeden 1798, vefat tarihini de 1864 olarak yazar, tahsilli olmamakla beraber kendini iyi yetiştirdiğini söyler. Ayrıca şairin ailesinin yörede “Şeyhgil” veya “Şeyhbey” olarak tanındığını söyler.

Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü'nde (TEİS) “Rıfat Baba, Abdurrahman” maddesinde¹² “Şiirlerinde Rıfat mahlasını kullanan âşîğin asıl adının Abdurrahman olduğu, 1807 yılında Adıyaman'da doğduğu, Derviş Beg-zâde Mustafa Bey'in oğlu olduğu, iyi bir tahsil görmediği, Bektaşî tarikatına mensup olduğu ve 1869 yılında vefat ettiği” gibi bilgilere ek 9 müfredi ve 1 na'ti yer alır. Bu bilgiler ve şiir örnekleri İbrahim Olcayto'nun söz konusu eserine dayandırılarak verilir.

Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü'nde (TEİS) Rif'at, Rif'at Dede maddesinde¹³ ise “Rifat Efendi veya Rifat Dede isimleriyle bilinen şairin doğum tarihi ve yerinin kesin olmadığı, Çöteli¹⁴ beylerinden Mustafa Bey'in konağında uzun süre misafir olduğu, okuma yazma bilmediği, söylemek istediklerini bir kâtibe yazdırdığı, Harputlu Rahmî ile arkadaş oldukları ve şair Lüzûmî ile birlikte şiir söylediklerini belirtilir, “eyleyin” redifli gazeli örnek olarak verilir ve bu şairin Adıyamanlı Rıfat Baba'dan farklı bir Rıfat Baba olduğu ifade edilir. Ancak “eyleyin” redifli gazel Şemsettin Bilginin söz konusu eserinde Rıfat Baba'ya ait olarak gösterilir ve Adıyamanlı Lüzûmî Efendi bölümünde de Lüzûmî Efendi'nin Rıfat Baba ile yakın arkadaş olduğu belirtilir (Bilgin, 2015: 73). Bunlardan hareketle TEİS'te Rifat – Rifat Dede maddesinde belirtilen şairin Adıyamanlı Rıfat Baba olduğu tarafımızca değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak Rıfat Baba'nın 1223/1808 – 1277/1860 tarihleri arasında yaşadığı, Adıyaman'da doğduğu, asıl adının Abdurrahman olduğu, iyi bir eğitim

¹¹ M. Şemsettin Bilgin, *Adıyamanlı Divan Şairleri ve Şiirleri*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 2015, s. 9.

¹² <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/rifat-baba-abdurrahman> (20.05.2024'te alınmıştır.)

¹³ <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/rifat-rifat-dede> (25.05.2024'te alınmıştır.)

¹⁴ Çöteli, Elazığ iline 25 km uzaklıkta bir köydür. Aslı Türkmen olan Çöteliler, Osmanlı döneminde bu köye yerleşmişlerdir. Çöteli Beylerinin çiftlik ve konaklarının olduğu, bu konaklarda Paşa ile beraber işret ve saz meclislerinin düzenlendiği ve bu eğlencelerin sabahlara kadar devam ettiği belirtilir (bk. İshak Sunguroğlu, “**Harput Yollarında**”, Elazığ Kültür ve Tanıtma Vakfı Yay., İstanbul 1958, C 1, s. 202.).

göremediği, İstanbul – Diyarbakır – Elazığ (Harput) şehirlerine seyahat ettiği ve oralarda bir süre bulunduğu, Elazığ ve Diyarbakır’da konaklara misafir olduğu ve oradaki şiir meclislerine katıldığı, Bektaşî tarikatına mensup olduğu, türbedârlık yaptığı, Adıyaman’da vefat ettiği tarafımızca değerlendirilmektedir.

Torunlarının rivayet ettiğine göre aile kökeni Bağdat’a dayanan şairin bilinen bir kızı; Hacı Mehmed, Osman, Hüseyin ve “Kervancı” lakaplı Mahmut adında dört oğlu vardır. Rıfat Baba, bir şiirinde soyunu Hz. Hüseyin’in oğlu Zeynel Abidin’e dayandırır¹⁵:

Ceddim andandır ki Zeyne’l-‘Ābidīn
Şāh Takī vü bā Naķī ‘ayne’l-yakīn
Ca‘fer-i Şādık yakīnimdir hemīn
Kim ğubār-ı şāh-rāh-ı Hayderem
Ĥamdūli’l-lāh ümmet-i Peyġamberem (M₁. 2/4)

Hayatının önemli bir kısmını seyahatle geçirdiği ve bir süre de İstanbul’da Beşiktaş, Aksaray, Balat, Unkapanı semtlerinde ikamet ettiği şiirlerinden anlaşılmaktadır. İstanbul’da kaldığı dönemde zamanın padişahı Sultan Abdülaziz ile görüşme fırsatı yakaladığı, bir süre sohbetinde bulunduğu ve sultanın takdirini alarak Adıyaman’da bulunan “Abuzer el-Gıfârî Türbesi”nin beratını¹⁶ padişah’tan aldığı torunları tarafından ifade edilmektedir.

Rıfat Baba’nın beşinci kuşak torunlarından Mehmet Şeref Kök, dedesi ile Sultan Abdülaziz’in karşılaşma hadisesini bir rivayet olarak şöyle aktarmaktadır: “Dedem İstanbul’da bir kestane bahçesinden kestane koparmıştır. Bunu bir suç sayan padişahın askerleri Rıfat Baba’yı bir hengâmenin ardından padişahın huzuruna çıkarmışlardır. İlk öfkeli olan Sultan, Rıfat Baba’daki cevheri hemencecik fark etmiş ve ona hürmet etmiş, kendisinden bir isteği olup olmadığını sormuştur. Rıfat Baba da elindeki asayı havaya fırlatacağını ve yere düşene kadar tahtta oturmak istediğini belirtmiştir. Bu durumun uzun sürmeyeceğini düşünen Sultan, teklifi kabul

¹⁵ Mehmet Sadık ÖZKAN, “Adıyamanlı Rıfat Baba, Dîvânı ve Elifnamesi Üzerine Bir İnceleme”, *International Journal of Filologia*, 6(9), 2.

¹⁶ Rıfat Baba’ya günlük 13 akçe maaş bağlandığına dair bilgi, Sultan Abdülaziz tarafından kendisine verilen ve şu anda da torunu Mehmet Şeref KÖK’te bulunan on sayfadan ibaret “Berat”ta kayıtlıdır.

etmiştir. Rıfat Baba elindeki asayı havaya fırlatmış ve asası havada asılı kalmıştır. Sultan, karşısındakinin hikmet sahibi büyük bir zat olduğunu anlamış ve dileğini sormuştur. Rıfat Baba Adıyaman'ın 5 km doğusunda bulunan “Abuzer el-Gıfârî” ziyaretgâhının türbedarlığını istemiştir. Bu isteği kabul eden Sultan, beraberinde tarla, ev gibi hediyeler vermiş; ayrıca günlük 13 akçe de maaş bağlayarak Rıfat Baba'yı mükâfatlandırmıştır.”¹⁷

Adı ve Mahlası

Şairin ismi kaynaklarda “Rıfat, Rifat, Rifat Beg, Abdurrahman Rifat Beg, Abdurrahman Rifat Efendi” olarak çeşitli şekillerde geçer. Ayrıca şair, yöre halkı tarafından “Rıfat Baba, Hısn-ı Mansurî Rıfat Baba, Mıraz-Muraz¹⁸ Baba, Mıraz Dede, Abdurrahman Rıfat Baba” gibi isimlerle de bilinmektedir. Rıfat, Devellioğlu'nun sözlüğünde “Yükseklik, yücelik, büyük ve büyük rütbe; Kâmûs-ı Türkî'de de yükseklik, ulüvv, yüksek ve büyük rütbe gibi anlamlara gelmektedir.

Şair, Rıfat isminin yanında tarikat büyüklerine verilen bir unvan olan “Baba” ile birlikte anılmıştır. Kaynaklardan hareketle şairin asıl adının “Abdurrahman”, *Dîvân*'ından hareketle de mahlasının “Rıf'at” olduğu bilinmektedir. Kaynaklarda hem “Rıf'at” hem de “Rif'at” olarak yazılan şair adının “Rıf'at” şekli tarafımızca tercih edilmiştir.

Rıfat Baba, şiirlerinin tamamında “Rıfat” mahlasını kullanmıştır;

Rıf'at eş'ârîñ pesend olmak dilerseñ her cihet
Sevdiğin lâzım temâşâ kılması dîvânıña (G. 2/6)

Öğrenimi

Şairin hayatı bölümünde değindiğimiz kaynaklardan İbrahim Olcaytu ve M. Şemsettin Bilgin, söz konusu eserlerinde Rıfat Baba'nın tahsilli olmadığını, yarı buçuk bir eğitim aldığını fakat kendini iyi yetiştirdiğini belirtirler. Bunun dışında kaynaklarda şairin eğitime dair hiçbir bilgi bulunmamaktadır. *Dîvân*'ından hareketle iyi bir tahsil görmese bile kendini iyi bir şekilde yetiştirdiği, şiir meclislerine katıldığı, dönemin şiir anlayışını takip ettiği ve edebiyat ilminde kendini geliştirdiği söylenebilir.

¹⁷ Özkan, *Adıyamanlı Rıfat Baba, Dîvânı ve Elifnamesi Üzerine Bir İnceleme*, 3.

¹⁸ Yöre halkı tarafından Rıfat Baba türbesinde dileklerinin gerçekleşmesi arzusuyla dua edildiği için “istek, dilek, amaç” anlamında yöre halkı tarafından kullanılan “Mıraz—Muraz” adı verilmiştir.

Mesleği

Şair kişiliğiyle bilinen Rıfat Baba'nın şairlik dışında herhangi bir işle uğraşp uğraşmadığı bilinmemektedir. Şairin torunları, Rıfat Baba'nın dönemin padişahı Abdülaziz'den aldığı türbedârlık beratıyla uzun bir süre Adıyaman'da bulunan Abuzer el-Gıfârî Türbesi'nde türbedârlık yaptığı bilgisini verirler.

Tarikatı

Rıfat Baba'nın tarikatı ve tasavvufî mensubiyeti konusunda kaynaklarda çeşitli bilgiler mevcuttur. Kronolojik olarak Rıfat Baba isminin geçtiği ilk kaynak olan *Fatîn Tezkiresi*'nde onun Bektaşî tarikatına mensup bir derviş olduğu belirtilir. *Kâmûsü'l-A'lâm* ve *Sicill-i Osmânî*'de de Bektaşî tarikatına intisap ettiği ifade edilir.

Dîvân'da şairin tarikatı ile ilgili doğrudan herhangi bir bilgi bulunmamasına rağmen *Fatîn Tezkiresi*, *Kâmûsü'l-A'lâm* ve *Sicill-i Osmânî*'de şairin Bektaşî tarikatına mensup olduğu belirtilir. *Dîvân*'ında Bektaşîlik izleri (Soyunu Hz. Zeynel Abidin'e dayandırması, On iki İmam'a ayrı ayrı şiirler kaleme alması vb.) görülmekle birlikte ayrıca diğer tarikatlara ait izleri görmek de mümkündür. Nakşibendî Şeyhi Ahmed Eğribozî'ye ithafen "Der Medh-i Şeyh-i Nakşibendî el-Hâc Ahmed Efendi Eğribozî" başlıklı bir kaside kaleme alması, bu kasidede Nakşibendî tarikatının isim babası olan Muhammed Bahâeddîn ve İslam âlimi Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî gibi büyük Nakşibendî mutasavvıflardan söz etmesi dikkati çekmektedir.

Hız. Ebubekir (K. 1/1) ve Hız. Ömer'e (K. 1/3) çeşitli övgüler düzen Rıfat Baba, ayrıca On İki İmam'dan Hız. Ali başta olmak üzere Hız. Hasan, Hız. Hüseyin, Hız. Zeynel Abidin, Hız. Muhammed Bakır, Hız. Cafer-i Sadık, Hız. Musa el-Kazım, Hız. Ali Rıza, Hız. Muhammed Tâkî, Hız. Ali Nâkî, Hız. Hasan el-Askerî ve Hız. Muhammed Mehdî'nin isimlerini şiirlerinde ayrı ayrı zikrederek onlara bağlılığını ve sevgisini her fırsatta dile getirir. Kanaatimize göre şairin Bektaşî olarak nitelendirilmesi şiirinde kullandığı şu ifadeler üzerine binâ edilmiş olabilir;

Ceddim andandır ki Zeyne'l-Âbidîn
Şâh Takî vü bâ Nakî 'ayne'l-yakîn
Ca'fer-i Şâdık yakînimdir hemîn
Kim gubâr-ı şâh-râh-ı Hayderem
Hamdüli'llâh ümmet-i Peygamberem (M₁. 2/4)

Kaynakların verdiği bilgilerden ve Rıfat Baba'nın şiirlerinden yola çıkarak şairin tasavvufî gelenekten beslenen Bektaşî-meşrep bir şair olduğu değerlendirilebilir. Ancak şairin diğer gelenek, tarikat, meşrep ve şeyhlere de kayıtsız kalmadığı, tasavvufun ifade, mecaz ve manalarını dile getirdiği söylenebilir.

Türbesi

Adıyaman'daki türbelerle ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde özellikle Musalla ve Varlık Mahallelerinde Mıraz Dede, Yel Baba, Hacı Abuzer Baba, Molla Muhyiddin Efendi, Şeyh Hasan Baba gibi çok sayıda türbe olduğu görülmektedir. Bu çalışmalar incelendiğinde Rıfat Baba'nın mezarı genel olarak “Şeyh Muhyiddin-i Arabi Camii'nin yanında” gösterilmiştir. Ayrıca önceki çalışmalarda Rıfat Baba'ya ait olarak gösterilen türbede onunla ilgili hiçbir bilginin bulunmaması, yörede “Mıraz” lakaplı başka velilerin olabileceğini kuvvetlendirmekte ve mezar yerinin teyide muhtaç olduğunu göstermektedir.¹⁹

Adıyaman'da “Mıraz Dede” olarak bilinen iki türbe bulunmaktadır. İlki merkez Musalla Mahallesi, 1413 numaralı sokak, 13 numarada bulunan İbni Arabi Camii'nin hemen karşısında kaldırım kenarında yer alan etrafı demirle çevrili, yeşil boyalı tek mezardan oluşan türbedir ve üzerinde sadece “Mıraz Dede” yazar ki burada medfun olan zat ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. İkincisi ise bu türbenin yaklaşık 500 metre güneybatısında yer alan ve üzerinde “Mıraz Dede”ye ek olarak “Rıfat Baba” isminin de yazılı olduğu türbedir. Burası Adıyaman'ın en eski yerleşim yerlerinden biri olan Varlık Mahallesi'nde, bir tarafı merdivenden oluşan 215 numaralı sokağın sonunda 4 numarada tek odalı, yeşil kubbeli betonarme bir yapıya sahiptir.²⁰ Türbede Rıfat Baba'nın sandukasının yanında torunu “Leyleğin oğlu” lakaplı İbrahim Halil Kök'ün (1305 - 1942) de mezarı bulunmaktadır. Türbenin yeşil boyalı kapısının üzerindeki tabelada “Seyit Rıfat Baba-zâde Hüseyin”²¹, bir alt satırda parantez içinde de “Muraz Dede”²² yazmaktadır.²³ Rıfat

¹⁹ Özkan, **Adıyamanlı Rıfat Baba, Dîvânı ve Elifnamesi Üzerine Bir İnceleme**, 5.

²⁰ Türbenin bulunduğu yer bir tarafı merdivenlerden oluşan, araç ile geçişi olmayan, kuytu bir yere sahiptir. Bu nedenle önceki çalışmalarda türbe yerinin net olarak tespit edilemediği değerlendirilmektedir.

²¹ Hz. Hüseyin'in soyundan geldiğine inanıldığı için bu ifadeye yer verilmiştir.

²² Mıraz; dilek, istek manasındadır. Yöre halkı tarafından türbede yapılan dileklerin kabul olduğuna inanıldığı için “Mıraz/Muraz Baba veya Dede” olarak da bilinmektedir.

²³ Özkan, **Adıyamanlı Rıfat Baba, Dîvânı ve Elifnamesi Üzerine Bir İnceleme**, 5.

Baba Türbesi, 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen Kahramanmaraş Pazarcık ve Elbistan merkezli depremlerden etkilenerek yıkılmıştır.

2. Edebî Kişiliği

Rıfat Baba Dîvânı'nda müellifin şiir ve şair hakkındaki görüşlerini belirten mukaddime, dîbâce tarzı herhangi bir bilgi bulunmadığı için şairin bu konudaki görüşleri ile ilgili çıkarımlarımız tamamen şiirleri üzerinden olacaktır.

Rıfat Baba bir gazelinde şiir kavramını kendince tanımlamaya çalışır. Şiiri oldukça geniş bir yelpazede değerlendiren şair, şiirin ne kadar değerli olduğunu belirtir. Ona göre şiir: “Mana ilminin gizli hazinesi, âriflerin alâmeti, aşk ehlinin tercümanı, ölmüşlerin giden ruhu, şairin düşmanlara karşı silahı, hikmetin beyanı ve tutkunların işveli güzeli”dir;

‘Ârif-i ‘ilm-i ledünnüñ bir nişânıdır şi‘ir
Dürr-i ma‘nânıñ velî genc-i nihânıdır şi‘ir

Nükte-sencân u sühandâna remzler bildirir
Birbirine ehl-i ‘aşkıñ tercümânıdır şi‘ir

Çanda âgâz etseler erbâb-ı diller şâd olur
Mürde-ţeb‘ânıñ meger rûh-ı revânıdır şi‘ir

Zâhidiñ tab‘-ı hilâfı ‘âşıkıñ ser-mâyesi
Düşmenâna şâ‘iriñ tîr u kemânıdır şi‘ir

Çam-güsâr-ı derdmendân âşinâ-yı bezm-i rind
Mübtelânıñ şanki şûh-ı nev-civânıdır şi‘ir

Mişl-i bârân-ı bahârî dürr-i mâhî zehr-i mâr
Rıf‘atâ ve‘l-hâşılı hikmet beyânıdır şi‘ir (G. 55)

Şair üslup olarak genelde halkın rahat anlayabileceği sade bir dille dokunaklı ve içten bir anlatıma özen göstermiş, sevgili tasvirlerinde söz sanatlarının inceliklerinden yararlanmışır. Özellikle gazellerinde kullandığı dil, dönemin insanları tarafından sözlüğe ihtiyaç duyulmadan anlaşılabilir niteliktedir;

Yârdan bûse taleb eyledigimde Rıf‘at
Ramazândır dedi şabr et erelim bayrâma (G. 259/5)

Meded bād-ı şabā var semt-i dil-dāra selām eyle
Hemān pāyine düş yüz göz sürüp ‘arz-ı merām eyle (G. 275/1)

Özellikle gazellerinde kullandığı akıcı ve coşkulu bir söyleyişe ek olarak zaman zaman deyim ve atasözlerinin geniş kelime kadrosuyla anlatımını zenginleştirmiştir;

Verüp tiryākiye bāde uşulünde güzel kahve
Şuyunca gitdi tā **afyon keyfi hoşça patlatdı** (G. 298/2)

Niyāz-ı ‘āşıkāne etmege **niyyet kılar** Rıf‘at
Şehā resm-i vefāda bunca nāza belki yok ruhşat
Teğāfül şartını **terk eylemekdir** cānla ülfet
Tebessümle **edersin** hātır-ı maḥzūnıma **hürmet**
Lisānile velī Seyrāniye bir hoş-celālīn var (T₁. 8/5)

Klâsik şiir geleneği çerçevesinde şiirlerini kaleme alan şair, kimi zaman da süslü ve ağır bir dil kullanır;

Her şebi qadr ola rûzı dem-be-dem ‘ıyd-ı sa‘îd
Zāt-ı iclāl-i mürüvvet şān[1] aḳşā-yı ümîd (K. 3/2)

Ced-be-ced zıll-ı Hudā şāhenşeh-i rûy-ı zemîn
Naşş-ı kaṭ‘ ile ulu’l-emr etdi Rabbü’l-‘ālemîn (K. 3/9)

Şiirlerinde kullandığı kelime ve tamlamalardan hareketle şairin Arapçadaki mahareti de dikkat çekmektedir;

Lā fetā illā ‘Alī lā seyfe illā zū’l-fikār
Hel etā şānında tebşir etdi Hāḳ peygamberi (K. 1/7)

Rızḳ için çekme ḡamı *naḥnū ḳasemnāy*ı gözet
Ḳula i‘lāma ne ḥacet der-i Mevlāyı gözet (M. 4/1)

‘Asker-i ḥünkārım Allāha emānet hep reşîd
Rāyetinde āyet-i *innā feteḥnādır* keşîd (K. 3/4)

Sen hemān ḥālīne şükr eyle bulur acı ṭoḳı
Hasbiya’llāh tevekkeltü ‘ala’llāhı’ oḳı (M. 4/2)

Eserin ikinci sayfasında münâcât başlığı ile 17 beyitlik dinî bir elif-nâme kaleme alan şair, harflerin simgesel ve anlam zenginliklerinden yararlanarak hem övücü hem de uyarıcı bir dil kullanır;

Ger naşîḥat dutmaz iseñ Rıf'atā
Ḥālîñe vā-veyletā vā-veyletā (M3. 17)

Kasidelerinde klâsik şiir geleneğine bağlı kalan şair, çok abartıya kaçmadan samimi bir övgü dili kullanmaya dikkat eder. Dönemin padişahı Abdülmecid'e bir kaside yazan Rıfat Baba, bu konuda ölçülü davranır;

Pādişāh-ı heft-kışver ḥazret-i Abdülmecîd
Yümn ü iḳbāl ile olsun devlet ü 'ömri mezîd (K. 3/1)

Memleket sevgisi ağır basan şair, Adıyaman'a gönülden bağlıdır. Bir şiirinde Adıyaman ile dönemin başkenti İstanbul'u mukayese eden şair, Adıyaman'daki güzel ve güzelliklerin İstanbul'da bulunmadığını ve bu sebeple memleketini terk edemeyeceğini ifade eder;

Maḥbûbuna mânend Sitanbulda bulunmaz
Rıf'at o sebeb terk edemez Adıyamânı (G. 293/8)

Rıfat Baba her ne kadar Adıyamanlı olsa da İstanbul onun gönlünde ayrı bir yere sahiptir. İstanbul için özel bir kaside (Kaside der-Sitâyiş-i İstanbul) kaleme alan şair, şiirlerinde bu şehrin Balat, Unkapanı, Beşiktaş, Aksaray gibi semtlerine değinir. İstanbul'u bir dinlenme, zevk ve eğlence yeri olarak görür ve bir süre buralarda yaşadığını belirtir;

Yaz geçdi Aḳsarāyda kış da bir 'aksî fuşûl
Rıf'atıñ şimdi Balat semtinde sâḥil-ḥānesi (G. 291/5)

Kim öğretmiş o tıfl-ı dil-firîb tab'-ı ḳallâşı
Varup sâḥil-nişîn bār-gāh etmiş Beşiktaş (G. 290/1)

Turma bir yerde şavuş git Rıf'atā İstanbula
Andadır cām-ı Cemin zevḳ demin bilmez misin (G. 226/5)

Bir şiirinde âşîğın sevgili karşısında ne kadar çaresiz olduğuna değinen şair, sevgiliyi gördüğünde zayıf bedenini sıtma tuttuğunu, vücudunun titrediğini ve yürek çarpıntısının başladığını ifade eder;

Gördükde seni teb dutar endām-ı za‘îfîm
Ditrer tenim oynar yüregimde hafaķānım (M₂. 3)

Bir gazelinde satranç oyununa değinen şair, bu zeka oyununun inceliklerini şiirine uyarlamayı başarır ve başka bir gazelinde de tavla oyununa ait kavramlarla sevgilinin kaşları ve kakülleri arasında ilgi kurar;

Şeh-i ‘aķlı düşürdi esb-i nāzla hāne-i mātā
Sürünce beydaķ-ı iķdāmını ferzāne atlatdı (G. 298/4)

İki ebrū ile zār u zebūn olmuş iken diller
Dü-bāre kākülün gör çār-ebrūya düşeşleşmiş (G. 137/4)

Şiirleri bestelenen ve dilden dile dolaşan Rıfat Baba’nın, “eyleyin” redifli gazeli Atatürk’ün en sevdiği türküler arasına girmeyi başarmıştır. Atatürk’ün hatıralarını nakleden Neyzen Burhaneddin Ökte, Atatürk’ün sevdiği ve bizzat okuduğu şarkıları, gazel ve türkülerini sıralarken Rıfat Baba’ya ait gazeli ilk sırada vermiştir. Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın resmi internet sayfasında²⁴ yer alan bilgiye göre Atatürk’ün çok sevdiği “eyleyin” redifli gazelinin ilk iki beyti şöyledir;

Ben şehīd-i bâdeyem dostlar demim yād eyleyin
Kabrimi mey-hāne enkāzıyla bünyād eyleyin

Gasl olunmaz mā ile gerçi şehīdān-ı gazā
Yıkayın mey ile beni bir mezheb icād eyleyin²⁵

Ayrıca bu gazel İshak Sunguroğlu tarafından 1958 yılında kaleme alınan “*Harput Yollarında*” adlı eserde Harput Divanı makamında okunan en güzel gazeller arasında ilk sırada gösterilmektedir.

Rıfat Baba’nın “Tükendi Nakd-i Ömrüm” olarak adlandırılan gazeli, uzun hava formatında Kazancı Bedih²⁶, İbrahim TATLİSES²⁷ gibi birçok ünlü ses sanatçısı tarafından seslendirilmiştir. “Ben Şehid-i Bâdeyem” ile başlayan gazeli de

²⁴ <https://www.ktb.gov.tr/TR-96556/ataturkun-dinlenmekten-hoslandigi-sarkilar.html>

²⁵ Bu şiir Dîvân’da yer almamakta, M. Şemsettin Bilgin’in söz konusu kitabında bulunmaktadır.

²⁶ <https://www.trtdinle.com/album/tukendi-nakti-omrum-14647193>

²⁷ <https://www.trtdinle.com/album/kurban-olam-o-kasi-karaya-tukendi-nakdi-omrum-14612918>

Celal GÜZELSES²⁸, Enver DEMİRBAĞ²⁹, Hasan ÖZTÜRK³⁰ gibi sanatçılar tarafından okunmuştur. Her iki eser de TRT repertuvarında yer almaktadır.

3. Eserleri

3.1. Dîvân

Arşiv Numarası: A.H.A 6/1

Eser Adı: Rıfat Baba Dîvânı

Müellifi: Rıf at Baba

Müstensihi: Şeyh Muhammed Şükrî

Musahhihi: Abdulgânî Fahrî

Dili: Osmanlı Türkçesi

Bulunduğu Yer: Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi

Boyut (İç - Dış): ?

Yaprak: 1-93

Satır sayısı: 15

Yazı rengi: Siyah (Süslemelerde kırmızı mürekkep kullanılmış.)

Yazı Türü: Rika Kırmısı

Kâğıt türü: ?

Cilt: ?

Rıfat Baba'nın bilinen tek eseri *Dîvân* 'ıdır. Şair, 93 varaktan oluşan bu eserde kaside, gazel, mesnevi, münacat, na't, tahmis, terci'-bent, muhammes, müseddes, tarih, murabba ve müfret gibi nazım tür ve şekillerini kullanmıştır. *Dîvân*, "Hısn-ı Mansûrlı Reşâdetlü Şeyh Rıf at Babanın Dîvânçe-i Fazilet-nümâsıdır" başlığı altında besmele ile açılır. Eserin sayfa kenarlarında "Diyarbakırlı Abdulgani Fahri Bulduk" tarafından yazılmış tashih notları vardır. Söz konusu eser "Diyarbakır Ziya Gökalp

²⁸ <https://trtdinle-staging.wp.trt.com.tr/album/tas-plak-yillari-14615741>

²⁹ https://www.youtube.com/watch?v=Ka0-O_V-WKI

³⁰ <https://www.trtdinle.com/artist/hasan-ozturk-1575018>

Yazma Eser Kütüphanesi”nde Abdülsettar Hayati Avşar tarafından bağışlanan “A.H.A-6/1” demirbaş numarada kayıtlıdır. Eserin Diyarbakır’a hangi yollarla ve kimler aracılığıyla nasıl ulaştığı konusu şimdiye kadar aydınlatılamamıştır. *Dîvân* şu beyitle başlar;

Yâ Rab bizi rüsvâ-yı cihân etme kerem kıl

Esrârimızı halka ‘ayân etme kerem kıl

Şu beyitle son bulur;

Unutmam ‘aşkıñı dilden dile destân olursam da

Hele sevdim seni her vechile şâyân olursam da

Giriş kısmında da belirtildiği gibi bu çalışma Diyarbakırlı Hattat Muhammed Şükrî Efendi tarafından istinsah edilen ve Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesinde “AHA – 6/1”de kayıtlı bulunan eserin CD’ye aktarılmış fotoğrafları üzerinden yürütüldü. Yani elde çalışılabilecek müellif nüshası bir metin bulunmadığı için müstensih nüshasının fotoğrafları üzerinden bir çalışma yapıldı. Fotoğraflar eserin ilk sayfasından başlamaktadır. Çalışmanın fotoğraflar üzerinden yapılması, ön ve arka kapak fotoğraflarının bulunmaması eserin kapak yapısı, ebatları, cilt yapısı ve kâğıt türü gibi bir eserin tanıtılmasında verilmesi gereken bilgilerin aktarılmasına imkân vermemektedir.

3.1.1. *Dîvân*’ın Nüshaları

Rıfat Baba Dîvânı’nın elimizde bulunan müstensih nüshası dışında herhangi bir nüshasına rastlanmamıştır. Ancak, daha önce de belirtildiği gibi adı geçen mecmualardaki şiirlerin bir kısmının çalıştığımız nüshada yer almaması başka nüshaların varlığını göstermektedir.

3.1.2. *Dîvân*’ın Müstensihi

Eserin ketebe kaydında şöyle yazar;

“Ketebehu es-seyyid eş-Şeyh Muhammed Şükrî er-Rufâ’î eş-şehîr bi-Hacî
Kâsımoğlu-zâde el-müezzîn bi-Câmî’i’l-kebîr. Ğafara’llâhu lehu ve li-ebeveyhi
vecemî’i’l-mü’mînîn
âmîn yâ Mu’in.”

Ketebe kaydı incelendiğinde eserin müstensihinin Diyarbakırlı “Şeyh Muhammed Şükrî Efendi”³¹ olduğu anlaşılmaktadır.

3.1.3. Dîvân’ın Musahhihi

Eserin musahhihi Diyarbakırlı Abdulgani Fahri Bulduk’tur. Bulduk, tashih notlarıyla eseri daha okunur ve anlamlı hâle getirmiş, birçok kelimenin doğru okunmasına katkıda bulunmuş ve yaptığı ufak değişikliklerle kimi yerlerde şiirin vezne uymasını kolaylaştırmıştır.

Eserin tashih kaydında şöyle yazar;

“11 zî’l-ħicce 1354 pençşenbe günü sâ’at sekize çâr yek kalarak taşhîhe ħitâm verildi.”

“fî 5 Mart sene 1936 ve 21 Şubat sene 1352”

“Diyârbekir’iñ İbni Sin Maħallesinden Çermikli Merħûm Zulfekâr Beg Oğlı
Abdulġânî Fahrî”

Bu kayda göre eserin musahhihi Diyarbakırlı Abdulgani Fahri Bulduk’tur.³²

³¹ Ailesi aslen Hasankeyfli olup dedeleri oradan gelip Diyarbakır’a yerleşmiştir. Baba adı İbrahim, anne adı Emine’dır. Şeyh Şükrî Efendi, 1282 / 1865 Diyarbakır doğumludur. İyi bir tahsilden sonra yörece tanınmış ulemâdan ilim icâzetini, yörenin tanınmış hat ustalarından hattatlık icâzetini de alır. İlim tahsilinden sonra tasavvufa olan merakından yöredeki Rufaî meşâyihinden Rufaî tarikatı icâzeti de alır. Halifelik aldıktan sonra Tekke ve Zaviyelerin Kapatılması Kanunu’na kadar Diyarbakır’ın Melikahmet Caddesi’ndeki Sin Camii tekkesinde tarik-i Rufaî üzre icrâ-yı tarikat eyler. 1925’ten sonra iyi bir hatip olduğu için cuma günleri Behrampaşa Camii’nde hatiplik, gür ve güzel sesli olduğu için Cami-i Kebir’de “Ser-müezzinlik” görevi verilir. Burada görev yaptığı dönemde sesinin gürlüğünden dolayı “kubbe patlatan” lakabını alır. Şeyh Şükrî Efendi, iki kere evlenir. 07.08.1955 tarihinde Diyarbakır’da vefat eder (Korkusuz, 2004: 336-337).

³² Bulduk, Diyarbakır’ın son dönemde yetiştirdiği önemli fikir ve sanat adamlarından biridir. Tarihçi ve şairdir. 1864 yılında Diyarbakır’da doğmuştur. Aslen Çermikli olup Çermik Beylerinden Buldukoğulları ailesindendir. Soyadı kanunu çıktıktan sonra “Bulduk” soyadını almıştır. Eski Nusaybin Kaymakamı Zülfikar Bey’in oğludur. Abdulgani Efendi, Diyarbakır adliyesinde zabıt kâtibi olarak işe başlamış ve savcılığa kadar yükselmiştir. Emekli olduktan sonra kendini tamamen ilme adanmıştır. Ebced hesabıyla tarih düşürebilen son asır şairlerindendir. Şiirlerinde “Fahrî” mahlasını kullanmıştır. 20 Aralık 1951’de vefat etmiştir (Arslan, 2020: 201-202).

İKİNCİ BÖLÜM

RIFAT BABA DÎVÂNÎ'NİN ŞEKİL VE MUHTEVÂ İNCELEMESİ

A. Rifat Baba Dîvânî'nin Şekil Özellikleri

1. Tür ve Nazım Şekilleri

Rıfat Baba Dîvânî'nda yer alan şiirlerin tür ve nazım şekillerine göre dağılımı şöyledir:

Tür ve nazım şekli	ADET
Gazel - Münâcât	3
Mesnevî – Elif-nâme	1
Gazel - Na't	9
Tahmîs	17
Gazel	2
Kasîde	6
Müseddes	4
Müseddes - Münâcât	1
Muhammes	2
Târîh	14
Gazel	307
Tercî'-bend	1
Murabba ³³	13

³³ Murabba bölümünde bu nazım şekliyle yazılmış şiir sayısı 12'dir. Eserin 11. şiir başlığında "Tercî'-Bend-i Murabba" başlığıyla verilen manzume de bir murabba örneği olarak murabba şiir sayısına dahil edilmiştir.

Müfred	16
TOPLAM	396

Tablo 1: Nazım Tür ve Şekillerin Sayı Tablosu

Dîvân'da münâcât türünde dört manzume vardır. Üç şiir beşer beyitten oluşan gazel nazım şekliyle yazılmış, diğeri ise müseddes nazım şekliyle yazılmış beş bentten meydana gelir.

Dîvân'da “elif-nâme” türünde yazılmış 17 beyitlik bir mesnevî vardır.

Eserde “Na’t-ı Şerîf” başlığı altında yazılmış 9 manzume yer alır. Na’tlerin hepsi gazel nazım şekliyle yazılmış; 8’i beşer beyitten, biri de 8 beyitten oluşmaktadır.

Dîvân'da farklı şairlerin gazeline yazılmış 17 tahmis vardır. Tahmislerin 14’ü beşer bendden, 3’ü de altışar bendden oluşur.

Eserde biri münacat türünde yazılmış beş müseddes bulunmaktadır. Bu manzumelerin hepsi beşer bentten meydana gelir.

Dîvân'da muhammes nazım şekliyle biri dört, biri de beş bentten oluşan iki şiir yer alır.

Rıfat Baba Dîvânı'nda 14 târîh manzumesi vardır. Şairin dönemin önemli olaylarına, cami ve medrese tamirlerine tarih düştüğü bu şiirlerin 5’i beş beyitten, 3’ü yedi beyitten, 2’si dört beyitten diğerleri de sırayla 1, 2, 11 ve 15 beyitten meydana gelir.

Eserinde 6 kasideye yer veren şair, çok uzun kasideleri tercih etmemiştir. Genelde dönemin önemli devlet adamları için yazılan bu kasidelerin beyit sayısı 9-22 arasındadır. İlk kasidesini 16 beyitten oluşturan şair, sonrasında 20, 13, 13, 9 ve 22 beyitlik kasideler yazmıştır.

Eserinde en geniş alanı gazellere ayıran Rıfat Baba 4’ü müstezat gazel olmak üzere toplamda 321 gazel yazmıştır. Sadece bir gazeli (G 191/5) mahlassızdır. Genelde 5 beyitli gazeller yazan şairin gazelleri 4-8 beyit arasındadır.

Gazeller ile ilgili yapılan tasnifte beş beyitli gazellerin yoğun kullanımı hemen dikkati çekmektedir. 321 gazelden 268'ini 5 beyitle yazan şair, 6 beyitli gazelden 24 tane, 7 beyitli gazelden 20 tane, 8 beyitli gazelden 6 tane ve 4 beyitli gazelden de 3 tane yazmıştır.

Eserde terci'-bend nazım şeklini 2 kere kullanan şair, bir şiirine "terci'-bend-i murabba" başlığını vererek şiirini 6 dörtlükten oluşturmuş ve ilk dörütlüğün son dizesini her bendde tekrarlamıştır.

Eserde "İbtidâ-yı Murabba'ât" başlığıyla 12 murabba bulunmaktadır.

Eserin sonunda "İbtidâ-yı Müfredât" başlığıyla 16 müfred yer almaktadır.

2. Vezin

Rıfat Baba, *Dîvân*'ında şiirlerinin tamamını aruz vezniyle kaleme almış, hece veznini hiç kullanmamıştır. Şiirlerinde yer yer imale, zihaf gibi aruz kusurları görülmekte, bazı beyitler aruz kalıbına uymamaktadır. Bu durumun müstensihтен kaynaklı olabileceği de tarafımızca düşünülmekte ve genel itibariyle şairin aruzu ustalıkla kullanabildiği değerlendirilmektedir.

Dîvân'da kullanılan aruz vezinlerinin tablosu şöyledir;

VEZİN	MESNEVÎ – ELİF-NÂME	TAHMÎS	KASİDE	MÜSEDDES	MUHAMMES	TÂRİH	GAZEL	TERCÎ' -BEND	MURABBA	MÜFRED	TOPLAM
Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün		4	2			3	155		4	4	172
Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün		8	2	3		9	69		5	5	101
Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün		4	1	1		1	44	1	1	1	54

Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün		1			1		43	1	1	6	53
Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün							4				4
Mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ûlün				1			1		1		3
Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	1				1	1					3
Mef'ûlü mefâ'ilün mef'ûlü mefâ'ilün							2				2
Müstef'ilâtün müstef'ilâtün			1				1				2
Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün							1				1
Mef'ûlü fâ'ilâtün mef'ûlü fâ'ilâtün							1				1
TOPLAM	1	17	6	5	2	14	321	2	12	16	396

Tablo 2: Vezin Tablosu

Şiirlerinde 11 aruz kalıbı kullanan Rıfat Baba, Türk edebiyatında en çok kullanılan remel bahrinin “fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün” kalıbını 172 defa kullanarak şiirlerine ahenk verir. Şair ayrıca hezec bahrinin “mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün” kalıbını 101, remel bahrinin “fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlün” kalıbını 54 ve hezec bahrinin “mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün” kalıbını da 53 defa kullanarak klâsik şiir geleneklerine uygun hareket eder.

3. Kafiye ve Redif

Dîvân kafiye ve redif açısından incelendiğinde Rıfat Baba'nın şiirlerinin önemli bir kısmının müreddef olduğu görülmektedir. Münacat, muhammes, müseddes, na't, terci'-bend, kaside, gazel ve tarih manzumelerinin önemli bir kısmı rediflidir.

Dîvân'da kafiye olarak genelde zengin kafiye kullanan şair, yarım ve tam kafiye de yer vermiştir: “*envârı – muhtârı, kişi – işi, Rıfatâ – vâ veyletâ, cihân – ayân, semer – kadar, âlemi – Âdemi, yoldaş – taş, uyan – cihân, zelîl – delîl, gider – eder, zârım – bârım – güdâzım – sâzım – namâzım – niyâzım, hasretten – hayretten, cânânı – irfânı, Hudâ – dâimâ, zemîn – yakîn, vilâyet – nihâyet, mecîd – mezîd, cilveger – nüktever, karâr – târ, kuzah – sahh, takvâ – mînâ, bellidir – cebellidir, teriz – dil-beriz, yârim – varım, cemâl – sâl, pervânedir – dîvânedir vb.*”

Kasidelerin dördü redifli, üçü ise kafiyelidir. Redifler; *gel gir hû deyu, buluruz, sünbül* gibi kelime ve *-ında, -ında* gibi ek rediflerden oluşmaktadır.

Gazellerin önemli bir kısmını rediflerle süsleyen şair, 321 gazelinin 32'sinde redif kullanmamış, 272 gazelde kelime redif, 17 gazelde de ek redif kullanmıştır. Bu redifler genelde Türkçe ek ve kelimelerden oluşmuştur. Şairin dikkat çeken kelime ve ek redifleri şöyledir: “*-ına, olur sensiz bana, hep bana, olmuş bana, eyler bana, gûyâ, ey sabâ, dâd u vâveylâ, olur â, deyu geldim sana, leb-ber-leb, garîb, etdim bu şeb, sebeb, ne güç, sâkî meded, bûlbüller, şi'ir, elden gider, -lık satar, degildir ya nedir, kalmışdır, hüsnündür, midir bilmem nedir, bir su ver, istemez, eylese bir kez, bulunmaz, gel yetiş, -dan kalmış, olsun da bak, -dan gayrı yok, ele verdin, perçemin, niçün etdin, mâ'il oldun, âyâ kimin, etme gel, zülfün, ey bûlbül, -dır gönül, ister gönül, oldığın görsem, olurum, edebilmem, ne kılam, edelim, -dır kalbi dervîşân, mânend-i nigîn, edeceksin, sûretin, -larla sen, olmasun, bilmez misin, niçin etmezsin, midir bu, diyecek işte budur bu, inceden ince, gonca, görünce, -lik eyle, ola, bir yere, olmaya, gele, -a gelince, eyle, -a bıraktı, demeyem mi, olmalı, -da kaldı, -dırdın beni, dedi, -lar var idi, -den beni, etse idi, çekildi, ne oldu vb.*”

Rıfat Baba Dîvânı'nda gazellerden önceki kısım mürettep bir yapıya sahip değildir. Mürettep bir yapıya sahip olan gazellerin Arap alfabesine göre kafiye dizilişi ve yazılan şiir sayısı aşağıdaki tabloda sunulmuştur;

Kafiye Harfi	Gazel Sayısı
ا	29
ب	7
پ	-
ت	2
ث	1
ج, چ	4
ح	2
خ	1
د	2
ذ	1
ر	63
ز	20
ژ	-
س	2
ش	6
ص	2
ض	2
ط	1
ظ	-
ع	1
غ	2
ف	1

ق	5
ك	15
ل	12
م	25
ن	23
و	5
ه	41
ى	27

Tablo 3: Gazellerdeki Kafiyelerin Harf Tablosu

Rıfat Baba 63 gazelle en çok re (و) harfiyle biten şiirler yazmıştır. Ardından güzel he (ه) ile 41, elif harfiyle (ل) 29, ye harfiyle (ى) 27, mim harfiyle (م) 25, nun harfiyle (ن) 23 ve ze harfiyle (ز) biten 20 gazel kaleme almıştır. Zı harfi (ظ), pe harfi (پ) ve je harfi (ج) ile biten şiir yazmamıştır.

B. Rıfat Baba Dîvânı'nın Muhtevâ İncelemesi

1. Dîvân'ın Muhtevâsında Dikkat Çeken Özellikler

Dîvân şairleri genelde divanlarının baş kısmında münacat yazmayı tercih etmişlerdir. Rıfat Baba da bu geleneğe yabancı kalmamış ve Yüce Allâh'ın kudreti karşısındaki aczini dile getirmek için eserine münacatla başlamıştır. Münacatları mesnevi ve na'tlar düzenli bir şekilde takip eder. Fakat kaside, tahmis, musammat, terci'-bend ve müseddeslerde bir düzensizlik vardır. Devamında tarih manzumeleri düzenli bir şekilde sıralanır ve bunları mürettep bir sırada gazeller izler, murabba ve müfredlerle *Dîvân* son bulur.

Dîvân'da 321 gazel, 17 tahmis, 16 müfret, 14 tarih, 12 murabba, 6 kaside, 4 müseddes, 1'i murabba şeklinde olmak üzere 2 terci'-bend, 2 muhammes ve mesnevi nazım şekliyle yazılmış 1 elifname bulunmaktadır. Rıfat Baba, yaklaşık 2500 beyitle nazım şekillerinin çoğuna örnek verir.

Dîvân'da beyitleri oluşturan mısralar yan yana verilirken mahlas beyitlerindeki mısralar ise alt alta verilmiştir. Gazellere kadar olan kısımda bir tertip söz konusu olmayıp çoğu şiir başlıksızdır (Başlıksız şiirlere tarafımızca başlık verilmiş ve köşeli parantezle belirtilmiştir.). Gazeller kısmı ise mürettep olup rediflere göre sıralanmış ve redifin son harfi başlık olarak yazılmıştır (Örnek: harfû'l-vâv, harfû'l-yâ vb.).

İçerik olarak *Rıfat Baba Dîvânı*'nı, gazellere kadar olan kısma “Birinci Bölüm”, gazellerden sonraki kısma da “İkinci Bölüm” diyerek iki kısımda inceleyebiliriz. Birinci kısımda şairin gerçek kişiliğini ve kimliğini ortaya koyan dinî muhtevalı şiirlere belirgin bir biçimde rastlarız. Şair bu şiirlerinde Cenâbıhakk'ın kudreti karşısında kulun âcizliği, Yüce Allâh'ın birliği ve tekliği, Peygamber efendimiz ve Ehlibeyt sevgisi gibi konuları anlatır. Gazellerle başlayan aşk ve sevgili muhtevalı şiirleri ise ikinci kısım olarak değerlendirebiliriz. Burada *Dîvân* edebiyatın aşk konulu şiirlerine rastlarız. Rıfat Baba, bu şiirlerinde şanssızlıktan ve talihten yakınır. Sevgiliye duyulan aşk ve bunun sonucunda ortaya çıkan ayrılık, ıstırap, ilgisizlik, yeterince değer görmeme, ümitsizlik ve sevgiliye kavuşamamanın verdiği acılar şiirlerinde işlediği başlıca konulardır.

Rıfat Baba, başta Bâkî olmak üzere çok sayıda şairin gazeline tahmiste bulunmuştur. Şairin, “İzzetî, Leyla Hanım, İzzet Paşa, Cürmî Efendi, Huzurî, Azmî, Hasımî, Seyranî, Sezaî, Seyfî, Hâlis, Lezizî, Refîk, Hüsnî, Kadri ve Râgıb”a olmak üzere toplamda 17 tahmisi bulunmaktadır.

Şairin tahmiste bulunduğu Azmî ve Râgıb Diyarbakırlıdır. Ahmed İzzet Paşa da Erzincan doğumlu olup Diyarbakır'da valilik yapmıştır. Şairin ayrıca bir gazeline Diyarbakırlı Mehmed Şaban Kâmî Efendi'den bahsedip onun izinden gitmek istediğini belirtmesi ve bu şehirle ilgili şair ve şiirlerle ilgilenmesi, buradaki “Ben ü Sen” burçlarından bahsetmesi, “Göğsügüzel” mesire yerini şiirine alması bu şehri yakından tanıdığı ve ilgi duyduğu, buradaki şiir meclislerine katıldığını düşündürmektedir.

Kaside nazım şekliyle 6 şiir kaleme alan Rıfat Baba; Dört Halife'ye 16 beyitlik, Sultan Abdülmecid'e 20 beyitlik, Ahmed İzzet Paşa'ya 13 beyitlik, Evkaf Müdürü Süleyman Efendi'ye 13 beyitlik birer kaside yazar. Çok sevdiği, şiirlerinde

yer verdiği İstanbul için de 9 beyitlik bir kaside yazan şair, bir de 22 beyitlik “Sünbül Kasidesi” kaleme alır.

Kasidelerinde şekil olarak 33-99 beyit aralığına uymayan şair, 5-22 arasında değişen beyitlerle şiirlerini kaleme alır. Yine içerik olarak nesib-teşbib, girizgâh, methiye, tegazzül, fahriye, dua gibi klâsik bölümlere pek yer vermeyen şair, kasidelerini genelde methiye türünde yazar.

Tarih manzumelerinde Sultan Abdülaziz’in cülûsuna, Hacı Emin Paşa’nın Harem Şeyhi olmasına, Adıyaman Kaymakamı Osman Bey’in teşrifine, cami tamirine, Taş Medrese’nin tamirine, tekke tamirine, çeşme açılışına, Mehmed Ağa Köşkü’nün açılışına ve doğum günlerine çeşitli tarihler düşmüştür. Şair, bu şiirlerde genelde 1840’lı yıllarda cereyan eden önemseddiği olaylara dikkat çekmiştir. Şiirlerinde tarih düştüğü kişilere hayır dualarını ve sevgisini dile getirmiş, beyitler arasına onların hayatlarıyla ilgili kısa bilgiler serpiştirmiştir.

Dîvân’da 321 gazel bulunmaktadır. Edirneli Nazmî (öl. 1555), Kanunî Sultan Süleyman (öl. 1566), Halepli Edip (öl. 1748?), Balıkesirli Zâtî (öl. 1546), Gelibolulu Ali (öl. 1600) gibi dîvân şiirinin en çok gazel yazan şairleri hariç tutulursa gazellerinin sayısı klâsik şiirin ortalamasına oldukça yakındır.

Şair, eserinde en çok gazellere yer vermiştir. Bu nazım şeklinde Dîvân şiiri çizgisine sadık kalan şair; aşk, sevgili, şarap, ağyar, gül, bülbül, gül bahçesi, sâki, kadeh, meyhane, pir, pir-i mugan, mutrip, kadd, ruh, zülûf, kakül konuları etrafında şiirlerini sıralamıştır. Bazen sosyal konuları da gazellerinde işleyen şair, bu konuda genel kabûlün pek dışına çıkmamış; aşk, âşık, sevgili, rakip, şarap, sâkî, meyhâne kavramları etrafında âşıkâne ve rindâne gazeller dile getirmiştir.

Gazel konusunda kendini beğenen ve öven şair, yazdığı gazelin mükemmel olduğunu, her şairin bu incelikte gazel dizemeyeceğini söyler;

Bu leţâfetle gazel Rıf‘ata maşşûş ancak
Böyle tanzîm-i sühân eylemez her bir şu‘arâ (G. 27/7)

Bir şiirinde aslında gazel yazmanın kendisinin haddi olmadığını fakat sevgilinin güzel bakışının himmeti dolayısıyla yazdığını belirtir;

Rıf'atın haddi ne tahrîr-i ğazel etmekde
Uğramışdır hele ol hüsn-i nazar himmete hâş (G. 142/5)

Dîvân'da bulunan 321 gazelden 307'si gazeller bölümünde yer alırken diğer 14 gazelin 9'u na't, 3'ü münacat, kalan ikisi de methiye türünde yazılmıştır. *Dîvân*'daki gazellerin dördü müstezat, biri de musammat gazel şeklindedir. Müstezat gazeller 5 beyitten, musammat gazel ise 6 beyitten oluşmaktadır.

306 numaralı gazel "Gazel-i Beyân-ı Esmâ vü Cevher" başlığıyla verilmiştir. Yedi beyitten oluşan bu şiirde şair "yâkût, dürr, la'l-i Bedehşân, pırlanta, elmas, zeberced, akîk, zümrüd, lü'lü ve sedef" gibi değerli madenlerle sevgilideki güzellik unsurları arasında çeşitli ilgiler kurar.

195 numaralı gazel "Mahbûb Lisânında Tegazzül" başlığıyla verilmiştir. Bu şiirde *Dîvân* şiiri anlayışından farklı olarak sevgili âşığa seslenerek "Sen ki bûlbûlsün, sen yalvardıkça ben nazlanırım." der;

Ol gülüm 'âşık saña 'arz-ı ruh-ı râz eylerem
Sen ki bûlbûlsün niyâz etdikçe ben nâz eylerem (G. 195/1)

Dîvân'da ilk dizesi Arapça ikinci dizesi Türkçe olan bir mülemmâ beyit bulunmaktadır;

Lâ fetâ illâ 'Alî lâ seyfe illâ zü'l-fikâr
Hel etâ şânında tebşîr etdi Hâk peygamberi (K. 1/7)

2. Dil ve Üslûp

Rıfat Baba, dil ve üslûp bakımından renkli ve zengin bir kelime hazinesine sahiptir. Bu dönemde zaman zaman görülen ağdalı ve bol terkipli dile pek iltifat etmez. Yaşadığı döneme oranla daha sade bir dil kullanmaya özen gösterir. Dinî konulu şiirlerinde ve kasidelerinde kullandığı dile oranla özellikle gazellerinde sâde bir söyleyişi yakalar. Bazen üç bazen dört bazen de beş kelimedenden oluşan terkipleri (tûtî-i gûyâ-yı bezm-i âşıkân, mukîm-i âsitân-ı Ka'be-i İsmâ'iliz, ruh-sûde-i hâk-i der-i cânâneleriz, nakş-ı tasvîr-i cemâl, tıynet-i rûz-ı ezel, gam-ı fikr-i muhâl vb.) zaman zaman kullandığı görülür. Şairin bu uzun tamlamalarında Farsçanın etkisi kendini kuvvetle hissettirir;

Ben **fedā-yı hāk-ı rāh-ı dergeh-i cānāneyem**
Rūh-ı pākım ol muḳaddes ravzānıñ ḳurbānıdır (G. 75/3)

Çün **muḳīm-i āsitān-ı Kā'be-i İsmā'iliz**
Baş egüp mihrāb-ı ebrūsına her dem mā'iliz (G. 116/1)

Şair özellikle münacat, na't gibi türlerde sık sık âyet ve hadislerden yararlanmıştır. Yaptığı başarılı âyet ve hadis iktibaslarında Arapça bilgisiyle dikkatleri çeken şair, bu alıntıları aruza başarılı bir şekilde uygulamıştır;

Süre-i **ve'l-leyl** haḳḳan zülf-i şeb-rengiñ hoşā
Tāb-ı 'ālemdir cemāliñ süre-i **şemsü'd-ḍuḥā** (N. 2/2)

Dîvân'da tamlamaların önemli bir kısmı Farsça, bir kısmı da Arapça usûle göre oluşturulmuş; Türkçe kelimeler ise genelde fiil olarak kullanılmıştır. Fakat şairin zaman zaman Türkçe kelimeleri de tamlamalarda kullandığı görülmektedir;

Nokta-i ma'nāya şarf et **var-ı 'ömrüñ** Rıf'atā
Mantıḳu't-Ṭayr okuyup fehm edesin ādābımı (G. 307/5)

Āteş olsa **āl-i ruḥsārıñ** kızarsa zav' verir
Ehl-i diller bā-ḥuşuş āteş-zebānıñdan seniñ (G. 160/3)

Rıf'atā 'aşḳ ile **aḥvāl-i göñül** baḥş olmaz
Herkesiñ sevdicegi kendine dil-ber görünür (G. 82/5)

Diger-gün oldı ḥālim nev-bahār eyyāmı ḥasretle
Meger bārān-ı eşkim **berḳ-i āhım nār-ı şimşekdir** (G. 92/3)

Ruḳabā olmasa ger **bezm-i güzelde** ḥāzır
Zevḳimizdir ne ḳadar nāz u 'itāb eyleseler (G. 99/3)

3. Atasözleri ve Deyimler

Atasözü ve deyimlere eserinde sıklıkla yer veren şair, kullandığı bu özlü sözlerle diline daha sâde ve akıcı bir hava verir. Eserinde “âşikâr etmek, tahammül eylemek, terk-i âr etmek, arz eylemek, idrāk eylemek, arz etmek, peydâ olmak, dem urmak, temâşâ kılmak, gûş etmek, terk etmek, fevt eylemek, ikrâr olsun, feryâd eylemek, terk eylemek, karâr eylemek, ârzû eylemek, bûs eylemek, dü-tâ eylemek, vefâ eylemek, cefâ eylemek, safâ eylemek, el bir etmek (el birliğiyle), yüz vermek, inkâr eylemek, başa geçmek, ezâ eylemek, izzet bulmak, meyl eylemek, başa

çıkarmak, nâz eylemek, pesend eylemek, râst eylemek, mu‘ammer kılmak, def‘ eylemek, kabûl eylemek vb.” deyimleri kullanan şair, atasözü olarak da “göz gördü, gönül sevdi, sabrın sonu selâmettir, kurban etiyle köpek tavlanmaz, bendesiz sultanın ikbali artmaz, selâmet kenardadır, aşkın sırrını saklamak zordur vb.” örnekler kullanır;

Afyon patlatmak:

Verüp tiryâkiye bâde uşûlünde güzel kahve
Şuyunca gitdi tâ **afyon keyfi hoşça patlatdı** (G. 298/2)

Aşkın sırrını saklamak zordur:

Bir **meşeldir sırr-ı ‘aşkıñ ketmi müşkildir** velî
Eyleme ifşâ-yı nâ-dân eyle ehl-i rāza ‘arz (G. 143/2)

Kargaya yavrusu şahin görünür:

Rıf‘atâ ‘aşk ile ahvâl-i gönül bahş olmaz
Herkesiñ sevdicegi kendine dil-ber görünür (G. 82/5)

Kurban etiyle köpek tavlanmaz:

‘Adû-yı seg bulunmak sofra-i ‘ıyd-ı vişâl üzre
Meşeldir kim köpek mi tavlanur lahmiyle kurbânıñ (G.168/2)

Meyl eyle-, ezâ eyle-:

Her gözi âhûya **meyl eyler** şikâr olsun deyu
Çok **ezâ eyler** baña vahşî gazâl ister gönül (G. 181/4)

Muammer kıl-:

Mu‘ammer kıl İlâhî ma‘deletle şâh-ı zîşânı
Bi-hakkın süre-i *innâ fetehnâ* âyet-i büşrâ (T. 2/1)

Rahm eyle-:

Rahm eyler isem seng-i sitemlerle muhâldir
Kûyında o şûhıñ seg-i a‘dâyı görünce (G. 243/4)

Sakla samanı, gelir zamanı:

Lâzımsızı lâzım diyerek **sakla şamanı**
Bir gün olur anın da **gelür vaqt u zamânı** (G. 294/1)

Selâmet kenardadır³⁴:

Baħr-ı ‘ilmiñde menâfi‘ gerçi vardır ey gönül
Çün **selâmet der-kenârest** söylemiş bunu selef (G. 150/4)

Tahammül eyle-, sabrın sonu selâmettir:

Gönül **eyle taħammül şabrıñ encâmı selâmetdir**
Kişide kâr-endîş olmasa âhir nedâmetdir (G. 96/1)

4. Edebî Sanatlar

Edebî sanatlar, söze açıklık ve incelik, anlama güç ve derinlik veren unsurlardır. Bugüne kadar daha çok söze güzellik katan unsurlar olarak düşünölmüşlerdir. Halbuki edebî sanatlar, söze estetik kazandırmak işlevlerine ek olarak aynı zamanda şairin veya okurun hayâl dünyasını açık ve etkili biçimde sergilemeye yarayan anlam figürleri manzûmesidir.³⁵

Söze incelik, anlama derinlik katmak amacıyla edebî sanatlardan sıkça yararlanmaya çalışan şair, sözde de tasarruf sağlayarak şiirlerini zenginleştirmiştir. Şair; teşbih, istiare, iktibas, mübalağa, tecahül-i ârif, telmih, teşhis, intak, kinaye, tevriye, tezat, tariz, tenasüp, iştikak, tekrar, istifham, nida, mecaz-ı mürsel, irsal-i mesel gibi birçok sanata örnek vermeye çalışmıştır. Şairin kullandığı edebî sanatlar şöyledir;

4.1. Teşbih

Gibi, benzer, misl, gûyâ, sanki, tek, -âsâ, -veş, -sâ vb. kelime ve eklerle teşbih sanatından yararlanan şair, bazı şiirlerinde benzetme edatlarını kullanmaz;

Çıkdı gül tāk-ı sipihre āh-ı hicrānım **gibi**
Bir hayālāsā temāşā eyle bārī ey şabā (G. 20/3)

Şem‘ **tek** çün şu‘le-i āhım fūrūzān etme gel
Cānımı pervāneveş āteşle sūzān etme gel (G. 171/1)

Kesim yoşma kaddiñ bālā ruħıñ gül-gonca-i ra‘nā
‘Aceb zībā edā çeşm-i cihāna başka seyrānsiñ (G. 228/4)

Ruhsārıñā gül gönlüme bülbul demiş olsam
Kākülleriñe sünbül ü reyħān mı desem yā (G. 24/2)

³⁴ İranlı şair Sâdi-i Şîrâzi’nin ünlü bir sözüdür.

³⁵ Yavuz Bayram ve diğerleri, **Eski Türk Edebiyatına Giriş**, Akçağ Yayınları, Ankara 2015, s. 157.

4.2. İstiâre

Hem kapalı hem de açık istiare örnekleri sunan şair, bu sanatın inceliklerini gösterir. Âşıklar, kurban olarak; bülbül de âşığın yerini tutarak istiare sanatını örneklendirir;

Ger kıyarsaň ‘âşıkānıñ ur yere bir bir yatur
Hâzır olmuş ‘ıyd-ı vaslîñ-çün bu **ķurbānlar** saña (G. 12/7)

Bāde-i nāb içdi saķkā-yı muħabbetden **hezār**
Nuķa geldi himmet-i pīr ile ebkemler yine (G. 263/2)

Nice reşk eylemez **eflāk** cemālîñ nūrına mesrūr
Ki zülfüñ şems-i ħüsnünde şeb-i deycürdur gūyā (G. 18/4)

4.3. Nidâ

Genelde sevgiliye seslenme aracı olarak *ey* ve *hey* nidalarını kullanan şair, duygu ve heyecanlarını ifade eder;

Cevr ile aldıñ elimden rāhat [u] imkānımı
Ey mürüvvetsiz meger almak dilersîñ cānımı (G. 300/1)

Bunca feryād u figānım gūş edüp raħm etmediñ
Rıf at-ı bī-çāreye **hey** bī-vefā dīl-dār **hey** (G. 284/5)

4.4. İktibas

İktibas sanatını genelde din konulu metinlerde kullanan şair, özellikle âyet ve hadislerden çeşitli iktibaslar yapar;

Tesellî-yāb ola dīl ‘**usr** [u] **yūsra**³⁶dan meger Rıf at
Yine ancaķ ķulundan Hāzret-i Bāriħudā geçmez (G. 131/7)

Şeb-i İsrā güzārîñ **ķābe kavseyni ev ednā**³⁷dan
Kelīm-i Hāķķa hem-dem nice biñ esrāra maħremsîñ (N. 8/4)

4.5. Mecâz-ı Mürsel

Şair, cām ile şarabı; cihân ile de dünya halkını kasteder;
Ey sākî-i gül-çehre bizi eyleme pervā
Çün nūş edelim **cām**-ı muşaffā-yı mücellā (G. 19/1)

³⁶ İnşirāh, 94/5 “Her zorluktan sonra bir kolaylık vardır.”

³⁷ “*Fe ķāne ķābe kavseyni ev ednā*” - Necm, 53/9 Peygamber efendimiz (s.a.v.)’in Miraç Gecesi Yüce Allāh ile yakınlaşması anlatılır.

Nezâketle **cihâni** halka-be-güş eyler o nev-res
Takınca güşına mengüş-ı zümrüd pertev-efşânı (G. 306/6)

4.6. İntâk

Rıfat Baba bazen elbise, bülbül, kalem ve mektupları konuşturur;
Çāk etdi yine dest-i elem dāmen-i şabrı
Bilmem ‘acebā çāk olunca **cāme ne söyler** (G. 95/3)

Görünce Rıf atā gül-goncalar ağzında şeb-nemler
Terennüm-sāz ile indi yine meydāna **bülbüller** (G. 53/5)

Lāl oldı zebānım görelim **hāme ne söyler**
Şerh-i gam-ı hicrān-ı dile **nāme ne söyler** (G. 95/1)

4.7. İstifhām

Şair, ifadesini daha da belirginleştirmek için bazen cevabını bildiği şeyleri de sorarak bu sanatı örneklendirir;

‘Ārızın cānā gül-i aḥmer **midir** bilmem **nedir**
Lebleriñ āb-ı Hızır Kevşer **midir** bilmem **nedir** (G. 98/1)

Kaṭre-i şeb-nem **mi** ‘aceb sünbül üzre Rıf atā
Yoksa gülzāra saçılmış **mı** yine dürr-i ‘Aden (G. 223/5)

4.8. Teşhîs

Rıfat Baba bazen insan dışındaki varlıkları düşünen, duyan, konuşan ve hareket eden bir insan kişiliğinde gösterir;

Ruḥından **lāleler** ser-geştedir **güller** hicāb eyler
Meger kim hacletinden **goncalar** bergin niḳāb eyler (G. 78/1)

Yine **feryāda āgāz eyledi dīvāne bülbüller**
Ḳadeḥ-nüş oldı dest-i lāleden **mestāne bülbüller** (G. 53/1)

4.9. Mübâlağa

Sevgilinin güzelliği âlemi ateşe verir, âşıklar meclisinde verilen bir yudum şarap da âşığa ömür boyu yeterli gelir;

Bu ḥüsn ile saña yandım hele **ey mihr-i ‘ālem-sūz**
Yaḳar pervāne cānın ḳanda görse şem‘-i şeb-efrūz (G. 132/1)

Bezm-i ‘uṣṣāk içre ihsân olunan bir cur‘adan
‘Ömrüm oldukça yeter bu māl-ı sekrânlık baña (G. 9/3)

4.10. Telmîh

Şair bazen Leyla, Mecnun, Şirin ve Farhat’ı bazen İran mitolojik şahıslarından Cemşid, Hüsrev ve Huşeng’i bazen de Nuh Tufanı’nı hatırlatır;

Tâc-ı **Cemşid** edelim başımıza zer kadehi
Taht-ı nuşretde yine **Hüsrev** u **Huşeng** olalım (G. 188/4)

Cihânı ehl-i ğam ğarķ-ābe-i seyl-i sirişk eyler
Bu söz tefsîrde **tûfân-ı Nūhuñ mā-cerāsıdır** (G. 85/4)

Gâh **Leylî** gâh **Kaysam** geh **Şîrîn** geh **Kûh-ken**
Dönderen ahvâlîmi çarķ-ı diger-gündur baña (G. 11/2)

4.11. Tenâsüp

Şairin şiirlerinde kullandığı kavramlar birbiriyle uyum içindedir;

O şûh-ı **gûl**-endām ki **gûlzāra** çekildi
Bûlbûlleri hep şahn-ı **çemenzāra** çekildi (G. 304/1)

İşte **meclis** işte **sākî** işte **sāgar** işte **mey**
İşte **ahbāb** işte **muṭrib** işte **ṭanbūr** işte **ney** (G. 284/1)

4.12. İştikâk

Aynı kökten türeyen âşık ve maşûk ile cân ve cânânı bir arada kullanan şair, iştikak sanatını örneklendirir;

‘**Âşık** u **ma‘şûkdan** Rıf‘at niyāz [u] nāzdır
‘Ārife bu nev‘ ile ahvāl[i] ibrāz eylerem (G. 195/5)

.....

Niceler **cānān** için ‘aşkile **cān** etdi fedā
Biz bu meydānda ‘aceb bilmem ne nām almaķdayız (T₁. 14/3)

Cān ile **cānānı** sev **cānıñ** bile hîç bilmesün
‘Āleme ‘aşkıñla şāyān ol yeter şān olmasun (G. 224/4)

4.13. Tezât

Şair, şiirde ahengi arttırmak için zaman zaman zıtlıklardan da yararlanır;

Gonca lebiñi ğayrıya **ḥandān** niçün etdiñ
‘Uṣṣākıñı bûlbûl gibi **nālān** niçün etdiñ (G. 159/1)

Rû-siyeh bir bendedir her vechile Rıf'at **faķır**
Bâb-ı ihsânda temennâ-yı **ġmâ** eyler hemîn

4.14. Tecâhül-i Ârif

Şair, sevgilinin özelliklerine benzetme yaparken bu durumun farkında
değilmiş gibi davranır;

Ėâmetiñ naħl-ı dil-ārâ mı 'aceb tûbâ **mıdır**
Yâsemîn yoħsa nihâl-i serv-i müsteşnâ **mıdır** (G. 58/1)

Şoħbetiñ şehd [ü] dehâniñ genc-i lü'lü'dür meger
Yoħsa kim şandûka-i cevher **midir bilmem nedir** (G. 98/3)

4.15. İrsâl-i Mesel

Şair, düşüncesini pekiştirmek için atasözlerinden yararlanır;
Lâzımsız lâzım diyerek **saķla şamanı**
Bir gün olur anın da **gelür vaķt u zamânı** (G. 294/1)

Egerçi zümre-i üftâdeden yüz döndürir olsa
Meşeldir **bendesiz sultânıñ iķbâli mezîd olmaz** (G. 123/3)

4.16. Sihr-i Helâl

Şair bazı sözcükleri hem kendisinden önceki sözcüklerin sonunda hem de
kendisinden sonraki sözcüklerin başında anlamlı olabilecek biçimde kullanır;

Tecellî-i cemâliñ dîdeden dūr olmasun **olsun**
Müdâm şevķ-ı 'aşķıñ dil-pezîrim yâ Resûla'llâh (N. 9/3)

Böyle Rıf'at bâ'ış-i 'izzet değil midir **müdâm**
Elde ser-mâye olan meddâh-ı ĥübânlık baña (G. 9/5)

4.17. Kinâye

Şair, gerçeğİ mecaz yoluyla dolaylı bir şekilde aktararak kinaye yapar;
Pek açık yüzlü güzeller bize **el vermezler**
Severiz öyle civânân ki ĥicâb eyleseler (G. 99/2)

Kimseniñ nefsiñ içün **urma ķuşurun yüzine**
'Âķil u 'ârif iseñ eyle temâşâ özine (M. 4/5)

.....

4.18. Cinâs

Bazen yazılışları aynı ama anlamları farklı olan kavramlarla cinas yapan şair bazen de harf farkı olan kavramlar arasında cinas yapar;

Bahâr oldı açıldı nergis-i mestâne sünbüller
Figân etdikçe bülbüller şafâsından **güler güller** (G. 77/1)

Görmesün tek rüy-ı bed ağıyarı bir dem dîdemiz
Geh **cefâ** vü geh **vefâ** etsün o yâre kı'iliz (G. 116/3)

N'ola hem-bezm olalım şöhet-i cāna **ben ü sen**
Ruķabā olmayarak pes tek ü tenhā **ben ü sen**
Gidelim ister iseñ cānib-i şahrā **ben ü sen**
Bir 'aceb cāygehi seyr ü temāşā **Ben ü Sen**
Çemenistān-ı şafā gülşen-i ra'nā **Ben ü Sen**

4.19. Tekrîr

Şair bazen ünlemlerin bazen zarfların bazen de uzun rediflerin tekrarıyla coşkulu bir ahenk oluşturmaya çalışır;

İşte meclis **işte** sākî **işte** sāgar **işte** mey
İşte ahbāb **işte** muṭrib **işte** ṭanbūr **işte** ney (G. 284/1)

Gāh Leylî **gāh** Kaysam **geh** Şîrîn **geh** Kūh-ken
Dönderen ahvālîmî çarḥ-ı diger-gündur baña (G. 11/2)

Maḥbūb-ı dil-ārā **diyecek işte budur bu**
'Uşşāka şafāya **diyecek işte budur bu** (G. 233/1)

Tā ezelden şāh-ı a'zamsîñ **deyu geldim saña**
Ḥānedān-ı nesl-i iḳdāmsîñ **deyu geldim saña** (G. 29/1)

5. Mûsıkî Makamları³⁸

Mûsıkî makamlarıyla şiirlerini süsleyen Rıfat Baba sünbüle, rehâvî, gülistân, uşşâk, şehnâz, bûselik, hüseynî, ırak, sûzinâk, hicâz, râhatü'l-ervâh, sabâ gibi makam ve çeşitli mûsıkî kavramlarıyla şiirlerine müzikal bir hava katmıştır.

³⁸ Musiki makamları ile ilgili tanıtıcı bilgiler şu kaynaktan alınmıştır: “Yılmaz ÖZTUNA, **Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi I-II**, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1990.

Sünbüle, Türk musikisinde bir mürekkep makam. Muhayyer – sünbüle makamının XIX. asırdan evvel kullanılan ismidir. Mâmâfih iki makam arasında ehemmiyetsiz bir fark mevcuttur. Sünbüle, XV. asırda veya daha evvel yapılmış eski bir makamdır.

Rehâvî, Türk musikisinde bir mürekkep makam. Eski metinlerde “Râhevî” şeklindedir. Aslı “Ruhâvî” olmalıdır ki “Urfalı, Urfa’ya ait ve mensup” demektir. Eski mecmua ve kitaplarda adı çok geçer. Sonraları yerini tamamen “rast” almıştır.

Gülîstan, Türk musikisinde bugün elimizde örneği bulunmayan en az 6 – 6.5 asırlık bir mürekkep makamdır.

Rıfat, nağmeler söyleyen bülbül olduğunu ve bu nağmelerin rehavi makamından sünbüle makamına götürdüğünü belirtir ve sevgilinin her bülbüle gülîstan makamını öğretmesini ister;

‘Andelîb-i nağme-h’ânız Rıf’atâ ra’nâ güle
Ugradır semt-i **rehâvîden maķâm-ı sünbüle**
N’ola ta’lîm-i **gülistân** eyleseñ her bülbüle
Naķd-i dil vîrân Refîkî ‘âşîķân ile bile
Yârdan sūk-ı fenâda feyz-i kām almaķdayız (T₁. 14/5)

Vasfının ve kaleminin arzusu artınca sünbül, sünbüle makamının nağmelerini söylemeye başlar;

Füzûn oldı ĥarîr-i iştiĥâsı ĥâme vü vaşfiñ
Maķâmât-ı nevâ-yı sünbüle âġâz eder sünbül (K. 6/20)

Uşşâk, Türk musikisinin 5 numaralı basit makamı. Kelime Arapça “âşıklar” demektir. Bu makamda elimizde 1540 parça vardır ve makamlar listesinde hicâz ve nihâvendden sonra üçüncüdür. Çok tabîî bir dizi arz eder ve en eski makamlardandır. Asırlardan beri ve bugün en çok kullanılan makamlardan biri olmuştur.

Nevâ, Türk musikisinin 7 numaralı basit makamı. En eski makamlardandır. Safiüddin’de geçtiğine göre en az 7.5 asırlıktır. Uşşak dörtlüsüne rast beşlisi eklenerek yapılmıştır.

Şehnâz, Türk musikisinde bir mürekkep makam. Farsçada “nazlı, şûh, güzel” demektir. Elimizde 247 örneği vardır ve 28. sıradadır. Eskiden çok, son zamanlarda

daha az kullanılmıştır. En eski makamlardandır. Hicâzkâr'ın daha yumuşağı ve nazlısı, masal edâsına çok müsait, pek güzel ve karakteristik bir makamdır.

Niyâz, Abdülbâki Nâsır Dede'nin yaptığı 7 mürekkep makamdan biri. Daha önce de bu isimde fakat başka terkipte bir makam vardı. Hicâz + Isfahân şeklindedir ve düğâh (lâ) perdesinde kalır.

[Ey sevgili!] Mûsikîden uşşak perdesini yükselt; neva, şehnaz ve niyaz makamı da senin içindir;

Mûsikîden **perde-i 'uşşâkı** ref' et kıl **nevâ**
Eyle gel **şehnâz** kim olmuş **niyâz**-efzâ saña (G. 16/2)

Râst, Türk musikisinin 4 numaralı basit makamı. En eski makamlardandır. Elimizde 1389 rast parçasının notası vardır ve makamlar listesinde 4. sıraya girmektedir. Rast beşlisine rast dörtlüsünün eklenmesiyle yapılmıştır. Bu makam zarif bir ihtişam, belâgat ifade eder. Her devirde ve bugün en fazla kullanılan makamlardan biri olmuştur.

Râhatü'l-ervâh, Türk musikisinde bir mürekkep makam. Makamlardan elimizde 45 parça vardır ki makamlar arasında 75. sıraya girer. XV. asır veya daha önce yapılmıştır. Son zamanlarda hatta son asırlarda az kullanılmıştır.

Râst, uşşâk, niyâz, râhatü'l-ervâh, şehnâz ve nevâ makamlarını aynı beyitte kullanan şair, bir musiki havası estirir;

Râst yüzünden nağme-i '**uşşâka** etmez mi **niyâz**
Râhatü'l-ervâhdır **şehnâzdan** semt-i **nevâ** (G. 25/5)

Hüseyinî, Türk musikisinin 6 numaralı basit makamı. En eski makamlardandır. En az 6.5 asırlıktır. Türk halk musikisinde en çok kullanılan makam budur. Rüstik, mert bir ifadesi vardır. Elimizde hüseyinîden 1247 eser vardır ki makamlar listesinde 6. sıraya girer. Hüseyinî beşlisine uşşak dörtlüsü eklenerek yapılmıştır.

Bûselik, Türk musikisinde 13 basit makamın ikincisi. Farsça “bûse: öpüş, öpücük” ile Türkçe “-lik” ekinden yapılmış gibi görünüyorsa da “Ebû-Selik” has

isminden bozulmuştur ve eski metinlerde bu şekilde geçmektedir. En eski makamlardan biridir. Batı musikisindeki “minör”e karşılıktır.

Şair, sevgiliye hüseyinî makamından nağmeler söyler; bûselik makamından hitap eder:

Rıf'atâ oldum **hüseyinîden** o yâre nağme-sâz
Bûselik nâz u niyâz üzre **hiṭâb** etdim bu şeb (G. 32/5)

Irak, Türk musikisinde bir mürekkep makam. En eski makamlardandır. Safiyüddin'de geçtiğine göre 7 asırlıktır. Elimizde 195 parça vardır ve makamlar listesinde 36. sıradadır. Kelimenin “arak” şeklinde okunması yanlıştır. Çünkü bu okuyuşla “rakı” manası çıkar.

Sûznâk, Türk musikisinin 13 numaralı (sonuncu) basit makamı. Elimizde 826 örneği vardır ve makamlar arasında 8. sıraya girmektedir. Son iki asırda çok kullanılmıştır ve hâlâ kullanılmaktadır. 1785'e doğru tahmînen Vardakosta Ahmed Ağa tarafından yapılmıştır. Türk musikisinin en yeni basit makamıdır ve diğer 12 basit makam çok eskidir.

Şair; uşşâk, şehnâz, irâk, hüseyinî ve sûzinâk makamlarıyla bir mûsikî cûmbüşü oluşturur;

Dem-i '**uşşâk-ı şehnâzdan** '**irâk** iklîmine Rıf'at
Hüseyinî sûzinâkından gazel-h^vân eylesem azdır (G. 79/7)

Bülbül, gül için sûzinâk makamından nağmeler söyler;

Güle gülşende bülbül **sûzinâk** nağmeler söyler
Meger kim kuş diliyle hâl-i zârından haber söyler (G. 87/1)

Hicâz, Türk musikisinin 8 numaralı basit makamı. Bu makamdan elimizde 1830 parça eser vardır ki makamlar arasında birinci gelir. Hicâz dörtlüsüne rast beşlisinin eklenmesiyle yapılmıştır. En eski makamlardandır.

Gönül, uşşâk makamının nağmeleriyle İsfahan'a mâil olur; ey mutrip sen hicaz makamına başla, maksadım şehnâz makamıdır;

Nağme-i '**uşşâkdan** dil İsfahāna mā'il ol
Mutrib āgâz-ı **hicâz** et maḳşadım **şehnâzedir** (G. 107/4)

Sabâ, Türk musikisinde bir mürekkep makam. Bu makamdan elimizde 626 parça vardır ve makamlar arasında on üçüncüdür. Eskiden çok kullanılan makamlardandır. XX. asırda nispeten az kullanılmıştır. Halk musikisinde de çok görülür. En eski makamlardandır. XIII. asırda ve çok muhtemelen çok daha önceki asırlarda yapılmıştır.

Ey sabah rüzgarı, sabâ makamından sünbüle makamına doğru bir makam söyle;

Edâ-yı nâle-i Rıf'atla ey bād-ı seher gel git
Şabâdan sünbüle üzre zihî [kim] bir maḳâm eyle (G. 275/5)

6. Etkilediği ve Etkilendiği Şairler

Rıfat Baba, yaşadığı yörede kendisinden sonraki birçok şairi etkilemeyi başarmıştır. 19. asır şairi Behisnili Sıdkı Efendi (öl. 1925); Hısn-ı Mansûrî Rıf'at Beg (öl. 1860), Asım Bey (öl. 1909?) ve Lüzûmî Efendi (öl. 1867) gibi usta şairlerden feyiz alarak yetiştiğini, onların şiirlerini çok beğendiğini, özellikle gazel ve kasidelerini dinledikçe kendilerine özendiğini, onlar gibi olabilmeyi çok istediğini *Dîvân*'ındaki mukaddimesinde belirtir.³⁹

“Sümbül Kasidesi”nde sümbül gibi ölçülü mısra ve beyitlerden oluşan bu yeni şiirinin 18. asrın meşhur şairlerinden Sümbülzâde Vehbî (öl. 1809) tarafından da beğenileceğini söyler;

Pesend eylerdi Sümbül-zâde görse bu nev-inşâdıñ
Hurûf-ı mısra' u ebyât-ı mevzûn hemçü ter sümbül (K. 6/21)

Bir gazelinde, şiir alanında Tanzimat Dönemi'nin meşhur şairi Ziya Paşa'nın (öl. 1880) izinden gittiğini belirten Rıfat Baba, bu sebeple irfan sahiplerinin kendisini takdir edeceklerini söyler. Bir başka gazelinde de sevgininin güzel yüzünün seyrinde Ziya Paşa'yı takip ettiğini ifade eder;

³⁹ Fatma Ataş, “Sâdık Ağazâde Sıdkî Efendi Divânı”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep 2019, 4.; İbrahim Halil Tuğluk, Özkan Cığa, “Besnili Sıdkı Efendi Divânında Yer Alan Ehl-i Beyt Sevgisi”, **IV. Uluslararası Alevilik ve Bektaşilik Sempozyumu**, Ankara, 18 – 20 Ekim 2018, 616.

Pey-rev olduñ nazmda Mîr Žiyāya Rıf‘atā
Eylemez mi āferīn erbāb-ı ‘irfānlar saña (G. 12/8)

Žiyā‘ya pey-revem ol meh-cemālīñ seyrine zīrā
Günüm yıllar geçer ʔal‘at zuhūrı Šām‘da ʔaldı (G. 285/5)

Bir şiirinde kendini öğrenci olarak kabul eden Rıfat Baba, 19. asır şairi Diyarbakırlı Şaban Kāmî Efendi‘yi (öl. 1884) beğendiğini belirterek onun izinden gitmesi gerektiğini söyler;

Telāmizāne Rıf‘at pey-rev ol Kāmî Efendiye
Şarılmaz rişte-i fikri muḥāle inceden ince (G. 239/5)

Gazellerinden birinde “Latīfe Mānend-i Hevāyī” başlığıyla 17. yüzyıl şairi “Hevāyī” tarzında bir latife kaleme almaya çalıştığını belirten Rıfat Baba, “söz” hususunda Hevāyī gibi bir rütbe istediğini söyler;

Hevāyī gibi sözde ister iseñ rütbe ey Rıf‘at
Ne lāzım işṭilāh ile maḳāle inceden ince (G. 279/5)

7. Söz Varlığı

Rıfat Baba Dîvânı‘nda zengin sayılabilecek bir kelime hazinesi mevcuttur. Dinî konulara, tarihî ve efsanevî varlıklara, kavim, ülke, deniz, nehir ve yer adlarına, tabiat, kozmik unsurlar, toplum ve kültür ile ilgili çeşitli kavramlara değinmiştir.

7.1. Dinî ve Tasavvufî Kavramlar

Dîvân‘da dinî ve tasavvufî açıdan “Allāh, Hz. Muhammed (s.a.v.), Kur‘ân-ı Kerîm, diğer peygamberler, dört halife, ehl-i beyt, âyetler, hadisler, melekler, Ka‘be, îman, namaz, oruç, zekat, sünnet, farz, dua, ümmet, bezm-i elest, günah, sevap, vâiz, nâsih, mâsiva, kesret, vahdet, zâhid, mezhep, kefen, cennet, cehennem, kazâ, kader, kevser, zemzem, kurbân, tecellî, bekâ, şeyh, tekke, gedâ, bayram, pîr, pîr-i mugan, fakr u cem, ledünn, kelîm, mahv, feyz” gibi konu ve kavramlara değinilmiştir.

Yüce Allāh‘a “yüceliği, şükredilmesi, hikmet sahibi olması, cömertliği, istekte bulunulması, yardım dilenmesi, kendi ruhundan üflemesi, muhtaç olunması, sonsuz olması, O‘ndan başka ilahın olmaması, müjdeci olması, feyz vermesi, affedici olması, hidayeti ve birliği yönünden değinilmiştir.

Şiirlerde Yüce Allâh için “Allâh, Rab, Hak, Huda, Rabbü’l-âlemîn, Rabbü’l-ibâd, Rabbü’l-enâm, İlâh, Rahmân, Ta’âla’llâh, Hû, Hayy, Kerîm, Hak Te’âlâ, Allâhu Teâlâ, Mevlâ” gibi sıfatlara yer verilmiştir.

Allâh, kerem sahibidir. Şair, Allâh’tan rezil olmama ve gizliliklerinin bilinmemesi için kerem kılmasını ister;

Yâ Rab bizi rüsvâ-yı cihân etme kerem kıl
Esrârimızı hâlka ‘ayân etme kerem kıl (GM. 1/1)

Kul her zaman Allâh’a emanet edilir. Şair, çok sevdiği Sultan Abdülmecid’i Allâh’a emanet eder;

‘Asker-i hünkârım **Allâha** emânet hep reşîd
Râyetinde **âyet-i innâ feteĥnâ**⁴⁰ keşîd (K. 2/8)

Allâh birdir, O’nun evvelde ve âhirde eşi yoktur;
ELİF **Allâh** BÂ’ birdir dâ’imâ
Yok şerîki evvel ü âĥir aña (M₃. 1/1)

Dîvân’da en çok bahsi edilen peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.)’dir. Peygamber efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v.), “âlemlere rahmet olarak gönderilmesi, Allâh’ın resûlü olması, şefaatçi olması, peygamberlerin önderi olması, ümmetin övüncü olması, müjdecî olması, Allâh’ın ulu ihsanı olması” yönüyle şiirlere konu olur. *Dîvân*’da özellikle Hz. Muhammed (s.a.v.)’i konu edinen 9 na’t ve 1 tahmis bulunmaktadır. Ayrıca farklı nazım tür ve şekilleriyle doğrudan veya telmih yoluyla Peygamber efendimiz (s.a.v.)’den bahsedilmiştir.

Âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Muhammed (s.a.v.), Yüce Allâh’ın ulu ihsanıdır;

Raĥmeten li’l-‘âlemîn⁴¹ oldu vücûduñ şübhesiz
Ĥazret-i Ĥaĥķıñ ulu iĥsânı sensiñ **yâ Resûl** (N. 3/4)

Peygamber efendimiz (s.a.v.) vahdet bahçesinde açılmış bir güldür. O zamanda ne Hz. Âdem vardı ne de cennet;

.....
Açılmış bir gül idiñ gülşen-i vahdetde ol dem kim

⁴⁰ Fetih, 48/1 “Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih verdik.”

⁴¹ Enbiyâ, 112/107 “Biz seni âlemlere rahmet olarak gönderdik.”

Ne **Âdem** vardı ne **cennet** ne dâne **yâ Resûla'llâh** (T1. 1/4)

Hiz. Muhammed (s.a.v.), peygamberliğin koruyucusu ve Yüce Allâh'ın nazar ettiğı yerdir;

Sen **risâlet** miğferisiñ ey nazargâh-ı **Hudâ**
Perçemiñ **ve'l-leyl** hüsniñ süre-i **şemse'd-duhâ** (N. 7/1)

Peygamberlerin şahı olan Hiz. Muhammed (s.a.v.), Yüce Allâh'ın sevgilisidir. Ümmeti her zaman onunla övünür;

Ey **risâlet** **şâhı** olduñ sen ki **mağbûb-ı Hudâ**
Ümmetiñ fahr etmesün nice seniñle dâ'imâ (N. 2/1)

Ölüyü diriltmesi ve nefesi dolayısıyla şiirlere konu olan Hiz. İsa (a.s.), ölü gönüllülerin canlanması konusunda mucizeleriyle hatırlanır;

Olsa n'ola çok mürde-dil ihyâ bu sözüñle
Çok mu'cize-i **İsâ-yı Meryem** dediler hep

Hiz. Musa (a.s.), asâsının ejdere dönüşmesi ve mucizeleri dolayısıyla şiirde yer alır;

Hem-çü ejder mu'ciz-i **Müsâya** mazhar perçemiñ
İmtihâna girdiğñ demlerde cādûlarla sen (G. 219/2)

Hiz. Yusuf, "güzelliğı, Mısır'a sultan olması, Kenan ülkesi, Yusuf u Züleyha hikayesi, kuyu, giriban" gibi konularda şiirlerde yer bulur;

Dâver-i **Mısr-ı** melâhatsiñ eyâ **Yûsuf-cemâl**
Pertev-i mihriñ gehî tâ milket-i **Ken'âna** şal (G. 172/1)

Ey **Yûsuf-ı hüsni** eyleme mânend-i **Züleyhâ**
Der-dest-i dâmân u giribânıñ olum ben (G. 215/3)

Kur'an-ı Kerîm, Hiz. Ömer'in vahiyle örtüşen üç arzusuna tesadüf eder;

Üç niyâzına teşadüf etdi **Kur'an-ı Kerîm**
Emrine münkâd kıldırdı bütün baħr u berri (K. 1/4)

Diller, dört halifenin önderi olan Hiz. Ebubekir Sıddık'ın övgüsünde yetersiz kalır;

Hazret-i Bû-Bekr-i Şiddik çâr-yârıñ serveri
Kâşır olmuş medh-i pâkinde cihânıñ dilleri (K. 1/1)

Çok gayretlilerin şahı olan Hz. Ömer Faruk, İslâm dininin âşîkar edilmesinde rehber olur;

Hâzret-i Fârûk-ı â‘zamdır ‘Ömer şâh-ı gayûr
Dîn-i İslâmın olup izhârınıñ ol rehberi (K. 1/3)

Hz. Peygamber (s.a.v)’in iki kızıyla evlenen iki nur ve hayâ sahibi Hz. Osman, başını ve canını gönül hoşluğuyla vererek şehit olur;

Hâzret-i ‘Osmân-ı zî’n-nûreyn hayânıñ ma‘deni
Tav‘ ile verdi kazâya ol rızâ cân u seri (K. 1/5)

Allâh’ın arslanı olan Hz. Ali, ilmin kapısı ve takvâ sahiplerinin rehberidir;

Şîr-i Yezdân-ı Hudâ olan **‘Alîyyü’l-Murtażâ**
Bâb-ı ‘ilm ü ma‘rifet **ehl-i tükân**’ıñ rehberi (K. 1/6)

Şair, Peygamber efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v)’in soyunun sevdalısı ve Âl-i Abâ’nın kölesidir;

Ben muhibb-i hânedân-ı **Muştafayam** mutlakâ
Şevk ile **Âl-i ‘Abânıñ** çâkeriyem çâkeri (K. 1/9)

Muhammed Bakır, cömertlik ve ihsanın madenidir; İmam-ı Caferî de övgüye lâyıktır;

Ma‘den-i cûd u ‘atâ derim **Muhammed Bâkır**
Pek-sezâ medh ü şenâ etsem **İmâm-ı Ca‘feri** (K. 1/12)

Cebrâil (a.s.), Miraç Gecesi’nde Peygamber efendimiz (s.a.v.)’e arkadaşlık etmesi dolayısıyla şiirde yer bulur;

Kâbe kavseyn oldı teşrîfîñ **şeb-i mi‘râcda**
Ermedi seyrine *ev ednâda* **Cibrîl-i Emîn** (N. 6/3)

Diğer dini ve tasavvufî kavramların kullanımı şöyledir;

Bugün bu ‘ıydgâh-ı ‘âlem-i emşâl seyrinde
Melekler indi gökden **hûr u ğilmân** çıktı **cennetden** (G. 227/2)

Mey-i **bezm-i elestden** vâlih ü hayrân cân olmuş
Anıñçün kânde olsa ‘aşkla mestânedir gönüm (G. 193/2)

Hızır olsa ‘aceb mi ders-i ‘irfânıñ telâmîzi
Ledünnî mektebinde h‘âce-i ma‘nâ-yı mübhemsin (N. 8/5)

Dem-â-dem hâlvetinde nâfile zahmet çeker **zâhid**
Meger kim bî-haber bî-çâre bu **kesret** bu **vaḥdetden** (G. 229/4)

Meşrebince kendi cāyında karar eyler kişi
Tekye bekler **şeyhler** rindân olan mey-hânesin (G. 225/2)

Sa'y kıl mahv-ı vücûda kalmazsın hayvân-şifat
Devre bakma şûret-i insâna gel gir hû deyu (G. 4)

Şeb-i İsrâ güzârîñ **kâbe kavseyni ev ednâ**⁴² dan
Kelîm-i Hakkâ hem-dem nice biñ esrâra mahremsiñ (N. 8/4)

Harîm-i vaşla 'âşık bî-tekellûf nâ'il olmakda
Özüñ **kurbân** ederdi qadrini bilseydi **bayrâmîñ** (G. 165/2)

Hasbina'llâh ederse kim bu dünyâda binâ
Ahretde Hakk te'âlâ vere **cennâtü'n-na'im** (T. 8/4)

Seniñle **farq u cem'i** evliyânîñ hâşılı dâ'im
Gece gündüz teveccühgâh-ı 'ayn-ı ğavş-ı â'zamsiñ (N. 8/5)

Bu ne esrâr-ı hüküm bu ne cihândır âyâ
Kimine **dūzah** olur kimine cāy-ı **cennet** (G. 37/5)

7.2. Tarihî ve Efsanevî Varlıklar

Dîvân'da "Leylâ ile Mecnûn, Ferhâd ile Şirîn, Yûsuf ile Züleyhâ, Kays, Kûhken, Lokmân, Hızır, Rüstem, Cemşîd, Dârâ, Sâm, Zâl, Bihzâd, Erjeng, İskender, Karun, Mânî, Cem, Hüsrev, Hûşeng" gibi tarihî ve efsanevî varlıklara yer verilmiştir.

Kays / Mecnun ve Leyla, efsane aşkları dolayısıyla şiirde kullanılır. Kays; hep acı içinde çölleri dolaşır, Leyla'sını arar;

Vādîleri geşt eyleme ey **Kays-ı** belâ-keş
Vaqt oldu ki mihmân olacaktı saña **Leylâ** (G. 19/4)

Kays-ı Leylâyam ki zencîrim hayâl-i kakülûñ
Kankı yer olsa şehâ dârü's-şifâ hep baña (G. 5/4)

⁴² *Fe kâne kâbe kavseyni ev ednâ* - Necm, 53/9 Peygamber efendimiz (s.a.v.)'in Miraç Gecesi Yüce Allâh ile yakınlaşması anlatılır.

Şair bazen Leyla olur bazen Kays bazen Şirin bazen de Ferhad olur ve talihten yakınır;

Gāh **Leylī** gāh **Ḳaysam** geh **Şīrīn** geh **Kūh-ken**
Dönderen aḥvālīmī çarḥ-ı diğēr-gündur baña (G. 11/2)

Şair, “der-dest – dāmân – girîbân – hüsn” kavramlarıyla Hz. Yusuf ve Züleyhâ hikayesine atıfta bulunur;

Ey **Yūsuf-ı hüsn** eyleme mānend-i **Züleyhâ**
Der-dest-i dāmân u girîbânıñ olum ben (G. 215/3)

Mevlâ, memduhu Hz. Hızır ile yoldaş eylesin;

Maḥdûm-ı āgāh sağ ola her gāh
Hızır ile hem-rāh eyleye **Mevlâ** (K. 4/11)

Boynu bükülen Rıfat, köhne Sām ve taze Zâl olur;

Ḳametiñ ḥam etdi Rıf’at bir civân-ı sâde-rû
Gerçi pîr-i köhne **Sām** tâze **Zâl** oldum bu şeb (G. 34/6)

Sevgilinin sözlerini gönlüne işleyen şair, eline meşhur ressam Bihzad’ın kalemini alıp Erjeng kitabı olur;

Çekelim levḥ-i dile naḳş-ı nigâr-ı sūḥanı
Alalım ḥāme-i **Bihzādı** biz **Erjeng** olalım (G. 188/3)

Lokman Hekim’in dermanı kolay kolay bulunmaz;

Şakla derdiñ bul derûnıñda devâ Rıf’at gibi
İḥtiyâc-ı zâhiriñ dermân-ı **Loḳmân** olmasun (G. 224/5)

İran’ın meşhur hükümdarı Karun, şiirde zenginliği dolayısıyla anılır ve fakirle tezat bir şekilde kullanılır;

Eşer-i **Ḳārûn** oldıgıñ bilmez edānî-i zamân
Faḳr-ı ḥālīm-çün vaḳâr u iftiḥâr eyler baña (G. 7/5)

Cemşid’in altın kadehi başa taç olur, Hüsrev ve Huşeng yine zafer tahtındadır;

Tâc-ı **Cemşid** edelim başımıza zer kadehi
Taḥt-ı nuşretde yine **Hüsrev** u **Huşeng** olalım (G. 188/4)

7.3. Kavim, Ülke, Şehir ve Çeşitli Yer Adları

Dîvân'da "Rum, Acem, Kürt, Arnavut, Tatar, Hindû" gibi kavim adlarına; "Arabistan, Aden, Çin, Hoten, Ken'an, Mısır, Kırım, Cezayir" gibi ülke adlarına; "Bedehşân, İsfahan, Şâm, Adıyaman, Amîd, Urfa, Antakya, İstanbul, Eğriboz, Hısnımansûr, Bağdâd, Yesrîb, Harem (Mekke)" gibi şehir adlarına ve "Bâğ-ı İrem, Kızıl Irmak, Göğsügüzel, Ben ü Sen Burçları, Seyhun, Fırat, Nil, Ceyhun" gibi çeşitli yer adlarına yer verilmiştir.

Sevgilinin ben'i Habeş ülkesinden Rum ülkesine gelir;

Yüze çıkmış **Habeşden Rûma** gelmiş şâhid-i hâlîñ
'Aceb mi kişver-i hüsnünde kalsa böyle neylikde (G. 271/4)

Gönlün talihinde ya Kürt çıkar ya Arnavut;

Bezm-i faşl-ı yârda ferhunde fâlîñ kıl kıyâs
Tâli'inde ey gönül ya **Kürd** çıkar ya **Arnabûd** (G. 47/2)

Çin ve Hoten misk ve anber gibi güzel kokularıyla şiirde yer bulur;

Nûkhet-i 'itr-ı şemîm kâkülûñden bî-haber
Nâfe-i **Çin-i Hoten** ya yoğsa 'anber-bû şanur (G. 66/2)

Mısır ülkesi, Hz. Yusuf'un sultanlığı dolayısıyla; bugünkü Filistin'in eski adı olan Kenan ülkesi de Hz. Yusuf'un memleketi olması hasebiyle şiirde kullanılır;

Dâver-i **Mısr**-ı melâhatsiñ eyâ **Yūsuf**-cemâl
Pertev-i mihriñ gehî tâ milket-i **Ken'âna** şal (G. 172/1)

Bedehşân şehri, değerli madenleri dolayısıyla şiirde yer alır;

Cânâ dudağîñ la'l-i **Bedehşân** mı desem yâ
Ağzîñda dişiñ lü'lü' [ü] mercân mı desem yâ (G. 24/1)

Adıyaman, şairin buralı olması sebebiyle şiirlere konu olur. Bu şiirlerde memleket sevgisini dile getiren şair, eserinde bu şehrin adını 4 defa kullanır;

Şalâya bir zamân Rıf'at dilinden ey şabâ yâhû
Buyursun seyre yârân-ı şafâ **Adıyamanında** (K. 5/9)

Hayatının bir kısmını İstanbul'da geçiren şairin bu şehre özel bir ilgisi bulunmaktadır. İstanbul'un Balat, Unkapanı, Aksaray, Beşiktaş gibi semtlerine de

şairlerinde değinen şair, “Kaside Der-Sitâyiş-i İstanbul” adıyla bu şehre özel bir kaside de kaleme alır;

Sitanbula ne dese vaşf ile şāyeste şānında
Bilād-ı kişver-i sâ’ir kara mānendi yanında (K. 5/1)

Yaz geçti **Aksarāyda** kış da bir ‘aksī fuşūl
Rıf’atın şimdi **Balaṭ** semtinde sâhil-ḥānesi (G. 291/5)

Âşığın gözyaşı bazen o denli çok olur ki ünlü nehirlerden Seyhun, Fırat, Nil ve Ceyhun’a dönüşür;

Şu gibi çıktı gözümden **Mısr** u **Rûm** u şark u garb
Eşk-i **Seyhûnım Fırât** u **Nîl** u **Ceyhûndur** baña (G. 11/4)

Şair, temiz Medine şehrine gelince kendini dünyaya yeni gelmiş gibi hisseder;

Yeñi dünyāya gelmişdik gelince **Yeşrib**-i pāke
Şıgışmazdı olan feyz u meserret ‘aql u idrāke (T₁. 1/2)

.....

“Göşgüzöl”, eski Diyarbakır’da bugünkü Urfakapı civarında bir mesire yerinin adıdır.⁴³ “Ben ü Sen Burcu” da Diyarbakır’da önü ağaçlar, köşkler ve değirmenlerle süslü, birkaç kaynağı ve 3 adet havuzu olan ve günübirlük gidilen çimenlik bir alandır.⁴⁴

Ḳomayup dilde ğubār u elem ü fikr ü keder
Edelim **Göşgüzöl** bağçesini cāy-ı maḳar
Mu’tedil āb u havāsı dahı ırmaḳa hem-ser
Mevḳi’inde var anıñ feyz u meserretten eṣer
Gerçi bir vādī-i pür-şahra-i ḥummā **Ben ü Sen** (T₁.3/2)

7.4. Tabîat

Dîvân’da “mevsim, fasl, bahar, nev-bahar, zemistân, berk, şimşek, bârân, berf, şitâ, deryâ, bahr, ummân, hâk, türâb, gubâr, gerd, zerre, kûh, seng, hârâ, berr,

⁴³ Ramazan Sarıççek, “Eski Türk Edebiyatında Nevruz ve Nevruziye”, *Türk Dili Dergisi*, s. 237

⁴⁴ Vedat Gündoğan, “Diyarbakır Mesire Mekanları”, *Tarih – Kültür – İnanç Kenti Diyarbakır*, Uzman Matbaacılık, İstanbul 2013, s. 141 – 151.

kenâr, vâdî, sahrâ, deşt, seyl-âb, bâd, havâ, nesîm, saba, hâkister, ahker, dûd, duman, âteş” gibi tabiat unsurlarına yer verilmiştir.

Âşığın hâli, ilkbahar günlerinin hasretiyle başka türlü olur;
Diger-gün oldı hâlim **nev-bahâr eyyâmı** hasretle
Meger **bārân**-ı eşkim **berķ**-i âhım nâr-ı **şimşek**dir (G. 92/3)

Bahar günlerinde, gül mevsiminde bülbül öter;
Bahâr eyyâmının gül mevsimi bülbül terennüm-sâz
Mey-i la’lîle bezm-i şöhetî sâķî müheyyâ kıl (G. 182/2)

Hoş ve latif bir rüzgar olan nesim, gönül sarayındaki tasayı alır, götürür;
Küdûret olmasın derseñ eger kâşâne-i dilde
Nesîm-i zevķ için eyle güşâde her taraf revzen (G. 212/3)

Padişahın kudreti karşısında sert taş ve kaya toprağa dönüşür;
Seng-i hârâyı türâb eyler nüfûs-ı pâdişâh
Saltanat tahtında kılsın anı pâyende İlâh (K. 2/7)

7.4.1. Hayvanlar

Dîvân’da “bülbül, andelîb, hezâr, ankâ, sîmurg, hümâ, semender, tâvûs, tûtî, kebk, bûm, şahin, şâhbâz, paygu, kumri, zâğ, piristû, hüdhüd, tavuk, âhû, gazal, esb, eşheb, şîr, mâr, ejder, mûr, zenbûr, mâhî, pervâne” gibi hayvan adlarına yer verilmiştir.

Neşesi bir hayli yerinde olan bülbül, yeni yetme güzellerle gül bahçesine ve sahraya gider;

Rıf at âyîn-i muhabbetde olunca **bülbül**
Zümre-i nev-res ile gülşen ü şahrâya gider (G. 59/5)

Bülbülün feryadını, uykusuz atmaca kuşu anlar;
Bülbül-i habs-ı kafes nâle vü feryâd eyler
Gece vîrânda biçar⁴⁵ **paygu**-i bî-h^vâb añlar (G. 86/5)

Genç ve güzel sevgili, cilve atının binicisidir;
Şol süvâr-i **esb**-i ‘işve nâzenîn âyâ kimiñ
Böyle mânend-i **hümâ** bālâ-nişîn âyâ kimiñ (G. 164/1)

⁴⁵ D: Tedķîķ ister. / Biçer < bî-çâr

Âşık, gayret köşesinde kırlangıç gibi düşer kalır;
Künc-i gayretde **piristü** gibi düşdüm kaldım
Dest-i hayret hele dökdi perimi bālımı âh (G. 269/3)

Hüdhüd kuşu sabah rüzgarıyla beraber sevgilinin müjdesiyle gelir;
Geldi **hüdhüd** gör sabādan müjde-i dil-dār ile
Nāzlandı şive-i şeb-büy perçemler yine (G. 263/4)

7.4.2. Bitkiler

Dîvân'da “nihâl, nahl, serv, tubâ, ar'ar, mîvâ, semer, engûr, bâdâm, sîb, şeftâlû, gül-nâr, penbe, giyâh, sebz” gibi bitki ve meyve adlarına ve “gül, verd, lâle, nergis, şükûfe, benefşe, gonca, sümbül, erguvân, reyhân, yâsemen, şebbûy, karanfîl” gibi çiçek adlarına yer verilmiştir.

Nevruz ve heva, gül mevsimini müjdelemektedir;
Bir uşûlile hezârân tab'ı güyâ etmege
Mevsim-i **gülden** nişân îmâda nevrûz u hevâ (G. 25/6)

Sevgili güzel gül fidanıdır;
Ey **nihâl-i verd**-i ra'nâ ser-firâz olsan ne var
Tâ sipihre çekdi ser hüsnile oymağın seniñ (G. 170/2)

Sevgilinin boyu gül fidanına, tuba ağacına, yasemine ve servi ağacına teşbih edilir;

Ķâmetiñ **nahl**-ı dil-ārâ mı 'aceb **tübâ** mıdır
Yâsemîn yohsa **nihâl**-i **serv**-i müsteşnâ mıdır (G. 58/1)

Sevgilinin yanağını gören lale şaşkın bir hâldedir, güller utanır, gonca da utancından yaprağını örter;

Ruñından **lâleler** ser-geştedir **güller** hicâb eyler
Meger kim hacletinden **goncalar** bergin niķâb eyler (G. 78/1)

Fülfül ve karanfiller rengini ve kokusunu gösterir;
Maķâlî şevķ-ı şahrâ mâ-cerâsı faşl olup bitdi
Getürsin reng u bû göstermege **fülfül karanfiller** (G. 77/4)

Sevgilinin yanağı gül, kakülü sümbül ve reyhandır;
Ruhsârıña **gül** göñlüme bülbül demiş olsam
Kākülleriñe **sümbül** ü **reyhân** dimeyem mi (G. 281/2)

7.4.3. Kozmik Unsurlar

Dîvân'da "felek, çarh, âsumân, sipihr, atlas, gerdûn, arş, semâ, mâh, kamer, bedr, hilâl, mehtâb, mihr, şems, hurşîd, güneş, âfitâb, burc, ahter, necm, kevkeb, pervin, süreyyâ" gibi kozmik kavramlara yer verilmiştir.

Kozmik unsurlarla ilgili konularda pek detaya girmeyen şair, özellikle hacimli dîvânlarda değinilen "Utârid, Zühre, Merih, Bircis, Keyvân" gibi burçlara hiç değinmemiştir. Sadece İkizler burcuna yer vermiştir;

Tev'em-i rindân şâhib-hâledir rahm-ı ezel
Kim gedâyam şâhvâr olsun menendimdir benim (G. 196/2)

Şairin felekten yana şansı hiç yaver gitmemiştir. Felek ağyara gösterdiği yakınlığı ve cömertliği şairden esirgemiştir;

Necm-i ikbâl m[i] felek mi bî-ķarâr eyler baña
Yohsa **burc-ı** tâli 'im devrânı târ eyler baña (G. 7/1)

Gökyüzünün sayısız parlak yıldızı ve oldukça aydınlık bir güneşi vardır;

Encüm-i rahşânı bî-haddır sipihriñ gerçi kim
Anda pertev-gîr-i 'âlem **mihr-i** pür-envâr bir (G. 108/3)

Ayın yüzeyi, güzellikle dolunaya döner;

Letâfetle **hilâl-i bedre** erdi ķurşı ol **mâhıñ**
Tulû'ından berü zât-ı kerîm-i şab'-ı zî-şandır (T. 1/8)

Pervin yıldızının seyri, gönülleri okşatır;

Yâr çok nâz etdiği vâfir niyâzımdır sebab
Seyr-i **pervîn** imtinâna dil-nevâzımdır sebab (G. 33/1)

Sevgilinin güzel yüzü ay ışığına ve güneşin doğuşuna teşbih edilir;

Şavķ-ı **meh-tâb** cemâl-i yâre hayrânız ezel
Maşla'-ı **hurşîd** 'âlem-tâbdır nûr istemez (G. 119/2)

Sevgili, âlemi güneş gibi aydınlatır;

Âleme başş-ı zîyâ eyle mişâl-i **âfitâb**
Her kaçan pertev şalar **burc-ı kamerden kevkebiñ** (G. 163/4)

7.5. Toplum ve Kültür ile İlgili Diğer Kavramlar

Dîvân'da "pirehen, külah, sade fes, destar, kabâ, hırka, kefen, kemer, ceyb, şâl, nikâb, damen, câme, hil'at, rişte, düğme" gibi giyim kuşam kavramlarına; "kand, helvâ, şehd, şeker, şîr, hinta, şa'îr, şarâb, mey, su, sahbâ, arak, işret, fülful, kebâb, büryân, nukl, şerbet, kâse, hazef, tas, kadeh, câm, mînâ, sâgar, peymâne, hûm, şîşe " gibi yiyecek içecek ve onlarla ilgili kavramlara; "kafes, cârûb, micmer, mir'ât, âyîne, mîkrâz, şem', çerâğ, fânûs, tîşe, sanduka, terâzû, mîzân" gibi ev eşyasıyla ilgili kavramlara; "sünbûle, uşşâk, şehnâz, ırak, hüseyini, sûzinâk, niyâz - nağme, nağam, sâz, târ, tanbûr, ney, kânûn, kemân, def, santûr, çeng, mîzrâb, mutrib, surnâ, borozan, düdük" gibi musiki ile ilgili makam ve kavramlara; "ârâyîş, zeyn, zîb, zînet, zîver, tâc, meşşâta, âyîne, şâne, kuhl, anber, ıtr, müşk, nâfe, gül-âb" gibi süslenme ile ilgili kavramlara yer verilmiştir.

Dönemin giyim kuşam zevkini, giysi türlerini ve aksesuarlarını ortaya koyan şiirler şöyledir;

Gül gül olmuş ruhları gül penbe giymiş **pirehen**
Eylesin bu **câme**-i gül-gün ile 'azm-ı çemen (G. 223/1)

Bu tavr ile ne ra'nâ nev-civânâsâ levendâne
Başa **destârını** şalkım şaçak zîbâ şarar sünbül (K. 6/11)

Fağr ile fağr eylemek şabr u kanâ'at şüfiyâ
Şanma esbâb-ı velâyet kim olur **hırkayla tâc** (G. 42/2)

Şeker, bal, helva, mey, su gibi yiyecek ve içeceklerle ilgili kavramlar genel olarak sevgiliyle ilgili benzetmelerde kullanılmıştır;

Şoğbetiñ **şehd** [ü] dehâniñ genc-i lü'lü'dür meger
Yoğsa kim şandûka-i cevher midir bilmem nedir (G. 98/3)

Ehl-i diller hâlini bilmez de ta'n eyler fağh
Fehm eder **hintâ şa'îri** yâ'ni mollalık şatar (G. 60/2)

N'ola yârân-ı şafâ bezm-i **şarâb** eyleseler
Ne zarar 'âbide nûş-ı **mey**-i nâb eyleseler (G. 99/1)

Muğaddem kaldı firğat âteşi bağrım **kebâb** etdim
Diger keyfiyeti hicrân ile **büryân** olup kaldım (G. 186/3)

İşte meclis işte sākī işte **sāgar** işte **mey**
İşte aḥbāb işte muṭrib işte ṭanbūr işte **ney** (G. 284/1)

Bāde-i šāfi gerek rind-i şafā-endīşe
Şunma **peymāneyi** her **cām-ı mey-i** gül-fāma (G. 259/4)

Kendi ağzımla lebinden eylerem bir şeb recā
Şoḥbet-i **helvā** ile hem-nūş-ı **mey** gül-fām ile (G. 267/4)

Şiirlerde kullanılan araç gereç ve çeşitli ev eşyaları dönemin günlük yaşantısına ışık tutar;

Var **micmer**-i sīnemde bir āteş ki görünmez
Baş üzre çıkar āh-ı duman inceden ince (G. 272/4)

Aşk ile her kim nazarda sīne-i dil-ber tutar
Şüret-i ra‘nā görür **mir’āt**-i İskender tutar (G. 105/1)

Ruḥuñ **āyīne**-i İskender-i meşhūrdur cānā
Lebiñ cām-ı Cemāsā pūr-mey-i engūrdur cānā (G. 17/1)

N’ola ḥelvā-yı tel olsa nevāle inceden ince
Ufaḳ **tīşe** gerek şāfice bāle inceden ince (G. 279/1)

Şem‘ tek çün şu‘le-i āhım fūrūzān etme gel
Cānımı pervāneveş āteşle sūzān etme gel (G. 171/1)

Laḥza laḥza pāyīña **cārūb**veş yüzler sürem
Tıfl-ı nāzım ḳandedir gel söyle semt-i mektebiñ (G. 163/2)

Musiki ile ilgili makam ve kavramlara değinen şair, Klâsik Türk müziğinin makam ve müzik aletleriyle ilgili de bilgiler verir;

İşte meclis işte sākī işte sāgar işte **mey**
İşte aḥbāb işte **muṭrib** işte **ṭanbūr** işte **ney** (G. 284/1)

Neyle bezm-i ṭarab şoḥbeti icād olsun
Şāh-niyāz ile **şabā nağmeleri** yād olsun
Dem-i ‘**uşşāḳ-nevā** rūḥa ber-â-ber olsun (T₁. 11/4)

.....
‘Āşıḳıñ zaḥm-ı dem-i **ney** sīne **zanṭūr**-ı şafā
Āh u nāle **nağme**-i ‘ūd ile **ṭanbūr** istemez (G. 119/3)

Gör kıaddimi bak şıme-i feryādım işit gel
Hacet ne efendim **ney** u **kānūn** u **kemāna** (G. 270/4)

řarf-1 nefes etme **dūdūgūn** al hele **muṭrib**
řurnāya dağı uyduramazsıñ **borozanı** (G. 294/3)

Süslenme ile ilgili kavramlara da değinen şair, o dönemin sosyal yaşantısına dair bilgiler verir;

Verse ne kıadar zūlfine **meřřāta** sezādır
řūh olmak için **řāne** vü řānı ele verdiñ (G. 157/5)

Nūkhet-i '**itr**-1 řemīm kākūlūñden bī-ħaber
Nāfe-i Çin-i Ħoten ya yoğsa '**anber**-bū řanur (G. 66/2)

Nev-'**arūs**-1 devr ile **zeyn** oldu 'ālemler yine
Toldı gınca-güllere lü'lü'-i şeb-nemler yine (G. 263/1)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RIFAT BABA DÎVÂNÎ'NİN METNİ VE DİL İÇİ ÇEVİRİSİ

1. Eserin Latin Harflerine Aktarılmasında Dikkat Edilen Hususlar

Bu eser, aşağıdaki yöntemler dikkate alınarak günümüz alfabesine aktarılmıştır:

1. Arapça ve Farsça kökenli uzun ünlüler ā, ī, ū; Ā, Ī, Ū şeklinde gösterilmiştir.
2. Bugünkü alfabemizde kullanılmayan harfler için aşağıdaki çeviriyazı alfabesi kullanılmıştır:

ء

ث س

ح ه

خ ه

ذ ز

ص ش

ض ز ذ

ط ت

ظ ز

ع

غ گ

ق ک

ك ñ (nazal n)

و (vâv-ı madûle)

3. Ön ekler, son ekler, birleşik isim ve sıfatların yazımında, İsmail Ünver'in "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler" (Türkoloji Dergisi , C XI, S 1, s. 51-91) adlı makalesi dikkate alınmıştır.
4. Farsça "âsâ, sâ, dâr, kâr, çe, zâr, ân, ger, vâr, istân" gibi son ekler bitişik yazılmıştır: civânâsâ, belâgatsâ, rûşenger, gülîstân vb.

5. Birleşik kelimeler kısa çizgi (-) ile ayrılmıştır: dem-beste, mâtem-zede, dil-haste, nev-reste, terennüm-sâz vb.
6. Arapça ve özellikle Farsça sözcüklerin başına gelen ekler kısa çizgiyle (-) ayrılmış olup sözcüklerin sonuna gelen yapım ekleri bitişik yazılmıştır. Tekrarlanan eklerin de arasına kısa çizgi (-) konmuştur: pür-neş'e, nâ-cins, pey-â-pey, ser-â-pâ, dil-ber gibi.
7. Farsça bazı kelimelerin yazımında kullanılan vâv-ı madûleler “ v ” işaretiyle gösterilmiştir: h^vâb, h^vâr, h^vâce gibi.
8. Eserde yer alan sayfa numaraları muhafaza edilmiş ve aynen verilmiştir.
9. Asıl metindeki düzene dikkat edilmiş ve şiirlerin yerleri değiştirilmemiştir.
10. Eserdeki bend-beyitler 1, 2, 3, 4... şeklinde numaralandırılmıştır.
11. Şiirlerde yer alan âyet ve hadisler italik olarak yazılmış; tercümeleri, sûre adları ve âyet numaraları dipnotta verilmiştir.
12. Çalışmanın, eserin fotoğrafları üzerinden yapılması hasebiyle eserde silinme, bulanıklık, yırtılma, karalama vb. nedenlerle okunamayan yerler soru işareti “?” ile gösterilmiştir ve ayrıca yine bu sebeplerden kaynaklı tarafımızca yapılan ekler köşeli parantez “[]” içerisinde gösterilmiştir.
13. Ayın işareti, “ ‘ ” şeklinde; hemze işareti de “ ’ ” şeklinde gösterilmiştir.
14. Hece düşmesine uğrayan sözcüklerde düşen hecenin yeri kesme işaretiyle (') gösterilmiştir: n'ola gibi.
15. Eserde her mısra büyük harfle başlamıştır.
16. Eserde musahhihin notları derkenarın kısaltması “D” harfiyle dipnotta belirtilmiştir.
17. Esere tarafımızca eklenen şiir başlıkları köşeli parantez “[]” içinde verilmiştir.
18. Her şiirin dil içi çevirisi beytin-bendin hemen altına parantez “()” içinde verilmiştir. Tarafımızca eklenen yerler köşeli parantez “[]” arasında verilmiştir.
19. Her şiirin aruz kalıbı şiirin hemen üstüne yazılmış, şiirle karışmasını engellemek adına aruz kalıbı “altı çizili” bir şekilde verilmiştir.
20. Vezin gereği zihaf yapılması gereken yerlerde metnin aslına sâdık kalınmış, hecenin yazımında herhangi bir kısaltma yapılmamıştır. Yine aynı şekilde kısa okunması gereken yerlerdeki uzatmalarda da metnin aslına sâdık kalınmış ve

uzatmalar gösterilmiştir. Aşağıdaki örnekte ilk dizedeki “bâdî” kelimesi “bâdî”olarak okunması gerekmektedir fakat metne sadık kalınmıştır;

“Vücūduñ bâdî-i icād-ı tıyn-ı ‘unşur-ı aķdem

Sen ol rūķ-ı muķaddes mümkināta sırr-ı Ādemiñ” (N. 8/2)

21. Metinde geçen kısaltma ve özel isimler TDK yazım kurallarına uyularak verilmiştir.
22. Şiir ve konu bütünlüğü sağlamak adına “Tez Yazım Kılavuzu” dikkate alınarak sayfa sonlarındaki tek satır, mısra veya başlık bir sonraki sayfaya aktarılmıştır. Bu durum kimi yerlerde bir veya iki satırlık boşluklara neden olmuştur.

2. Metin

[1]⁴⁶

HIŞN-I MANŞÛRLI

REŞÂDETLÛ ŞEYH RIF‘AT BABANIÑ DİVÂNÇE-İ FAZÎLET-NÛMÂSIDIR

Bi’smi’llâhi’r-raḥmâni’r-raḥîm

⁴⁶ Bu rakam, şiirin orijinal metindeki sayfa numarasıdır. Sayfa numarası 1-185 arasındır ve diğer numaralarla herhangi bir karışıklık olmaması için köşeli parantezle gösterilmiştir.

[ĠAZEL - MÜNĀCĀT]

1

Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

1. Yā Rab bizi rüsvā-yı cihān etme kerem kı1

Esrrarımızı ḥalka 'ayān etme kerem kı1

(Ey Allāh'ım! Bizi cihana rezil etme, kerem kı1. Ayıplarımız ve gizliliklerimiz bilinmesin, kerem kı1.)

2. Yok bizde taḥammül yanalım nār-ı celāle

Envār-ı cemāliñi nihān etme kerem kı1

(Bizde cehennem ateşine tahammül yok, güzelliğinin nurlarını esirgeme, kerem kı1.)

3. Rāst eyle ḳad-ı bendeñi ṭā'atde hemīşe

Verme ele ḳahr ile kemān etme kerem kı1

(İbadette kulunun boyunu her zaman dosdoğru eyle. Kahırla belini yay gibi eğme, kerem kı1.)

4. Ġālib olayım nefsime a'dālara⁴⁷ dā'im

Her vechile⁴⁸ mağlūb-zenān etme kerem kı1

(Nefsime ve düşmanlara karşı her zaman galip olayım, hiçbir şekilde yenilgiye uğratma, kerem kı1.)

5. Dergāh-ı icābetde ḳabūl eyle niyāzım

Rıf'at ḳulı⁴⁹ muḥtāc-ı kesān etme kerem kı1

(Huzurunda niyazlarımı kabul et, Rıfat kulunu kimseye muhtaç etme, kerem kı1.)

⁴⁷ D: düşmanlara

⁴⁸ D: her vech ile

⁴⁹ D: ḳul < ḳulı

[ĠAZEL - MÜNĀCĀT]

2

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1. Şecer-i ‘aşk-ı dilim⁵⁰ pür-şemer eyle yā Rab

Kerem-i mīve-i vuşlat kadar eyle yā Rab

(Ey Allâh’ım! Gönlümdeki aşk ağacının meyvesini vuslat meyvesinin cömertliği kadar bol eyle.)

2. Māni‘-i rāh-ı muḥabbet olan aġyārı kamu

Dü-cihānda dilerem der-be-der eyle yā Rab

(Ey Allâh’ım! Muhabbet yoluna engel olan rakibi iki dünyada da perişan et.)

3. Ta‘n-ı nāsa cān u dil nice taḥammül etsin

Beni faşl edeni benden beter eyle yā Rab

(Ey Allâh’ım! İnsanların ayıplamalarına beden ve gönül nasıl tahammül etsin, beni ayıranı benden beter eyle.)

4. Hizmetimde bulunan zümre ki ehl-i ḥālî

Nāfız-i emr ile şāḥib-hüner eyle yā Rab

(Ey Allâh’ım! Hizmetimde bulunan hâl ehli zümreyi emirlerine uyan hüner sahibi eyle.)

5. İki dünyāda ḥacîl eyleme Rıf‘at kuluñı

Feyz-i luṭfuñla anı zü‘l-başar eyle yā Rab

(Ey Allâh’ım! Rıfat kulunu lutfunun bereketiyle basiretli kıl, iki dünyada da utandırma.)

⁵⁰ D: Dilimi olmak gerekdir. Hücnet var. Şecer-i ‘aşkıyı sen pür-şemer eyle yā Rab dese ma‘nā toġrulur.

[2]

[MESNEVÎ - ELİF-NÂME]

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

1. ELİF Allâh BÂ’ birdir dâ’imâ

Yok şerîki evvel ü âhir aña

(Elif, Allâh, Bâ birdir daima; onun evvelde ve âhirde eşi yoktur.)

2. TÂ’ Ta‘âlallâh yaratdı ‘âlemi

Cümleden kıldı mufađđal Âdemi

(Tâ, yücedir Allâh, O âlemi yarattı; Hz. Âdem’i her şeyden üstün kıldı.)

3. ŞA’ şenâ etmek için verdi imân

Ma‘rifetle oldu sultân ‘ârifân

(Sâ, [Allâh kendisini] övmek için [insana] iman verdi, ârifler bu mârifetle sultan oldu.)

4. CİM cemâl-i Ahmed’e verdi ziyâ

Kıldı dünyâyı anıñla incilâ⁵¹

(Cim harfî Hz. Muhammed (s.a.v.)’in cemaline nur verdi, onunla dünyayı parlattı.)

5. HÂ’-i hikmet hîç ‘aql ermez aña

Cevher-i nuţķ-ı şerîfî bî-bahâ

(Hâ, hikmetin hâ’sı, akıl on[un hikmetin]e hiç ermez; şerefli kelâmın cevherine paha biçilmez.)

6. HÂ hâlâ’ iķ hep anıñ muhtâcıdır

DÂL devâsız derdleriñ ‘ilâcıdır

(Hâ, bütün yaratılmışlar Allâh’a muhtaçtır. O; dâl, devasız dertlerin ilacıdır.)

⁵¹ D: Ma‘nâ bozuktur. “Buldı dünyâ hep anıñla incilâ” yazmalı.

7. ZĀL zünübüñ ‘afvına oldu sebep

RĀ’ riyāsız ver şalavāt⁵² rüz u şeb

(Zâl, günahların affına sebep oldu; Râ, riyasız sabah akşam salavat ver.)

8. ZĀ’ ziyâretgâhına uçam diyen⁵³

SĪN selâmet dârına göçem diyen

9. ŞĪN şefâ‘at menzilinden olma dūr

ŞĀD şafâ ile getir qalbe huzūr

(Zâ, ziyaretgahına uçmak isteyen; Sîn, selâmete göçmek isteyen; Şîn, şefaât menzilinden uzak olmamalı ki; Sâd, gönül rahatlığı ile kalbine huzur getirebilsin.)

10. DĀD dâlâletde kıma nefsiñi bil

TĀ tarîk-i hâkka kıl Hakkı delîl

(Nefsini bil, Dâd dalalette bırakma; Hakk’ı Tâ, doğru yola rehber kıl.)

11. ZĀ’ zalûm u cehli yoldaş eyleme

‘AYN-ı ‘ibret gör özüñ taş eyleme

(Zâ, çokça zâlim ve cahil olanı yoldaş etme; Ayn, ibret gözüyle gör, kendini heba etme.)

12. ĞAYN ğaflet uykusundan gel uyan

FĀ’ fenâdır ‘âkıbet işbu cihân

(Gayn, gaflet uykusundan gel uyan bu dünyanın akıbeti; Fâ, fanidir.)

13. KĀF kanâ‘atle geçin olma zelîl

Küllü şey’in hâlikün illâ⁵⁴ delîl

(Kâf, kanaatle geçin, kendini düşürme; Allâh’tan başka her şeyin helak olacağı buna delildir.)

⁵² D: şalâti

⁵³ Merhun bir beyit olan bu şiirin dil içi çevirisi bir sonraki beyitle birlikte verilmiştir.

⁵⁴ Kasas, 28/88 Küllü şey’in hâlikün illa vecheh “Her şey helak olacaktır, O’nun yüzü(zatı)nden başka.”

14. LĀM livā-i ḥamdiñ⁵⁵ altına gider

MĪM Muḥammed ümmeti pür⁵⁶-zevk⁵⁷ eder

(Yukarıdaki beyitlerde anlatılan sıfatları taşıyan ve kıyamet günü; Mîm, Hz. Muhammed (s.a.v.)’in; Lâm, bayrağı altında toplanacak olan ümmet çok mutlu olacaktır.)

15. HĀ’ hidāyet ehlidir erbāb-ı dil

Her umūruñda Ḥudāyı fıkır kııl

(Gönül ehli insanlar; Hâ, hidayet ehlidir; her işinde Yüce Allâh’ı an, gönül ehli insanlar kurtuluşa erenlerdir.)

[3]

16. LĀMELĪF’den “lā”yı nefy eden kişi

YĀ’ yalānı söylemez ḥaḳdır işi

(Lâm-elif’ten “Lâ ilâhe illa’lîlâh” (Allâh’tan başka ilah yoktur.) deyip ondan başkasını reddeden kişi; Yâ, yalan söylemez haktır işi.)

17. Ger naṣîḥat dutmaz iseñ Rıf’atā

Ḥālîñe vā-veyletā⁵⁸ vā-veyletā

(Ey Rıfat, eğer nasihatlere uymazsan hâline çok yazık.)

[MÜSEDDDES - MÜNĀCĀT]

3

Mefā’îlün mefā’îlün mefā’îlün mefā’îlün

1. Meded yā Rab siyeh-rûlîğla⁵⁹ dâim ‘arz-ı zārım⁶⁰ var

Dem-â-dem sūy-ı cürm u seyyi’âta çeşm-bārım var

Hevā-yı dīv-i bed-endîşeden sūz u gūdāzım var

⁵⁵ D: Livāü’l-ḥamd denilirse hücnat zā’il olur.

⁵⁶ D: Hücnat var.

⁵⁷ D: çok

⁵⁸ D: Tedkîk lâzım.

⁵⁹ Metinde olarak geçen kelime, Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesinde “A.H.A. 139” da kayıtlı bulunan ve Diyarbakırlı Hattat Muhammed Şükri el-Rufāi tarafından yazılan *Mecmu’a-i Eş’âr* adlı eserdeki metin esas alınarak “rûlîğla” şeklinde okunmuştur; D: Tedkîk ister.

⁶⁰ Metinde “‘arz u zārım” olarak geçmektedir.

Bakılsa defter-i a‘mālime çok nāle-sāzım var

Saňa lāyık ne tehlīl ü ne rûze ne namāzım var

Cenāb-ı dergeh-i ğufrānıña ancak niyāzım var

(Yardım et Allāh’ım! Yüzü karalığım ile her daim iniltiLERİMİ arz ederim. Her vakit günah ve fenalıklara gözyaşı var; kötü isteklerin kaygısından yanıp yakılırım. Amel defterime bakılırsa çok inlemelerim var. Ne tevhidim, ne orucum ne namazım sana lâyıktır, mağfıret huzurunda ancak duam vardır.)

2. Gözüm dünyāda zīb-i şūret ile iştihālarda

Kulağım ‘aşkla⁶¹ dā’im o muhriķ hūb-şadālarda

Lisānım nağme-i nāy u nevā vü hoş-edālarda

Derūnum nev-be-nev icrā-yı fıkır-i hūlyālarda

Saňa lāyık ne tehlīl ü ne rûze ne namāzım var

Cenāb-ı dergeh-i ğufrānıña ancak niyāzım var

(Gözüm dünyada, görüntünün süsünde ve arzular da. Kulağım her vakit o dokunaklı güzel seslerdedir. Dilim ney çalgısının ahenklerinde ve hoş anlatımlarında, kalbim yeni yeni hayaller kurmadadır. Ne tevhidim, ne orucum ne namazım sana lâyıktır, mağfıret huzurunda ancak duam vardır.)

3. Ne denlū zār u vā-veylā edersem⁶² ğam-güsārım yok

Meger dīvānevār [u] bī-şebātım⁶³ hīç kararım yok

Dağı müstağniyem bir kāra kaṭ‘ā iktidārım yok

Hemīşe saňa muhtācam ki senden ğayrı yārım yok

Saňa lāyık ne tehlīl ü ne rûze ne namāzım var

Cenāb-ı dergeh-i ğufrānıña ancak niyāzım var

(Ne kadar feryat figan edersem edeyim, teselli edenim yok. Oysaki deliler gibi kararsızım, hiç kararım yok. Tok, doygunum bir kazanç için kesinlikle kudretli değilim. Her zaman sana muhtacım, senden başka yārım yok. Ne tevhidim, ne orucum ne namazım sana lâyıktır, mağfıret huzurunda ancak duam vardır.)

⁶¹ D: ‘aşk ile

⁶² D: eders[e]m < edersem

⁶³ Metinde “bī-şebāt u hīç kararım yok” olarak geçmektedir; D: bī-şebātım

4. Degil hālī vücūdum dem-be-dem lutf u ‘ināyetden
Ezel bezm-i dile verdiñ ziyā şem‘-i hidāyetden
Olup tevfiķ-i Bārī söyledim feyż-i kemāletden
Katı şermendeyem çün yā İlāhī işbu hāletden
Saña lâyıķ ne tehlīl ü ne rûze ne namāzım var
Cenāb-ı dergeh-i ğufrānıña ancaķ niyāzım var

(Vücudum hiçbir zaman senin lutuf ve ihsanından ayrı değildir, ezelden aydınlattın gönül meclisini hidayet mumunla. Allâh’ın rızasına uygun kullarından olup olgunluk kereminden söyledim. Ey Allâh’ım! Bu durumdan dolayı çok mahçubum. Ne tevhidim, ne orucum ne namazım sana lâyıktır, mağfiret huzurunda ancak duam vardır.)

[4]

5. Şefâ‘ atden ümīdim fahr-i ‘ālem hāzret-i Aḥmed
Ki oldur ḥātem-i burc-ı risālet ṭālī‘-i es‘ad⁶⁴
Daḥı Āl-i ‘Abā kim nesl-i pāki ced-be-ced emced
Olarıñ ḥürmetine Rıf‘atı kılma kapuñdan red
Saña lâyıķ ne tehlīl ü ne rûze ne namāzım var
Cenāb-ı dergeh-i ğufrānıña ancaķ niyāzım var

(Peygamberlik burcunun sonuncusu, saadetli, âlemin övüncü, Hz. Muhammed (s.a.v.)’in şefaatinde ümitliyim. Nesiller boyu temiz ve şerefli olan Al-i Aba’nın hürmetine Rıfat’ı da kapından geri çevirme. Ey Allâh’ım! Ne tevhidim, ne orucum ne namazım sana lâyıktır, mağfiret huzurunda ancak duam vardır.)

[ĠAZEL - MÜNĀCĀT]

4

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1. Bī-nevāyam vaşl [u] ḥasretten meded yā Rab meded
‘Ācizem ālām u ḥayretten meded yā Rab meded

(Kavuşma ve özlem konusunda çaresizim yardım et Allâh’ım, yardım et! Şaşkınlık ve acılar konusunda âcizim, yardım et Allâh’ım, yardım et!)

⁶⁴ D: Tedķīķ lâzım.

2. Cām-ı zevk-ārāyı nā-būd eyledi aġyār-ı ġam

Fāriġem ol yār u ‘işretten meded yā Rab meded

(Gam rakibi şarabın zevkini yok etti, o sevgiliden ve işret meclisinden uzak düştüm.
Ey Allâh’ım yardım et!)

3. Tende rāhat koymadı nār-ı firāk [u] iştiyāk

Yandı dil hecr ü muhabbetden meded yā Rab meded

(Aşk ayrılığı ve ateşi bedenime sıkıntı verdi. Gönül, ayrılık ve muhabbetten yandı.
Yardım et Allâh’ım!)

4. Hālîme tenhā kımaz bir dem rakīb-i⁶⁵ mā-sivā

Ġayrıyam keşretle vahdetden meded yā Rab meded

(Masivâ rakip gibi beni yalnız bırakmaz, çoğunlukla vahdetten uzakta kesretleyim.
Yardım et Allâh’ım!)

5. Çeşm-i cāndan ref⁶⁶ kıl mihr-i cemālîñ perdesin

Zulmeti def⁶⁷ eyle Rıf’atdan meded yā Rab meded

(Gönül gözünün önündeki cemalinin güneşinin perdesini kaldır. Karanlığı savuştur
Rıfat’dan. Yardım et Allâh’ım!)

[ĠAZEL] - NA‘T-I ŞERİFLER

1

Mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

1. Hābībā rūşen-i bezm-i nübüvvet hüsün⁶⁷ envārı

Seni Mevlā yaratdı enbiyālar⁶⁸ fahr u muhtārı

(Ey Allâh’ın sevgilisi! Peygamberlik meclisinin aydınlığı senin güzelliğinin nurudur.
Allâh seni, peygamberlerin seçkini ve övüncü olarak yarattı.)

⁶⁵ D: rakīb

⁶⁶ D: def⁶⁷ < ref⁶⁷

⁶⁷ D: Hücnat var.

⁶⁸ D: Enbiyānıñ demeli.

2. Saña ihsân olanda mu‘ciz-i bürhân-ı bî-pâyân

Ki buldı intihâ hep mürselîniñ cümle esrârı

(Sana sonsuz mucize deliller verildiğinde, peygamberlerin bütün gönderilme hikmetleri son buldu.)

3. Ziyâ-baḥşâ-yı küfr ü zulmet dîn-i mübîn oldı

Toğup burc-ı şerefden âfîtab-ı mecdiñ izhârı⁶⁹

(Senin büyük güneşin, şeref burcundan doğdu ve apaçık İslâm dini, küfür ve karanlığı aydınlığa çevirdi.)

4. Hemîşe lâlezâr-ı gülşen-i⁷⁰ feyziñ tarâvetde

Mu‘aṭṭâr oldı bûy-ı sünbülüñden dehr gülzârı

(Bereketli gül bahçesinin çiçekleri her zaman taze, dünyanın gül bahçesi de senin sümbüllerinin kokusuyla kokar oldu.)

[5]

5. Şehenşâhâ şefâ‘atden ferâmûş eyleme lutf et

İki ‘âlemde bu Rıf‘at-ı kemîn kemter-i zârı

(Ey padişahlar padişahı! Bu zavallı ve âciz Rıfat’ı unutma, lutfet! İki âlemde de şefaatten mahrum bırakma.)

[ĞAZEL] - NA‘T-I ŞERİF

2

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

1. Ey risâlet şâhı olduñ sen ki maḥbûb-ı Hudâ

Ümmetiñ faḥr etmesün nice seniñle dâ‘imâ

(Ey peygamberler şahı! Sen Allâh’ın sevgilisisin. Bundan dolayı ümmetin seninle elbette ki övünür.)

⁶⁹ D: Bu beytden ma‘nâ hîç çıkmıyor, tedkîk ister.

⁷⁰ D: gülşeni < gülşen

2. Sûre-i ve'l-leyl hâkkan zülf-i şeb-rengiñ hoşâ

Tâb-ı âlemdir cemâliñ sûre-i şemsü'd-*duhâ*⁷¹

(Duhâ Sûresi[nde sözü edilen] güneş, senin âlemi aydınlatan yüzündür.)

3. Bâ'îş-i icâd-ı âlem zât-ı pâkindir seniñ

Hâk-i pâyiñ n'ola kuhl-ı evliyâ olsa revâ

(Âlemin yaratılışı mübarek kişiliğinden dolayıdır, ayağının toprağı evliyaların sürmesi olmaya lâyıktır.)

4. Bir seniñ gibi beşer halk etmedi dünyâda Hâk

Anıñ içün zâhir oldı sende nûr-ı Kibriyâ

(Allâh, dünyada senin gibi bir insan yaratmadı, onun için Allâh'ın nuru sende meydana geldi.)

5. Bu günâhkâr Rıf'ata rûz-ı cezâda yâ Resûl

Luţfuñ ile kıl şefâ'at etme kapuñdan cüdâ

(Ey Allâh'ın Resûlü! Bu günahkar Rıfat'a kıyamet günü cömertliğine şefa'at et, kapından uzaklaştırma.)

[ĞAZEL] - NA'T-I ŞERİF

3

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Āşık-ı⁷² şâdıkların cānānı sensiñ yâ Resûl

Feyz-bahş-ı zümre-i 'irfānı sensiñ yâ Resûl

(Ey Allâh'ın Resûlü! Gerçek âşıkların sevgilisi ve irfan zümresine bolluk veren sensin.)

2. Sendedir mühr-i nübüvvet sendedir kadr-i 'alâ

Mürselinin server ü sultānı sensiñ yâ Resûl

⁷¹ Bu beyitte Duhâ Sûresinin (Duhâ, 93/1,2) ilk iki âyetine telmih vardır.

⁷² D: 'âşıkı < 'âşık

(Ey Allâh'ın Resûlü! Peygamberlik mührü ve en yüksek değer sendedir, peygamberlerin önderi sensin.)

3. Reh-nümâdır sünnetiñ bu ümmet-i 'âcizlere⁷³

Sâlikânıñ mürşidi bürhânı sensiñ yâ Resûl

(Ey Allah'ın Resûlü! Sünnetin zavallı ümmete yol göstericidir, Allâh yolundakilerin rehberi ve delili sensin.)

4. Raḥmeten li'l-'âlemîn⁷⁴ oldı vücūduñ şübhesiz

Ḥazret-i Ḥaḳḳıñ ulu iḥsânı sensiñ yâ Resûl

(Ey Allâh'ın Resûlü! Varlığın âlemlere rahmet oldu, yüce Allâh'ın en büyük keremi sensin.)

5. Rıf'at-ı bî-çāreyi red eyleme rûz-ı cezâ

Mücrime ancak şefâ'at kânı sensiñ yâ Resûl

(Ey Allâh'ın Resûlü! Zavallı Rıf'at kulunu kıyamet günü geri çevirme, günahkara şefaât kaynağı sensin.)

[ĞAZEL] - NA'T-I ŞERİF

4

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

1. Yüzüm kara günāhkāram ziyāde yâ Resûla'llāh

Anıñçün ḳalmışam zulmet-serāda yâ Resûla'llāh

(Ey Allâh'ın Resûlü! Yüzüm kara ve fazlasıyla günahkarım, onun için karanlıklar sarayında kalmışım.)

[6]

2. Reh-i maḳşūdımı bend etmek ister nefs-i emmāre

Seniñ luṭfuñ ḳılar⁷⁵ ancak küşāde yâ Resûla'llāh

⁷³ D: 'âciz olacak ümmete

⁷⁴ Enbiyâ, 112/107 "Biz seni âlemlere rahmet olarak gönderdik."

⁷⁵ D: ḳılur < ḳılar

(Kötülükleri emreden nefis, yolumu kapatmak ister. Ey Allâh'ın Resûlü! Ancak senin keremin bunu açabilir.)

3. Velîler cümle 'âlî-himmetiñle feyz-yâb oldu

Gözet bu bendeñi dañi rızâda yâ Resûla'llâh

(Ey Allâh'ın Resûlü! Veliler yüce ihsanıyla bereket buldu, bu kulunu da koru.)

4. Ta'allukât-ı dünyâdan dilim⁷⁶ kaç'ına himmet kııl

Vefâ yok bildigim dâr-ı fenâda yâ Resûla'llâh

(Ey Allâh'ın Resûlü! Dünyadan ilgimi kesmemde manevi yardımlarını esirgeme. Çünkü bildiğim kadarıyla bu fani dünyada vefa yok.)

5. Murâdı Rıf'at-ı kemter kemîniñ⁷⁷ çün şefâ'atdır

Ki rüsvâ olmaya rûz-ı cezâda yâ Resûla'llâh

(Ey Allâh'ın Resûlü! Bu değersiz Rıfat, kıyamet günü rezil olmamak için senden şefa'at ister.)

[ĞAZEL] - NA'T-I ŞERİF

5

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

1. Tal'at-ı mihr-i cemâliñ ile zeyn oldu zemîn

Şevk-ı aşkıñla şafâ buldı hemân ehl-i yakîn

(Güzel yüzünün aydınlığı ile yeryüzü süslendi, aşkının sevinciyle huzur buldu ârifler.)

2. Hikmet-i hükm-i revânıñla cihân buldı sürûr

Defter-i dünyâya başdıkda risâletle nigîn

(Dünya defterine peygamberlik mührünü basınca tesirli hikmetlerinin devamıyla dünya sevinç buldu.)

⁷⁶ D: Hücnat var, dilimi olmalıdır.

⁷⁷ D: zâr u kemîñ

3. Baḥrdan ḳaṭresin⁷⁸ idrāk idemez ‘aḳl-ı heyūl⁷⁹

Noḳṭa-i ‘ilmiñi bilmez ne ḳadar olsa mübîn

(Zerre kadar akıl; denizin damlasını algılayamaz, ne kadar açık olsa da ilminin noktasını-hususlarını bilemez.)

4. Bāreka’llāh dediler cümle rüsül şānında⁸⁰

O zamān tutdı rikābıñ⁸¹ zihī Cibrīl-i Emîn

(Bütün peygamberler, bu iftihar vesilesi karşısında “Allāh mübarek etsin.” dediler, Cebrail de üzeniği tuttu.)

5. Rıf’atā mücrim isem kesmem ümīdim⁸² Ḥaḳdan

Naẓm-ı *lā taḳneṭū*⁸³ destimde benim ḥabl-ı metîn

(Ey Rıfat! Günahkar olsam da Allāh’tan umudumu kesmem, “Asla umut kesmeyin!” sözü, elimde Kur’an-ı Kerīm’dır.)

[ĠAZEL] - NA‘T-I ŞERİF

6

Fā’ilātün fā’ilātün fā’ilātün fā’ilün

1. Ey vücūduñ pāk zātıñ⁸⁴ *rahmeten li’l-‘ālemīn*⁸⁵

‘Āşiyān-ı ümmete sensiñ şefi’ü’l-müznibîn

(Ey vücudu pak, şahsı âlemlere rahmet [olan Peygamber]! Âsi olan ümmetin günahlarının affı için şefaatçi sensin.)

2. Ümmetiñden mücrimīne oldı büşrā-yı ‘azīm

Āyet-i *lā taḳneṭū*⁸⁶ elde ḳavī ḥablü’l-metîn

⁷⁸ D: ḳaṭresin < ḳatresin

⁷⁹ D: heyūlā

⁸⁰ D: şānında < şānında

⁸¹ D: Hücnat var.

⁸² D: Ümidimi olmalıdır, hücnat var.

⁸³ *Lā teknetû min rahmetillâh* - Zümer, 39/53 “Asla umut kesmeyin!”

⁸⁴ D: Ey vücūdı pāk u zātı demek lâzım.

⁸⁵ Enbiyâ, 112/107 “Biz seni âlemlere rahmet olarak gönderdik.”

⁸⁶ *Lā teknetû min rahmetillâh* - Zümer, 39/53 “Asla umut kesmeyin!”

(“Lâ takneṭû” (Asla umut kesmeyin!) âyeti elde sağlam bir kurtuluş ipi olarak ümmetinin günahkar olanlarına büyük bir müjde oldu.)

3. *Ḳābe kavseyn*⁸⁷ oldu teşrîfîñ şeb-i mi‘râcda

Ermedi seyrine “*ev ednâ*”da Cibrîl-i Emîn⁸⁸

(Miraç Gecesi teşrifinle Yüce Allâh’a çok yaklaştın, daha da yakınlaşmanda Cebrail sana yetişemedi.)

4. İsteyenler her devâsız derdlere⁸⁹ dermân ṭabîb⁹⁰

Nüşâ itsün mihr-i ‘aşkıñ sîne de cāndan yakın⁹¹

(Çaresiz dertlerine ilaç isteyenler, senin aydınlık aşkını candan yakın sinelerde muska olarak edinsinler.)

[7]

5. Rû-siyeh bir bendedir her vechle⁹² Rıf‘at fakîr⁹³

Bâb-ı ihsânda temennâ-yı ğınâ eyler hemîn

(Bu fakir Rıfat her hâliyle yüzü kara bir kuldur. Cömertlik kapında her zaman zenginlik temenni eder.)

[ĞAZEL] - NA‘T-I ŞERİF

7

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

1. Sen risâlet miğferisiñ ey nazargâh-ı Hudâ

Perçemiñ *ve ‘l-leyl* hüsnuñ sûre-i şemsü ‘d-*duhâ*⁹⁴

(Sen peygamberliğin koruyucusu, Yüce Allâh’ın nazar ettiği, baktığı yersin. Saçın gece gibi siyah, güzelliğin kuşluk vakti gibi aydınlık.)

⁸⁷ D: Hücnat var.

⁸⁸ Bu beyitte Necm, 53/9. âyette geçen “Fe kâne kâbe kavseyni ev ednâ” ibaresine tehmihte bulunularak Peygamber efendimiz (s.a.v.)’in Miraç Gecesi Yüce Allâh ile yakınlaşması anlatılır.

⁸⁹ D: dert < derd

⁹⁰ D: İsteyenler her devâsız derdlere dermân ṭabîb.

⁹¹ D: yâķın

⁹² D: her vech ile

⁹³ D: Yañılışdır.

⁹⁴ Bu beyitte Duhâ Sûresinin (Duhâ, 93/1,2) ilk iki âyetine telmih vardır.

2. Zāt-ı pākiñ *Kün fe-kān*⁹⁵ın bā'ışidir şübhesiz

Hāk-i pāyiñ kuhl-ı çeşm-i evliyā vü aşfiyā⁹⁶

(Temiz kişiliğin elbette Allâh'ın “ol” emrine sebeptir. Ayağının toprağı evliya ve ermişlerin göz sürmesidir.)

3. Çok mı engüştüñ işāretiyle münşak oldu meh

Enbiyā esrārı zīrā sende buldı intihā

(Parmak işaretinle ayın yarılmasına şaşılmamalı, peygamberlerin sırları seninle son buldu.)

4. Sende bedr oldu nübüvvet ey şehensāh-ı rüsül

Sende hatm oldu anıñçün sırr-ı nūr-ı kibriyā

(Ey peygamberlerin yücesi, peygamberlik sende tamamen erdiği için Yüce Allâh'ın nurunun sırları da sende tamamlandı.)

5. Bu günehkār Rıf'ata rüz-ı cezāda yā Resül

Luţfuñ ile kıl şefā'at etme kapuñdan cüdā

(Ey Allâh'ın Resûlü! Bu günahkar Rıfat'a kıyamet günü cömertliğine şefa'at et, yanından uzaklaştırma.)

[ĞAZEL] - NA'T-I ŞERİF

8

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

1. Eyā fahre'r-rüsül cümle nebī şinfına hātemsiñ⁹⁷

Şefi'-i ümmet ü hayrū'l-beşer şāh-ı dü- 'ālemsiñ

(Ey peygamberlerin övücü! Peygamber zümresinin sonuncusu, ümmetin şefa'atçisi, insanların en hayırlısı, iki âlemin padişahısın.)

2. Vücūduñ bādī-i icād-ı tıyn-ı 'unşur-ı aqdem

Sen ol rüh-ı muqaddes mümkünāta sırr-ı Ādemiñ

⁹⁵ Bakara, 2/117 *Kün fe yekün* “Allâh ‘ol’ dedi oldu” manasında Yüce Allâh'ın kudretine işaret eder.

⁹⁶ Metinde “aşfiyâ” olarak geçmektedir.

⁹⁷ D: Vezn düşükdür.

(Varlığın; yaratılış çamurunun en önemli, en eski ögesidir. Sen kutsal bir ruh, insanlığın gizemisin.)

3. *Nefahtu fihî min rūhî* dem-i feyz-i hayâtıñdır⁹⁸

Ɛılan ihyā-yı mevî hoş dem-i ‘İsā-yı Meryemsiñ

(Yüce Allâh’ın, “Ruhumdan üfledim.” âyeti, senin hayatının bereketinin kaynağıdır. Ölüye can veren Meryem oğlu İsa’nın nefesisin.)

4. Şeb-i İsrâ güzārıñ *kābe kavseyni ev ednā*⁹⁹dan

Kelīm-i Hakkā hem-dem nice biñ esrāra mahremsiñ

(Miraç Gecesi çok yakınlaşarak Yüce Allâh’ın konuşmasına arkadaş, nice sırlara sırdaşsın.)

5. Hızır olsa ‘aceb mi ders-i ‘irfānıñ telāmîzi

Ledünnî mektebinde h^vāce-i ma‘nā-yı mübhemsin

(Hz. Hızır, senin ilim derslerinin öğrencisi olsa şaşılmaz, İlâhî sırlar mektebinde bilinmez manaların hocasısın.)

6. Seniñle fark u cem‘i evliyānıñ hāşılı dā’im

Gece gündüz teveccühgāh-ı ‘ayn-ı ğavṣ-ı ā‘zamsin

(Evliyanın fark ve cem hâli (tevhit ve kulluk) her zaman seninledir. En yüce mertebede olan velilerin yönelme menzilisin.)

7. Cihāna tā-be-mahşer zıll-ı ‘ālî devlet-i dīniñ

Velî bî-sāye bir zāt u şıfat nūr-ı mücessemsin

(Büyük dinin kıyamate kadar dünyaya şerefli bir gölgedir. Fakat gölgesi olmayan bir kişilik ve vasfa sahip görünür bir nursun.)

[8]

8. Keremkārā kemīniñ Rıf‘atı kıl mazhar-ı himmet

‘Aceb bir hālet-i hayretde kalmışdır ki a‘lemsin

⁹⁸ Bu mısra Hicr, 15/29’dan iktibas edilmiştir: “Ona şekil verdiğim ve ona ruhumdan üflediğim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın!”

⁹⁹ “*Fe kâne kâbe kavseyni ev ednā*” - Necm, 53/9 Peygamber efendimiz (s.a.v.)’in Miraç Gecesi Yüce Allâh ile yakınlaşması anlatılır.

([Ey cömert Peygamber!] Bu değersiz Rıfat'ı da yardımlarına eriştir; tuhaf bir şaşılası haldedir, sen çok büyük âlimsin.)

[ĞAZEL] - NA‘T-I ŞERİF

9

Mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün

1. Bi-ḥamdi’llāh beşîrsiñ nezîrem yâ Resûla’llāh

İki ‘âlemde sensiñ dest-gîrim yâ Resûla’llāh

(Allâh’a şükürler olsun ki sen müjdeleyici, ben sakındırılanım. Ey Allâh’ın Resûlü! İki âlemde de elimden tutan sensin.)

2. Enāniyyet şıfâtından derûnum maḥv-ı küllî kı

Ki zâtıñ evvel ü âhirde pîrim¹⁰⁰ yâ Resûla’llāh

(Ey Allâh’ın Resûlü! Benlik, kibir hâlini gönlümden yok et, varlığın evvelde ve âhirde rehberimdir.)

3. Tecellî-i cemâliñ dîdeden dūr olmasun olsun

Müdām şevḳ-ı ‘aşkıñ dil-pezîrim yâ Resûla’llāh

(Ey Allâh’ın Resûlü! Cemalinin tecellisi gözümden uzak olmasın ki aşkının şevki gönlümde devamlı olsun.)

4. Velîyy-i ni‘met-i zâhir temennâsından al gönlüm

Gedâ-yı dergehinden kı emîrim¹⁰¹ yâ Resûla’llāh

(Ey Allâh’ın Resûlü, emirim! Gönlümü görünen nimete sahip olma arzusundan kurtar, dergahına köle eyle.)

5. Bu deñlü feyz-i Rıf‘at maḥzâ luṭfuñdur ki şübhem¹⁰² yok

Velâkin bî-‘aded cürm ü keşîrim¹⁰³ yâ Resûla’llāh

¹⁰⁰ D: Hücnat var.

¹⁰¹ D: ey emîrim

¹⁰² D: şüb[h]em < şübhem

¹⁰³ D: Bu mısra‘da tamâmiyle hücnat var.

(Ey Allâh'ın Resûlü! Rıfat'ın bereketinin bu kadar çok olması ancak senin ihsanındır, şüphe yok; ama sayısız, çokça günahım var.)

[GAZEL-İ 'İZZETİ TAḤMİS-İ RİF'AT]¹⁰⁴

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

1. İzin ver ravza-i cennet-mekâna yâ Resûla'llâh
Edem cārüb lihyem âsitâna yâ Resûla'llâh
Hicâb oldu yine hicrân miyâne yâ Resûla'llâh
Fırâk-ı maḥdemiñ dâğ urdu câna yâ Resûla'llâh
Bu dâğa var mı bir cân kim tayana yâ Resûla'llâh

(Ey Allâh'ın Resûlü! Cenneti andıran ravzana-kabrine izin ver; eşîğine sakalımı süpürge edeyim. Ayrılığın yine araya girip engel oldu. Gelişinin ayrılığı canı yaraladı, bu yaraya kimse dayanamaz.)

2. Yeñi dünyâya gelmişdik gelince Yeşrib-i pâke
Şıgışmazdı olan feyz u meserret 'aql u idrâke
Ne ḥasretdir bu ḥasret bâ'is oldu sîneyi çâke
Kanı ol kütlu günler kim sürerdim yüzlerim ḥâke
Daḥîl olmuşdum ol dârü'l-emâna yâ Resûla'llâh

(Mübarek Medine şehrine gelince dünyaya yeni gelmiş gibiydik, var olan huzur ve sevinç akıl ve düşünceye sığmazdı. Bu nasıl bir hasrettir ki yakayı yırtmaya sebep oldu. Ey Allâh'ın Resûlü! Yüzümü toprağına sürdüğüm, evinde huzur ve emniyet bulduğum o mübarek günler nerede?)

3. Şeb-i isrâ sen oldıñ kurb-ı ev ednâya¹⁰⁵ çün vâşıl
Bu mi'râc-ı vişâle olmadı bir enbiyâ nâ'il

[9]

Ezelden fahr-i 'âlemsiñ bu kavle kim degil kâ'il
Sen ol sulṭân-ı iklîm-i risâletsin¹⁰⁶ ki Cebrâ'il
Olur idi rikâbında revâne yâ Resûla'llâh

¹⁰⁴ Bu tahminin, TEİS'ten tespit edilen İzzetî mahlaslı 4 şairden hangisinin gazeline yapıldığı belirlenememiştir. Diyarbakırlı Vüs'atî-zâde Mehmed İzzetî Bey'in bir gazeline yapıldığı değerlendirilmektedir.

¹⁰⁵ Fe kâne kâbe kavseyini ev ednâ - Necm, 53/9.

¹⁰⁶ D: risâletsin < risâletsin

(Ey Allâh'ın Resûlü! Mîraç Gecesi Yüce Allâh'a daha da yakınlaştın, böyle bir kavuşma miracına hiçbir peygamber eremedi. Ezenden beri âlemin övüncü olduğuna herkes inanır. Cebrail üzengini tutar. Sen peygamberlik diyarının sultanısın.)

4. Hâkîkat hâk ile zâtîñ gibi esrâra mahrem kim

Oğundı şânıña *levlâke levlâk*¹⁰⁷ özge¹⁰⁸ aḳdem kim

Mücellâ mihr ü mehden hîlḳatîñ nûr-ı mücessem kim

Açılmış bir gül¹⁰⁹ idiñ gülşen¹¹⁰-i vaḥdetde ol dem kim

Ne Âdem vardı ne cennet ne dâne yâ Resûla'llâh

(Ey Allâh'ın Resûlü! Gerçek, hak ile varlığın gibi sırlarla gizli. En başta 'sen olmasaydın, sen olmasaydın' nidası senin şerefine okundu. Yaratılışın parlak ay ve güneşten daha aydınlık, daha görünebilir bir nurdur. Sen birlik bahçesinde gül iken Hz. Âdem de cennet de tohum da yoktu.)

5. Siyeh-rû ümmetiñ Rıf'at gedâ cürmile¹¹¹ perverde

Devâ ancak saña maḥşûşdur düşmüş ki bu derde

Ḳabûl et 'arz-ı ḥacât-ı münacâtımı bu derde¹¹²

Bi-haḳḳ-ı ism-i Aḥmed 'İzzete¹¹³ lutfuñla maḥşerde

Şefâ'at kıl ḳoma nîrâna yana yâ Resûla'llâh

(Ey Allâh'ın Resûlü! Ümmetinden yüzü kara, yoksul Rıfat günahkardır. Bu derde düşmüşlerin ilacı sadece sensin. Bu dert için dua ve dileklerimi bildirmeme izin ver. Ahmed isminin hakkı için maḥşerde İzzet'e cömertliğine tam manasıyla şefaatt kıl, ateşte yanmasına izin verme.)

[KASİDE 1]

**DER-SİTÂYİŞ-İ ÇÂR-YÂR-I GÜZİN VE İŞNÂ 'AŞER İMÂMÂN-I
MÜTTAKÎN RİDVÂNULLÂHÎ TE'ÂLA 'ALEYHİM ECMA'İN**

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Hâzret-i Bû-Bekr-i Şiddîḳ çâr-yârîñ serveri

¹⁰⁷ *Levlâke levlâk lemâ halaktü'l-eḳlâk* – Sen olmasaydın, sen olmasaydın, felekleri yaratmazdım.

¹⁰⁸ D: ḡayrı

¹⁰⁹ D: ḡ[û]l < gül

¹¹⁰ D: gülşeni < gülşen

¹¹¹ D: cürm ile

¹¹² D: Düşükdür.

¹¹³ D: 'İzzeti < 'İzzete

Kâşır olmuş medh-i pâkinda cihânîñ dilleri

(Dört halifenin önderi olan Hazret-i Ebu Bekir Sıddık'ın mübarek övgüsünde diller yetersiz kalmış.)

2. Yâr-ı gâr u hem-demî oldu Resûl-ı Ekremîñ

Kim odur şıdk u vefâ feyz-âveriniñ mazharı

(Hz. Ebubekir, aziz ve şerefli Peygamber'in mağara arkadaşı ve dostu oldu; doğruluk ve vefa, onun feyz getiren mazharıdır.)

3. Hâzret-i Fârûk-ı â'zamdır 'Ömer şâh-ı gayûr

Dîn-i İslâmîñ olup izhârınıñ ol rehberi

(Hazret-i Ömer Faruk, çok gayretlilerin şahı, İslâm dininin âşikar edilmesinde rehber olmuştur.)

4. Üç niyâzına teşâdüf etdi Qur'ân-ı Kerîm

Emrine münkâd kıldırdı bütün baır u beri

(Üç niyazına [Hz. Ömer'in vahiy ile örtüşen üç arzusu] denk geldi. Bütün kara ve denizi emrine boyun eğdirdi.)

5. Hâzret-i 'Osmân-ı zî'n-nüreyn hayânîñ ma'deni

Tav' ile verdi kazâyâ ol rızâ cân u seri

(Edebin, terbiyenin kaynağı, iki nur sahibi Hz. Osman; başını ve bedenini kadere seve seve verdi.)

6. Şîr-i Yezdân-ı Hudâ olan 'Alîyyü'l-Murtażâ

Bâb-ı 'ilm ü ma'rifet ehl-i tuķânîñ rehberi

(Allâh'ın arslanı olan Hz. Aliyyü'l-Murtaza; ilim ve irfan kapısıyla takva sahiplerinin rehberidir.)

[10]

7. *Lâ fetâ illâ 'Alî lâ seyfe illâ zü'l-fikâr*¹¹⁴

Hel etâ şânında tebşîr etdi Hâk peygamberi

¹¹⁴ “Ali'den başka genç (yiğit er), Zü'l-fikâr'dan keskin kılıç yoktur.” veya “Ali gibi kahraman kimse, onun kılıcı gibi kılıç yoktur (Yılmaz, 1992: 100).”

(Zülfikâr'dan keskin kılıç, Ali'den büyük yiğit yoktur; Hak Peygamber İnsan Sûresi'ni onun şanında müjdeledi.)

8. İbn-i 'amm-i Aḥmed-i Muḥtār emīrū'l-mü'minīn

Meclis-i şıdk u şafāda çār-yārīñ hem-seri

(Müslümanların önderi, Hz. Muhammed'in amcasının oğlu; doğruluk ve huzur meclisinde dört halifeden biridir.)

9. Ben muḥibb-i ḥānedān-ı Muṣṭafayam muṭlakā

Şevk ile Āl-i 'Abānīñ çākeriyem çākeri

(Ben şüphesiz Hz. Muhammed Mustafa'nın ailesinin sevdalısıyım; gönülden, onun ve ailesinin kölesiyim.)

10. Şāh Ḥasan Ḥulkī¹¹⁵ Rızānīñ yoluna cānım fedā

Ben Ḥüseynem Ḥüseynīñ bende-i fermānberi

(Şah Hasan Hulki Rıza'nın yoluna canım feda olsun; ben Hz. Hüseyin'in ferman getiren kölesiyim.)

11. Seyyidü's-sādāt Zeynū'l-'Ābidīn ol pāk-zāt

Server-i sālār-ı ceyş-i aşfiyānīñ dāveri

(Seyyitler seyyidi, temiz kişilikli Zeynel Abidin; ermişler ordusunun adaletli hükümdarıdır.)

12. Ma'den-i cūd u 'aṭā derem Muḥammed Bākıra

Pek-sezā medḥ ü şenā etsem¹¹⁶ Īmām-ı Ca'feri

(Muhammed Bakır'a cömertlik ve ihsanın madeni derim, İmam Cafer'i ne kadar övsem yerindedir.)

13. Ḥazret-i Kāzım 'Ali Mūsā Rızānīñ 'aşkına

Şeh Takī vü bā Nakīden sākiyā şun kevşeri

¹¹⁵ D: Tedkīk ister.

¹¹⁶ D: ets[e]m < etsem

(Ey sâki! Hazreti Kazım, Ali, Musa ve Rızanın aşkına kevser şerbetini Taki ve Naki'den sun.)

14. Pāk-ı tıynet gevheri yektâ-yı baḥr-ı ma'rifet

Bir ḥasendir kim Ḥasan neslinden oldu 'Askerî

(Marifet denizinin eşsiz cevheri, mübarek yaratılışlı bir güzelliştir ki Hz. Askerî, Hz. Hasan'ın soyundan oldu.)

15. Meḥdi-i şāḥib-zamānîñ ḥāk-i rāḥn¹¹⁷ gözlerem

Tūtiyâ-yı 'ayn-ı a'mâdır iziniñ tozları

(Zamanın sahibi olan İmam Mehdi'nin yolunun toprağını gözlerim ki bu yolun tozları kör gözlerin sürmesidir.)

16. Rıf'atâ ḥaddim degildir medḥ edem bu zâtları

Naẓma almaḡdan murâd olmaḡ şefâ'at mazḥarı

(Ey Rıfat! Bu mübarek kişileri övmek benim haddim değildir, onları şiirine konu etmemdeki sebep şefaathlerine nâil olabilmektir.)

ĞAZEL-İ LEYLÂ ḤANIM TAḤMÎS-İ BABA RIF'AT¹¹⁸

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

1. Dāver-i şāḥ-ı veḡā şîr-i Ḥudâ Ḥaydardır

Menba'-ı cūd u seḡā luṭf u 'atâ Ḥaydardır

Sâlike baḡş-ı şafâ feyz-i Ḥudâ Ḥaydardır

İki 'âlemde bize rāḥ-nümâ Ḥaydardır

Rūz-ı maḡşerde bize baḡş-ı şafâ¹¹⁹ Ḥaydardır

(Allâh'ın arslanı, savaşın adaletli hükümdarı, cömertlik kaynağı, tarikat yolcusuna huzur veren, kurtuluşa erdiren, iki dünyada bize rehber olan, kıyamet gününde bize huzur veren Allâh'ın arslanı, yiğit ve cesur Hz. Ali'dir.)

¹¹⁷ D: ḥāk-i rāḥn < ḥāk-i rāḥn

¹¹⁸ Bu tahmis, 19. yüzyıl Dîvân şairi Leylâ Hanım'ın bir gazelinesidir.

¹¹⁹ D: Hücnat var.

[11]

2. Munkerî hâlet ile da‘vâ-yı bî-bâk edelim

Şevk-ı âh-ı dili tâ zîver-i eflâk edelim

Çademi izlerine cism ü teni hâk edelim

Nâr-ı ‘aşkıyla anıñ sînemizi çâk edelim

Merhamet etse n’ola şâh-ı bekâ Haydardır

(İstenmeyen bir halde korkusuz bir dava yapalım, gönül âhının isteğini göklerin süsü yapalım. Ayak izlerine bedeni toprak edelim, onun aşk ateşiyle yüreğimizi yaralayalım. Merhamet etse ne olur? Ebedî şahım, Allâh’ın arslanı, yiğit ve cesur Hz. Ali’dir.)

3. Murtaẓa kim peder-i şâh-ı Ḥasan ile Ḥüseyn

Bezm-i işnâ ‘aşeriñ aşlı olan şâh-ı güzîn

Yed-i ‘irfânîña¹²⁰ güşâdedir şehir-i dâreyn

Didi hem *lahmûke lahmî* o Resûlü’ş-Şakaleyn

Dîde-i câna veren nûr u ziyâ Haydardır

(Hasan ve Hüseyin’in babası, On İki İmam meclisinin aslı olan seçkin önder Aliyyü’l-Murtaza’dır. İki cihan da onun irfan eliyle açılmıştır. İnsan ve cinin peygamberi olan Hz. Muhammed (s.a.v.): “Etin etimdendir (Yılmaz, 1992: 103).” dedi. Gönle nur veren Allâh’ın arslanı, yiğit ve cesur Hz. Ali’dir.)

4. O ‘Alîdir ki ezel mülke¹²¹ ebed¹²² buldı vuşûl

Hel etâ sûresi şânında anıñ kıldı nüzûl

Ansızıñ cümle¹²³ murâd olmaya imkân hûşûl

Bu ne devlet ne şereftir ola dâmâd-ı Resûl

Rehber-i ehl-i tarîk-i¹²⁴ fuḡarâ Haydardır

(Hz. Ali ki ezel mülküne hep ulaştı, İnsan Sûresi onun şânında indi. O olmadan cümlelerin amacına ulaşmasına imkan yoktur. Bu ne güzel şereftir ki Resûlullâh’ın damadı oldu, fukaraların rehberi Allâh’ın arslanı, yiğit ve cesur Hz. Ali’dir.)

¹²⁰ D: ‘irfâna

¹²¹ D: mülkine hep

¹²² D: Etdi dise daha hoşdur.

¹²³ D: Tedkîk lâzım.

¹²⁴ D: tarîki < tarîk

5. Rıf'at amd u  en  eyleyelim Mevl ya

Nefy-i l  ile bizi koyd  hele ill ya

Ne 'amel z hir u b tında olan i v ya

R f zidir deseler de ne gerek Leyl ya

Yine evr d  anı   ub  u mes  Haydardır

(Ey Rıfat, bize ‘l ’ sözüyle başka ilahları inkar ettiren ‘ill ’ sözüyle de kendini ispat ettirip inandıran Yüce All h’ı  vmeliyiz. Gizli veya açıkta olan, yolunu şaşırtan durumlara amel edilmez. Raf z  denmesi de Leyla’yı ilgilendirmez. Yine sabah akşam okumayı  det edindiği dualar hep All h’ın arslanı, yiğit ve cesur Hz. Ali içindir.)

[ AZEL M STEZ D]

DER MED -  H ZRET-  ‘AL  KERREMA’LL HU VECHE

Mef' l  mef ' l  mef ' l  fe' l n

Mef' l  fe' l n

1. Y  Hayder-i Kerr r [u] ey    h-ı vil yet

Ey k n-ı se  vet

B r  n-ı ker m t  na yok  add u nih yet

Hep sende 'in yet

(Ey d ne d ne düşmana saldıran, ey memleket hükümdarı, ey cömertliğin kaynağı! Kerametlerinin deliline sınır yok, iyilikler hep sendedir.)

2. 'A  n  demi  ıdk  ile¹²⁵ mu ıbb n  na besdir

  n  zge hevesdir

Her kim ki sağa eyler ise bu   u 'ad vet

Bulur o     ret

(A  n zamanı doğrulukla sevenlere yeterdir, gerisi hevesdir. Sana kim ki kin besler, düşmanlık ederse h kir olur.)

¹²⁵ D:  ıdk ile <  ıdk  ile

[12]

3. Feyz almağa bātında meşâyıḡ daḡı dervīş

Çekmez ğam u teşvīş

Beyhūde kamu şoḡbet-i da‘vā-yı inābet

Vermezse icāzet

(Dervīş ve şeyhler gizli ilminden nasiplendiklerinde acı çekmez, karışıklık yaşamazlar. Sen izin vermezsen tarikata dahil olma kavgaları hep boşunadır.)

4. Bir dilde güher olmaya ger Āl-i ‘Abāya

Gider o hebāya

Şālūsleriñ eylediği¹²⁶ zūhd ü ‘ibādet

Bī-şübhe kabāḡat

(Eğer bir gönülde Aba ehlinin cevheri yoksa heba olur. İki yüzlülerin yaptığı ibadet ve takvâ, şüphesiz kabahattir.)

5. İnsandır o kim vāḡıf-ı sır-ı ezeldir

Ensāb-ı ‘Alīdir

Olmaz iki ‘ālemde o maḡrūm-ı şefā‘at

Rıf‘at ne selāmet

(O ki insandır, ezel sırrını bilendir, yüce soyludur, iki dünyada da şefaatten mahrum olmaz, Rıfat bu ne güzel bir kurtuluştur.)

[ĠAZEL]

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1. Ser-fürü et meclis-i ‘irfāna gel gir hū deyu

‘Āşık iseñ ḡalka-i rindāna gel gir hū deyu

(İtaat edip irfan meclisine gel gir Allāh diyerek. Āşık isen ârifler arasına gel gir Allāh diyerek.)

¹²⁶ D: şālūsleriñ eylediği < sālūsleriñ eylediği

2. Cümle erbāb-ı tarīkatde budur aşı̇l uşūl

Yek ademle arūm-erkāna gel gir hū deyu

(Bütün tarikat erbaplarında asıl usul budur ki bir adımla dört erkana gel gir Allāh diyerek.)

3. İnılāb-ı arḥ ile ser-geştelik lāzım degil

Rābıṭayla maḥfel-i rindāna gel gir hū deyu

(Feleḡin dönüşüyle meydana gelen şaşkınlıḡa ihtiya yok, rabıṭayla (mürşide bağlanarak) rintler meclisine gel gir Allāh diyerek.)

4. Sa'y kı̇l maḥv-ı vücuda almazsın ḡayvān-şıfat

Devre bama şūret-i insāna gel gir hū deyu

(Allāh'ta fani olmak için abala ki hayvan gibi kalmayasın, zamana aldanma Allāh diyerek insan olmaya gel.)

5. Fı̇-sebı̇lī' llāh mücāhiddir ve *hum lā-yahzenūn*¹²⁷

Rıf'atā merdānevār meydāna gel gir hū deyu

(Allāh yolunda mücadele edenlere hüzn yoktur. Ey Rıfat! Merte meydana gel gir Allāh diyerek.)

[MÜSEDDDES]

1

Mefā'ılūn mefā'ılūn mefā'ılūn mefā'ılūn

1. utuldum ben de zūlf-i Leylī-i sevdāya Mecnūnam

Melāmet kühınıñ Ferhādıyam¹²⁸ Şırine meftūnam

Bir özge baḡr-ı 'ılme girmişem ben dürr-i meknūnam

Dimem burc-ı felekde sa'd u naḡs u ṭālī'-i dūnam¹²⁹

Şafā-yı dehre maḡzūnam ḡam-ı 'aş ile¹³⁰ memnūnam

Gedāyem lık bu 'ālemde şāh-ı rub'-ı meskūnam

¹²⁷ Yūnus, 10/62. āyette *velā hum yahzenūn(e)* olarak geen ve “onlar mahzun da olmazlar” manasındaki ifade şair tarafından *ve hum lā-yahzenūn* olarak yazılmıştır.

¹²⁸ D: ferhādınıñ < ferhādıyam

¹²⁹ D: Tedk lāzım.

¹³⁰ D: 'āş ile

(Leyla'nın saçlarının sevdasına tutuldum, Mecnunum. Serzeniş dağının Ferhad'ıyım, Şirin'e tutkunum. Başka bir ilim denizine girmişim, gizli bir inciyim. Burçlar kuşağında uğur, uğursuzluk veya kötü talihliyim demem. Dünya neşesiyle üzüntülü, aşk acısıyla mutluyum; yoksulum ama karaların şâhıyım.)

2. Vuķū'-ı emr-i şerlerle semā'ım yok haberlerde

Varır hoş-ḥ^vāba dīdem sā'at evķāta seherlerde

Dilim etmez¹³¹ 'atā me' mül-ı mīr-i mu'teberlerde

Degildir ḥ^vāhişim cem'-i¹³² mişāl-i sīm u zerlerde

Şafā-yı dehre maḥzūnam ğam-ı 'aşķile memnūnam

Gedāyem lık bu 'ālemde şāh-ı rub'-ı meskūnam

(Şer işlerin olması haberlerine kulak vermem. Seher vakti satlerinde gözlerim tatlı bir uykuya dalar. Gönlümün saygın kişilerden beklentisi olmaz. Gümüş ve altın toplamak gibi bir isteğim yoktur. Dünya neşesiyle üzüntülü, aşk acısıyla mutluyum; yoksulum ama karaların şâhıyım.)

[13]

3. Döner gönlüm şu'ā'-ı şem'e tā pervāne şeklinde

Kılar zārı niyāzım bülbül-i gūyāne¹³³ şeklinde

Ser-ā-ser pür-ķalender meşrebim dīvāne şeklinde

Velī mest-i elestem cünbüşüm rindāne şeklinde

Şafā-yı dehre maḥzūnam ğam-ı 'aşķile memnūnam

Gedāyem lık bu 'ālemde şāh-ı rub'-i meskūnam

(Gönlüm mum ateşi karşısında pervane gibi döner, konuşan bülbül gibi ağlama ve yalvarmalarımı yerine getirir. Ben baştan başa divane şeklinde kalender meşrepliğim. Elest meclisinin sarhoşuyum, rint tabiatlıyım, neşe ve coşkunkluk içindeyim. Dünya neşesiyle üzüntülü, aşk acısıyla mutluyum; yoksulum ama karaların şâhıyım.)

4. Özüm cānile¹³⁴ şıdķen dāḥil-i¹³⁵ bezm-i ḥumār etdim

Anıñçün böyle bī-pervā nihānım¹³⁶ āşikār etdim

¹³¹ D: olmaz < etmez

¹³² D: cem'e

¹³³ D: Yañlışdır.

¹³⁴ D: özüm cān ile

¹³⁵ D: dāḥili < dāḥil

Şoyup tenden enāniyyet libāsın¹³⁷ terk-i ‘ār etdim
Cefāmı zevke tebdīl eyledim ammā ki kār etdim
Şafā-yı dehre maḥzūnam ğam-ı ‘aşķile memnūnam
Gedāyem līk bu ‘ālemde şāh-ı rub‘-ı meskūnam

(Kendimi isteyerek gönülden sarhoşluk meclisine dahil ettim, ondan dolayı sırlarımı korkusuzca açığa vurdum. Vücudumdan benlik, kibir elbisesini çıkarıp utanma duygusunu bıraktım; acıyı sevinçle değiştirerek karlı bir iş yaptım. Dünya neşesiyle üzüntülü, aşk acısıyla mutluyum; yoksulum ama karaların şâhıyım.)

5. Muḥabbet feyzi Rıf‘at ḥazret-i Ḥaḳdan hidāyetdir

Cihānda *fahrī fakrī* bilmeyen bilmez ne ḥāletdir
Rızā ile *fenāfi ‘llāh* olan añlar ḳanā‘atdir
Ṭama‘lıġn ne lāzım bes bu maṭla‘la kifāyetdir
Şafā-yı dehre maḥzūnam ğam-ı ‘aşķile¹³⁸ memnūnam
Gedāyem līk bu ‘ālemde şāh-ı rub‘-ı meskūnam

(Ey Rıfat! Aşk huzuru yüce Allāh’ın hidayetidir. Dünyada “Fakirliğim övüncümdür.” sözünü bilmeyen hâli de bilmez. Memnuniyetle Allāh’ın varlığında yok olanlar bunun kanaat olduğunu anlar. Aç gözlülüğe ne gerek var, yeter, bu matla beyti yeterlidir. Dünya neşesiyle üzüntülü, aşk acısıyla mutluyum; yoksulum ama karaların şâhıyım.)

TERCİ‘-BEND-İ MURABBA‘

Mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün

1. Mümtāz-ı cihānsn̄ bugün ey şūḥ-ı dil-ārā

Baḥş-ı ezelīdir saña bu şīve ser-ā-pā
Nāz ile ḥırāmıñ hele bir özge temāşā
Ögmüş de yaratmış seni Allāhu te‘ālā

(Ey işveli sevgili! Cihanın seçkinisin, bu naz sana bütünüyle ezelden beri verilmiştir. Naz ile yürüyüşünün seyri bir başka, Yüce Allāh seni övmüş de yaratmış.)

¹³⁶ D: Hücnet var.

¹³⁷ D: libāsın < libāsın

¹³⁸ D: ‘aşķ ile

[14]

2. Bilmem ki ne gülşen gülisiñ ey gül-i hûb-rû[y]
Hüsnüñ¹³⁹ gören elbette olur bülbül-i hoş-güy
Yok Rûm u 'Acemde eşin ey dil-ber-i dil-cüy
Ögmüş de yaratmış seni Allāhu te'ālā

(Ey güzel yüzlü gül! Hangi gül bahçesinin gülü olduğunu bilmiyorum ama güzelliğini gören kesinlikle güzel sözler söyleyen bülbüle döner. Ey gönül çeken sevgili! Anadolu ve İran diyarında eşin yok, Yüce Allāh seni övmüş de yaratmış.)

3. Ebrû-yı hilālîñ çekemez Rüstem-i üstād
Taşvîr idemez nağşın Mânî ile Bihzād
Âyîne-i endāmıña dil-dāde olan şād
Ögmüş de yaratmış seni Allāhu te'ālā

(Yiğit Rüstem yay kaşlarını çekemez, Mani ve Behzat görünüşünü çizemez! Boydan görünüşüne gönül veren mutlu olur, Yüce Allāh seni övmüş de yaratmış.)

4. Kaddiñ güzelim naḥl-i tecellā-yı ğarā'ib
'Ālemde bir emşālîñ bulunmaz ne 'acā'ib¹⁴⁰
Ancak saña maḥşûş şu a'zâ-yı tenāsüb¹⁴¹
Ögmüş de yaratmış seni Allāhu te'ālā

(Ey güzelim! Boyun uzun ve ince fidan gibi şaşılası bir güzellikte. Ne acayıptır ki âlemde benzerin bulunmaz. Güzelliğini oluşturan her şeyin bu kadar uyum içinde olması ancak sana has bir özelliktir ki Yüce Allāh seni övmüş de yaratmış.)

5. Yokdur bedeliñ 'arş u semā baḥr u semekde
Bu şeklile¹⁴² hem-tā kim ola zîr-i felekde
Mānend bulunmaz ne beşerde ne melekde
Ögmüş de yaratmış seni Allāhu te'ālā

¹³⁹ D: Hücnet var.

¹⁴⁰ D: Vezn bozuktur. Ālemde naẓîriñ de bulunmaz ne 'acā'ib tarzında olmalı.

¹⁴¹ D: Bu kelime ğarā'ibe, 'acā'ibe takfiye edilemez.

¹⁴² D: bu şekl ile

(Ey sevgili! Göklerde, denizde ve balıkta yoktur karşılığın; bu görünüşle yeryüzünde sana denk kimse yoktur. İnsan ve melekler arasında benzerin bulunmaz, Yüce Allâh seni övmüş de yaratmış.)

6. Bu rengle sünbül olamaz zülfüne nisbet¹⁴³

Perçem yetişür şemme-i şeb-büya ne minnet

Vaşfın nice tekmil ü beyân eyleye Rıf at

Ögmüş de yaratmış seni Allâhu te‘âlâ

(Ey sevgili! Sünbül bu görünüşle saçına kıyas edilemez. Perçemin yeterlidir, şebboyun kokusuna gerek yoktur. Rıfat senin özelliklerini tam ve eksiksiz anlatamaz. Yüce Allâh seni övmüş de yaratmış.)

[15]

[MÜSEDDES]

2

DER MEDH-İ ŞEYH-İ NAĞŞBENDİ EL-ĤÂC AĤMED EFENDİ EGRİBOZİ

Mefâ‘lün mefâ‘lün fe‘ülün

1. Riyâdan geç riyâdan geç be zâhid

Hevâdan atma güftâr-ı zevâ'id

Olagör fî-sebîli'llâh mücâhid

Velîler de velî meşhûd u şâhid

Cihânda şeyh-i pür-feyz-i fevâ'id

Vekîl-i cāy-ı Mevlânâ-yı Ĥâlid

(Ey zahid! Gösterişi bırak, gereksiz söz söyleme. Allâh yolunda mücadele et, erenler de şahit olsun. Dünyada ihsanı bol, bereketli, faydalı olan bir şeyhtir [ve] Mevlana Halid'in makamının vekilidir.)

2. Bahâe'd-dîn şâh-ı Nağşibendî

Ĥamu erbâb-ı ĥâlîñ dil-pesendi

Ṭarîkatda sülûkuñ¹⁴⁴ ser-bülendi

Be-nâm el-Ĥâcc Aĥmed Şeyh Efendi

¹⁴³ D: Hücnat var.

¹⁴⁴ D: sülûk < sülûkuñ

Cihānda şeyh-i pür-feyż-i fevā'id

Vekīl-i cāy-ı Mevlānā-yı Hālīd

(Nakşibendilerin şahı olan Bahaeddin; herkesin sevgilisi, tarikat yolcularının yücesi, namıyla Şeyh Ahmed Efendi'dir. Dünyada ihsanı bol, bereketli, faydalı olan bir şeyhtir [ve] Mevlana Halid'in makamının vekilidir.)

3. 'Ayānen şöhre-i şehir Egribozi¹⁴⁵

Velī gibi rāst kılmaqdır rumūzı

Muhibbānıñ o şem'-i şeb-firūzı

Kerāmetle mürūri¹⁴⁶ şām u rūzı

Cihānda şeyh-i pür-feyż-i fevā'id

Vekīl-i cāy-ı Mevlānā-yı Hālīd

(Açıkça Eğriboz şehrinin meşhurlarından, işaretleri veliler gibi doğru yöndedir. Sevenlerin uğurlu gece mumu, akşam sabah kerametle geçişidir. Dünyada ihsanı bol, bereketli, faydalı olan bir şeyhtir [ve] Mevlana Halid'in makamının vekilidir.)

4. Alan bu h'vān-ı 'irfāndan naş'ibi

Sever¹⁴⁷ ez-cān u dil zāt-ı Hābībi

'İlimde¹⁴⁸ zāhir u bātın lebībi

Odur hasta dilānıñ¹⁴⁹ hāzık tabībi

Cihānda şeyh-i pür-feyż-i fevā'id

Vekīl-i cāy-ı Mevlānā-yı Hālīd

(Bu irfan sofrasından nasibini alan candan ve gönülden sever Allāh'ı. Zahir ve batın ilminin akıllısıdır. Hasta gönüllerin uzman hekimi odur. Dünyada ihsanı bol, bereketli, faydalı olan bir şeyhtir [ve] Mevlana Halid'in makamının vekilidir.)

5. Dilersen¹⁵⁰ dünyā vü 'uqbāda Rıf'at

Yüzüñ sür dergehine iste himmet¹⁵¹

¹⁴⁵ D: ağzı yüzi

¹⁴⁶ D: giçer her

¹⁴⁷ D: s[e]ver < sever

¹⁴⁸ D: Hücnet var.

¹⁴⁹ D: dilān < dilānıñ

¹⁵⁰ D: dilersen < dilerseñ / Dilerseñ 'uqbā vü dünyāda Rıf'at demeli.

¹⁵¹ D: Yüzüñ dergāhına sür demeli. Ammā vezn müsā'id degildir.

[16]

Dü-‘âlemde şafāya mazhariyyet
Hemān etmekdir andan¹⁵² kesb-i nisbet
Cihānda şeyh-i pür-feyz-i fevā'id
Vekīl-i cāy-ı Mevlānā-yı Hālid

(Ey Rıfat; iki dünyada da huzura erişmek istiyorsan yüzünü dergahına sürüp ihsan iste, çabucak istifade et. Dünyada ihsanı bol, bereketli, faydalı olan bir şeyhtir [ve] Mevlana Halid'in makamının vekilidir.)

ĞAZEL-İ ‘İZZET PAŞA TAHMİS-İ RIF‘AT¹⁵³

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1. N’ola hem-bezm olalım şöhbet-i cāna ben ü sen
Ruḳabā olmayarak pes tek ü tenhā ben ü sen
Gidelim ister iseñ¹⁵⁴ cānib-i şahrā ben ü sen
Bir ‘aceb cāygehi seyr ü temāşā Ben ü Sen
Çemenistān-ı şafā gülşen-i¹⁵⁵ ra‘nā Ben ü Sen

(Ey sevgili! Sohbet arkadaşı olalım, ne olur? Rakip olmadan, sadece ben ve sen. İstersen ben ve sen kırlara, ovalara gidelim. Ben ü Sen (mekanı); insanı hayrette bırakan bir seyir yeri, bir huzur ve gül bahçesidir.)

2. Kōmayup dilde ğubār u elem ü fīkr ü keder
Edelim Gösgüzēl bağçesini cāy-ı maḳar¹⁵⁶
Mu‘tedil āb u havāsı dahı ırmaḳa hem-ser
Mevḳi‘inde var anıñ feyz u meserretten eşer
Gerçi bir vādī-i pür-şahrā-i ḥummā¹⁵⁷ Ben ü Sen

(Gönülde toz, üzüntü, acı, tasa bırakmadan Göğsüzēl Bahçesi¹⁵⁸’ni mesken edelim. Pek ılıman havası vardır ve suyu akarsu gibidir. Ben ü Sen [mekanı] gerçi kayaç bir yer ama orada sevinç ve huzur vardır.)

¹⁵² D: añā

¹⁵³ Bu tahmis Diyarbakır’da valilik yapmış “Erzincanlı İzzet Paşa”nın bir gazelinesidir.

¹⁵⁴ D: iseñ / Bu mışra’da hücnat var. Olalım ister iseñ ‘āzim-i şahrā ben ü sen olsa ma‘nā toğrulur.

¹⁵⁵ D: gülşeni < gülşen

¹⁵⁶ D: cāy u maḳar

¹⁵⁷ D: Tedḳīḳ lāzım.

¹⁵⁸ Diyarbakır’da bir mesire yerinin adıdır.

3. Ser-be-ser böyle mi hep ‘âşıkına cilve-künân
Edeler cevri u cefâlar demeyüp yahşi yamân
Sen dahı¹⁵⁹ n’eyler iseñ eyle geçer devr-i zamân
Baña etdiklerini bir bir edem ‘arz u beyân
Varıcağ mahşere ey şüh-ı dil-ārâ ben ü sen

(Âşığına cilve edenler hep böyle midir ki iyi kötü demeden eziyet ve zulmederler. Sen ne yaparsan yap bu zaman geçecektir. Ey sevgili! Ben ve sen mahşere vardığımızda bana ettiklerini bir bir anlatacağım.)

4. Hele güş eyleyelim bülbül-i âvâzeleri¹⁶⁰
Zâr u feryâd u nevâ nağmesidir çâreleri
Farğ eder olsa idiñ her dil-i bî-çâreleri
Gösterirdim saña sînemde¹⁶¹ olan yâreleri

[17]

Olmasa kimse bu gülzârda illâ ben ü sen

(Sesleri bülbül gibi olanları hele bir dinleyelim. Çareleri ağlama, inleme ve feryat sesleridir. Ey sevgili! Sen çaresiz gönülleri bilseydin ve sadece ben ve sen olsaydık bu gül bahçesinde, kalbimdeki yaraları sana gösterirdim.)

5. Ber-ķarâr olmaya hîç kimseye fânî dünyâ
Sâye tek¹⁶² böyle gelüp geçmededir şubh u mesâ
İçelim bâdeyi sâķî ne gerek çün ü çirâ
Ėam götürmez bu cihân etmeyüp evķatı hebâ
Olalım târik-i endîşe-i ferdâ ben ü sen

(Ölümlü dünya kimse için devamlı değildir, sabah ve akşam tıpkı gölge gibi gelip geçmektedir. Ey sâķi! Şarabı içelim, neden ve nasıl gibi sorgulamaları bırakalım. Acıyı kaldırmaz bu dünya, vakitleri boşa harcamayalım. Ben ve sen yarının düşüncesinden vazgeçelim.)

¹⁵⁹ D: sende hı < sen dahı

¹⁶⁰ D: Hücnet var.

¹⁶¹ D: sin[e]mde < sinemde

¹⁶² D: sâyeveş

6. Āşaf-ı zü'l-himemiñ nazmı belāğatsadır

‘İlm ü ‘irfānda hāletle sühan-pīrādır

Rıf‘atā beyt-i ferah-baḥş u ḥayāl-īmādır

‘İzzetā her ṭarafı Āmidīñ ‘adnāsadır

Nice mümkün edelim vaşfını inbā Ben ü Sen

(Himmet sahibi vezirin şiiri belagat gibidir, ilim ve irfanda söz süsleyicidir. Ey Rıfat! Ferahlık veren ve hayal îmâ eden beyit bir dokundurmadır. Ey İzzet! Diyarbakır’ın her tarafı cennet gibidir, Ben ü Sen [mekanının] vasıflarını saymak mümkün mü?)

ĞAZEL-İ CÜRMİ EFENDİ TAHMİS-İ RIF‘AT¹⁶³

Mefā‘ılün mefā‘ılün mefā‘ılün mefā‘ılün

1. Cefāyı kıl mübeddel pür-şafāya çün değil bākī

Teveccüh eyle gel semt-i rehāya çün değil bākī

Şakın etme ‘amel ehl-i hevāya çün değil bākī

Dilā aldanma dehr-i bī-vefāya çün değil bākī

Mu‘āvīn olmadı bir mübtelāya çün değil bākī

(Acıyı neşeyle değiştir, kurtuluşa doğru yönel; sakın arzularına doğru hareket etme. Ey gönül! Hiçbir âşığa, tutkuna yardımcı olmayan bu vefasız dünyaya kanma; çünkü hiçbiri kalıcı değil.)

2. Zen-i dünyāya cānā uyma gel sen inkıyād etse

Ḥamākat defterinde kayd olur kim i‘timād etse

Muḳadderdir yine maḥzūn ḳalmaḳ ḡāh şād etse

Ne deñlü zīb-şūret gösterüp ‘uhde vü dād etse

Gelür bir hālet-i nez‘ī araya çün değil bākī

(Ey sevgili! Ne kadar itaat etse de kadına aldanma, ona güvenenler ahmaklık defterine kaydolur. Mutlu etse bile mutlaka sonunda hüznü vardır. Sorumluluk ve adaletle süslü görünse de kalıcı olmadığı için süslü bir can çekişme durumuna mutlaka gelecektir.)

¹⁶³ Bu tahmis, 19. yüzyıl şairi Cürmî’nin bir gazelinedir.

3. Harābını¹⁶⁴ ferāmūş eyleme ‘ādī vaṭan ṭutsaṅ
Eger meydān-ı cān-bāz alup fevķ-i resen ṭutsaṅ¹⁶⁵

[18]

Ne sevdi büsbütün bu ‘ālemi ḥükm ile sen ṭutsaṅ
Cihānīñ keşṭbānında re’īs olsaṅ dümen ṭutsaṅ
Düşersin varṭa-i mevc-i belāya çün degil bākī

(Ey değersiz! Bir yere yerleşsen de canbaz meydanında ip üzerinde olsan da perişanlığını unutma. Çok sevdiğin bu dünyayı hakimiyetinle tutsan da dünya gemisinde kaptan olup dümeni tutsan da hiçbir şey kalıcı olmadığı için bela dalgasının çukuruna düşersin.)

4. Gelen şāh u gedā cümle ecel savtın şinīd oldu
Felek bāğında encāmı biten dūr-dāne-çīd¹⁶⁶ oldu
‘Adem mülkine ‘azm-ı rāh edenden kim resīd oldu
Ser-ā-pā lā-yü‘ad benlik sürenler nā-pedīd oldu
Tekebbürlük eden evc-i hümāya çün degil bākī

(Tüm padişah ve dilenciler ecel sesini işitti, dünya bahçesinde sonu gelen inci tanelerini topladı. Yokluk diyarına gitmek isteyen hiç kimse ulaşamadı. Baştan ayağa sayısız benliğe bürünenler yok olup gitti. Kibirlenenler hiçbir şey kalıcı olmadığı için görünmez oldu, yok oldu.)

5. Erenlerde bilürsün Rıf‘atā mezmūmdur ekhal
Kānā‘atdır ki ‘ind-ı ma‘nevīde muṭṭakā efḍal
Nişīn-i ḥānķāh-ı fakrdır her ḥālde eshel
Saṅa ehl-i kūbūr olmaķ gerekdir ölmeden evvel
Yākīn¹⁶⁷ ol Cürmiyā gel bu rızāya çün degil bākī

(Ey Rıfat! Bilirsin ki erenlerde göz sürmesi ayıptır, manevi huzurda faziletli olan kanaattir. Çok kolay olan yoksulluk tekkesinde oturmaktır, ölmeden önce senin için

¹⁶⁴ D: Hücnat var.

¹⁶⁵ D: eger c[ā]n-bāz meydānı < eger meydān-ı cān-bāzı

¹⁶⁶ D: Dūr-dāne-çīde şeklinde olmalıdır.

¹⁶⁷ D: yākīn

ölmek gerekir. Ey Cürmî, hiçbir şey kalıcı olmadığı için iman kuvvetiyle gör ve bil, gel razı ol.)

ĞAZEL-İ HUZÛRÎ TAĞMİS-İ RİF‘AT¹⁶⁸

Fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün

1. Saña olmuş kerem-i mevhîbe-i lem-yezeli
Görmedim mişlini ‘âlemde ser-â-ser gezeli
Ol sebebdan şanemâ sevmedi her dil Ėazeli
‘Âşıkım gül yüzünün nakşına şâhım ezeli
Seni nakķķâş-ı ezel kudret eliyle yazalı

(Ey sevgili! Kalıcı bir cömertlik ve ihsan sana verilmiş. Dünyayı baştan başa gezdiğimden beri senin benzerini bulamadım. Ey dilber! Bu sebepten her gönül düşkününü sevmedi. Ey benim şahım olan sevgili! Yüce Allâh seni kudret eliyle yarattığından beri gül yüzüne âşığım.)

2. Oldu kâlâ-yı gönül Ėâne-i ‘aşkıñda rehîn
‘Aql u fikrim hevesim kaldı cemâliñde hemîn
Ser-i kūyuñ baña ol deñlü meveddetle yakîn¹⁶⁹
İşigen¹⁷⁰ yaşlanurum her gece tâ şubĖa degin
Sen lebi goncada bir zerre muğabbet sezeli

(Ey sevgili! Gönül sermayem kalbinde esir oldu; aklım, düşüncem ve isteklerim hep yüz güzelliğinde kaldı. Yaşadığın yeri o denli büyük bir muhabbetle biliyorum ki sen gonca dudaklı sevgilide azıcık sevgi sezdiğimden beri sabahlara kadar kapında bekleyip duruyorum.)

[19]

3. Cümle beyĖûde imiş eylemesi Ėayr-ı nigâğ
Görelî Ėüsnüñi gelmez gözüme mâl ile câĖ
Sâķiyâ merhametiñ sâyesi olmuşdı penâğ
Âl ile aldayup aldıñ dil-i dîvânemi âĖ
Ol elâ gözleriñi nâz ile bir dem süzeli

¹⁶⁸ Bu tahmis, 16. yüzyıl şairi Huzûrî’nin bir gazeline yapılmıştır.

¹⁶⁹ D: yâķîn

¹⁷⁰ D: işigin / işigiñe

(Ey sevgili! O ela gözlerini naz ile bir an süzdükten sonra artık bütün bakışlar boşuna oldu, sevgilinin güzelliğini gördükten sonra servet ve makamların değeri kalmadı. Ey sâki! Ne yazık ki divane gönlümü aldığında merhametinin gölgesi sığınılacak bir yer olmuştu.)

4. Sen şafā eyle şehā zevk u şetāretle iseñ¹⁷¹

Tek u tenhāda kalan kūşe-i endīşede ben

O zamān bülbul-i şeydā gibi zār eyler iken

Demedim mi saña vāşıl olam ey gonca dehen

‘Ahd u peymānı unuttun¹⁷² mı güzeller güzeli

(Ey şahım! Sen zevk ve neşe içindeysen rahat ve huzurlu ol. Tek başına kaygı içinde divane bülbul gibi inlerken sana kavuşmak isteğimi ilettim. Ey gonca ağızlı sevgili! Bu yemini nasıl unutursun güzeller güzeli!)

5. Rıf‘atā kıymet-i güftārīnı dürr [ü] güher et

Andan eş‘ārīnı ‘irfāna tanış pür-hüner et

Muşarra‘ beytini mevzūn olarak pür-hüner et

Ey Huzūrī kamu yārāna yūri var haber et

Şöyle rindāne desinler diyecek her gāzeli

(Ey Rıfat! Sözünün değerini inci ve mücevher gibi kıymetli eyle, onları irfanla yoğurup hünerli şiirler hâline getir. İlk beytine vezinli bir şekilde ustalık göster. Ey Huzuri! Bütün dostlara haber ver söyleyeceğin her gazele rindane desinler.)

ĞAZEL-İ ‘AZMÎ TAHMÎS-İ RIF‘AT¹⁷³

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1. Hoş-nişīnim tāk mu‘allā şāh-sādır sāde fes

Bir şecā‘at-baḥş u hem şevket-nümādır sāde fes

İzdiyād-ı re’fet-i iḳbāl-fezādır sāde fes

Tācveş zīb-i ser-i zıll-i Hudādır sāde fes

Rütbede¹⁷⁴ hem-pāye-i perr-i hümādır sāde fes

¹⁷¹ D: isen < iseñ

¹⁷² D: unuttun mı < unuttıñ mı

¹⁷³ Bu tahmis, 19. yüzyıl şairi Diyarbakırlı Azmî’nin bir gazeline yapılmıştır. Fakat Azmî’nin yayımlanan divanında bu şiir yer almamaktadır.

(Sade fes, yüksek kubbeye hoş oturan padişah gibidir. Sade fes, yiğitlik veren ve büyüklük gösterendir. Sade fes; bahtı açar, acıma duygusunu arttırır. Sade fes; taç gibi padişahın kafasındaki süstür, hüma kuşunun kanadıyla aynı mertebededir.)

2. Anda hâtm olmuş kemâl u dāniş u tarz-ı vaķār

Bāġ-ı cennetde eder ‘arz-ı tarāvāt lālezār

Çünkü bir icād-ı ra‘nādır ‘acā’ib yādigār

Başına giysin vezīr u mīr etsün iftiḥār

[20]

Nev-nizām-ı saltanat-ı vaż‘-ı be-cādır sāde fes

(Vakarlı duruş, bilgi ve kemal onda (sade fes’te) birleşmiş. Lale bahçesi, cennet bahçesinde tazeliğini gösterir. Güzel bir icat, hayretler içinde bırakan bir yadigardır. Vezir ve beyler başına giyip iftihar etsin. Sade fes, yeni düzen saltanatının yerinde bir düzenlemesidir.)

3. ‘Örf-i ‘ümmāme revāc olmaz ki kārı kalmadı

Serde destār-ı ḥarīrīn hīç qarārı kalmadı

Gülşen-i¹⁷⁵ naķşīn hezārı gül-‘izārı kalmadı

Şāl-ı keşmīri olursa i‘tibārı kalmadı

Emr-i şāh ḥuzūr-ı fermān-ı revādır sāde fes

(Sarık geleneğine itibar olmaz, kullanımı kalmadı. Kafada ipek sarığın hiç hükmü kalmadı. Nakşın gül bahçesinin bülbülü ve gül yanaklısı kalmadı. Şal giyen olursa da itibarı kalmadı. Sade fes, huzur padişahının emriyle yerinde bir fermandır.)

4. ‘Ārız-ı gül-gūnedir dā’im eder def‘-i ġamın

Her yaña şalmış güşād etmiş feraḥ pīç u ḥamın

Şīve-i reftārını seyr eyledikde ol demin

Şanma püsköldür binā-gūş u yüzünde perçemin

Gūyiyā bir şūḥ nev-res dil-rübādır sāde fes

¹⁷⁴ D: rütb[e]de < rütbede

¹⁷⁵ D: gülşeni < gülşen

(Gamı uzaklaştıran her zaman yanağın allığıdır. O zamanın yürüyüş edasını izleyince kıvrım ve büklümlerini açmış, sevinçle her yana salmış. Perçeminin kulak memen ve yüzünde püskül olduğunu sanma. Sade fes, sanki işveli yeni yetme bir sevgilidir.)

5. Böyle bir zî-şandır taht-ı revân üzre gelür
Kande ‘azm etse hemân başa geçer ‘izzet bulur
Nîk-revişde nâz ile çok çok edâları bilür
Bir dilîr-i hûn-feşân aşı[1] Cezâyirden olur
Kan döker çün kâsımî la ‘lîn-kabâdur sâde fes

(Öyle şanlıdır ki tahtırevan üzerinde gelir. Nerede isterse hemen başa geçer, şeref bulur. Naz ile güzel yürüyüşte cilveleri çok iyi bilir. Aslı Cezayir’den olan kan saçan bir yiğit olur. Kan döker çünkü kasımî sade fes, kırmızı bir cübbedir.)

6. Kimseniñ¹⁷⁶ eş ‘ârına gönlüm harîdâr eylemem
Bu gazelden özgesin her bâr tekrâr eylemem
Rıf‘atâ vaşf eylemekden ğayrı güftâr eylemem
Şâ‘ir-i şîrîn-edâsıñ ‘Azmî inkâr eylemem
Her ne deñlü medhîn eylerseñ sezâdır sâde fes

(Gönlümü kimsenin şîrine alıcı eylemem. Bu gazelden başkasını her defasında tekrar etmem. Ey Rıfat! Övmekten artık söz söyleyemeyecek durumdayım. Sade fes’i her ne kadar översen öv, lâyıktır.)

GAZEL-İ HAŞMÎ TAHMÎS-İ RIF‘AT¹⁷⁷

Mef‘ülü mefâ‘ilü mefâ‘ilü fe‘ülün

1. Ey cāna şafā-baḥş-ı dil-ārām-ı pesendim
Hübāne-edā Yūsuf-ı Ken‘ān-menendim

[21]

Bākī mi civāniyyetiñ¹⁷⁸ ey kadd-i bülendim
Bir vakt ola ḥüsnüñ geçe ey lebleri kandım
Āğūşuma gel vaktiñ iken diñle bu pendim

¹⁷⁶ D: kims[e]niñ < kimseniñ

¹⁷⁷ Bu tahmis, 18. yüzyıl Dîvân şairi Adıyamanlı Hasımî’nin bir gazeline yapılmıştır.

¹⁷⁸ D: Cevāniyyet yañlışıdır.

(Ey canıma huzur veren gönül süsleyicim, beğendiğim! Kenanlı Yusuf gibi güzel edalısın. Ey uzun boylu sevgilim! Gençliğin bâkî midir? Ey şeker dudaklım! Bu öğüdümü dinle, kucağıma gelmenin zamanıdır, bir zaman gelir güzelliğin yok olur.)

2. Yandırma henüz âteş-i hicre ten u cānım

Rahm eyle hele alma yeter āh u fiğānım

Bā'ış nedir fāş eylemege sırr-ı nihānım

Ya öpmeli ya kocmalı ey şūh meyānım

Beyhūde mi ben bu kemer-i 'aşkı kuşandım

(Ey sevgili! Ayrılık ateşiyle canımı ve bedenimi yakma. Yeter bu inilti ve faryadım, acı biraz. Gizli sırlarımı açığa vurmanın sebebi nedir acaba? Ey cilveli sevgili! Belimi ya öpmeli ya kucaklamalısın yoksa boşuna mı bu aşk kemerini kuşandım.)

3. Dil teşne-lebiñ cāmını kınmada olur mı

Mestāne neşātlıktan uyanmada olur mı

Bu bezmi¹⁷⁹ koyup ğayra dolanmada olur mı

Göz gördüğü dem gönül uşanmada olur mı

Göz gördi gönül sevdi seni ben de begendim

(Gönül, susamış dudağın kadehine doyamaz. Sarhoş, sevinç ve neşeden uyanamaz. Bu güzel meclisi bırakıp başka yerlere gitmek olmaz. Göz gördüğü zaman gönül ilgisiz kalamaz. Ey sevgili! Seni gözüm gördü, gönlüm sevdi, ben de beğendim.)

4. Şāhā dil-i virāneme bir merḥamet eyle

Payğu gibi nālānıma bir merḥamet eyle

Bu çāk-ı girībānıma bir merḥamet eyle

Aḥvāl-i perīşānıma bir merḥamet eyle

Devletlü 'ināyetlü mürüvvetlü efendim

(Ey Şahım! Ey yüksek rütbeli, lutuf ve ihsan sahibi efendim! Yıkık gönlüme, atmaca kuşu gibi olan inlemelerime, parçalanmış yakama, perişan hallerime merhamet et.)

¹⁷⁹ D: bu bezm < bu bezmi

5. Meydān-ı nezāketde olur mı saña şirket
Günden güne mümtāzeligiñ bulmada şöhret
Ey 'işve-nümā ğurrelenip eyleme sür'at
Çek dizgini ser-keşlik eder eşheb-i naḥvet
Pā-māl olur üftādeleriñ şāh-ı bülendim

(İncelik alanında kimse sana denk olamaz. Seçkinliğin gitgide meşhur olmakta. Ey işveli sevgili! Parlayıp hızlanma, kibirli kır at dik başlılık ediyor, onu durdur. Ey yüce şahım! Düşkünlerin, âşıkların çığnenir, ayakaltı olur.)

6. Rıf'at o yāriñ mihr ü vefā etdi ola ḥayr
Reftāra gelip nāz ile ol kebk-i ḳadem-ṭayr
[22]
'Uşşāḳa nigāh kerem eylerken edip seyr
Gördükce şitābıñ pes u pīşinde o şāh-ı deyr
Ben āteş-i 'aşḳ oldum ise Ḥaşmī pesendim

(Ey Rıfat! O sevgili sevgi ve dostluk gösterdi, hayrolsun. O keklik yürüyüşlü sevgili cılve ile yürüyüp seyreden âşıklara kendini gösterirken ve meyhane şahı önünde ve arkasındaki koşuşturmanı gördükçe aşk ateşi olduysam beğenen şair Hasmî'yim.)

ĞAZEL-İ SEYRÂNÎ TAḤMÎS-İ RIF'AT¹⁸⁰

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

1. Nedir 'uşşāḳa ğayr-ı iltifātıñ özge ḥālîñ var
Bu istiğnālara bā'ış ne yoksa infi'ālîñ var
Ferāġat eylemek ḳābil mi ümmîd-i vişālîñ var
Münevver eyleyen cānā cihānı meh-cemālîñ var
Gözümden dūr olsañ¹⁸¹ göñlümi egler ḥayālîñ var

(Ey sevgili! Âşıklara ilgisizliğin, farklı bir hâlin var. Bu nazların sebebi ne, acaba dargınlığın mı var? Çekilmek mümkün mü, kavuşmanın ümidi var. Ey sevgili! Dünyayı aydınlatan bir ay yüzün, yanımda olmasan da gönlümü avutan bir hayalin var.)

¹⁸⁰ Bu tahmis, 19. yüzyıl âşığı Seyrânî'nin bir gazeline yapılmıştır.

¹⁸¹ D: ols[a]ñ < olsañ

2. Kaddiñ tūbā yāhūd naḥl-i dil-ārā serv ya ‘ar‘ar
‘İzārīñ lāleye¹⁸² reşk etdirür ey ‘arız-ı gül-ter
Olur mı bāğ-ı ‘ālemde nigārā hīç saña beñzer
Ne deñli medḥ ederssem gerçi lāyıksıñ¹⁸³ perī-peyker
Degil dünyāda ancak belki¹⁸⁴ cennetde mişālīñ var

(Ey sevgili! Boyun tuba ağacı, dilara ağacı, servi veya dağ servisi. Ey taze gül yanaklı! Yanağın laleyi kışkandırır. Ey sevgili! Dünya bahçesinde eşin bulunmaz. Bütün övgülerime lâıksın güzel yüzlü sevgili. Bu dünyada değil ama cennette belki benzerin vardır.)

3. Kamu a‘zā tenāsüb her yerīñ bir ḥikmet-i ‘uzmā
Vücūdūñ şīveye müstağırık olmuş şöyle ser-tā-pā
Mu‘ayyen dīde-i ‘irfāna sende dūnye vü ‘uqbā
Dudağīñ ‘ayn-ı kevşerdir dehānīñ ḥavż-ı zemzem yā
İçen bī-çāreye şıḥḥat verir la‘l-i zülālīñ var

(Ey sevgili! Büyük bir hikmete sahip olan görünüşün güzel bir uyum içinde. Vücudun baştan ayağa işveye gömülmüş. Dünya ve ahiret irfan gözlerinde bellidir. Dudağın Kevser pınarı, ağzın Zemzem havuzudur. İçen çaresizlere sağlık veren içilmesi hoş bir şarabın var.)

4. Ne bir ra‘nā çözülmüş ḥalkā ḥalkā turre kāküller
Bükülmüş ḥacletinden kāmety ser-geşte sūnbüller
Ne bu īmā ile vaşf-ı işāretde karanfüller
Nedir bu gerden-i sīme düzülmüş dāne fūlfüller
Ne zībā şafḥa-i ruḥsārīñ üzre ḥaṭ u ḥālīñ var

(Ey sevgili! Çözülmüş, halka halka olmuş kaküllerin ne güzel ki şaşkın sünbüllerin utancından boyu bükülmüş ve karanfiller de seni işaret ederek övmektedir. Gümüş gerdanında karabiber tanelerini andıran benlerin dizilmiş. Yanaklarının üzerindeki ben ve ayva tüylerin çok güzel.)

¹⁸² D: lāl[e]ye < lāleye

¹⁸³ D: lāıksın < lāıksıñ perī-peyker

¹⁸⁴ D: belk < belki

[23]

5. Niyāz-ı ‘āşıkāne etmege niyyet kılar Rıf‘at
Şehā resm-i vefāda bunca nāza belki yok ruḥṣat
Teğāfūl şartını terk eylemekdir cānla¹⁸⁵ ülfet
Tebessümle edersin ḥātır-ı maḥzūnıma ḥürmet
Lisānile velī Seyrāniye bir hoş-celālīñ var

(Rıfat, âşıklara yakışır bir dua etmeye niyet eder. Ey sevgili, vefa görmede belki de bu kadar naz etmeye izin yoktur. Sevgili ile yakınlaşmak kendini gafil gösterme şartını ortadan kaldırmak olur. Kederli gönlüme gülümsemeyle hürmet edersin, söz ile Seyrani’ye hoş bir büyüklüğün var.)

ĞAZEL-İ SEZÂ’YÎ (ḳuddise sırruhū) TAḤMÎS-İ RIF‘AT¹⁸⁶

Fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilūn

1. Çünkü eylerseñ taleb ‘āşık lıḳā-yı ḥazreti
Gayrdan ḳaṭ‘-ı ta‘alluḳ kıl bulasın vuşlatı
Zümre-i aḡyāra etme ilticā-yı minneti
Gel gönül mey-ḥānesinde ḳurma bezm-i keşreti
Pîr elinden içmege sa‘y eyle cām-ı vaḥdeti

(Ey âşık! Hazretin yüzünü görmek, ona kavuşmak istersen başkalarından bağıni kes. Düşman zümresine sığınma, kesret meclisini kurma gönül meyhanesinde. Birlik kadehini pir elinden içmek için çabala.)

2. Ḥaḳ ile cümle murādātıñ bulur ancak ḥuşūl
Ḥācetiñ hem ola dergāh-ı mu‘allāya vuşūl
Zīde eyle ‘aḳl u iz‘ānı kemāliyle uşūl
‘Ārifānıñ şoḥbetini cān ile eyle ḳabūl
Eyleme nā-dān ile ‘ömründe zinhār ülfeti

(Bütün isteklerin sadece Allāh ile hasıl olur ki ihtiyaçların da yüce dergaha ulaşmış olur. Akıl ve feraseti arttır, mükemmel bir şekilde yola koy. Âriflerin sohbetini her zaman iste, ömrün boyunca kesinlikle cahil ile yakınlık kurma.)

¹⁸⁵ D: cān ile

¹⁸⁶ Bu tahmis, 18. yüzyıl Dîvân-Tekke şairi Şeyh Hasan Sezâyî Efendi’nin bir gazeline yapılmıştır.

3. Geç hevā ile hevesden bī-vefādır rūzigār
Ehl-i dūniā devleti gör kime oldu ber-ķarār
Olma cāhil dū-cihānda kim olursuñ ķār u zār
Rūz u şeb kesb-i ma'ārif ķılmağa sa'y eyle var
İki 'ālemde ma'ārif ehli buldı 'izzeti

(Arzularına ve nefsine düşkün olma, zaman vefasızdır. Alçakların mutluluğu kimse için devamlı olmadı. İki cihanda da cahil olma ki değersiz, itibarsız olmayasın. Sabah akşam ilim öğrenmek için çabala, nitekim irfan sahipleri iki dünyada da şeref buldu.)

4. Uyuma gel her bir muķālif güft¹⁸⁷-gūyı işidüp
Eyleme ķātır-şikenlik merdümānı incidüp
Cehd ķıl faķr u fenā rāhına diķķatle girüp
Meskenetle zinde ol 'ālemde miskinlik edüp

[24]

Şāh-ı 'uķbā olmağa bā'is bu dūnyā zilleti

(Duyduğun her aykırı dedikoduya uyup hareket etme, insanları incitip gönüllerini kırma. Yokluk ve yoksulluk yoluna dikkatle girmek için çabala, dünyada tembellik etsen de Allāh karşısında âcizliğini bilerek dinç ol. Dünya hakirlikleri aslında âhirette padişah olmaya sebeptir.)

5. Rıf'atā ehl-i şafā olduñsa ğayrı ğam niķün
Başına bī-ķaydlık tācını şevķ ile urun
Şāķib-i derk iseñ¹⁸⁸ ol ğün bugündür şanma dūn
Añma ferdā cenneti kim ey Sezā'yī gel bugün
Kim ķaķıķat cennet oldu 'ārifānıñ şöķbeti

(Ey Rıfat! Eğlence ve zevk adamı olduysan artık niye acı var. Başına kayıtsızlık, ilgisizlik tacını şevkle takın. İdrak sahibi isen o ğün bugündür, dūn deĝildir. Ey Sezâyî, yarın cenneti anma, sen şimdi gel ki âriflerin sohbeti hakikatin cenneti oldu.)

¹⁸⁷ D: güft

¹⁸⁸ D: is[e]ñ < iseñ

GAZEL-İ SEYFİ TAHMİS-İ RIF‘AT¹⁸⁹

Mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

1. Ölür kim ölmeden ölmek nedir¹⁹⁰ ma‘nāsını bilmez

Vücūd iklîminiñ ednāsını a‘lāsını bilmez

Hele hulk-ı sırra ihlâş olan esmāsını bilmez

Bu dehr-i pîre-zenden geçmeyen Mevlāsını bilmez

Gönlü tevhîd ile pāk etmeyen takvāsını bilmez

(“Ölmeden ölmek” sözünün anlamını bilmeyen, vücudun her durumunun yücesini, âdisini bilmeyen, yaratılış sırrına samimiyetle bağlı olup en güzel isimleri bilmeyen ölüdür. Bu kocakarı dünyadan geçmeyen, onu terk etmeyen Mevlâ’sını bilemez; gönlünü Allâh’ın bir ve tek olduğuna inanarak temizlemeyen takvasını bilemez.)

2. Hilâfda irtikâb etmez velâyet şāhibi hāşā

Olar çün haşşü’l-hāş oldılar ‘irfānı bî-hem-tā

Mu‘anniddir ne hācet ehl-i taklîdiñ işi cānā

Haķīkat ‘āleminden dem uran hem¹⁹¹ tālîb-i dünyā

Yalān söyler inanmak etdigi da‘vāsını bilmez

(Veliler zıtlık konusunda kötülük yapmaz asla, irfanı eşsiz olan bu veliler en seçkin oldular. Ey sevgili! Taklitçilerin işi inatçılıktır. Hakikat âleminde bahseden her dünya taliplisi yalan söyler, inandıklarını söyledikleri davalarını bile bilmezler.)

3. Harābāt içredir tā hikmet-i Haķka müşādifler

Eder mi varlık ‘ālem-i ledünnide mükāşifler

Fenāfi’llāh olup çün bu sülūka gitdi sālifler

Bekā mülki şafāsından haberdār olan ‘ārifler

Bu çarh-ı bî-vefānıñ aşlı yok igvāsını bilmez

(Allâh’ın hikmetlerine tesadüf edenler meyhanededir, kâşifler İlâhî sırlarla dolu âlemde varlık göstermezler. Geçmiştekiler Allâh’ta yok olup bu yola koyuldular. Sonsuz diyarın huzurundan haberi olan ârifler, bu vefasız dünyanın asılsız olduğunu bilir, baştan çıkarıcılığına uymazlar.)

¹⁸⁹ Bu tahmis, 16. yüzyıl Tekke şairi “Seyfi” mahlaslı Şeyh Nizamüddin oğlu Seyyid Seyfullah’ın bir gazeline yapılmıştır.

¹⁹⁰ D: n[e]dir < nedir

¹⁹¹ D: hem < her

4. Hemîşe ‘âşıkıñ cāy-ı penāhı ‘aşk rāhıdır
Hâşînetden rehā-yāb olması bî-iştibāhdır¹⁹²

[25]

Meger zāhir ne bilsün dād-ı şāh sırr-ı cāhıdır

Gönül āyîne-i İskender ü nūr-ı İlāhıdır

Anı seyr eyleyen kıandan gelür ā‘dāsını bilmez

(Âşığın sığınacak yeri her zaman aşk yoludur ki bu yolda sertlik ve kabalıktan kurtulması şüphesizdir. Zâhir, padişahın ihsanının makam-mevki sırrı olduğunu bilmez. Gönül, ‘İskender’in aynası’ ve Yüce Allâh’ın nurudur. Onu seyreden düşmanın nereden geldiğini bilmez.)

5. N’ola üftâdeler tavr-ı fu’ād-envār olduysa
Kamu kūh derūnı şu‘leden pür-ahker¹⁹³ olduysa
Muhabbet şevkını cānā gören hākister olduysa
Tecellā-yı cemāl-i yāre her kim mazhar olduysa
Yanar pervāneveş ol şem‘e hiç pervāsını bilmez

(Düşkünler, âcizler nur gönüllüler tavrında olursa ne olur? Ey sevgili! Bütün dağ içleri ateş koru olursa; aşktaki parıltıyı, isteği gören kül olursa; sevgilinin nur yüzünü görmeye her kim mazhar olursa; küçük kelebek gibi mumun etrafında yanar ve korku nedir bilmez.)

6. Gürūh-ı aşfiyâdır defter-i rindāna kâ‘idler
Ne mümkün nâ‘il-i zevk ola her ef‘āl-i fāsıdler
Anıñçün Rıf atı ta‘ne sezâdır gördi hāsıdler
‘Aceb mi Seyfiyā devrānıña dahl etse zāhidler
Başında ‘âşık-ı şūrîdeniñ sevdāsını bilmez

(Rindlerin defterine kılavuzluk edenler ermişlerdir. Kötü işlerin mutluluğa, huzura ermesi mümkün değildir. Bu nedenle kıskançlar, Rıfat’ı ayıplamaya lâayık gördüler. Ey Seyfî! Zâhidlerin onu kendi zamanına dahil etmeleri şaşılacak bir durum değildir, en başta tutkun âşığın sevdasını bilmezler.)

¹⁹² D: Bî-iştibāhdır yazılmalı ki rāhıdır ile takfiye edile.

¹⁹³ Metinde “ahker” olarak geçmektedir.

GAZEL-İ BÂKÎ TAHMÎS-İ RIF‘AT¹⁹⁴

Fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün

1. Nice bir cāy-ı dili kūşe-i zindān edelüm
Hele def‘-i ğam içün cümleyi şādān edelüm
Yine bārān-ı şafā seyr-i beyābān edelüm
Nev-bahār oldu geliñ ‘azm-ı gülistān edelüm
Açalım ğonca-i ħalbi gül-i ħandān edelüm

(Gönül makamını nasıl bir zindan köşesine çevirelim? Acıyı defetmek için herkesi mutlu edelim. Yine huzur veren yağmurda kır gezintisine çıkalım. İlkbahar geldi, gelin gül bahçesine gidelim, kalbin goncasını açıp gülen bir gül hâline getirelim.)

2. Yüriyüp rindile¹⁹⁵ peygüle-i bāğı bir dem
El-meded def‘ edelim ğayrı yasāğı bir dem
Şaralım birbirine cāmı¹⁹⁶ kabağı bir dem
Ėomayup lāle gibi elden ayağı bir dem
Mest olup ğonca-şifat çāk-ı girībān edelüm

(Bir an için rind ile bahçeleri dolaşıp getirilen yasakları ortadan kaldıralım. Bir an için kadehi ve nargileyi tokuşturalım. Lale gibi bir an olsun kadehi elden bırakmayalım, sarhoş olup gonca gibi yakamızı yırtalım.)

[26]

3. Yine bī-hūş edelim ğulgüle-i meyle seri
Soralım meclis-i şevk içre raķīb-i küfri
Tutalım ‘aynımıza sākī-i billūr-beri
İçelim lā‘-i şarābı şaçalım cur‘aları
Ėāk-ı¹⁹⁷ gülzārı bugün kār-ı Bedeħşān edelüm

(Yine başımızı şarabın sesiyle akıldan edelim. Şevk meclisine kâfir rakibi soralım. Berraklık veren sākīyi gözümüzün önüne getirelim. Kırmızı şarabı içip yudumları saçalım. Bugün gül bahçesinin toprağını Bedeħşān madenine çevirelim.)

¹⁹⁴ Bu tahmis, 16. yüzyılın meşhur Dîvân şairi Bâkî’nin bir gazeline yapılmıştır.

¹⁹⁵ D: rind ile

¹⁹⁶ D: cām < cāmı

¹⁹⁷ Metinde “çāk” olarak geçen kelime, Bâkî Dîvânı’na bakılarak düzeltilmiştir.

4. Neyle¹⁹⁸ bezm-i ʔarab ʃoḥbeti icād olsun
Şāh-niyāz ile şabā nağmeleri yād olsun
Dem-i ‘uṣṣāk-nevā rūḥa ber-â-ber olsun
Meclis-i¹⁹⁹ ‘ayş u ʔarab ḥurrem u âbād olsun
Yıkalım zerḳ u riyā deyrini vîrân edelüm²⁰⁰

(Ney ʔalgısıyla coşku meclisinin sohbeti meydana gelsin. Şahlara yakışır dualarla saba makamlı nağmeler söylensin. Uşşak makamının sesi ruh ile beraber olsun. Yiyip içme ve eğlence meclisi şen ve bayındır olsun. Yalan ve iki yüzlülük kilisesini yıkalım, harabeye çevirelim.)

5. Tābînı yād edelim dehr-i fenānıñ ḳaydın
Bize ʔapşurmadılar yā bu cihānıñ mülkin
Rıf‘atā ehli bilir böyle sürürüñ zevḳin²⁰¹
Okusun vaşf-ı ruḥ-ı yār ile Bâkî şî‘irin²⁰²
Bülbül-i gülşeni meclisde ḡazel-ḥ‘ân edelüm

(Kötü dünyanın sıkıntı ve endişelerini hatırlayalım. Bu dünya mülkü bize tapulu değil ki. Ey Rıfat! Neşenin zevkini ehil olanlar böyle bilir. Bâkî, sevgilinin yanağını öven şiirini okusun. Gül bahçesinin bülbülünü mecliste ḡazel okuyucu edelim.)

ĠAZEL-İ HÂLİŞ TAḤMÎS-İ RIF‘AT²⁰³

Mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

1. Ḥayāl-i ‘arızınla gönlümü pür-ıztırāb etdim
Çevirdim baḡrımı sîḥ-i muḥabbetde kebāb etdim
Vücūdum kimiyā-yı feyz-i ümmîdle türāb etdim
Nigārā mülk-i cismim cümle ‘uṣṣākçün ḥarāb etdim
Anı cānım yerine ḳalbde²⁰⁴ nā’ib-i menāb etdim

¹⁹⁸ D: ney ile

¹⁹⁹ Metinde “menzil” olarak geçen kelime Bâkî Dîvânı’na bakılarak düzeltilmiştir.

²⁰⁰ Metinde “Yıkalım zerḳ u riyādan dil-i vîrân edelim” olarak geçen mısra, Bâkî Dîvânı’na bakılarak düzeltilmiştir.

²⁰¹ D: zevḳin < zevḳin

²⁰² Metinde “Okusun vaşf-ı daḥı yār ile Bâkî şî‘irin” olarak geçen mısra Bâkî Dîvânı’na bakılarak düzeltilmiştir.

²⁰³ Bu tahmisin, TEİS’ten tespit edilen Hâlis mahlaslı 12 şairden hangisinin gazeline yapıldığı belirlenememiştir. 19. yüzyıl Adıyamanlı Dîvân şairi Hâlis olduğu değerlendirilmektedir.

²⁰⁴ D: ḳalbide < ḳalbde

(Yanağının hayaliyle gönlümü hüznle doldurdum. Bağrımı muhabbet şişinde çevirip kebab ettim. Ümit kereminin iksiriyle vücudumu toprak ettim. Ey sevgili! Bedenimi bütün âşıklar için perişan ettim ve onu ruhum yerine kalbimde vekil ettim.)

2. Şafâ buldum tecellâ-yı cemâliñ şevk u ‘aşkıñdan
Ferah kesb²⁰⁵ oldu cāna yād-ı vaşlıñ zıkr-bağışından
O demde fâriğim çün u çerānıñ ins ü vağışından
Derün-ı sînemi pāk eyledim ağıyâr nağışından

[27]

Gönül kâşānesin ‘aşk ruñıñ-çü müstetāb etdim

(Güzel yüzünün istek aşkıñdan huzur buldum. Kavuşmanın anılması ve hatırlanmasıyla bir ferahlama geldi. Bu dönemde insan, yabani, neden, nasıl gibi her şeyden vazgeçtim. Gönlümü rakiplerin bütün suret ve görünüşlerinden temizledim. Gönül sarayımı aşk dolu yanağın gibi beğenilen bir yer hâline getirdim.)

3. Ne bāğı perçemiñdir²⁰⁶ kākülün vaşfında çün sünbül
Sezāvārı degildir nisbet olsa hālîñe fülful
Bu ma‘nâ ile hoş-āvâz ile elhân eder bülbül
Cihānıñ gülşenine gelmemiş hüsnün gibi bir gül
Anıñçün ‘âlem içre ‘aşk-ı hüsnün intihāb etdim

(Ey sevgili! Sünbül gibi olan kakülün, perçemin hangi bağdandır? Karabiberin senin ayva tüylerine kıyas edilmesi uygun değildir, bu manada güzel bir sesle hoş ezgiler söyler bülbül. Ey sevgili! Dünyanın bahçelerine senin gibi güzel bir gül henüz gelmediği için güzelliğinin aşkını seçtim.)

4. Nice pervâne diller şem‘-i ruhsārıñ semā‘ından
Mişāl-i Mevlevî devrân eder varlık dudağından
N’ola bezmiñde²⁰⁷ alsam zerrece mihr intifā‘ından
Beyābānı talebde pertev-i hüsnün şu‘ā‘ından
Tenim başdan başa cevvēle-i mevc-i serāb etdim

²⁰⁵ D: Şetâret geldi ‘ayāna demek gerek. Ferah kesb oldu ‘ibâresi yañlıştır.

²⁰⁶ D: Bu mışra‘da hücnat var.

²⁰⁷ D: Bu mışra‘da hücnat var.

(Nice pervane olan gönüller senin yanağının mumunun etrafında Mevlevîler gibi döner. Meclisinde güneşinden ve çöllere düşme isteğimde güzelliğinin parıltısından biraz faydalansam ne olur? Bedenimi tümüyle hayal dalgalarının coşkunluklarına bıraktım.)

5. Çeker mi Rıf'at âzâde olan âlâm-ı ferdâsın²⁰⁸

Bilir kesb-i ma'ârif eyleyenler sūd peydâsın
Tehî şanma ħarâbât-ı fenânîñ rind u şeydâsın
Medâris içre Ĥâlîs görmedim men 'aşk u sevdâsın
Anıñçün 'ilmimi mey-ĥânede rehn-i şarâb etdim

(Ey Rıfât! Hür olanlar yarının acılarını çeker mi? Hüner sahipleri neyin faydalı olduğunu bilir. Fânîlik meyhanesinin rint ve şeydâlarını boş sanma. Ey Hâlîs! Medreseler içinde böyle bir aşk ve sevda görmediğim için ilmimi meyhanede şaraba rehin eyledim.)

ĞAZEL-İ LEZİZİ TAĤMİS-İ RIF'AT²⁰⁹

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

1. Gidip Kays-ı belâ-keş vādî-i rāh-ı miĥen kesdi
Ĥayâl-i çeşm-i āhū ile çok dām-ı resen kesdi
Nice üftāde ĥüsn-i Yūsuf içün dest u ten kesdi
Urup ġam tîşesin Ferĥâddır kim küh-ken kesdi
Anıñ ırġatlığından ey dilā Şîrîn dehen kesdi

(Çok bela çeken Kays, eziyetler vadisinin yoluna girip ceylan gözlerin hayaliyle birçok tuzağın ipini kesti. Nice düşkünler Hz. Yusuf'un güzelliği karşısında ellerini ve bedenlerini kesti. Acı baltasını vuran Ferhat, dağı deldi ve onun iççiliğinden ey gönül, Şirin ağzını kesti.)

2. Şarâb-ı cām-ı bezm-i vuşlatından āyā kim ħandı
O demden nūş edenden ħaġı şeydā döndi uşlandı

[28]

Selefde 'aşka dū-ċār olmayanlar pek kolay şandı

²⁰⁸ D: Ferdâsın < ferdâsın – peydâsın – şeydâsın – sevdâsın yazılmalı.

²⁰⁹ Bu tahmis, 18. yüzyıl âşıklarından Lezîzî'nin bir gazeline yapılmıştır.

Re'îs-i zevrak-ı dil sâhil-i deryâya aldandı

Belâ-ı hâzır-ı muhabbet bâd-ı gam kaydı demin kesdi

(Kavuşma meclisinin kadehinin şarabına acaba kim doydı, o içkiyi içenden hangi divane dönüp uslandı? Öncesinde aşka tutkun olmayanlar bu işi çok kolay sandı. Gönül kayığının kaptanı denizin sahiline aldandı. Gam rüzgarının endişesi, aşkın kederlisinin nefesini kesti.)

3. Nazâr etdi benim derd-i kuluñ endüh-ı taklîdle

Olup tağyîr âhîr şüretim meşk-i meşakkatle

Göründi bir taraftan hicr-i dil-ber sûz-ı fırkatle

Anıñ cismânca hayyâtı urup mıkrañ miñnetle

Elim dülbendini rîzân edüp bir pîrehen kesdi

(İnsanların benzeme endişesi bedenimi nazar etti. Sonrasında görünüşüm zahmetli bir çizimle değişti ve bir taraftan da sevgilinin ayrılığı, ayrılık acısıyla beraber göründü. O görüntüye terzi, üzüntüyle makas vurup elimdeki tülbenti saçarak bir gömlek kesti.)

4. Şüküfte-i fenâya gayr faşlı restelik var mı

Müdâm-ı halka-i²¹⁰ rindâna zevk-bestelik var mı

'Aceb kim bezm-i 'ayşa dâ'imâ vâ-restelik var mı

Su'âl etdim bugün bir pîr-i gamdan restelik var mı

Saña tâ haşre dek yok yok deyu kat kat sülhan kesdi

(Açılmamış çiçeğe başka bir kurtuluş mevsimi var mı? Rintlerin halkasının müdavimlerine eğlence her zaman vardır. Acaba zevk u safa meclisine her zaman kurtuluş var mı? Bugün acıları yaşamış olgun birine kurtuluş var mı diye sordum, sana kıyamete kadar yok yok, diye tekrar tekrar söyledi.)

5. Muḳadderdir diler elbetde 'aşık selb-i ağıyarı

Ne mümkün ḥāhiş-i ülfetle etmek celb-i ağıyarı

Nice tefrîkine diḳḳat olunmaz kalb-i ağıyarı

O serv-ḳadd yanından dūr edince kelb-i ağıyarı

Hezâr-ı dil şanırsın dâmen-i gülden diken kesdi

²¹⁰ D: Bu mışra' da hücnat var.

(Âşıkların rakipleri ortadan kaldırma düşüncesi alın yazısıdır. Rakibi getirtmek muhabbet isteğiyle mümkün değildir. Rakibin birçok gönül ayrılıklarına dikkat edilmez. O servi boylu sevgili, rakibin köpeğini yanından uzaklaştırınca sanırsın ki gönül bülbülü gülün eteğinden dikenini kopardı.)

6. Meger kim şâh-ı hüsrev oldı vâsıl ğavr-ı Şîrîne

Diger âh-ı ferāvân ile uğrar cev-r-i Şîrîne

Bu keyfiyyet olur maḥşûş Rıf'at devr-i Şîrîne

Seniñ Ferhâd-ı dil olmuş Lezîzî ṭavr-ı Şîrîne

‘Abeşdir kûhdan taş yarasın ancak kesen kesdi

(Şah Hüsrev, kavuştu Şirin’in aslına. Diğerleri çok âh ederek onun cefasına uğrar. Ey Rıfat, bu durum Şirin’in yaşadığı döneme özgüdür. Ey Lezizî! Senin gönül Ferhad’ın Şirin’in davranışlarına karşı dağdan taş yardı, bu durum abestir ama bunu yapan yaptı.)

ĞAZEL-İ REFİK TAḤMÎS-İ RIF‘AT²¹¹

[29]

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün

1. Şâhid-i şevket-nümâdan ihtirâm almaḥdayız

Bezm-i vuşlatda şafâ-yı şem‘-i şâm almaḥdayız

Nev-be-nev bârân ile naql-i merâm almaḥdayız

Nice yıllardır felekden intikâm almaḥdayız

Sâķî-i devrân elinden tolu cām almaḥdayız

(Büyüklik gösteren dilberlerden hürmek görmekteyiz. Kavuşma meclisinde akşam mumunun neşesi içindeyiz. Yağmurla birlikte yeni yeni istekleri almaktayız. Uzun yıllardır felekten intikam almaktayız. Devran sâkisinin elinden dolu kadeh almaktayız.)

2. Tâ-kıyâmet şöhre-i şehir ola bu vîrânemiz

Zıkr ola dâ‘im sülûk-ı ḥâlile²¹² erkânımız

Halka bârî olmaya çün ‘ahd²¹³ u peymânımız

²¹¹ Bu tahminin, TEİS’ten tespit edilen Refik mahlaslı 11 şairden hangisinin gazeline yapıldığı belirlenememiştir.

²¹² D: ḥâl ile

Ḥazret-i Mevlā kemāle yetüre noḵsānımız²¹⁴

Ġayrılar aldı murādın biz tamām almaḵdayız

(Bizim bu viranemiz, yıkıntımız kıyamete kadar meşhur olsun. Yol ve yöntemlerimiz hak yol üzre her zaman anılsın. Hiç olmazsa halka verilmiş kuvvetli yeminlerimiz olmasın. Yüce Allāh, eksiklerimizi tamama ulaştırsın. Başkaları isteklerine ulaştı ama biz hep “oyalayıcı tamamlar” almaktayız.)

3. Ḳays-ı şeydā şūret-i Leylā ile buldı beḵā

Zevḵ-i Şīrīn ile Ferhād eyledi terk-i fenā

Tā-maḥşer söylene efsāne-i şāh u gedā

Niceler cānān için ‘aşḵile²¹⁵ cān etdi fedā

Biz bu meydānda ‘aceb bilmem ne nām almaḵdayız

(Aşk delisi Kays, Leyla’nın görüntüsü ile Ferhat da Şirin’in zevkiyle sonsuzluğa ulaştı. Padişahın ve dilencinin efsanesi ve nicelerin sevgili için canını hiçe sayması mahşer gününe kadar söylensin. Biz acaba bu meydanda nasıl bir isimle anılmaktayız?)

4. Ḥakdan ref‘ eyledik rāh-ı ḡamıñ üftādesin²¹⁶

Dāḡil-i genc-i ḡuzūr etdik nice āzādesin

Cānile²¹⁷ sevdik cihānıñ ḡaylice beg-zādesin

Zümre-i ‘irfān ile içdik muḡabbet bādesin

Bu şafā ile dem-ā-dem çün merām almaḵdayız

(Gam yolunun düşkünlerini topraktan kaldırdık, nicesini de huzur hazinesine dahil ettik. Cihanın birçok beyzadesini gönülden sevdik. Muhabbet şarabını irfan ehli ile içtik. Bu neşeyle her vakit istek almaktayız.)

5. ‘Andelīb-i naḡme-ḡ‘ānız Rıf‘atā ra‘nā ḡüle

Uḡradır semt-i rehāvīden maḵām-ı sūnbüle

N’ola ta‘līm-i ḡülistān eyleseñ her bülbüle

²¹³ D: ‘uhde başka ‘ahd başka

²¹⁴ D: Noḵsānımız olmalı.

²¹⁵ D: ‘aşḵ ile

²¹⁶ D: Bunları nūn diye yazmalı.

²¹⁷ D: cān ile

Nakd-i dil vîrân Refîkî ‘âşîkân ile bile²¹⁸

Yârdan sūk-ı fenâda feyż-i kām almağdayız

(Ey Rifat, parlak güle nağmeler söyleyen bûlbûlüz ki bu nağmeler rehavî makamından sümbüle makamına bizi götürür. Her bûlbûle gülîstan makamını öğretsen ne olur? Ey Refik! Gönül sermayesi âşîklarla harap bir durumdadır. Sevgiliden bu ölümlü dünya pazarında lutuf almaktayız.)

[30]

GAZEL-İ HÜSNİ TAHMÎS-İ RIF‘AT²¹⁹

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

1. Hüsrevâ olsun mı hîç ‘âlemde yek-tâşîñ seniñ
Bir de taşvîr etmemiş mişliñde nakķāşîñ seniñ
Şândır dilden dile şāyi‘ olsa şābāşîñ seniñ
Nev-hilāle nisbet olmazdı gözûñ kaşîñ seniñ
On beşe bu māhde başmış kadem yaşıñ seniñ

(Ey Hüsrev! Âlemde bir dikili taşın olsun mu? Nakkaş senin bir benzerini resmetmemiş. Takdirlerinin herkesçe duyulması güzel bir itibardır. Senin kaşın, gözün yeni ayla bile kıyaslanamazdı. Ey sevgili! Senin yaşın on beşine bu ayda ayak basmış.)

2. Vay ne hoş-ıslûb ile her yana çıkmış perçemiñ
Mû-be-mû mânende-i mestāne çıkmış perçemiñ
Şah-levendāne edā meydāna çıkmış perçemiñ
Zîr-i fesden şaf-be-şaf seyrāna çıkmış perçemiñ
Bu nezâketle ‘aceb kim bağlamış başîñ seniñ

(Ey sevgili! Perçeminin hoş bir tarz ile her yana saçılması ne güzel! Tel tel sarhoşçasına çıkmış perçemin. Güzellerin şahı bir edayla meydana çıkmış perçemin. Fesin altından dizilmişçesine gezintiye çıkmış perçemin. Acaba bu incelikle başını kim bağlamış senin?)

²¹⁸ D: Bileye, güle, sünbüle, bûlbûle takfîye cā‘iz degildir.

²¹⁹ Bu tahmisin, TEİS’ten tespit edilen Hüsni mahlaslı 19 şairden hangisinin gazeline yapıldığı belirlenememiştir.

3. Devr-i hüsnünde cihânın kim bakar²²⁰ ra' nāsına

Yā nice dildir düşe gayr-ı civān sevdāsına

Bu su'ālimde niyāzım bir cevāb almasına

Gül müdür yā ruhlarıñ beñzer behişt elmasına

Bir saña beñzer bulunmaz var mı kardaşıñ seniñ

(Ey sevgili! Senin güzelliğinin devrinde kim cihanın güzellerine bakar ve nasıl gönüldür ki başka güzel sevdasına düşer? Bu sorularda isteğim bir cevap almaktır. Yanakların gül müdür acaba cennet elmasına benzer. Ey sevgili! Benzerini bulmak mümkün değil, kardeşin var mı acaba?)

4. Zümre-i 'uşşāk hep mā'il meger ruhsārīña

Serv-ḳaddler ser-fürū eyler reh-i reftārīña

Dem-keşīde tūtī-i şekker-şiken güftārīña

Yek lezīz bir nāzenīniñ²²¹ söz mi var eṭvārīña

Yaraşurdu gülden olmuş olsa efrāşīñ seniñ

(Ey sevgili! Âşıklar zümresi yanaklarına istekli, selvi boylular yürüyüşün karşısında baş eğer, şeker kıran papağan senin sözlerin karşısında güzel nağmelerle öter. Tatlı ve nazik bir sevgilinin tavırlarına söz söylenemez. Ey sevgili! Her yanın gül ile döşenmiş olsa yakışır.)

5. Hāzret-i Hāḳ 'ömrünü her bār müzdād eylesin²²²

H'ār edüp düşmānlarıñ dostuñ hemīn şād eylesin

Rıf'atıñ ḥaddi degil vaşfıñı ta'dād eylesin

Şüretā endāmıñı Hüsni nice yād eylesin

[31]

Hüb-rū vezninde ağırdır aḡa taşīñ seniñ

(Yüce Allāh ömrünü her zaman arttırsın. Düşmanlarını itibarsızlaştırıp dostlarını mutlu etsin. Ey sevgili! Senin özelliklerini saymak Rıfat'ın haddi değildir. Dış görünüşünü, boyunu Hüsni nasıl ansın. Ey sevgili! Güzel yüzlüler tartısında senin kıymetin oldukça ağırdır.)

²²⁰ D: Bakar toḡrı yazılsa vezne ḥalel gelmez.

²²¹ D: Nāzenīnsiñ olacaḡsa yek lezīz toḡrı görünüyor.

²²² D: eyl[e]sün < eylesün

GAZEL-İ KADRİ TAHMİS-İ RIF‘AT²²³

Mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

1. ‘Aceb haddiñ tecāvüz kākül-i pür-täre yüz verdiñ

Bırakdıñ arz-ı Rūma bir alay küffāra yüz verdiñ

Niçün başdan ziyāde şāhid-i bāzāra yüz verdiñ

Çıkardıñ başa cānā bāliš-i zerkāra yüz verdiñ

Ƙopardıñ fitneler yer yer haţţ-ı jengāra yüz verdiñ

(Tuhaftır ki haddini aşarak kaküle yüz verdin. Rum diyarına bırakıp bir kâfir alayına yüz verdin. Hayasız kadına baştan niye bu kadar yüz verdin? Ey sevgili! Başa çıkarıp altın işlemeli yastığa yüz verdin. Bazen fitneler koparıp paslı yazıya ilgi gösterdin.)

2. Olurdu lâübālī meşrebiñ her hāle ey zākī

Ne sevdā idi bilmem hem-dem etdiñ bezm-i bī-bāki

Ƙızarmış gözleri mānende-i mestāne yok bākī

Eder būs etmege şarƘar o ruĥsār-ı ‘araƘ-nākı

Haţā Ƙıldıñ şehā ol turra-i Ƙarrāra yüz verdiñ

(Ey saf kimse! Huyun her duruma senli benli olurdu. Nasıl bir sevdaydı bilmiyorum arkadaş ettin korkusuz meclisi. Ağlayan yok, sarhoş gibi kızarmış gözleri, o terlemiş yanağı öpmek için sarkar. Ey şah! Gönül çalan perçemlere yüz vermekle hata ettin.)

3. Hırām-ı nāz ile seyrān edersin böyle bī-pervā

Saņa lâyıƘ olan ‘işmet degil mi ey melek-sīmā

Perīvārī n’ola ger gözden nihān olsa gehī ammā

Çıkardı nakşın ey pādīşāh-ı mülk-i istignā

O şüret uğrısı āyīne-i ğaddāra yüz verdiñ

(Ey sevgili! Naz ve eda ile yürürsün korkusuzca. Ey melek yüzlü sevgili! Sana lâyıƘ olan iffettir. Peri gibi bazen gözlerden uzak olsan da olur. Kanaatkâr, tok gözlü sevgili resmini çıkardı. O suret hırsız ınsafsız aynaya yüz verdin.)

4. Ƙosunlar bahş-ı vāfir eylesün meddāĥ Ƙālīñde

Felek görmüş meger kim Yūsuf-ı ĥüsnī mişālīñde

²²³ Bu tahmis, 17. yüzyıl Dîvân şairi Ayntaplı Kadrî’nin bir gazeline yapılmıştır.

Ġulām iken bu zengi buldı bir kıurb vişālînde
Hemān pervāneyem dir milket-i rūy-ı cemālînde
O Hindū-yı siyeh-rū hāl-i ‘anber yāre yüz verdiñ

(Çok sohbeti bıraksınlar, meddah konuşsun. Felek rüyasında güzel Hz. Yusuf’u görmüş. Köle iken bu zenci kavuşmasında bir yakınlık buldu. Yüz güzelliğinin ülkesinde her zaman pervaneyim. Ey sevgili! O esmer tenli, ben’i güzel kokan Hintliye yüz verdin.)

5. Nice bir āh ede bu Rıf‘at-ı²²⁴ nā-kām u bī-çāre
‘İnāyet eyle tebdīl eyleme ikrārı inkāre

[32]

Revā mı ‘āşıkıñ şāyeste etmeñ bunca āzāre
Eliñ göğsüne koy inşāfa gel kim Ķadrī-i zāra
Yazık bir dest būsıñ vermediñ āğyāra yüz verdiñ

(Bu çaresiz ve nasipsiz Rıfat nasıl bir āh etsin? Lutfeyle, kabûlü inkar ile değıştirme. Âşığını bunca incitmelere lâıyk görmey uygun mudur? Elini göğsüne koy insafa gel ki ağlayan Kadri’ye bir el öpme fırsatı vermedin, rakibe yüz verdin.)

ĠAZEL-İ RĀĠİB²²⁵ TAĤMİS-İ RİF‘AT²²⁶

Mefā‘ılün mefā‘ılün mefā‘ılün mefā‘ılün

1. Meh-rūnuñ cemālî mihr tek gerçi mücellādır
Velī üftā[de]gāna²²⁷ sūz-ı şevkı pek mu‘allādır²²⁸
Çi çāre şabra tākāt kalmadı esrār-ı Mevlādır
Görüp mest olmadansa görmemek ol şūhı evlādır
Oturmak kūşe-i vahvetde fırkatlerle ā‘lādır

²²⁴ D: Rıf‘atı < Rıf‘at

²²⁵ Bu tahmisin, TEİS’ten tespit edilen Râgıp mahlaslı 10 şairden hangisinin gazeline yapıldığı belirlenememiştir.

²²⁶ Metinde “ĠAZEL-İ RİF‘AT TAĤMİS-İ RĀĠİB” şeklinde geçen başlıkta, Rıfat’ın bir gazelinin Ragıp adlı şair tarafından tahmis edildiği anlamı çıkmaktadır. Fakat mahlas bendine bakıldığında gazelin Ragıp adlı şaire, tahmisin Rıfat’a ait olduğu sonucuna varılmış ve bu durumun bir yazım hatası olabileceği değerlendirilmiştir.

²²⁷ Metinde şeklinde geçmektedir.

²²⁸ Metinde şeklinde geçmektedir.

(O ay yüzlü sevgilinin yüz güzelliği güneş gibi parlaktır ama düşkünlere ızdırabı çok yücedir. Çare yok dayanma gücü kalmadı, Allâh'ın sırlarıdır. O işveli sevgiliyi görüp kendinden geçmek yerine görmemek daha uygundur. Birlik köşesinde ayrılıklarla oturmak daha yücedir.)

2. Ne an kim 'azm-ı seyrân eyler ol mümtâz u müsteşnâ

Döner eflâki seyr-i nâ' re-i yâhû-yı vâ-veylâ

Ėazel-h'ân olmak ile devr eder meddâh cā-[be]-cā²²⁹

Degil temdîde hâcet vaşf-ı hattı u hâlini zîrâ

Yazılmış levh-i dilde ser-te-ser zerrîn muhallâdır

(Ne zaman ki o seçkin ve üstün sevgili gezip dolaşmak ister, gökyüzünde 'yâ hû' çığlıkları, feryatları döner. Meddah gazel söyleyerek yer yer döner. Sevgilinin ayva tüyü ve ben'i ile övgüyü uzatmaya gerek yok, çünkü gönül levhasında baştan başa altın süslemelidir.)

3. Vişâliñ bulmadım bir nev' ile takrîb-i imkânîñ²³⁰

Niyâz ile ne deñli eylesem de bûs-ı dāmânîñ

Ėatı hayretdeyem fehmi etmezem kânûn-ı erkânîñ

Ne cürm etdim ki bilmem her taleb kıldıkça ihsânîñ

Cevâbı ol şeh-i bî-dādımîñ luṭf ile lâ lâdır

(Sevgilinin eteğini her ne kadar öpmek için yalvarsam da sevgiliye kavuşmak için bir türlü yaklaşma imkanı bulamadım. Büyük bir şaşkınlık içindeyim yöntem, usul bilmiyorum. Ne günah işlediğimi bilmiyorum ama sevgiliden yardımını her talep ettişimde o adaletsiz sevgilinin bana cevabı yumuşak bir şekilde "yok, yok"tur.)

4. Hezâr endîşeler derkârdır bu kâr-ı 'aşkıñda

Ne kanlar yutdı 'uşşâk-ı likâ efkâr-ı 'aşkıñda

Ne Yûsuf kim nice mişl-i Züleyhâ zâr-ı 'aşkıñda

Harîdâr olma kim yetmez bahâ bâzâr-ı 'aşkıñda

Metâ'ı hûsn-i 'âlem içre bir yektâ-yı kâlâdır

(Ey sevgili! Senin aşkının işlerinde binlerce endişe âşıkardır. Yüzüne âşık olanlar aşkının düşüncesinden dolayı çok kan yuttu. Öyle bir Hz. Yusuf ki nice Züleyha

²²⁹ D: cāy cā < yañlış bir kelime

²³⁰ D: İmkânın şüreti olmak gerek, ma'nâ böyle.

gibiler aşkının ağlamasındadır. Alıcı olma, çok pahalıdır; aşkının pazarında dünyanın güzel varlıkları içinde eşsiz bir sermayedir.)

[33]

5. Olur mu hâl-i baht-ı ser-nigünüm fâş edim gayra

Ne lâzım tâli‘-i ikbâl-i dünüm fâş edim gayra

Nice bir Rıf‘atâ âh-ı füzünüm fâş edim gayra

Müfid olmaz niçün sırr-ı derünüm fâş edim gayra

Esîr-i ‘aşk eden Râgıb beni ol kadd-i bâlâdır

(Talihsizliğimi nasıl meydana çıkarayım, alçak talihimi açığa çıkarmama ne gerek var? Ey Rıfat! Çoğalmış inlemelerimi nasıl açığa vururum? Niçin gönül sırlarımı açıklayayım ki bir faydası da yok. Ey Râgıb! Beni aşkın esiri eden sevgilinin uzun boyudur.)

MUHAMMES-İ RIF‘AT

1

Mef‘ülü mefâ‘ilü mefâ‘ilü fe‘ülün

1. Sakķā-yı vefā cām-ı şafā herkese şunmaz²³¹

‘Anķā-yı ‘ināyet dahı her bir sere konmaz

Çün şāhid-i devlet nazarı her yüze yunmaz

Takđır-i Hudā kuvve-i bāzū ile dönmez

Bir şem‘ ki Hāk yandıra bir bād ile sönmez

(Vefa sākisi herkese zevk kadehini sunmaz. Lutfeden anka kuşu her başa konmaz, talih güzeline nazarı her yüzü temizlemez. Allāh’ın vermiş olduğı bir hüküm, insanın kuvveti ile değıştirilemez ve Allāh’ın yakmış olduğı bir kandil rüzgar ile (insanın cüz’i irādesi ile) sönmez.)

2. Besdir bu tesellā-yı feraḥ ‘usri vü yüsrā²³²

Her müşkili āsān edici Hāzret-i Mevlā

Sen olmayagör rağbet-i dünyā ile garrā

Takđır-i Hudā kuvve-i bāzū ile dönmez

Bir şem‘ ki Hāk yandıra bir bād ile sönmez

²³¹ D: Şunmaz, konmaz, yunmaz, dönmez, sönmez ile takfiye edilemez.

²³² İnşirāh, 94/5 “Her zorluktan sonra bir kolaylık vardır.”

(Her zorluğu kolaylaştıran yüce Allâh'tır, zorluk ve kolaylık için bu ferahlatan teselli yeterdir. Sen dünyaya meyledip gösterişli olma. Allâh'ın vermiş olduğu bir hüküm, insanın kuvveti ile değiştirilemez ve Allâh'ın yakmış olduğu bir kandil rüzgar ile (insanın cüz'î irâdesi ile) sönmez.)

3. Hâkdır ezelî tâ-ebed u bâtın u zâhir

Rezzâk ile merzûkdur hem müslim ü kâfir

Her nesne ki olur olacak evvel u âhir

Takdîr-i Hudâ kuvve-i bâzû ile dönmez

Bir şem' ki Hâk yandıra bir bād ile sönmez

(Ezelden ebede kadar gizli ve açık her şey Allâh'ın kendisidir. Bütün müslüman ve kâfirler, Rızıkları veren Allâh tarafından rızıklandırılmıştır. Evvelde ve âhirde her şey son bulacaktır. Allâh'ın vermiş olduğu bir hüküm, insanın kuvveti ile değiştirilemez ve Allâh'ın yakmış olduğu bir kandil rüzgar ile (insanın cüz'î irâdesi ile) sönmez.)

4. İhlâş ile mahrum ola mı merd-i meţâlib

Derkârdır erbâb-ı dile himmet-i gâlib

Rıf'at ne kadar aňlasa ger encüm ü şâkıb

Takdîr-i Hudâ kuvve-i bâzû ile dönmez

Bir şem' ki Hâk yandıra bir bād ile sönmez

(İhlas ile doğrulukla istekte bulunanlar mahrum olmaz. Gönül ehillerinin üstün himmetlere, ihsanlara sahip olduğu âşikardır. Rıfat her ne kadar yıldızlardan anlasa da Allâh'ın vermiş olduğu bir hüküm, insanın kuvveti ile değiştirilemez ve Allâh'ın yakmış olduğu bir kandil rüzgar ile (insanın cüz'î irâdesi ile) sönmez.)

DİĞER MÜSEDDDES-İ RIF'AT

3

[34]

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

1. Ezelden cân u dilden mübtelâ-yı hüsn-i cânānam

Perîveşler hayâliyle gezer hem-cins-i insānam

Gehî 'âkıl gehî dīvānevārî ki perîşānam

Ne hālīm söyleyem çokdanberü ‘aşkıñla hayrānam

Aman ey tıfl-ı tersā kayd-ı zülfüñle hirāsānam

EsİR oldum saña kâfir mürüvvet kıl müselmānam

(Ezelden beri candan ve gönülden sevgilinin güzelliğinin müptelasıyım. Peri gibi güzellerin hayaliyle dolaşan bir insanım. Bazen akıllı bazen deli gibi perişan hâldeyim. Hangi hālimi söyleyeyim, çoktan beri aşkının hayranıyım. Aman ey genç Hristiyan kızı! Saçlarının düşüncesiyle hep korku içindeyim. Ey kâfir! Senin esirin oldum, Ne olur insanca davran, Müslümanım.)

2. N’ola bir kere bezm-i zümre-i yārāna gel bārī

Ayak baş meclis-i rindāneye mestāne gel bārī

Ğadeh şun ‘āşık-ı bī-dillere ihsāna gel bārī

Bizim kūya hırām-nāz ile seyrāna gel bārī

Aman ey tıfl-ı tersā kayd-ı zülfüñle hirāsānam

EsİR oldum saña kâfir mürüvvet kıl müselmānam

(Ey sevgili! Ne olur hiç olmazsa bir kere dostlar meclisine gel. Rintler meclisine sarhoş bir şekilde gel hiç olmazsa. Gönülsüz âşıklara kadeh sunarak lutfeyle hiç olmazsa. Mahalle meclisine salına salına dolaşmaya gel hiç olmazsa. Aman ey genç Hristiyan kızı! Saçlarının düşüncesiyle hep korku içindeyim. Ey kâfir! Senin esirin oldum, Ne olur insanca davran, Müslümanım.)

3. Görünce sevmeyen kim sen gibi bir sīm-sīmāyı

Eren vaşlıña neyler ğayr mülk ü māl-ı dünyāyı

Mekān etme yeter üftādeye rāh-ı kilīsāyı

Kerem et la‘l-i cān-bağşıñ severseñ ger Mesīhāyı

Aman ey tıfl-ı tersā kayd-ı zülfüñle hirāsānam

EsİR oldum saña kâfir mürüvvet kıl müselmānam

(Ey gümüş yüzlü sevgili! Seni kim görüp de sevmez ki! Sana kavuşan dünyanın malını mülkünü istemez. Düşküne kilise yolunu mekan ettirme. Eğer Hz. İsa’yı seviyorsan can veren dudağını lutfet. Aman ey genç Hristiyan kızı! Saçlarının düşüncesiyle hep korku içindeyim. Ey kâfir! Senin esirin oldum, ne olur insanca davran, Müslümanım.)

4. Ümīdim ġāfil olma ‘ārif ol fehm eyle ‘uṣṣāķı
Fenādır bu cihānıñ ziyneti āķir degil bākī
Buyur bir gece tenhā ħāneye ṣād eyle müştākı
Hemān tenhāca ben sen bir de mey bir rind bir sākī
Aman ey tıfl-ı tersā kayd-ı zülfüñle hirāsānam
Esīr oldum saña kāfir mürüvvet kıl müselmānam

(Ey sevgili! Ârif ol, âşıkları anla, bu konuda senden ümitliyim. Bu dünyanın süsü kötü, sonu da kalıcı değildir. Ey sevgili! Lütfen bir gece yalnız evime buyur, seni bu çok seven âşığı mutlu et. Sadece ben, sen, şarap, rint ve sâki olsun. Aman ey genç Hristiyan kızı! Saçlarının düşüncesiyle hep korku içindeyim. Ey kâfir! Senin esirin oldum, ne olur insanca davran, Müslümanım.)

5. Fedâ olmuş nice dem-besteler var reh-güzārında
Temāṣā-yı cemāle göz açarlar reh-güzārında
Ġarībiñdir bilirsīñ Rıf‘atı zār diyārında
‘Aceb ruḥṣat mı yokdur yoksa ey büt iktidārında

[35]

Aman ey tıfl-ı tersā kayd-ı zülfüñle hirāsānam
Esīr oldum saña kāfir mürüvvet kıl müselmānam

(Ey sevgili! Senin yolunda kendini fedâ etmiş nice nefesi kesilmişler var. Senin güzel yüzünü görmek için yolunda göz açarlar. Senin zavallındır, bilirsin Rıfat’ı hep ağlar yanında. Ey put gibi güzel sevgili! Acaba senin iktidarında izin mi yoktur? Aman ey genç Hristiyan kızı! Saçlarının düşüncesiyle hep korku içindeyim. Ey kâfir! Senin esirin oldum, ne olur insanca davran, Müslümanım.)

MÜSEDDDES

4

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1. Zīr u pāda oluban rütbe-i vālāyı gözet
Yūri var imdi yūri meṣreb-i ‘ankāyı gözet
Nice bir ṭab‘-ı denī pāye-i a‘lāyı gözet
İlişik etme daḥı seyr eyle dünyāyı gözet
Kula i‘lāma ne ḥacet der-i Mevlāyı gözet

(Aşağılarda olup yüksek makamları gözet. Yürü var şimdi anka meşreb olmayı (kanaat sahibi olmayı) gözet. Pek çok alçak tabiatlı ve yüksek makamlıyı gözet. Takıntı etme, seyret dünyayı gözet. Rızık zaten Yüce Allâh tarafından taksim edilmiş bu konuda sıkıntıya girme. Allâh'ın kapısı varken arz etmeye, insanoğluna bildirmeye ne gerek var.)

2. Koydı tertîb ile Hallâk-ı ezel varı yokı

Etdi tefvîz hükm-i kudret ile azı çokı

Sen hemân hâliñe şükr eyle bulur acı tokı

*Hasbiya 'llâh tevekkeltü 'ala 'llâhı*²³³ okı

Rızık için çekme ğamı *naḥnü ḳasemnāy*ı gözet

Ḳula i'lâma ne ḥacet der-i Mevlâyı gözet

(Yüce Allâh her şeyi bir düzene göre yarattı, kudret hükmüyle tevekkül ettirdi. Aç ve tok olan bir şekilde bulur, sen hâline şükret. “*Allâh bize yeter, Allâh'a dayandım ve güvendim.*” hadisini oku. Rızık zaten Yüce Allâh tarafından taksim edilmiş bu konuda sıkıntıya girme. Allâh'ın kapısı varken arz etmeye, insanoğluna bildirmeye ne gerek var.)

3. Reh-i tezvîre girip nâs ile ḳurma oyunu²³⁴

Uyup emmâreye gel gezme melâmet kūyını

Herkese etme temelluḳ bilemezsîñ ḥūyını

Şalma beyhūde ayağa bî-meded yüz şuyını

Rızık için çekme ğamı *naḥnü ḳasemnāy*ı gözet

Ḳula i'lâma ne ḥacet der-i Mevlâyı gözet

(Yalan, dedikodu yoluna girip insanlarla oyun kurma. Kötü nefsine uyup ayıplanan yerleri dolaşma. Huyunu bilmediğin için herkese yaranmaya çalışma. Boşuna kimsenin ayağına yüz suyunu döküp medet umma. Rızık zaten Yüce Allâh tarafından taksim edilmiş bu konuda sıkıntıya girme. Allâh'ın kapısı varken arz etmeye, insanoğluna bildirmeye ne gerek var.)

²³³ “Bî'smî'llâhi, hasbiya'llâhu tevekkeltü ala'llâhi, lâ havle ve lâ kuvvete illâ bi'llâh” olarak geçen ve “Allâh'ın adıyla! Allâh'a tevekkül ettim. Allâh'a dayanmaktan başka kuvvet ve kudret yoktur.” manasındaki hadise atıfta bulunulmuştur.

²³⁴ D: Oyunı, kūyını, ḥūyını, şuyını ile takfiye edilemez, bozuktur.

4. Tütma bî-çâreleri hîle kemendiñi atıp
Eyleme düzd-nige[h]î u rengi h^vâb-ı teğâfûlde yatıp
Yime minnetle haramı sen helâl ile katıp
Güher-i kadriñi şarf etmeñi bir yola satıp
Rızık için çekme ğamı *naḥnü ḳasemnâyı* gözet
Ḳula i'lâma ne ḥacet der-i Mevlâyı gözet

(Hile kemendini çaresizlerin boynuna atma. Gaflet uykusunda yatıp hile ve göz hırsızlığı yapma. Minnet edip haramı yeme, helâl kat; kıymetli itibarını bilmediğin bir yola harcama. Rızık zaten Yüce Allâh tarafından taksim edilmiş bu konuda sıkıntıya girme. Allâh'ın kapısı varken arz etmeye, insanoğluna bildirmeye ne gerek var.)

[36]

5. Kimseniñ nefsiñ için urma ḳuşûrun²³⁵ yüzine²³⁶
'Âḳıl u 'ârif iseñ²³⁷ eyle temâşâ özine
Dîdebân ol selefânıñ hele izi tozına
Rıf'atâ urma ḳulaḳ dîv-i racîmiñ sözine
Rızık için çekme ğamı *naḥnü ḳasemnâyı* gözet
Ḳula i'lâma ne ḥacet der-i Mevlâyı gözet

(Nefsin için kimsenin kusurunu yüzüne vurma. Akıllı ve irfan sahibi isen kendine bakman lazım. Öncekilerin bıraktıklarına bak. Rızık zaten Yüce Allâh tarafından taksim edilmiş bu konuda sıkıntıya girme. Allâh'ın kapısı varken arz etmeye, insanoğluna bildirmeye ne gerek var.)

MUḤAMMES

2

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Rû-siyâham pür-günâham bedterem
Dem-be-dem nefis u hevâya hem-serem
Lîk bir 'âciz-i kemîn-i kemterem

²³⁵ D: ḳuşûruñ < ḳuşûrun

²³⁶ D: Yüz, öz, toz, söz daḥı yek-digere taḳfiye edilemez.

²³⁷ D: is[e]ñ < iseñ

Kim ğubār-ı şāh-rāh-ı Hayderem

Hamdūli'llāh ümmet-i Peyğamberem

(Yüzü karayım, günahkarım, beterim. Devamlı istek ve arzularım gibiyim ama itibarsız ve değersiz bir zavallıyım. Hz. Ali'nin doğru yolunun tozuyum. Allāh'a şükürler olsun ki Hz. Peygamberin ümmetiyim.)

2. Hazret-i şıddıkı²³⁸ sevdim cānile²³⁹

Sevmişim Fārūkı hem 'Osmān ile

Zāhir u bātin velī imān ile

Kim ğubār-ı şāh-rāh-ı Hayderem

Hamdūli'llāh ümmet-i Peyğamberem

(Hz. Ebubekir Sıddık'ı gönülden sevdim. Hz. Ömer Faruk ve Hz. Osman'ı da seviyorum. Bilinen, bilinmeyen bütün velîleri imanla seviyorum. Hz. Ali'nin doğru yolunun tozuyum. Allāh'a şükürler olsun ki Hz. Peygamberin ümmetiyim.)

3. Nūr-ı 'ayn-ı hem Resūl-ı Kibriyā

Şāh Hasan şāhim Hüseyin-i²⁴⁰ Kerbelā

Bende-i Āl-i 'Abāyem mutlakā

Kim ğubār-ı şāh-rāh-ı Hayderem

Hamdūli'llāh ümmet-i Peyğamberem

(Allāh Resūlü'nün göz nuru Hz. Hasan ve Kerbela şehidi Hz. Hüseyin ve Aba ehlinin kölesiyim şüphesiz. Hz. Ali'nin doğru yolunun tozuyum. Allāh'a şükürler olsun ki Hz. Peygamberin ümmetiyim.)

4. Ceddim andandır ki Zeyne'l-'Ābidīn

Şāh Takī vü bā Nakī 'ayne'l-yakīn

Ca'fer-i Şādık yakīnimdir hemīn

Kim ğubār-ı şāh-rāh-ı Hayderem

Hamdūli'llāh ümmet-i Peyğamberem

²³⁸ D: şıddık < şıddıkı

²³⁹ D: cān ile

²⁴⁰ D: Hüseyini < Hüseyin

(Soyum Hz. Zeynel Abidin'dendir. Muhammed Taki, Ali Naki'yi de iyi biliyorum. Cafer-i Sadık da her zaman kesin ve sağlam olarak bildiklerimdendir. Hz. Ali'nin doğru yolunun tozuyum. Allâh'a şükürler olsun ki Hz. Peygamberin ümmetiyim.)

[37]

5. 'Askerî Mūsā-yı²⁴¹ Kāzıme'r-Rızā

Bākır u Mehdî Muhammed müntehā

Rıf'atā işnā 'aşerle muḳtedā

Kim ğubār-ı şāh-rāh-ı Hayderem

Ḥamdüli'llah ümmet-i Peyğamberem

(Hasan Askerî, Musâ-yı Kazım, Ali Rıza, Muhammed Bakır ve en son Muhammed Mehdi. Ey Rıfat! On iki imamla rehberdir. Hz. Ali'nin doğru yolunun tozuyum. Allâh'a şükürler olsun ki Hz. Peygamberin ümmetiyim.)

[KASİDE 2]

KAŞİDE-İ DER-SİTÂYİŞ-İ CENNET-MEKÂN HAZRET-İ 'ABDÜLMECİD HÂN

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Pādişāh-ı heft-kışver ḥazret-i Abdülmecîd

Yümn ü iḳbāl ile olsun devlet ü 'ömri mezîd

(Yedi ülkenin padişahı büyük Abdülmecid'in devleti ve ömrü mutluluk ve bereket ile artsın.)

2. Her şebi ḳadr ola rûzı dem-be-dem 'ıyd-ı sa'îd

Zāt-ı iclāl-i mürüvvet şān[ı] aḳşā-yı ümîd

(Cömert ve yüce kişilikli, ümitlerin son haddi [olan padişahımın], her gecesi Kadir Gecesi gibi itibarlı, şerefli; her günü de daima mübarek bayram gibi olsun.)

3. Gün-be-gün bay u gedā²⁴² iḥsān [u] baḥşından müfîd

Ḳıl yaman gözden İlāhî hem yaman dilden ba'îd

²⁴¹ D: Mūsā < Mūsā-yı

²⁴² D: Bay u gedā biri Türkî, diğeri Farsî olduğuçün yek-digere 'atf edilemez. Şāh u gedā denilir.

(Gittikçe zengin fakir bütün herkes ihsanından faydalanır. Ey Allâh'ım, kötü göz ve sözden onu uzak eyle.)

4. 'Asker-i hünkârım Allâha emānet hep reşîd

Rāyetinde āyet-i *innâ feteĥnâdır*²⁴³ keşîd

(Sultanımın askerleri Allâh'a emanettir, hep doğru yolu bulur. Sancağında "innâ feteĥnâ" ile başlayan Fetih Sûresi yazılıdır.)

5. Gelmedi gelmek muĥâl el-ĥaĥ cihāna böyle şāh

Bî-bedel şāhib-zamān-ı ma' delet bî-iştibāh

(Kuşkusuz, adalet devrinin eşsiz sahibi böyle bir padişah cihana gelmedi; zaten gelmesi de imkansız.)

6. Sāye-endāz-ı cihānîñ rāĥat-ı cāy-ı penāh

Buldı emniyyet re' āyāsı kamu feyż-i refāh

(Cihanın himayecisi, huzur sığınağı. Halkı güvende, herkes bolluk ve rahat buldu.)

7. Seng-i ĥārāyı türāb eyler nüfûs-ı pādîşāh

Salţanat taĥtında kılsın anı pāyende İlāh

(Padişahın nefesi kaya taşlarını toprağa çevirir. Yüce Allâh onun saltanatını devamlı kılsın.)

8. 'Asker-i hünkârım Allâha emānet hep reşîd

Rāyetinde āyet-i *innâ feteĥnâdır*²⁴⁴ keşîd

(Sultanımın askerleri Allâh'a emanettir hep doğru yolu bulur. Sancağında "innâ feteĥnâ" ile başlayan Fetih Sûresi yazılıdır.)

9. Ced-be-ced zıll-ı Ĥudā şāhen-şeh-i rūy-ı zemîn

Naşş-ı kaţ' ile ulü'l-emr etdi Rabbü'l- 'ālemîn

(Nesiller boyunca Allâh'ın gölgesi, yeryüzünün şahlar şahı. Âlemlerin Rabbi olan Allâh onu kesin bir hükümle emir sahibi yaptı.)

²⁴³ Fetih, 48/1 "Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih verdik."

²⁴⁴ Fetih, 48/1 "Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih verdik."

10. Meslek-i şer‘-i şerîf-i Ahmedî hablû’l-metîn

Şıdk ile etmek du‘â cümle ‘ibâda farz-ı ‘ayn²⁴⁵

(Hz. Ahmed’in şerefli şeriat yolu sağlam iptir, bütün kulların ona doğrulukla dua etmesi bizzat yapılması gereken bir farzdır.)

[38]

11. Her evâmirde muzaffer olalar bî-laķab u şeyn

Gelmemiş ‘Osmâniyânda böyle bir zât-ı nişîn

(Bütün emirlerde kusursuz ve lakapsız zafer kazansınlar. Osmanlı ülkesinde böyle bir kimse görülmemiş.)

12. ‘Asker-i hünkârım Allâha emânet hep reşîd

Râyetinde âyet-i *innâ feteħnâdır*²⁴⁶ keşîd

(Sultanımın askerleri Allâh’a emanettir hep doğru yolu bulur. Sancağında “innâ feteħnâ” ile başlayan Fetih Sûresi yazılıdır.)

13. Emrine râm u muṭî‘ a‘lâ vü ednâ ser-be-ser

Şark u ğarba nuṭķ-ı fermânı mü’essir bî-ḥatır

(Bütün yüce ve aşağı olanlar baştan başa emrine itaat eder. Ferman nutku doğruya ve batıya kadar etkilidir.)

14. Re’y-i tanzîmâtına münķâd halk-ı baħr u berr

Ḥamdüli’llâh her cihet devrinde döner ḥayr u şer

(Denizde ve karada olan halkın hepsi senin düzenli görüşlerine tâbidir. Elhamdülillâh, senin devrinde tüm olumsuzluklar tersine döner, ortadan kalkar.)

15. Kalmadı hîç bir maħalde taġ²⁴⁷ u bâġçeden eser

Sû-be-sû bulmaķda ceyş-i düşmene fer u zafer

(Hiçbir yerde daġ, baġ, bahçeden eser kalmadı. Her tarafta düşman ordusuna karşı şeref ve zafer kazanmaktadır.)

²⁴⁵ D: Digerlerine takfiye edilemez.

²⁴⁶ Fetih, 48/1 “Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih verdik.”

²⁴⁷ D: Taġı demek lâzım.

16. ‘Asker-i hünkârım Allāha emānet hep reşîd

Rāyetinde āyet-i *innâ fetehnâ*dır keşîd

(Sultanımın askerleri Allâh’a emanettir hep doğru yolu bulur. Sancağında “innâ fetehnâ” ile başlayan Fetih Sûresi yazılıdır.)

17. Bende Rıf‘at çâkeri medhinde ‘âciz nâ-tamām

Haşre dek etse şenâ hakkında bulmaz ihtitām

(Kul, köle olan Rıfat seni methetmede zavallı ve eksiktir. Kıyamete kadar övse de son bulmaz.)

18. Kâtibân-ı baħr u ber tahrîre gelse şubh u şām

Vaşf-ı deryâ dengi bir katre beyân olmaz müdām

(Kara ve denizin bütün yazıcıları sabah akşam yazmaya (seni övmeye) gelse denizin övgüsüne eş değer bir damla dahi anlatılamaz.)

19. Âl-i ‘Osmâna sezâ bu saltanat bu ihtişām

Cümleye lâzım desünler bâreka’llâh müstedām

(Bu sultanlık ve büyüklük Osmanlı hânedânına lâyıktır ve herkesin devamlı “Allâh mübarek etsin!” demesi gerekir.)

20. ‘Asker-i hünkâr Allāha emānet hep reşîd

Rāyetinde āyet-i *innâ fetehnâ*²⁴⁸dır keşîd

(Sultanımın askerleri Allâh’a emanettir hep doğru yolu bulur. Sancağında “innâ fetehnâ” ile başlayan Fetih Sûresi yazılıdır.)

[KASİDE 3]

GAZEL YÜZÜNDEN KAŞİDE

DER-SİTÂYİŞ-İ AĞMED ‘İZZET PAŞA

Fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün

1. Hüsni-ı hatt-ı ruħ-ı cānāneye ‘unvān buluruz

Satr-ı ebrūlarını maṭla‘-ı dīvān buluruz

²⁴⁸ Fetih, 48/1 “Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih verdik.”

(Sevgilinin yanağının güzel ayva tüylerine bir makam buluruz. Kaşlarının satırlarını divanın en başına koyarız.)

2. Rāğıbız gevher-i güftārına bir la‘l-i lebiñ

Keşf olunca deheni genc-i firāvān buluruz

(Kırmızı dudaklı sevgilinin söz cevherine istekliyiz. O sevgilinin ağzının ne olduğu anlaşılınca da büyük bir hazine bulmuş gibi oluruz.)

3. Zülf²⁴⁹ sevdāsına düşmek nice bir müşkil olur

Kimi görsek bu hayāl ile perīşān buluruz

(Sevgilinin saçlarının sevdasına düşmek zor bir iştir. Bu hayale düşenleri perişan halde buluruz.)

[39]

4. Sāde bir naķş-ı nigār oldı bütān-ı dünyā

Nicesin nazrada çün şūret-i bī-cān buluruz

(Dünyanın put gibi güzelleri sade bir güzel tasviri gibi oldu. Bunların nicesini cansız bir şekilde görürüz.)

5. ‘Ālem-i seyr-i seyāhatde ne hikmet görilür

Bahr[i] geh katre gehī katre-i ‘ummān buluruz

(Ālemin gezintisinde ne hikmet vardır? Denizi bazen damla bazen de engin bir deniz damlası olarak görürüz.)

6. Zer‘-i ‘irfān ederiz bunca zemīn-i sūhāna

Hāşılāta gelecek tohumunı noķşān buluruz

(Söz mahaline irfan tohumları ekeriz. İşe yarayacak tokumları eksik görürüz.)

7. Rıf‘atā h‘āba da varsaķ yine kendi özümüz²⁵⁰

Mübtelā-yı gam endīşe-i hicrān buluruz

(Ey Rıfat! Uykuya da dalsak yine kendi özümüzü acıya bağımlı, ayrılık endişesiyle dolu görürüz.)

²⁴⁹ D: zülfi

²⁵⁰ D: Yine biz kendimizi demeli ki ma‘nā doğru ola.

8. Mübtelā-yı ğam ammā bunı def‘ etmek için

Dergeh-i vālī-i zīşānda dermān buluruz

(Acıya bağımlılığı savmak için Şanlı Paşa’nın dergahında derman buluruz.)

9. Öyle bir vālī-i vālā-yı veliyyu’n-ni‘met

Çeşme-i cūdını her cānibe rīzān buluruz

(Öyle nimet sahibi yüce bir Paşa ki cömertlik çeşmesini her tarafa akar bir şekilde görürüz.)

10. Başalı hayr-ı büyüüt üzre mübārek kademī

Berekātı o zemāndan berü her ān buluruz

(Hayırlı evler üzerine mübarek ayağını bastığından beri hep bereket buluruz.)

11. İltifātı himem-i kuvve-i ṭab‘ oldığıçün

Esb-i nazma bu kadar vus‘at-ı meydān buluruz

(İltifatı, mizaç gücünün gayretleri olduğu için şiir atına bu kadar geniş meydan buluruz.)

12. Hacı ‘İzzet Paşa Hāzretleri kim kān-ı kerem

Nev-be-nev²⁵¹ medḥ ü şenā şānına şāyān buluruz

(Cömertlik kaynağı olan Hacı İzzet Paşa hazretlerine yeni yeni övgüleri lâayık buluruz.)

13. Keder etme hele ey dil daḥı bundan böyle

Gün-be-gün²⁵² sāye-i luṭfunda çok āsān buluruz

(Ey gönül! Bundan sonra kederlenme, günden güne lutfunun gölgesinde çok kolaylıklar buluruz.)

²⁵¹ D: Bozuktur, nev-be-nev demek lâzım.

²⁵² D: Bu da bozuk.

[KASİDE 4]

KAŞİDE-İ DER-SİTÂYİŞ-İ EVKÂF MÜDİRİ SÜLEYMÂN EFENDİ²⁵³

Müstef' ilâtün müstef' ilâtün

1. Şerh et maḳālî ey kilḳ-i gūyā

Bûlbûl mişālî ol nağme-ārā

(Ey konuşan kalem! Sözü şerh et, bûlbûl gibi nağmeleri süsle.)

2. Şirîn-beyānsın tūṭî-zebānsın

Nāzik-dehānsın çün şūḥ-ı ra'nā

(Ey işveli güzel! Tatlı bir anlatıcı, papağan dilli ve nârin ağızlısın.)

3. Vaşf etme şānıñ efşāḥ lisānıñ

Her nüktedānıñ destinde imlā

(Şanını, düzgün ve açık dilini övme. Her nükte sahibinin elinde imlâ var.)

[40]

4. Ferzānesiñ sen aḥsente aḥsen

Senden mübeyyen fi'l-cümle ma'nā

(Bilgesin sen. Aferin, güzel. Sonuçta mana senden ortaya çıkmıştır.)

5. Ezkāra başla güftāra başla

Eş'āra başla bir zāta î mā

(Bir zatı î mā ederek anmaya, söze ve şiire başla.)

6. Söyle revādır medḥe sezādır

Şāḥib-vefādır her işi ber-cā

(Söyle, uygundur. Övülmeye lâyıktır. Vefalıdır, her işi yerindedir.)

²⁵³ Dörtlük şeklinde de okunabilen bu kasidenin mısraları arasında nokta bulunmaktadır. Fakat müstensihin yazımına sadık kalarak beyit şeklinde vermeyi uygun gördük.

7. Böyle efendi çok dil-pesendi

Az var manendi der-rû-yı dünyā

(Böyle bir efendi, çok sevilen dünyada benzeri az bulunur.)

8. Nāmı Süleymān mûre nighbān

Şefkat nümāyān vechinde zībā

(Adı Süleyman, karıncaya bekçi, şefkat gösterici, yüzünde güzellik var.)

9. Evkāf müdürü nādîr nazîri

Olsun naşîri hayy u tûvānā

(Benzeri az bulunan vakıflar müdürü, diri ve güçlüler yardımcın olsun.)

10. Hiç yok kuşûrî olmaz fütûrî

Eyler umuru bir nice icrā

(Hiç kusuru yok. Ümitsizliğe düşmez. İşlerini yerine getirir.)

11. Maḥdûm-ı āgāh sağ ola her gāh

Hızır ile hem-rāh eyleye²⁵⁴ Mevlā

(Her şeyden haberdar olan Efendi, sağ olsun her zaman. Mevla onu Hz. Hızır ile yoldaş eylesin.)

12. Rıf'at du 'ā kı l rengîn senā kı l

Hakkın²⁵⁵ edā kı l isterseñ evlā

(Ey Rıfat dua et, güzel metheyle. Daha iyisini istiyorsan hakkını yerine getir.)

13. Pes bu işāret ḥayra beşāret

Bula riyāset a 'lādan a 'lā

(Öyleyse bu işaret hayra müjdedir. Yüksek, şerefli önderlik nasip olsun.)

²⁵⁴ D: eyl[e]ye < eyleye

²⁵⁵ D: hakkın < hakkın

[KASİDE 5]

KAŞİDE-İ DER-SİTÂYİŞ-İ İSTANBUL

Mefâ'ılün mefâ'ılün mefâ'ılün mefâ'ılün

1. Sitanbula ne dese vaşf ile şâyeste şânında

Bilād-ı kişver-i sâ'ir kara mânendi yanında

(İstanbul'a övgü ile ne denirse lâyıktır. Öbür ülkelerin şehirleri yanında kara gibidir.)

2. Mağarr-ı tahtgâh-ı hâzret-i şâhen-şeh-i 'âlem

Kim olmaz bende-i derbânı âyâ âsitânında

(Âlemin şahlar şahının huzur merkezi. Acaba onun kapı eşiğinde kim köle olmak istemez ki.)

3. Zebân-ı hâme-i ehl-i sühân ebkem bu takrîre

Nice meddâhlar 'âciz şenâ-yı dâsitânında

(Konuşma ustalarının kalemlerinin dili bu anlatıma suskun. Çok sayıda meddah senin övgü destanını yazmada güçsüz kalır.)

[41]

4. Ne tarz şîve-i nâz u nezâketde nigârânı

Civânânı kıyâs et fark olur mı mû-miyânında

(Sevgilileri öyle bir işve, naz ve incelik tarzında ki gençlerle karşılaştırsak kıl kadar ince belinde fark olmaz.)

5. Şefîk u dest-res üftâdegâna pek mürüvvetle

Vefâdarı demek maşşûş tab'-ı dil-sitânında

(Âşıklara, düşkünlere cömertçe ulaşır ve merhamet gösterir, vefalıdır demek gönül alıcı mizacına özeldir.)

6. Hezârân nâlesinde goncalar açılmada her an

Dem-â-dem faşl-ı bülbul gül bahârında hâzânında

(Bülbüllerin inlemelerinde hep goncalar açılır; her zaman bülbul mevsimi gülün baharında, sonbaharındadır.)

7. Maḳāmında ʔarab-ārā edā-yı mūsikārīden

Nevā-sāz-ı nağam icrā uşul-i ‘āşıkānında

(Makamında musikari çalan edasında neşeyi süsler, nağme dizen sesim âşıklarının usul ve icrasındadır.)

8. Görüp gitdim begendim āsiyāb-ı ‘aşkı²⁵⁶ evvel

ʔolanup çevrilüp vezn oldum āḫir Unḳapanında

(İlkin aşkının değirmenini gördüm ve beğendim, sonunda Unkapanı semtinde dolanıp çevrilip bir ölçüye döndüm.)

9. Şalāya bir zamān Rıf‘at dilinden ey şabā yāhū

Buyursun seyre yārān-ı şafā Adıyamanında

(Ey sabah rüzgarı bana bak! Eğlence dostları bir gün Rıfat’ın dilinden sala dinlemek, bunu seyretmek için Adıyaman’a buyursunlar.)

[KASİDE 6]

KAŞİDE-İ SÜNBÜL

Mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

1. Yine şevke getürdi ʔab‘-ı şūḫı cilveger sünbül

Zebān-ı kilḳ-i nazmım²⁵⁷ eyledi ḥūn nüktever sünbül

(Cilveli sümbül yine şuh yaratılışlıyı şevke getirdi, nükte bilen sümbül nazmımın kaleminin dilini kana boyadı.)

2. ‘Araḳ-rīz-i ruḫ-ı ḫūbāna perçemveş ziyā-güster

Muḳadderdir ki ekşer şu kenārında biter sünbül

(Güzellerin terleyen yanaklarına perçem gibi ışıık yayan [sümbül], takdir edilmiştir ki sümbül genelde su kenarlarında yetişir.)

3. Ser[v]-ḳadd-i nigārīn tār-ı mū-yı ‘aksini şuda

Görüp bir ḳaba ifrāğ etmeyüp ölçer döger sünbül

²⁵⁶ D: ‘aşkıñı < ‘aşkıñı

²⁵⁷ D: Nazmımı olmalıdır. Vezn yañlıştır.

(Sümbül, o selvi boylu sevgilinin saç telinin yansımısını suda görüp bir şekle sokmadan inceden inceye düşünür.)

4. Fezâ-yı bâğ-ı hüsne revnağ-efzâ nergis u lâle

Velî hüsni cemâl-i yâre başka zîb u fer sünbül

(Nergis ve lale güzellik bağının alanına parlaklık verir fakat sümbül, sevgilinin yüz güzelliğine ayrı bir süs ve parlaklık verir.)

5. Binâ-güşında perçemle şarışdı dil-berîñ püskül

Düzülmüş şan reyâhîñ üstüne pür-tâze bir sünbül

(Sevgilinin püskülleri kulak memesinde perçemle sarıldılar, bu durum fesleğenler üstüne taze bir sümbül dizilmiş gibiydi.)

6. Saçı sünbül diyenler ham hayâlât eylemiş zîrâ

Miñâl olmaqlığa kâbil mi ger şeb-bû eger sünbül

(Sevgili için saç sünbül diyenler boş, abes bir kuruntu etmiş; çünkü örnek olmaya razı mı acaba şebboy ve sümbül.)

7. Meşâbe oldığından kâkül-i dil-dâre rengiñde

‘Aceb başıñ zemîne hacletinden mi eger sünbül

(Sümbül acaba sevgilinin kaküllerinin reng değerinde olduğundan mı acaba başını yere utancından eğer.)

[42]

8. Kara sevdâlara düşmüş gibi efkâr-ı gîsûdan

Heme ser-geşte vü hayrân özinden bî-haber sünbül

(Sümbül, sevgilinin saçlarının düşüncesinden kara sevdalara düşmüş gibi kendinden habersiz, hep başı dönmüş ve şaşkın.)

9. Kimi görse mücerred ser-fürû eyler tevâzu‘la

Anıñçün deste deste mu‘teber elde döner sünbül

(Sümbül kimi yalnız başına görse alçak gönüllülükle itaat eder, onun için deste hâlinde itibarlı ellerde gezer.)

10. Neşât-şādılıkdan başına teller takınmazdı

Bilâ-minnet ‘izâr-ı hûb-rûyânı öper sünbül

(Sümbül; sevinçten, neşeden başına teller takmaz ve minnetsiz bir şekilde güzel yüzlülerin yanağını öper.)

11. Bu tavr ile ne ra‘nâ nev-civânāsâ levendâne

Başa destârını şalkım şaçak zîbâ şarar sünbül

(Başına sarığını düzensiz bir şekilde süslü saran sümbül; bu tavrıyla ne güzel genç, delikanlı bir yakışıklı olur.)

12. Meger ruhsâre-i cānāneye şarkıntılık etmiş

Dem-â-dem dâmen-i kuhsârı dutmuş der-be-der sünbül

(Derbeder sünbül meger ki sevgilinin yanağına asılmış, her zaman dağın eteğini tutmuş.)

13. Letâfet bûsitân-ı hûsnüne mahşûş o şûhuñ²⁵⁸ kim

Tarâvetle yetişmez böyle hiç bir yerde her sünbül

(Çiçek bahçesinin güzellikleri o serbest ve neşeli sevgilinin güzelliğine mahsustur, Sümbül hiçbir yerde böyle bir tazelikte yetişmez.)

14. Müferraḥ zevrakı zevkile seyr-i mâh-tâb etdiñ

N’ola olsa bu şeb sünbül havâdan baḥr u berr sünbül

(Ferahlatıcı kayığı zevkle mehtap seyrine çıkardın, bu gece sümbül bir hava olsa deniz ve kara sümbül olsa ne olur!)

15. Ol âfet gösterince zîr-i fesden kat-be-kat kâkûl

Bu sevdâdan gelir ‘âlem gözüme ser-te-ser sünbül

(O afet sevgili fesinin altından kat kat perçemini gösterince bütün âlem gözüme baştan başa sümbül gibi görünür.)

²⁵⁸ D: şûhun k[i]m < şûhuñ kim

16. Ne sünböldür bu sünbül sünbülîstân-ı nezâketde

Ḥırâm-ı şîve senden çok yüz üstine düşer sünbül

(Nezaketin sünbül bahçesinde bu sünbül ne sünböldür ki salına salına naz ile yürümekten çok yüz üstü düşer.)

17. Bezenmiş cā-be-cā ammā ki gök sünbülle şahrâlar

Ḥayâl-i hatla şerh etdiklerim cānâ diger sünbül

(Kırlar, ovalar yer yer gök rengi sünbüllerle süslenmiş. Ey sevgili! Ayva tüylerinin hayaliyle açıkladıklarım başka sünbüllerdir.)

18. Degildir²⁵⁹ berg-i sünbülde görülen sebz yerlerdir

Döner manend-i mürğân şular üstünde uzar sünbül

(Sünbülün yaprağında görülen yeşil yerler değil midir? Sünbül kuşlar gibi sular üstünde dönüp uzar gider.)

19. Degildir berg-i sünbülde garaž bir ince ma‘nâdır²⁶⁰

Derûnî ‘aşıkîñ maqşudı var yoksa nedir²⁶¹ sünbül

(Sünbülün yaprağından amaç bir ince mana değil midir? Samimi âşığın amacı var, yoksa sünbül nedir?)

20. Füzûn oldu ḥarîr-i iştihâsı ḥâme vü vaşfîñ

Maqâmât-ı nevâ-yı sünbüle âgâz eder sünbül

(Vasfının ve kaleminin ateşli arzusu arttı; sünbül, sünbüle makamının nağmelerini söylemeye başlar.)

21. Pesend eylerdi Sünbül-zâde görse bu nev-inşādîñ

Ḥurûf-ı mışra‘ u ebyât-ı mevzûn hem-çü ter sünbül

(Mısra ve beyitleri sünbül gibi ölçülü olan bu yeni şiirini Sünbülzade Vehbi görse beğenirdi.)

²⁵⁹ Bu beyitte geçen “degildir” kelimesiyle yerel bir ağız özelliği kullanılarak soru vurgusu yapılmış ve “değil midir” şeklinde anlamlandırılmıştır.

²⁶⁰ Bu beyitte geçen “degildir” kelimesinde de önceki beyitteki aynı durum söz konusudur.

²⁶¹ D: Nedir olmalı ammā digerleriyle takfiye edilemez.

22. Perīṣān ise de Rıf‘at verüp cem ‘iyyet-i ḥāṭır

Oķundı²⁶² böyle rengīn tāze maẓmūn güfteler sūnbül

(Rıfat perīṣansa da bir noktada topladı ve sūnbül ile ilgili böyle renkli taze mazmunlar, sözler okundu.)

[43]

[TĀRĪHLER]

1

TĀRĪḤ-İ CŪLŪS-İ SULTĀN ‘ABDŪ’L-‘AZĪZ ḤĀN ALEYHİ’R- RAḤMETİ VE’L-ĠUFRĀN

Mefā’lūn mefā’lūn mefā’lūn mefā’lūn

1. Zihī ferḥunde-dem tebṣīr-i ṣād-ı meymenet-encām

Zemīn u āsumān ġulgule-i baḥṣā-yı i’lāndır

(Ne güzel! Sonu uğurlu bir mutluluğu müjdeler! Yer ve gökyüzü bu uğurlu sonun mutluluk müjdesini ilan eder.)

2. Gözetmez rūṣen-i ṣenlikle ṣavḳ-ı māh-tāb encüm

Ḳo ḳurṣun²⁶³ ṭop tūfeng āteṣle dūnyā hep ṣerāġandır

(Yıldızlar aydınlığın neşesiyle mehtabın ışığını dikkate almaz; kurşunu topu tüfeği bırak dünya hep alevlidir, aydınlıktır.)

3. Feleklerde melek yerde beṣer zevḳ u neṣāṭ-āver

Mübārek-bād ü ṣābāṣ[ī] ününden ‘arṣ lerzāndır

(Göklerde melek, yerde insan zevk ve neşe veriyor. Namınla arş titriyor, mübarek olsun, âferin.)

4. ‘Azīz-i mülk ü millet nūr-ı ṣeṣm-i ümmet-i Aḥmed

Cūlūs-ı taḥt-ı ṣevket oldıġı günden nümāyāndır

(Milletin ve mülkün kıymetlisi, Peygamber ümmetinin göz nuru [olan padişah]; büyüklük tahtına oturduğu günden bellidir.)

²⁶² D: oķ[u]ndı < oķundı

²⁶³ D: ḳurṣ[u]n < ḳurṣun

5. Haṭībān-ı cevāmi‘ nām-ı pākiyle du‘ā-gūyān²⁶⁴

Devām-ı devlet ü iḳbāline cümle senā-ḥ^vandır

(Camilerin hatipleri temiz ismiyle dua eder; devletin, parlak ve yüksek mevkinin sürekliliği için herkes methedicidir.)

6. Cihānıñ rūḥ-ı feyzi cān-ı ‘ālem sāye-i Mevlā

Veliyy-i ḳutb-ı devrān nesl-i pāk-i āl-i ‘Oṣmāndır

(Dünyanın bereket ruhu, âlemin canı, Allâh’ın yeryüzündeki gölgesi; zamanın kutbu, Osmanlı Hânedânı’nın temiz neslindendir.)

7. Hudā ḥulḳ-ı ḥamīd iḥsān ḳılmıṣ ‘ilm u ḥilminde

Ki maḥmūdū’l-ḥiṣāl olmaḳda hem-çün ṣāh-ı merdāndır

(Yüce Allâh, ilim ve hilminde övülmeye lâayık huylar ihsan etmiş ki övülmeye lâayık olmakta yiğitlerin ṣāhı [Hz. Ali] gibidir.)

8. Leṭāfetle hilāl-i bedre erdi ḳurşı ol māhıñ

Tulū’ından berü zāt-ı kerīm-i ṭab’-ı zī-şāndır

(O ay yüzlü sevgilinin görünen şekli incelikle dolunay oldu, doğduğundan beri şanlı bir karakterin şerefli kimsesidir.)

9. Kerāmetle nice iḳlīmi fātih cidd-i ṣemşīri

Mülūk-ı heft-kişver ser-te-ser tā būs-ı dāmāndır

(Kılıcının himmeti izzet ile nice ülkeleri fethetti. Yedi kıtanın hükümdarı, baştan başa herkes eteğini öper.)

10. Muṭī’-i emr u fermānı kim olmaz ṭāḡī vü bāḡī

Ulu’l-emr āyeti çün ḥüccet-i maḳtū’-yı bürhāndır²⁶⁵

(Emir ve fermanına isyan edenler boyun eğ, çünkü onun emir sahibi olduğuna bu âyet kesin bir delildir.)

²⁶⁴ Metinde olarak geçmektedir.

²⁶⁵ Bu beyitte “ulu’l emr” ile Nisâ, 4/59. âyette geçen “Peygamberinize ve sizden olan ulülemre (idarecilere) de itaat edin.” emrini anlatır.

11. Ser-i ā‘dā-yı dīn üstünde dā‘im tīg-i bürrānı

Cilā-dād-ı nuşret olacak bir böyle hākāndır

(Keskin kılıcı her zaman dün düşmanlarının üzerinde, Yüce Allāh’ın yardımıyla yiğitliği olan bir hakandır.)

12. Sipıhr-i ‘adlde dā‘im kâmusın kıl ziyā-güster

Müşîr-i İşfahānī ahter-i hūrşîd-dırahşandır

(İsfahan’ın komutanı, güneş parıltılı yıldızdır. Adaletli semada herkesi her daim aydınlat.)

13. Ola maşrıķ-be-mağrib hükmi cārī rub‘-ı meskūne

Zafer-yāb eyle yā Rāb ceyşini her kim ki tuğyandır

(Doğudan batıya kadar yeryüzünde hükmü geçerli olsun. Ey Allāh’ım! Coşkun olan ordusunu zafere ulaştır.)

14. Berāy-ı müjde bānī-i beşāret cā-be-cā Rıf‘at

Bu tārīhi de kim sulţānımız ‘Abdü’l-‘azîz Handır

(Yer yer müjdeleyen sevinci tesis eden Rıfat’dır, bu tarihi de ki sultanımız Abdülaziz Han’dır.)

[44]

15. Şafā-yı hātır üzre söyle Rıf‘at cevherīn tārīh

Çi kayd olsa cefādan şāhımız ‘Abdü’l-‘azîz Handır

(Ey Rıfat! Gönül huzuruyla söyle mücevher gibi tarihi, ne endişe olursa cefadan sultanımız Abdülaziz Han’dır.)

2

HAÇI EMİN PAŞA ŞEYHÜ’L-HAREM OLDIĞINA TĀRĪHDİR

Mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

1. Mu‘ammer kıl İlāhī ma‘deletle şāh-ı zī-şānı

Bi-hakkın sūre-i innā feteħnā āyet-i büşrā

(Ey Allâh'ım! Adaletle uzun ömürlü eyle şanlı hükümdarı. Tam manasıyla “innâ fetehnâ” ile başlayan Fetih Sûresi müjdeleyici bir âyettir.)

2. Resûlu'llâh Emîni istemiş ism-i şerîfinde

Bu feyz u rıf atı 'Abdü'l-'azîz Han eyledi icrâ

(Yüce Allâh'ın Resûlü Emin Paşa'yı istedi mübârek yere, bu yüce görevi Sultan Abdülaziz Han yerine getirdi.)

3. Dü-'âlemde zihî lutf u 'inâyet devlet-i dâreyn

Muvaffak eylemez her bir kûluna hâzret-i Mevlâ

(Ne güzel, iki âlemde de iyilik, hoşluk, dünya ve ahiret mutluluğu var. Yüce Allâh her kûluna böyle bir başarı kazandırmaz.)

4. Muḳaddes ravḫa-i pāk-i Ḥabību'llāh[a]²⁶⁶ yüz sürmek

Naşīb olur sa'âdetli olan ümmetlere zîrâ

(Yüce Allâh'ın sevgili peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v.)'in kutsal ve temiz bahçesine yüz sürmek saadet sahibi ümmetlere nasip olur.)

5. Bu ḥidmet dünyâ vü 'uḳbâ keremdir bâb-ı 'izzetde

Hulûşile sezâ oldu bu zât-ı muḫterem ḫaḳḳa

(Bu hizmet, şeref kapısında dünya ve ahiret için bir ihsandır; bu saygın kişi hakkıyla hâlis oldu.)

6. Şefîü'l-müznibiniñ âsitâniñ bekleye dâ'im

Âbâ vü ceddine bes mi degil bu feyz lâ-yuḫşâ

(Günahların affı için şefaât eden Hz. Muhammed (s.a.v.)'in kapı eşiğinde beklesin her zaman, bu ihsan ataların için hesapsız bir şekilde yeterli değil mi?)

7. Ne himmetdir ki Rıf'at çıḳdı cevher gibi bir târîḫ

Be-câdır kim ola şeyḫü'l-ḫarem Ḥacı Emîn Paşa

²⁶⁶ D: Ḥabību'llāh < Ḥabību'llāha

(Ey Rıfat! Ne güzel bir gayretdir ki mücevher gibi bir tarih çıktı. Hacı Emin Paşa'nın Mekke'ye şeyhülslâm olması uygun ve yerindedir.)

3

TÂRİH-İ TEŞRİF-İ 'OSMÂN BEG KÂ'İM-MAKÂM-I HİŞNİMANŞÜRİ

Mefâ'ılün mefâ'ılün mefâ'ılün mefâ'ılün

1. Yine şun sâkiyâ rağmına bâde nîk u nâ-dânîñ

O nâ-dândır ki bilmez kıadrini erbâb-ı 'irfânîñ

(Ey sâki! Yine inadına güzel ve cahilin şarabından sun. O öyle bir cahildir ki irfan sahiplerinin kıymetini bilmez.)

2. Rehâ veren nağam-sâz-ı nevâ ol muṭribâ dem tut

Delinsün sînesi hem bağı yansun nâra şîşânîñ²⁶⁷

(O sazendenin huzur veren ahenk ve ezgisine dem tut. Şişlerin sinesi delinsin, bağı da ateşte yansın.)

3. Dü-tâ olsun kemânâsâ bükülsün kıaddi ḥussādîñ

Verâdan çüb-ı kıahrile döğülsün ṭablî â'dânîñ

(Kıskançların boyu yay gibi iki büküm olsun, baştan sona düşmanın davulu kahrı çubuğuyla dövülsün.)

[45]

4. 'Adâletle gelince müjde-i nevrüz-ı sulṭânî

Dağı kim ḥavf ede berde'l-'acüzundan zemistânîñ

(Sultan nevruzunun müjdesi adaletle gelince kimse kış mevsiminin kocakarı soğuğundan korkmaz.)

5. Ḥusûf-ı ebr-i zûlmet ref' olup geçdi havâlardan

Şu 'â'-ı mihirden rûşen-fezâdır çeşmi dünyânîñ

(Karanlık bulutun ay tutulması havadan geçti, bitti; dünyanın gözleri güneşin ışınlarından daha aydınlıktır.)

²⁶⁷ D: Añlaşılıyor.

6. Şafā hengāmıdır şimdengirü günden güne cānā

Kararı mı kalur kâşānelerde rind-i şahrānıñ

(Ey sevgili! Bundan böyle eğlence zamanıdır, çöl rindinin saraylarda huzuru olmaz.)

7. Bu şehir içre ahālī iki bayrām etdiler cümle

Neşāt oldukça olur feyz kat kat rüzedārānıñ

(Bu şehirdeki halk iki bayram etti. Ramazan bayramının neşesi, neşelendikçe kat kat artar.)

8. Bu devlet bu sa‘ādet bu ‘ināyet Hışnımanşūra

‘Ulūvv-i himmetidir ‘İzzet Aḥmed Hacı Paşanıñ

(Adıyaman’a bu büyüklük, bu mutluluk, bu iyilik İzzet Ahmet Hacı Paşa’nın büyük bir yardımındır.)

9. Kerāmetdir yine göndermesi böyle hükümdārı

Cihānı teng u tār²⁶⁸ eyler gözine ehl-i tuğyānıñ

(Böyle bir hükümdarı [padişahın] göndermesi çok isabetli bir iştir. İsyanıkların gözüne dünyayı dar ve karanlık eder.)

10. Neler gelse gerekdir eşkıyānıñ²⁶⁹ başına nā-gāh

Tebervārī görünsün nev-hilālī māh-ı kurbānıñ

(Eşkiyaların başına ansızın neler gelmesi gerekir? Kurban ayının yeni hilali balta gibi görünsün.)

11. Yazılsa cevher üzre ḥarf-i tārīḫī sezā Rıf‘at

Teşādüf eyledi kadr-i kudūmı Mīr-‘Osmānıñ

(Ey Rıfat! Tarih sözleri mücevher üzerine yazılırsa lâyıktır, Osman Bey’in ayağının uğuru rast geldi.)

²⁶⁸ D: Teng var iken täre lüzüm yok.

²⁶⁹ Metinde şeklinde yazılmıştır.

4

TA‘MİR-İ CÂMİ‘ İÇÜN SÖYLENEN TÂRİHDİR

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

1. Şeyh muhyi‘d-dîn-i ekber hazret-i kutb-ı cihân

Bir zamân evkâtını bunca geçürmüş şubh u şâm

(Cihanın kutbu olan Hazret-i Şeyh Muhyiddin Ekber, bir zaman sabah akşam bütün vakitlerini burada geçirmiş.)

2. Eylemiş bu cāmî‘-i ‘ulyâyı himmetle binâ

İktibâs-ı feyz kılmışlar hezârân hâş u ‘âmm

(Bu çok yüce camiye gayretle inşa etmiş ve bütün herkes bu bağıştan yararlanmış.)

3. Nice ezmâniñ mürûrile harâba meyl edip

Gördü bir âşaf yine ta‘mîrini kıldı merâm

(Nice zamanlarını haraba meylederek geçirip bir vezir gördü ve tamir meramını anlattı.)

4. Hasbina‘llâh ki bu âşâra şarf-ı ‘ömr edüp

Bâ‘iş-i eltâf-ı rahmet ola tâ rûz-ı kıyâm

(Allâh bize yeter! Ömür harcadığımız bu zaman, rahmeti bol Allâh’ın lutuflarına sebep olsun kıyamete kadar.)

5. Yediler çıkdı dedi cevherle Rıf‘at târîhi

Veysî Paşa kıldı ta‘mîrine cidd ü ihtimâm

(Yediler çıkıp mücevherle Rıfat tarihini söylediler, Veysi Paşa (Harput Mutasarrıfı) tamire gayret ve özen gösterdi.)

[46]

5

DİĞER TA‘MİR-İ CÂMİ‘ İÇÜN SÖYLENEN TÂRİHDİR

Mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün

1. Erişdi Yūsuf-ı muhtâra çün ilhâm-ı Rabbânî

Semâ‘ına hitâb-ı ma‘nevîden oldu bu ilkâ

(Yüce Allâh tarafından insana verilen bu duygu seçkin olan Hz. Yusuf'a ulaştı.
[Yüce Allâh kulunun kalbine] manevi sözden ilham etti.)

2. Yine bu mescid-i vîrāneyi ta'mîr lâzımdır

Muhammed ümmeti evkāt-ı hamse edeler icrā

(Bu yıkık mescide yine bir tamir gereklidir ki Hz. Muhammed (s.a.v.)'in ümmeti beş vakit namaz kılsın.)

3. O zāt-ı hayr-ḥ^vāh ikāz olunca ḥ^vāb-ı gāfletden

Fedā kıldı olanca varını bi'l-māl ve'l-eşyā

(O hayır isteyen zat gaflet uykusunda uyarılınca mal ve eşyasıyla bütün varını feda etti.)

4. Binā nā-būd u nā-peydā iken mihrābdan ḡayrı

Mücellā oldu öksüz cāmi' dürr-i yetīmāsā

(Mihrap haricinde bina henüz yapılmamışken öksüz cami, eşsiz inci olan Peygamber efendimiz gibi parladı.)

5. Bakınca vechine muhtārīn üçler dediler tārīḥ

Beḳāda muḳbili ḡay ola Rıf'at cidd ü bî-ifnā (H 1261 / M 1845)

(Muhtarın yüzüne bakınca üçler tarihini dediler. Gelecekte Rıfat'ın talihi gayret ve devamlı bir şekilde diri olsun.)

6

BEHİSNİDE TAŞ MEDRESESİNİN TA'MİRİNE SÖYLENEN TÂRİHDİR

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

1. Ḥānedān-ı ḡudemādan ki 'Ömer Beg-zāde

Mîr Ya'ḡūb-ı vefîyyü'l-himem-i zāt-ı kirām

(Tanınmış bir aileden olan Ömer Beyzade ve Mir Yakup gayretli, ikram sahibi ve cömert kimselerdir.)

2. Ḥazret-i Ḥayy u Kerīm eyleye ‘ömrüñ efzūn

Ola eyyām-ı mürürü ḥasenāt ile müdām²⁷⁰

(Cömert ve bütün varlıkların hayat kaynağı olan Yüce Allâh ömrünü arttırsın, günleri her zaman hayırlı işler ile geçsin.)

3. Ḥayr-ḥ^vāhiş vere Allāhu te‘ālā dā’im

Niyyet-i ḥālîşi izhār ola ber-vefk-i merām

(Yüce Allâh her zaman hayırlı istekler versin, hâlis niyetlerin olsun, umduklarına kavuşasın.)

4. ‘Alī Efendi Ḥ^vāce anda nişîn etmek için²⁷¹

Etdi bu cāy-ı şeref-baḥş esāsına devām

(Hoca Ali Efendi orada oturmak için bu şeref veren yerin binasına devam etti.)

5. Tāzeden şöyle ki ders-ḥāne binā-yı muḥkem

Selefinden daḥı ra‘nāca müretteb be-nizām

(Bu sağlam bina yeni bir derslane, öncekinden daha güzel tertipili ve düzenli.)

6. Yā İlāhī her dem kıl bu maḳāmı ma‘mūr

Feyz-i eltāfiñ ile neşr ola ‘ilm-i ‘allām

(Ey Allâh’ım! Bu makamı her zaman yerleşik, bayındır eyle; lutfunun bereketiyle [her şeyi bilen Allâh’ın] ilmi yayılsın.)

7. Cevherîden dedi tārīḥ be-nām-ı Rıf’at

Olup iḳdām bu taş medrese ta‘mīrine tām

(Cevherîden (Ebced hesabında yalnızca noktalı harflerin hesaplanmasıyla düşürülen tarih) bu tarihi Rıfat ismiyle söyledi ve bu durum Taş Medrese’nin tamiri için tam bir çaba oldu.)

²⁷⁰ D: Bu mısra’da hücnat var.

²⁷¹ D: Vezn bozuktur.

[47]

7

TĀRĪḤ-İ TA 'MİR-İ ḤĀNḲĀH-I ḤASAN MEKKĪ

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

1. Ḥudā şevḳını müzdād eyleye Aḥmed Ağaniñ kim

Ḥasan Mekkī maḳāmın tāzeden rūşen-fezā etdi

(Yüce Allāh Ahmed Ağ'a'nın neşesini arttırsın, Hasan Mekkî'nin makamının aydınlığını yeniden aydınlattı.)

2. Müşir Aḥmed Paşanıñ riḥlet etmiş istimā'ında

Hemān bu ḥānḳāh-ı ḥayr [u] iḥsānı binā etdi

(Mareşal Ahmed Paşa vefat etmiş, bunu işitince hemen hayır ve ihsan için merkez tekkeyi yaptı.)

3. Müyesser mi olur her aḡniyāya böyle bir āşār

Erenler himmetidir ḥāzret-i Mevlā 'atā etdi

(Böyle bir eser her zengine nasip olmaz. Erenlerin gayretidir Yüce Allāh ihsan etti.)

4. Biri bāṭın biri zāhir dedi tārīḥini Rıf'at

Tamāmen biñ iki yüz elli sekizden edā etdi (H 1258/ M 1842-1843)

(Rıfat, tarihini hem açık hem gizli şekilde söyledi. Tamemen bin iki yüz elli sekizden eda etti.)

8

TĀRĪḤ-İ TA 'MİR-İ DİĞER CĀMİ' -İ ŞERİF

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Ehl-i ḥayrātı Ḥudā say'ında meşḳūr eyleye

Važ'-ı mīzān olacak rüz-ı cezā ecr-i 'aẓīm

(Yüce Allāh, hayır sahiplerini çabalarında övgüye lâyık eylesin, bu büyük gayretlerin karşılığı kıyamet gününde tartılacaktır.)

2. Gördüler bu ma‘bed-i İslāmı vīrān olduğın

Etdiler ta‘mīrine cehd-i şevāb-ı bi’l-ḳadīm

(Bu İslam mabedinin yıkık olduğunu görüp kadim bir sevap olarak tamiri için çabaladılar.)

3. Māre-zāde H‘āce Muḥammedle oldılar delīl²⁷²

Hacı ‘Oṣmān Baba a‘vānıña ol ṭab‘-ı selīm

(O selim mizaçlı Hoca Muhammed ile Hacı Osman Baba yardımcılarına rehber oldular.)

4. Ḥasbina’llāh ederse kim bu dünyāda binā

Aḥretde Ḥaḳ te‘ālā vere cennātü’n-na‘īm

(Kim bu dünyada “Allāh bize yeter!” düsturunu edinirse Yüce Allāh ona ahirette nimetler cennetini versin.)

5. Beş vakitte Rıf‘atā tārīḥe kıldık da nazar

İbtidādan de bi’smi’llāhir’rahmāni’r-rahīm (H 1261 / M 1845)

(Ey Rifat! Beş vakitte tarihe bakınca ilkin bismillāhirrahmānirrahīm de.)

9

TĀRĪḤ-İ TA‘MİRİ ḤĀNḲĀH

Mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

1. Ḳulūbı ehl-i ḥayrāta Ḥudādan oldı çün iḥsān

Edip bezl-i nuḳūd işbu ḥarābı kıldılar ma‘mūr

(Bu yıkık yapıyı para harcayarak tamir edip mamur hale getirme işi, hayır sahiplerinin kalplerine Yüce Allāh tarafından ihsan edildi.)

[48]

2. Cenāb-ı seyyidü’l-Aḥmed Rıfā‘iniñ ṭarīḳinde

Ḥasan Baba müselleme kıldı irşādı ola me‘cūr

²⁷² D: Vezn bozuktur.

(Seyyid Ahmed Rıfâî Hazretleri'nin yolunda Hasan Baba'nın yaptığı irşatlar mükafata nâil olsun.)

3. Şalâdır 'ârifâna tekye-i şadr-ı şafâdır bu

Semâ'-ı aşqdan erbâb-ı diller olmaya mehcûr

(Burası huzurun zirveye erdiği bir tekkedir, âriflere duyurudur; gönül sahipleri aşkın bu ahenginden ayrı düşmesin.)

4. Şenâ ile dedim Rıf'at ki cevhervâr târîhin

Binâ-yı hânkâh-ı nev ola dilden dile menşûr

(Ey Rıfat! Bu mücevher gibi tarihini övdüm, yeni tekke yapısı dilden dile yayılsın.)

10

TÂRİH-İ ÇEŞME

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

1. Dü-âlemde du'âya mazhar ola Kahramân Ağa

Binâ etdi yolunda hoş mübarek çeşme-i dil-cû

(Kahraman Ağa, iki âlemde de duaya mazhar olsun; bu güzel, mübarek ve gönül alan çeşmeyi Allâh yolunda yaptı.)

2. Şafâ-yı âbdan feth oldu Rıf'at mühmel târîh

Hayât-ârâ-yı dildir 'ayn-ı Kevserdir ne şudur bu

(Ey Rıfat! Bu ihmal edilmiş tarih suyun neşesinden ortaya çıktı, gönle hayat veren Kevser pınarı gibi bir sudur bu.)

11

TÂRİH-İ KAŞR-I MEHMED AĞA

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

1. Şerîf Mehmed nâm-ı 'Âlî-mertebet Ağa²⁷³

Mağallinde bu zîbâ meskeni hoş eyledi inşâ

²⁷³ D: Vezni bozuktur.

(Yüce mertebeli Şerif Mehmed Ağa, mahellesinde bu süslü yapıyı güzel bir şekilde inşa etti.)

2. Teferrücgāh esās-ı bī-mişāl oldu maḳāmınca

Ola dā'im şafā-yı ḥāṭır üzre zevḳ-i bī-hemtā

(Dinlenme yeri [olan köşk] yerliyerince eşsiz bir bina oldu. Her zaman bu eşsiz zevk gönül huruzu ile olsun.)

3. 'Aceb şoḥbet-i sarāyına var mı cāmekānı kim²⁷⁴

Zihī bir şem'-i şeb-efrūzdan yüz şem' ola peydā

(Acaba sarayının sohbetinde geceyi aydınlatan mumdan yüz mum peyda eden bir camekan var mı?)

4. Çi şan'at reng-i gūn-ā-gūn ile ezhār göstermiş

Bakılsa bunda üstād eylemiş bāğ-ı irem īmā

(Ne güzel bir sanattır ki çeşit çeşit çiçeklerle süslenmiş, bakıldığında üstadın İrem Bağı'nı îmâ ettiği düşünülür.)

5. Bu resm ile eger Mānī göreydi naḳş-ı taşvīriñ

Ederdi reşk-i ḥayretle elinde ḥāmesin dü-tā

(Mānî, bu residueki nakışları görseydi şaşkınlık ve kıskançlıkla elindeki kalemi ikiye bölerdi.)

6. Sezā taḥsīne çün tārīḫi bā-āvīze-i cevher

Bu nev-ḳaşr-ı temāşā-cāde seyr et 'ālem-i bālā

(Bu mücevherle süslü avizelerin tarihi övgüye lâyıktır, bu caddedeki yeni saraydan dünyayı seyret.)

[49]

7. Revā Rıf'at yine medd-i başarıla tām bir tārīḫ

Olursa şöyle olsun bāreka'llāh menzıl u me'vā

²⁷⁴ D: Vezn bozuk görünüyor.

(Rıfat, yine uzağı görerek tam bir tarih söylemen yerindedir. Allâh mübarek eylesin, menzil ve makam olursa yine böyle olsun.)

12

TÂRİH-İ VELÂDET-İ HASAN HÂLET

Mefâ'ılün mefâ'ılün mefâ'ılün mefâ'ılün

1. Dediler yediler tebşîr edüp Rıf'at bu târîhi

Hasan Hâlet Efendi geldi dünyâya melâhatle

(Ey Rıfat! Bu tarihi yediler müjdelediler, Hasan Halet dünyaya şirinlikle geldi.)

13

TÂRİH-İ VELÂDET-İ HAFİD-İ TAL'AT EFENDİ

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Hâliyâ rütbe-i Anṭākyada kā'im-mākam

Şāhib-i ḥilm ü seḥā Tal'at Efendi hoş-nihād

(Şimdilerde Antakya'da kaymakam olan Talat Efendi; yumuşak huylu, cömert ve iyi yaratılışlıdır.)

2. Yevm-i cum'a bir ḥafîdi başdı dünyâya ḳadem

Tûl-i 'ömr ile mu'ammer eyleye Rabbü'l-'ibād

(Cuma günü bir erkek torunu dünyaya geldi, Yüce Allâh onu uzun bir ömürle yaşatsın.)

3. Nev-hilâl mäh-ı şa'bāna teşādûf eyledi

Bedr-i tām oldukça olsun şevḳ-ı ferzendāne yād

(Yeni ay, şaban ayına denk geldi; dolunay oldukça erkek çocuğun neşesi gibi hatırlansın.)

4. Ola ferḥunde-ḳadem devletle bu ma'sûm-ı pāk

Böyle yā Rab dā'imā mîr-i fehîmi eyle şād

(Bu günahsız, temiz çocuğun gelişi uğurlu olsun mutlulukla. Ey Allâh'ım! Böyle anlayışlı reisi her zaman mutlu et.)

5. Dü-zebân-ı hâme Rıf'at söyledi târîhini

Nâmına geldi muṭâbık muḥliş Aḥmed Fu'âd

(Rıfat'ın iki dilli kamış kalemi söyledi tarihini, Ahmed Fuad ismi hâlis bir şekilde namına uygun geldi.)

14

TÂRÎḤ-İ DİĞER VELÂDET-İ Ü

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Şehr-i Anṭākyada kā'im-makām

Zü'l-himem Tal'at Efendi bā-reṣād

(Antakya şehrinde kaymakam, doğru yolda giden, himmet sahibi Talat Efendi.)

2. Sa'y eder vîrâne dil ma'mûrına

Ḥāṭırı ez-her cihet ābād-bād

(Yıkık gönül şenlendirmek için çabalar. Gönül her yerde neşeli olsun.)

3. Ḥamdüli'llāh oldu memnûniyyet

Dehre geldi bir ḥafîdi pāk-zād

(Dünyaya temiz soylu bir erkek torunu geldi; sevinç oldu, Allâh'a şükürler olsun.)

[50]

4. Göreler evlādınıñ evlādını

Olalar mîr-i fehîmle ber-murād

(Evlatlarının evlatlarını görsünler, idrāk sahibi reis olup isteklerine kavuşsunlar.)

5. Ḥabbezā Rıf'at dedi târîhini tām

Ay gibi toğdı begim Aḥmed Fu'âd

(Ne güzel ki Rıfat tarihini eksiksiz söyledi, beyim Ahmed Fuad ay gibi doğdu.)

TERCİ‘-BEND-İ RIF‘AT BABA

2

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1. Urfa evkâf müdiri dedi ki ey bî-çâre
Olma şimdengirü hîç bir tarafa âvâre
Bunca îrâd ile meyl eyleme kesb u kâra
Hâne yap hem tohum²⁷⁵ ekdir ovaya tağlara
Dört cihetden saña yetmez mi yigirmi päre

(Urfa vakıflar müdürü dedi ki: “Ey çaresiz! Bundan sonra hiçbir tarafa avare olma. Bu kadar gelirle kâra, kazanca meyletme. Ev yap, ovaya ve dağlara tohum ek. Dört taraftan sana yirmi para yetmez mi?”)

2. Çek beşer beşer alıp lâzımeden her yere ver
Sebzevât ise ucuz²⁷⁶ semüz ota pancara ver
Bala ver pekmeze ver tatluca bî-sükkere ver
Artırırsa da giderek devleti vara vara
Dört cihetden saña yetmez mi yigirmi päre

(Gerekli olan şeylerden beşer beşer alıp her yere ver. Sebzeler ise ucuz, semiz otuna, pancara ver. Bala ver, pekmeze ver tatlıca, şekersize ver. Giderek mutluluğu arttırsa da dört taraftan sana yirmi para yetmez mi?)

3. Sürüyü beriye şâl hâşıl olan yağı seniñ
Yonganı kılını şat kıra seniñ ağı seniñ
Mîveye çekme kasâvet bitecek bağı seniñ
İhtiyâcın mı olur çârşû ile bâzâra
Dört cihetden saña yetmez mi yigirmi päre

(Sürüyü sahraya sal, hasıl olan yağı senin. Neyin varsa sat, karası senin akı senin. Meyve için tasalanma, bitse de bağı senin. Çarşıya da pazara da ihtiyacın yok, dört taraftan sana yirmi para yetmez mi?)

²⁷⁵ D: Toğrusı “tohum”dır.

²⁷⁶ D: uc[u]z < ucuz

4. Dört cihet hizmetine meşrû bu dört kıt'a berât

Gece gündüz edesiñ dergeh-i 'ālīde şebât

Oğluñ oğluna yeter çünkü degil kayd-ı hayât

Hep nüzûrâtı²⁷⁷ mütevālī biñ âşikâra²⁷⁸

Dört cihetden saña yetmez mi yigirmi pâre

(Bu dört kıta, dört taraftan hizmetine bağlıdır. Gece gündüz yüce dergahta sebat edesin. Torunlarına yeter çünkü hayata bağlı değil. Bakışların devamlı bin'de. Dört taraftan sana yirmi para yetmez mi?)

[51]

5. Vay aña dest-i tehî âmiri ile görüşe

Akçesi olmayanın göz göre boynı buruşa

Hele lâyıķ mütevālī bu otuz biñ ğuruşa

Kendi sehmiñi kuyûdât kılmadan ara

Dört cihetden saña yetmez mi yigirmi pâre

(Vay ona ki boş eliyle âmiriyle görüşsün. Parası olmayanın gözü görsün boynu buruşsun. Devamlı bu otuz bin kuruşa lâyıktır. Kendi payını kaydetmeden ara. Dört taraftan sana yirmi para yetmez mi?)

6. Kıl kanâ'at deme bu masrafı îrâd korumaz

Müşrif²⁷⁹ olan kişiniñ şüphesiz işi yürümez

Yalıñ ayak gezeniñ kundırası hîç çürümez²⁸⁰

Yüzini entâriñiñ çeviriver astâra

Dört cihetden saña yetmez mi yigirmi pâre

(Kanaat et, bu masrafı gelir korumaz deme. İsrâf eden kişinin işleri yolunda gitmez. Çıplak ayakla gezenin kundurası hiç çürümez. Entarinin yüzünü astara çevir, dört taraftan sana yirmi para yetmez mi?)

7. Böyle mahlûl-ı 'atîķ belli degil mâzîsi

Ne verirlerse gerek kim olasıñ râzısı

²⁷⁷ D: nüzûrât < nüzûrât

²⁷⁸ D: Bu mışra' da bozuktur.

²⁷⁹ D: müşrif < müşrif

²⁸⁰ D: Kâfiyeler bozuktur.

Bu sözi söyleye hem Adıyaman kâdısı

Bunca ihsân-ı şıdk olmaya bir cerrâra

Dört cihetden saña yetmez mi yigirmi päre

(Bu iş böyle gelmiş, böyle gidiyor, geçmiş belli değil. Verilene razı olman gerek. Adıyaman kadısı da bu sözü söylesin. Bunca gönülden ihsan bir dilenciye olmasın. Dört taraftan sana yirmi para yetmez mi?)

8. Ğayr ahvâliñi ‘arz etme beg u paşaya

Naẓm u eş‘ârıñı sa‘y eyle çalış inşāya

Verme esrâr-ı zuhûrâtı şakın ifşāya

Penbe-i donıñı²⁸¹ giyer kimi çeker kantzāra

Dört cihetden saña yetmez mi yigirmi päre

(Artık hâlini paşa ve beylere söyleme. Şiirini, manzum sözlerini gayret et, oluştur, nesir yazmaya da çalış. Zuhur eden sırlarını sakın yayma. Pamuk elbisesini giyip tartıya çeker. Dört taraftan sana yirmi parça yetmez mi?)

9. Hele sağdan şağa def‘ oldı kamu âlāmıñ

Zevke bak böylece her gün düğüneñ bayrāmıñ

Birkaç etbā‘ı taşı Rıf‘at Efendi nāmıñ

Bî-mîdād defteriniñ yüzünü kılma kara

Dört cihetden saña yetmez mi yigirmi päre

(Bütün acıların savruldu gitti. Hele zevke bak, her gün düğünün bayramın var. Senin namın Rıfat Efendi’dir, birkaç hizmetkârı taşı. Mürekkep olmadan defterinin yüzünü karalama. Dört taraftan sana yirmi para yetmez mi?)

²⁸¹ D: Añlaşılıyor.

[52]

Bi'smi'llāhir'raḥmāni'r-raḥīm

[GAZELLER]

[ḤARFÜ'L-ELİF]

1

Fe'ılātün fe'ılātün fe'ılātün fe'ilün

1. Ğayr-ı mümkündür ede midḥatıñi her şu'arā

Vaşfa başlansa gelür ḥame-i eş'ara şafā

(Seni övmek her şairin işi değildir, övgüye başlandığında şairlerin kalemine neşe gelir.)

2. Şāhib-i feyz u fütūḥāt-ı cihān-ārāsıñ

Aradı bulmadı misliñ bu gidişle dünyā

(Dünyayı süsleyen fütūhat ve feyz sahibisin. Dünya senin benzerini aradı, bulamadı.)

3. Kangı cāya yetişdi kadem-i teşrifiñ

Şeceri verdi şemer mürdesi oldı iḥyā

(Her nereye teşrif ettiysen ağacı meyve verdi, ölüsü hayat buldu.)

4. 'Aşk-ı pākile erir cümle veli rütbesine

Kimde ki olmaya ol 'ömri geçer bād-ı havā

(Veliler, temiz aşk ile derece alır; temiz aşka sahip olmayanların ömrü boş yere geçer.)

5. Rıf'at-ı mücrime bir ḥüsn-i nazār eyle meded

Rūz-ı maḥşerde ola sāyever-i ḥamd-i livā

(Günahkar Rıfat'a iltifat et lütfen, kıyamet günü Hz. Muhammed ümmetinin toplanacağı sancağın gölgesinde koru.)

2

Fā'ılātün fā'ılātün fā'ılātün fā'ilün

1. Taḥsīn eyler sevdiğim 'ālem sūtūde-şānıñā

Söz mi var tevķir u ta'zīm u edeb iz'ānıñā

(Sevdiğim, âlem övülmeye değer şanını över; saygınlığına, büyüklüğüne, terbiye ve ferâsetine söz yoktur.)

2. Baş rikāba pāyını sür eşheb-i reftārını

Gör hele şahım gelen kim sāha-i ‘unvānıña

(Ayağını üzengiye bas, yürüyen kır atını sür; bak hele şahım senin unvan sahana kim gelmiş.)

[53]

3. Naḳd-i nāzın hīç gedā dillerden etmezsiñ dirīg

Şad hezārān āferīnler luṭfuña ihsānıña

(Naz sermayeni fakir gönüllerden hiç esirgemediğin için lutfuna ve ihsanına yüz binlerce kez aferin.)

4. Nā-tüvān böyle luṭf-āyīn-i ḥüsnüñ görseler²⁸²

Gıbṭa eyler Cemşīd u Dārā güzel devrānıña

(Güçsüzler, böyle lutuf gösteren güzelliğini görseler; Cemşīd ve Dārā senin güzel devranına imrenir.)

5. Haste-i ‘aşkıñ bilürsen nīm-nigāhle ey ṭabīb

Bāreka’ llāh ‘aḳl u fikr u zihniñe ‘irfānıña

(Ey Tabip! Yarım bakışla aşk hastasının derdini bilersen Yüce Allāh senin akıl, fikir ve irfanını mübarek etsin.)

6. Rıf‘at eş‘ārın pesend olmaḳ dilerseñ her cihet

Sevdiğin lāzım temāşā kılması dīvānıña

(Ey Rıfat! Şiirlerinin herkes tarafından beğenilmesini istiyorsan divanına sevdiğinin göz atması lazım.)

3

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1. Bezm-i şöḫbet künci teng u tār²⁸³ olur sensiz baña

Cümle yārān-ı şafā aḡyār olur sensiz baña

²⁸² D: görs[e]ler < görseler

²⁸³ D: Teng var iken tāre, tār var iken tenge lüzüm kalmaz.

(Sensiz, sohbet meclisinin köşesi dar ve karanlık olur bana; sensiz, bütün eğlence dostlarım düşman olur bana.)

2. Sensin ancak būsītān-ı göñlümün gonca gülü

Gülşen olsa meskenim pür-ḥār olur sensiz baña

(Gönül bağımın gonca gülü sadece sensin, mekanım gül bahçesi olsa da sensiz bana dikenli olur.)

3. İçdigim āb-ı zülāl ile nefā'is-i eṭ'ime

Lezzeti yok şanki zehr-i mār olur sensiz baña

(İçtiğim saf su ile nefis yemekler sensiz sanki yılan zehri olur bana, lezzeti yok.)

4. Nağme-i şīrīn-şadālar olsa dem-sāz-ı cihān

Anlamam belki ğam [u] efkār olur sensiz baña

(Dünyanın sırdaşları hoş ahenkli sesler olsa da sensiz bunlar bana gam ve efkar olur, anlamam.)

5. Dedi ol şūḥ-ı cihānım Rıf'atā olsun yakīn

Ḳande olursam kesāfet²⁸⁴-bār olur sensiz baña

(Ey Rıfat! O işveli dünya güzeli bana yakın olsun dedi. Nerede olursam olayım sensizlik bana ağır bir yük olur.)

4

Fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilūn

1. Sīnede yāriñ ḥayāl[i] çünkü mahremdir baña

Ey dil-i şūrīde yā gayrı neden ğamdır baña

(Yürekte sevgilinin hayali benim içimde saklıdır. Ey perişan gönül! Peki gayrı neden bana gamdır?)

2. Farḳ-ı hicrān u sūrūr etmekde mest u ḥayretim

Gerçi kim zānū-be-zānū yār hem-demdir baña

²⁸⁴ D: kesāfet < keşāfet

(Ayrılığı ve neşeyi fark etmekte şaşkın ve sarhoşum; sevgili benimle diz dize, canciğer arkadaşdır.)

3. Dest-i ğamdan kim ħalāş oldu girībān-ı ħayāt

Cā-be-cā şimdengirü seyrān-ı ‘ālemdir baña

(Hayatın yakası acının elinden kurtuldu, bundan böyle bana yer yer dünyayı dolaşmak vardır.)

4. Vaşfa gelmez vaşl-ı cānānda olan zevk u şafā

Hem daħı faşl-ı demi bir özge ħurremdir baña

(Sevgiliye kavuşmanın verdiği zevk ve huzur anlatılamaz, sevgiliyle geçen zamanlar da bana bir başka neşe verir.)

[54]

5. Rindler bezminde şahbā-yı şafā sekrānıyım

Sākī-i ğam-ħāneler Rıf‘at müsellemdir baña

(Rintler meclisinde eğlence şarabının sarhoşuyum. Ey Rıfat! Dünyanın sâkileri bana teslim edilmiş.)

5

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1. Tāk-ı eyvān-ı felek zülmet-serādır hep baña

Sensiz ey meh dü-cihān tār-ı belādır hep baña

(Gök kubbe bana hep karanlık bir yerdir. Ey ay yüzlü güzel! Cihan sensiz bela karanlığıdır bana.)

2. Nice Yūsuf tek terāzū-yı vefāda sevdiğim

Bir yanasın ħalk-ı ‘ālem bir yanadır hep baña

(Ey sevdiğim! Nice Hz. Yusuf gibiler vefa terazisindedir. Sen bir yanasın, bütün herkes bir yanadır benim için.)

3. Ğayrına meylim görüp izhār-ı ‘aşk etsem eger

Her ne āzār eyleseñ²⁸⁵ cānā revādır hep baña

(Başkasına meylim görüp aşkıma açığa vurursam bana her ne kadar eziyet etsen de uygundur.)

4. Kays-ı Leylāyam ki zencīrim hayāl-i kakülün

Kankı yer olsa şehā dārü’ş-şifā hep baña

(Leyla’nın Mecnun’uyum, kaküllerinin hayaliyle zincirliyorum. Ey sevgili! Her yer bana şifa evidir.)

5. Hicriñ eyyāmında zār olsam n’ola bülbül gibi

Gülşen-i bāğ-ı irem hār-ı cefādır hep baña

(Ayrılık gününde bülbül gibi ağlasam ne olur? İrem Bağı’nın bahçesi bana hep cefa dikenidir.)

6. Etdiğün āzār istiğnā değil cevır u sitem²⁸⁶

Cümle ihsān u kerem lutf u ‘aṭādır hep baña

(Ettiğin azarlama nazlanma değil, eziyet ve zulümdür; hepsi her zaman ihsan, cömertlik, lutf ve bağıştır bana.)

7. Rıf’atın dil-dādesi ma’nāda sensin sevdiğim

Özgeler bī-gāne şūret āşinādır hep baña

(Gerçekte Rıfat’ın gönül verdiği sensin sevdiğim, başkaları ilgisiz bir şekilde bana hep tanıdıktır.)

6

Fā’ilātün fā’ilātün fā’ilātün fā’ilātün

1. Şām-ı ğamda şöḥbetiñ fikri melāl olmuş baña

Küşe-i endīşede nakşın hayāl olmuş baña

(Gam gecesi sohbet düşüncesi bana hüzn olmuş, endişe köşesinden sevgilinin nakşı bana hayal olmuş.)

²⁸⁵ D: eyl[e]señ < eyleseñ

²⁸⁶ D: cevır ile sitem

2. Vaşf olunmaz sâhîr-i çeşmiñ ne fitne gösterir

Seyr-i hüsnüñ başka bir sihr-i helâl olmuş baña

(Övülemeyecek güzellikte olan sihirli gözlerin ne fitneler gösterir, güzelliğinin seyri bana bir başka büyüleyici güzellikte söz olmuş.)

3. Vâlih ü âşüfte-i hüsnüñ olalı cân u dil

Mest mi ya dîvâne mi bir özge hâl olmuş baña

(Gönül ve ruh güzelliğinin düşkünü ve şaşkınlı olduğunu beri, bana sarhoş ve divane gibi bir başka hâl olmuş.)

4. Böyle za‘f-ı hâlîme bakup hücum etme rakîb

Hâlî sanma kuvve-i ‘aşkıñ mecâl olmuş baña

(Ey rakip! Böyle zayıf hâlîme bakıp saldırma. Boş [kimsesiz] sanma, aşkıñın kuvveti güç vermiş bana.)

5. Ser-güzeştîm ben nice takrîr edem ‘arz etmeğe

[55]

Rıf‘atâ nazmım tabî‘at hoş-hişâl olmuş baña

(Ey Rıfat! Maceradayım ben, nasıl ifade edeyim; şiirim bana hoş tabiatlı duygular olmuş.)

7

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün

1. Necm-i ikbâl m[i] felek mi bî-karâr eyler baña²⁸⁷

Yohsa burc-ı tâlî‘im devrânı târ eyler baña

(İkbalimin yıldızı mı felek mi beni huzursuz eder? Yoksa talihimin burcu [mu] dünyayı bana dar eyler?)

2. Tesliyet endüh-ı hicre berf u bârân-ı şitâ

Âsumandan başım üzre dūr nişâr eyler baña

²⁸⁷ D: Bu mışra‘da ve ikinci mışra‘da hücnat var.

(Kışın kar ve yağmuru, ayrılık acısının tesellisi için gökyüzünden başımın üstüne inci saçar.)

3. Remz-i hikmet şive-i ihsân-ı ma' nâdır ki yâr

Şûret-i ağıyardan teklif-i yâr eyler baña

(Mana ihsanının cilvesi hikmetli bir remizdir ki; sevgili, ağıyar suretinde bana dostluk teklif eder.)

4. Şevk-ı ' aşkdan o meh-i tal' at bilür kim müşterî

Sûk-ı şöhetden metâ' ım iştihâr eyler baña

(O ay yüzlü güzel aşkın şevkinden kimin istekli olduğunu bilir, sohbet çarşısından varlığını meşhur eder.)

5. Eşer-i Kârûn oldığıñ bilmez edânî-i²⁸⁸ zamân

Fakr-ı hâlim-çün vaqâr u iftihâr eyler baña

(Zamanın çok aşağılık kimseleri Karun'un eseri olduğunu bilmez, fakir durumum için bana şeref ve ilgi gösterir.)

6. Rûzigâr-ı baht-ı mes' üdem eser²⁸⁹ bir gün olur

Serd eyyâm-ı zemistânı bahâr eyler baña

(Mutluluk bahtımın rüzgarı bir gün olur eser, kışın soğuk günlerini bahara çevirir.)

7. Hânkâh-ı melce' -i himmet sipihrâsâdayım

Zerreves olsa da şems-i feyz kâr eyler baña

(Himmet sığınağının tekkesinde gökyüzünde gibiyim, zerre kadar olsa da lutfunun güneşi bana fayda eder.)

8. Rıf' atâ cân-bahş nevrûz-ı Mesîhâ-dem gelür

Vaqtle nahl-ı murâdım berg ü bâr eyler baña

²⁸⁸ D: Edânîniñ cem' olunabilmesinde edânâ yapmış.

²⁸⁹ D: eşer < eser

(Ey Rıfat! Hz. İsa'nın nefesi (Nefesi Hz. İsa'nınki gibi ölüye hayat veren) gibi hayat veren yeni bir gün gelir ve vaktiyle muradımın hurma ağacı bana yaprak ve meyve (sermaye) verir.)

8

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Bāde-i la'li'nden özge mey haram olmuş baña

Ol sebebdan zevk u şevkım elde cām olmuş baña

(Ey sevgili, dudağının şarabından başka bir şarap bana haram olmuş, bu yüzdendir ki bütün zevk ve arzum elimdeki kadehtir.)

2. Kūşe-i mey-hāneden gitmez ayağım bir nefes

Hüccet-i pîr-i muğānile²⁹⁰ maḳām olmuş baña

(Ayağım bir nefes bile meyhane köşesinden ayrılmaz, burası pîr-i muganın deliliyle bana mekan olmuş.)

3. Kıl kerem bu hāl ile şeyhim beni ma'zūr tut

Hāzzile kūy-ı hārābat iltizām olmuş baña

(Ey Şeyhim! Beni lütfen bu hāl'imle mazur gör, lutfeyle; meyhane yerleri bana zevk ile lüzumlu olmuş.)

4. Sāḳī-i bezm-i muşaffā şundığı demden berü

Cām-ı ser-şār-ı neşāṭ-efzā müdām olmuş baña

(Temiz meclis sâkisinin, bana ikram ettiği zamandan beri, neşeyi arttıran dopdolu kadeh sürekli olmuş bana.)

5. Raḥmet-i Hāḳḳı bilen Allāh için daḥl etmesün

Rıf'atā rüsvālığım şān ile nām olmuş baña

(Yüce Allāh'ın rahmetini bilen Allāh rızası için müdahil olmasın. Ey Rıfat! Rezilliğim bana şān ile şöhret olmuş.)

²⁹⁰ D: muğan ile

[56]

9

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Zülf-i şeb-rengiñden oldu bu perîşānlık baña

Sen de verme üstelik fırkatle giryānlık baña

(Ey sevgili, bu perişanlık bana senin gece rengi saçlarından oldu, bunların üstüne sen de ağlayış ve ayrılık verme.)

2. Bu gönül Yūsuf gibi çāh-ı zenehdānındadır

Anın için lāyık olmuş künc-i zindānlık baña

(Bu gönül [kuyudaki] Hz. Yusuf gibi çene çukurundadır, onun için bana zindan köşeleri lāyık olmuş.)

3. Bezm-i 'uşşāk içre ihsān olunan bir cur'adan

'Ömrüm olduğça yeter bu māl-ı sekrānlık baña

(Âşıklar meclisinde verilen bir yudumdan aldığım bu sarhoşluk sermayesi ömrüm boyunca bana yeter.)

4. Pāsbanlık hıdmetiyle kulluğa al bendeñi

Devletiñde iftiḥārımdır nighbānlık baña

(Bekçilik hizmetiyle bu bendeni kulluğuna al, devletinde gözcülük bana bir övgüdür.)

5. Böyle Rıf'at bā'ış-i 'izzet değil midir müdām

Elde ser-māye olan meddāḥ-ı ḥübānlık baña

(Ey Rıfat! Elde bir sermaye olan güzelleri övme işi bana her zaman bir itibar sebebi değil midir?)

10

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Ḥaylī devletdir ser-i kūyında ḥāk olmak baña

Rütbe-i bālā-yı rıf'atdır helāk olmak baña

(Yolunda toprak olmak benim için büyük bir rütbedir, helak olmak bana yüce bir mevkidir.)

2. Dest-i ğamla pārelense ger girībānım ne var

Ben ki rüsvāyem revādır sīne-çāk olmak baña

(Yakam, gam eliyle parçalansa ne olur? Ben ki rezil bir durumdayım zaten yırtık yakalı olmak benim için daha uygundur.)

3. Bāb-ı luṭfuñ beklerim iḥsān olursa bir maḥal

Bu faḥrdır²⁹¹ itlerle iştirāk²⁹² olmak baña

(Lutuf kapında bir yer verilir diye beklerim, [kapıdaki] köpeklerle birlikte bulunmak benim için övünçtür.)

4. Dil ḥayāl-i vuşlātıñla derdmend olsa ne ğam

Çünkü dermāndır hemīşe derdnāk olmak baña

(Gönül, sevgilinin kavuşma hayalinde dertli olsa gam değildir, çünkü her zaman dertli olmak bana dermandır.)

5. Rıf'atā bir kez kesilse rişte-i tül-i emel

Ġayr hīç olmazdı kayd-ı bende-nāk olmak baña

(Ey Rıfat, sonu gelmez arzusun ipi bir kez kesilirse artık kulluk endişesi bende hiç olmazdı.)

11

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün

1. Ben cünün-ı deşt-i 'aşkıım yār Mecnündür baña

Nāle-ḥ'vān-ı ḥayretem ḥ'vānım ciger-ḥündür baña

(Ben aşk çölünün divanesiyim, sevgili Mecnun'dur bana. Şaşkınlık içinde inlerim, yemeğim kanlı ciğerdir.)

²⁹¹ D: Faḥrdır bu demelidir.

²⁹² D: İştirāk etmek demek lāzım.

2. Gāh Leylī gāh Kaysam geh Şīrīn geh Kūh-ken

Dönderen²⁹³ ahvālīmī çarḥ-ı dıger-gündur baña

(Bazen Leyla bazen Mecnun bazen Şirin bazen Ferhad'ım. Hâllerimi dönderen, başka türlü tâlihtir.)

3. Bir maḳām üzre ḳarār olmaz²⁹⁴ gönül ya neyleyem

Şāh-ı nāzım meşreb-i 'uşşāk meftündür baña

(Gönül bir yerde durmaz, ne yapabilirim? Şiirin şahı, âşıkların tabiatı bana tutkundur.)

[57]

4. Şu gibi çıkdı gözümnden Mısr u Rūm u Şarḳ u Ğarb

Eşk-i Seyhūnım Fırāt u Nīl u Ceyhūndur baña

(Mısır, Rum diyarı, Doğu ve Batı gözümnden su gibi aktı; Seyhan [nehri gibi akan] gözyaşım bana Fırat, Nīl ve Ceyhan'dır.)

5. Kīlk-i nazmım zū'l-fikār-ı Ḥayder-i Kerrārdır

Ceyş-i a' dā Rıf' atā gavgāda mağbūndur baña

(Ey Rıfat! Nazmımın kalemi [Döne döne düşmana saldıran, Allâh'ın arslanı olan] Hz. Ali'nin kılıcıdır; düşman ordusu kavgada şaşırılmış bir hâldedir.)

12

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Mübtelâdır ey perī-zādım²⁹⁵ Süleymānlar saña

Ḥidmetiñde oldılar beste-kemer ḥānlar²⁹⁶ saña

(Ey peri gibi güzel sevgilim! Süleyman gibi hükümdarlar sana tutkundur, hanlar senin hizmetinde hazır durumdadırlar.)

2. Cān-perver nicesin pervāze çün meyl etme gel

Tıfl-ı nāzım ḳuş gibi ditrer nice cānlar saña

²⁹³ D: döndereñ < döndereñ

²⁹⁴ D: ḳarār etmez

²⁹⁵ Metinde "zevād" olarak geçmektedir.

²⁹⁶ Metinde "ḥvānlar" olarak geçmektedir.

(Ey nazlı bebeğim! Nice canlar senin için kuş gibi titrer. Canını seven sevgili, uçmaya meyletme, gel.)

3. Tîğ-i istiğnâyı dâim kıl hamâil hüsniñe

Tâ ki efsûn etmesün seh̄hâr-ı nâ-dânlar saña

(Tok gözlülük kılıcını her zaman güzelliğine tılsım eyle ki cahil sihirbazlar sana büyü yapmasın.)

4. Gül cemâliñ şem'ine bûlbûl döner pervâneveş

Çok mıdır ser-geşte hayrân olsa insânlar saña

(Gül yüzünün mumunun etrafında bûlbûl pervane gibi döner, insanların sana şaşkın ve hayran olması çok değildir.)

5. Halka-i zencîr edersin kâfir zülfün yaman

Anıñ çün hep esîr olmuş müselmânlar saña

(Ey acımasız sevgili! Yaman bir şekilde saçlarını zincir halkaları gibi yaparsın, bundan dolayı Müslümanlar hep sana esir olmuş.)

6. Zîr-i fesden şâneyle²⁹⁷ perçemleriñ tel tel çıkar

Ko temâşâ eylesün hâtır-perîşânlar saña

(Fesin altından perçemlerini tarakla tel tel çıkar; bırak, gönlü perişanlar izlesin.)

7. Ger kıyarsañ 'âşıkânıñ ur yere bir bir yatur

Hâzır²⁹⁸ olmuş 'ıyd-ı vaslîñ-çün bu kurbânlar saña

(Ey sevgili! Eğer âşıklarına kıyarsan yere vur, onları bir bir yere yatır; onlar sana kavuşmanın bayramı dolayısıyla önünde kurban gibi hazır beklerler.)

8. Pey-rev olduñ nazımda Mîr Ziyâya Rıf'atâ

Eylemez mi âferîn erbâb-ı 'irfânlar²⁹⁹ saña

(Ey Rıfat! Nazımda Ziya Paşa'nın izinden gittin, irfan sahipleri seni takdir etmez mi?)

²⁹⁷ D: Şâne ile demek lâzım.

²⁹⁸ D: hâzır < hâzır

²⁹⁹ D: Erbâb-ı 'irfânlar demek yañlıştır, erbâb-ı 'irfân demeli.

13

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Derdimi bir 'arz-ı hāl etdim dil-i dānā saña

Derd-i 'aşkım eylesem şâyestedir ifşā saña

(Ey gönlü uyanık [ârif] sevgili! Derdimi bir ömür sana arz ettim, sana aşk derdimi açıklamam uygundur.)

2. Bir zamānda geşt edüp gezdiñ bütün şahrāları

Çünkü sen Mecnūn-şifāt olduñ gerek Leylā saña

(Bir anda bütün çölleri Mecnun gibi gezip dolaştığın için sana Leyla gerektir.)

3. Gülsitān-ı dehre vardıkda güzel ra'nā reviş

Nağme-sāz etmiş āvāzın bülbül-i şeydā saña

(Pek güzel yürüyüşle dünya gül bahçesine gittik, divane bülbül sesiyle sana türkü okur.)

[58]

4. Bir şadef ağzında perverde olup dūr-dānesiñ

Lā'ik olmuş söylemek bir gevher-i yek-tā saña

(Ey sevgili! Bir inci kabuğunun ağzında büyütülmüş bir inci tanesisin; sana eşsiz bir mücevher demek yerindedir.)

5. Rıf'atā tanzīm edersiñ dāimā rengiñ ğazel

Şanma yār eyler kabūl taḥsīn eder dünyā saña

(Ey Rıfat, devamlı renkli gazeller düzenlersin ama sevgili [bunu] kabul eder, dünya seni över sanma!)

14

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Çık şalıñ cānā temāşā eylesün 'ālem saña

Haddi var mı serv-i nāzik kim ola hem-dem saña

(Ey sevgili! Çık yürü âlem seni seyretsin. Yeni yetişmiş servi boyunun sınırı yok, kimse sana denk olamaz.)

2. Sen ki ğilmān-ı cinān-ı dilsin ey³⁰⁰ maḥbūb-ı cān

Mā'il olmaz mı bu eṭvār ile yā ādem saña

(Ey sevgili! Sen ki gönül cennetlerinin ğılmanısın; acaba bu tavırlarla biri sana meyletmez mi?)

3. 'Āşık u ma'şūk ezeldendir nev icād olmadı

Hüsn ü 'Aşk iḥsān olunmuşdur baña vü hem saña

(Sevgili ve âşık yeni icad olmadı ezelden beri vardır, güzellik ve aşk [Hüsn ü Aşk Mesnevisi] bana ve sana armağan edilmiştir.)

4. Ben niyāz etdikçe cev̄r ü nāza iḳdām ile kim

Takṣīm olmuşdur ezelden ğam baña gül-fem saña

(Ben sevgilinin eziyet ve nazına büyük bir çabayla dua ediyorum ama acının bana, gül gibi güzel ve kırmızı ağızlı olmanın da sana olduğu ezelden beri pay edilmiştir.)

5. Rıf'atı bāb-ı keremde bendeden 'add etmege

Reddolur mı bilmezem arz u recā etsem saña

(Rıfat'ı lutuf kapısında kuldan saymak için sana (Ey sevgili!) arz ve rica etsem reddedilir mi?)

15

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Ey gözi āhū 'aceb gelmiş neden vahşet saña

Nev-be-nev üftādeler eyler füzün raġbet saña

(Ey ceylan gözlü sevgili! Acaba neden sende bu ürküntü var? Yeni yeni âşıklar sana çok fazla meyleder.)

2. Serv ü 'ar'ar reh-güzārında kıyām etmiş tırur

Ey ḳad-i mümtāz tā yetmez mi bu 'izzet saña

(Servi ve dağ servisi [senin] yolunda ayakta bekler. Ey seçkin boylu sevgili! Bu şeref sana yetmez mi?)

³⁰⁰ Metinde “eyā” olarak geçmektedir.

3. Haṭ degil ruḥsār-ı yār üzre rakībe perdedir

Çekme gam ey dil³⁰¹ hele yüz döndi bu devlet saña

(Sevgilinin yanakları üzerindeki çizgi değil, rakibe perdedir. Ey gönül! Gam çekme, bu talih sana yüzünü döndü.)

4. Ey gamum sen de şafā geldiñ derūn-ı sīneye

Çün feraḥ mehābetiñ lāzım bu dem hürmet saña

(Ey kederim! Sen de yüreğimin derinliğine hoş geldin. Ferahlatıcı büyüklüğün için sana hürmet göstermek gerekir.)

5. Ser-ferāz-ı şūḥ-ı ra‘nāsıñ be hey ‘āşık-perest

Türbe-i vālā yeter meftūn ola Rıf‘at saña

(Ey taparcasına seven güzel! Seçkin ve işveli güzelsin. Rıfat’ın sana vurgun olması için yüce bir türbe yeterlidir.)

[59]

16

Fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilūn

1. Ey gül-i şūrīde lāzım bir gül-i ra‘nā saña

Nāliš-i ‘aşk etmege lā’ik ola da‘vā saña

(Ey perişan sevgili! Sana içi kan ağlayan bir âşık gerek. Aşk için inlemeye lâayk mı bu dava sana?)

2. Mūsikīden perde-i ‘uşşākı ref‘ et kıl nevā

Eyle gel şehnāz kim olmuş niyāz-efzā saña

(Musikiden uşşak makamını yükselt, nağme söyle; şehnaz makamında söyle ki niyaz makamı da sanadır.)

3. Kilk-i isti‘dāda ruḥṣat ver ki taḥrīr eylesün

Kim müsellemdir ezel imlā ile inşā saña

(Yetenek kalemine izin ver ki yazımın ezelden beri sana verildiğini yazsın.)

³⁰¹ D: dil ki < dil

4. Faşl-ı gül zevk ü muhabbet çağıdır ey ‘andelîb

Söyle lâzım mı bu gûne fikr-i gam ferdâ saña

(Ey bülbül! Gül mevsimi, zevk ve muhabbet zamanıdır. Yarın sana bu tür bir gam fikri söyle lazım mıdır?)

5. Midhâtiñde bir ğazel tarh eylemiş Rıf at kuluñ

Luţf idüp eyle kabûl etmişdir ol ihdâ saña

([Ey sevgili] Rıfat kulun, seni öven bir gazel dizmiş, lutfedip kabul et, onu sana hediye etmiştir.)

17

Mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün

1. Ruĥuñ âyîne-i İskender-i meşhûrdur cānā

Lebiñ cām-ı Cemāsā pür-mey-i engûrdur cānā

(Ey sevgili! Yanağın İskender’in meşhur aynası, dudağın Cem’in kadehi gibi üzüm şarabı ile doludur.)

2. Dehende dişleriñ incü denilmiş olsa şâyeste

Düzülmüşdür şadef içre dūr-i maḳdûrdur cānā

(Ey sevgili! Ağzındaki dişlerin için inci dense yakışır, inci kabuğu içinde dizilmiş kaderin incisidir.)

3. N’ola ĥ^vān-ı vişāliñle ĥūn olsa bağı ‘uşşākın

Yanağıñ kâ[n]-ı şekerdir gerdeniñ kâfûrdır cānā

(Âşıkların gönlü kavuşmanın yemeğiyle kan olsa ne olur? Ey sevgili! Yanağın şeker kaynağı, gerdanın kâfur[gibi beyaz]dur.)

4. Cemāliñ ki meh-i tābāna teşbîh olsa cā’izdir

Gehi raḥşān olunca hîç bakılmaz ĥûrdır cānā

(Ey sevgili! Yüz güzelliğın parlak aya benzetilse uygundur. Bazen parlayınca hiç bakılamayan bir güneştir.)

5. Tarāvetde muṭarrā kākülün sünbül kıyās olmuş

Görüp zülfün dedi Rıf'at meger hep kûrdur cānā

(Ey sevgili! Rıfat meğer hep körmüş [ki] taze saçını görünce sümbülle kıyaslamış.)

18

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

1. Cemāliñ sevdigim 'ālem içinde hûrdur gūyā

O sīmīn sīne-i şāfiñ celī bir nûrdur gūyā

(Sevdiğim, yüz güzelliğın âlem içinde sanki bir güneştir, o temiz gümüşten sinen sanki parlak bir nurdur.)

2. O deñlü eylemiş te'şīr seniñçün bāde-i naḥvet

Dü-çeşmiñ mest-i nāz olmuş yatur maḥmûrdur gūyā

(Kibir şarabı seni o kadar etkilemiş ki baygın bakan iki gözün sanki naz sarhoşu olmuş yatar.)

3. Güzel ḥüsnünde ebrûlar şanursın ḥaṭṭ-ı tuğrādır

Yazılmış şafḥa-i beyzāda çün menşûrdur gūyā

(Güzelliğinde kaşların tuğra hattı gibidir, sanki beyaz bir sayfaya çizilip yayılmıştır.)

[60]

4. Nice reşk eylemez eflāk cemāliñ nûrına mesrûr

Ki zülfün şems-i ḥüsnünde şeb-i deycûrdur gūyā

(Senin yüz güzelliğının nurunu düşkün olan felekler bunu nasıl kıskanmasınlar ki? Çünkü saçın, güzelliğının güneşinde karanlık gece gibidir.)

5. Sūḥanver kendi isti'dād u miqdārınca vaşf eyler

Süleymānım bu Rıf'at nisbeten bir mûrdır gūyā

(Şair, kendi yetenek ve derecesi kadar över. Bu Rıfat, Süleyman ile kıyaslanınca sanki bir karıncadır.)

19

Mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün

1. Ey sâkî-i gül-çehre bizi eyleme pervā

Çün nüş edelim cām-ı muşaffā-yı mücellā

(Ey gül yüzlü sâki! Bizi korkutma ki parlak ve temiz kadehi içelim.)

2. Dem çek yine ey neyzen-i mestāne çemende

Gül mevsimidir nağme tutar bülbül-i şeydā

(Ey sarhoş neyzen! Yine çimenikte [uzun uzun güzel nağmelerle] öt, gül mevsimidir, divane bülbül nağme söyler.)

3. Yandıрмаğa bāl u peri pervāne yetiş gel

Çün verdi ziyā bezm-i meye şem'-i şeb-ārā

(Pervane kol kanadını yandırmakta, gel yetiş! Geceyi süsleyen mum, şarap meclisini aydınlattı.)

4. Vādîleri geşt eyleme ey Kays-ı belā-keş

Vaqt oldı ki mihmān olacaqdır saña Leylā

(Ey eziyet çeken Mecnun! Vadileri dolaşma, zamanı geldi Leyla sana misafir olacaktır.)

5. Her kula müyesser olamaz vuşlat-ı dil-dār

Rıf'at gözün aç girmez ele böyle dil-ārā

(Sevgiliye kavuşmak her kula nasip olmaz. Rıfat gözünü aç, böyle sevgili herkesin eline geçmez.)

20

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Semt-i kūy-ı yāre 'azm etdikde bārī ey şabā

Seyr kıl benden taraf ol hoş diyārī ey şabā

(Ey sabah rüzgarı! Sevgilinin semtine doğru yola çıktığın zaman, hiç olmazsa benim için o hoş memleketi gez, dolaş.)

2. Nāle-i şavt-ı hāzīnim neyle dem-sāz-ı nevā

Cān u dilden diñle bu feryād-ı zārı ey şabā

(Hüzünlü inilti seslerim, ney çalgısıyla uygun ahenktedir. Ey sabah rüzgarı! Ağlama ve inlemelerimi candan ve gönülden dinle.)

3. Çıkdı gül tāk-ı sipihre āh-ı hicrānım gibi

Bir hayālāsā temāşā eyle bārı ey şabā

(Gül, ayrılığımın āhı gibi gökkubbeye çıktı. Ey sabah rüzgarı hiç olmazsa onu bir hayal gibi izle.)

4. Şem‘-i cem‘-ārā-yı dil-dārı getürme hātıra

Dāğdār-ı sīnede yandırma nārı ey şabā

(Ey sabah rüzgarı! Sevgilinin meclisi süsleyen mumunu hatırlatma, gönlün yanığında ateşi yakma.)

5. Yok ola teşmīm-i vuşlat rūzigāriyle dahı

Şimdi Rıf‘at neylesün böyle bahārı ey şabā

(Ey sabah rüzgarı! Rıfat, sevgiliye kavuşma kokusunun bir rüzgarla bile yok olduğu bir baharı neylesin.)

[61]

21

Mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

1. Nedir bu çarḥ-ı kec-devrān elinden dād [u] vā-veylā³⁰²

Dem-ā-dem miḥnet-i devrān elinden dād [u] vā-veylā

(Bu eğri çarḥ ve devran elinden, devrin sıkıntılarından an be an bu feryat figan nedir?)

2. Pey-ā-pey şunmada dest-i devrine şerbet-i fir-kāt³⁰³

Ṭabīb-i bī-devā devrān elinden dād [u] vā-veylā

³⁰² D: Bu beytde kāfiyeye ri‘āyet edilmemiştir.

³⁰³ D: Ma‘nā bozuk, mışra‘da da kāfiyeye ri‘āyet yok.

(Dermansız tabip, zaman zaman devrin eline ayrılık şerbetini sunmaktadır. Devran elinden bu feryat figan nedir?)

3. Qarār etmez verir işkenceler cism-i nizār içre

Cefā cāna veren cānān elinden dād [u] vā-veylā

([Sevgili] Zayıf beden içinde durmaz, işkenceler verir. Cana sıkıntı veren bu feryat figan nedir?)

4. Velī dil-dārdan dūr etmek olmuş rüz u şeb cehdi

Sitem-cū bed-meniş nā-dān elinden dād [u] vā-veylā

(Şöyle ki sabah akşam sevgiliden uzaklaştırmak için gayret etmiş olan eziyetçi, kötü huylu, cahil elinden bu feryat figan nedir?)

5. Hūdādan ‘an-ḡarīb imdād ola yoksa bu gerdūnın

Edersin Rıf‘at her an elinden dād [u] vā-veylā

(Yüce Allāh’tan yakında yardım olsun. Ey Rıfat! Yoksa bu dünyanın elinden her zaman feryat figan edersin.)

22

Mef‘ūlü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ūlün

1. Nār-ı gām ile yandı derūnım şecerāsā

Āhım tütünü çıksa ‘aceb mi şererāsā

(Gönlüm gam ateşi ile ağaç gibi yandı, âhımın tütünü kıvılcım gibi çıksa şaşılmaz.)

2. Nā’il ola mı būs-ı kadem kadrine ‘āşık

‘Aşkıñla şehā olmaya ger rengi zerāsā

(Âşık senin ayağını öpme kıymetine erişir mi? Ey şahım! Aşkınla âşıkların rengi altın gibi sapsarı olmasın.)

3. Üftāde daḡı hāle gibi māhı bulur mı

Āḡüş-ı meyān eylese sīmīn-kemerāsā

(Âşık da hale gibi ay bulamaz, sevgilinin belini kucaklasa gümüşten kemer gibi.)

4. Vuşlatda h zer eyleme gel nev-res-i tıflım

P k-i nazarım Şöyle ki p r-i peder s 

(Ey yeni yetme bebeğim! Kavuşmada korkma, gel. Yaşlı babalar gibi temiz bakışlıyım.)

5. G ft ra gelüp h nde ile ‘arz-ı deh n et

Dend nları ki vaşf ede Rıf‘at d rer s 

(Gülerek söze başılayıp ağızını g ster ki Rıfat da inci gibi dişlerini vafsetsin.)

23

F ‘il t n f ‘il t n f ‘il t n f ‘ilün

1. Cism-i dilden naķş-ı taŗv r-i cem l olmaz c d 

L k h t rdan ğam-ı f kr-i muh l olmaz c d 

(Gönülden, sevgilinin yüz güzelliğinin resimleri ayrı olmaz fakat zihinde imkansız düşüncelerin acısı [da] ayrı olmaz.)

2. Bu v c dum³⁰⁴ eylese  l m-ı h sret istil 

Fıkr-i dilden neyl-i  mm d-i viş l olmaz c d 

(Hasret acıları bu vücudumu istila etse de gönül düşüncesinden kavuşma  midine ulaşma isteği eksik olmaz.)

3. Ber-ķaz -yı n -geh n  h l-i aşk bütün g   l

D ‘im  serden hay l-i hatt    h l olmaz c d 

(Bütün gönül, ani bir kazayla aşka büründü, ben’i ve ayva tüylerinin hayali hiçbir zaman akıldan çıkmaz.)

[62]

4. Nice bir bu ķayd-ı b -s d-ı ķas vet nice bir

C nib-i dil-d rdan ferh nde ķ l olmaz c d 

(Ne vakte kadar bu üzüntünün faydasız endişesi, ne vakte kadar? Sevgilinin tarafından uğurlu s z eksik olmaz.)

³⁰⁴ D: Bozuktur.

5. Ol kadar yok ise şi'irinde nezāket Rıf'at

Az u çok oldukça ĩhām su'āl olmaz cüdā

(Ey Rıfat! Şiirinde o kadar incelik yoksa az veya çok iham sanatı oldukça soru eksik olmaz.)

24

Mef'ulü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

1. Cānā dudağıñ la'l-i Bedehşān mı desem yā

Ağıñda dişñ lü'lü' [ü] mercān mı desem yā

(Ey sevgili! Dudağına Bedehşan taşı, ağındaki dişine de mercan incisi mi desem acaba?)

2. Ruhsārıñā gül göñlüme bülbül demiş olsam

Kākülleriñe sünbül ü reyḥān mı desem yā

(Yanağına gül, gönlüme de bülbül demiş olsam kakülllerine de sümbül ve reyhan mı demeliyim acaba?)

3. Āhū gözine mā'il olursa ne 'acayıbdır

Göñlüm gibi³⁰⁵ bir dalına civān mı desem yā

(Ceylan gözlerine gönlünü kaptırırsa ne acayıptır, acaba gönlüm gibi onun da bir dalına genç, taze mi desem?)

4. Beñler nuḳāt-ı ḥarf ḳaşıñ ḥatt-ı İlāhī

Ḥüsnüñ³⁰⁶ varak-ı muşḥaf-ı Rahmān mı desem yā

(Benlerin, harflerin noktaları; kaşın, İlāhī bir çizim. Güzelliğine, Rahman olan Allāh'ın kitabının sayfaları mı demeliyim acaba?)

5. Müştāk-ı cemāliñdir ezel cānla³⁰⁷ Rıf'at

Ol bī-kese de 'āşıḳ-ı cānān mı desem yā

³⁰⁵ D: Bozuktur.

³⁰⁶ D: Bu da bozuktur.

³⁰⁷ D: cān ile

(Rıfat, ezelden beridir yüz güzelliğini arzular; o kimsesize de sevgilinin âşığı mı desem acaba?)

25

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Aḫteriñ olsun sa'îd burc-ı semâda dâ'imâ

Devr kılsun peyk-i vaşfiñ yeryüzünde cā-be-cā

(Gökyüzündeki yıldızın her zaman kutlu olsun, övgülerin yeryüzünde her yeri dolaşsın.)

2. Hâzır oldı 'ayş-ı bezm u nûş sâkî dil-rübâ

Mevsim-i güldür feraḥ peymānesin şun ver şafâ

(Ey sâki! Yeme içme meclisi sefasında sevgili hazır bulundu, gül mevsimidir, huzur veren kadehini zevk ile sun.)

3. Bir arada birbirin bulsa muşahib yârlar

Şu kenârında bunuñ gibi şafâ olmaz mı ya

(Sohbet eden sevgililer su kenarında birbirini bir arada bulduğunda bunun gibi bir zevk olmaz.)

4. Gör ne kârı rahmdır ehl-i gamı mesrûr eder

Vey ne baḫş-ı cān olur dil-i mürdeye bād-ı şabâ

(Ne merhametli bir iştir gör ki gam ehlini sevindirir; sabah rüzgarı, ölü gönüllere can verir.)

5. Râst yüzünden nağme-i 'uşşâka etmez mi niyâz

Râḫatü'l-ervâḥdır şehnâzdan semt-i nevâ

(Rast [makamı] yüzünden mi âşıkların nağmesine niyaz [makamı] etmez, Râḫatü'l-ervâḥ [makamı]dır şehnaz [makamın]dan nevâ semti.)

6. Bir uşûlile³⁰⁸ hezārān ṭab‘ı gūyā etmege

Mevsim-i gülden nişān īmāda nevrūz u hevā

(Acaba nevrüz ve hava, bir şekilde gül mevsiminden işaretler vererek bülbüllerin tabiatını konuşturmak istemiş olmasınlar?)

[63]

7. Sen de Rıf‘at şād u hurrem ol ki olduñ nā‘ili

Böyle zevk-i ‘ālem-i seyrānı bahş etdi Hūdā

(Ey Rıfat! Sen de mutlu ve neşeli ol. Çünkü Yüce Allāh’ın âlemi gezme zevkine nâil oldun.)

26

Mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

1. Tutarken elde şūh-ı muhtesib tamğa-i istiğnā

Dağı göstermesün hūbānlarına neşr-i istiğnā³⁰⁹

(O hesap yapan işveli sevgili, zenginlik (gönül tokluğu) mührünü elinde tutarken zengilik dağıttığını güzellere bile göstermesin.)

2. Bu reftār ile çok serv-i revāna bāğ-ı ‘ālemde

N’ola baş ekdirirse kâmet-i bālā-yı istiğnā

(Uzun boylu zengin sevgili bu yürüyüşle, dünya behçesinde salına salına yürüyen sevgililere baş ekdirirse ne olur ki?)

3. Kapānda nice nīk³¹⁰ ṭāvūs diller zīr-i bālīnde

Görölmüş mi felekde böyle bir ‘ankā-yı istiğnā

(Kapanda nice güzel tavus gönüllüler kanadının altında, gökyüzünde böyle bir nazlı anka görölmemiştir.)

4. Çeker ‘uşşāk elbet cevri-yārin ol ser-efrāzīñ³¹¹

Serīr-i mülk-i hūsne tāze başmış pāy-ı istiğnā

³⁰⁸ D: bu uşûl ile

³⁰⁹ D: Bu mışra‘da kafiye yok.

³¹⁰ D: Maşşad anlaşılıyor.

³¹¹ Metinde “ser-ferāzīñ” olarak geçmektedir.

(Âşıklar, baş kaldıran sevgilinin sıkıntılarını elbette ki çeker; [çünkü] güzellik mülkünün tahtına zenginlik (gönül tokluğu) ayağını yeni basmıştır.)

5. Letâfet kişverinde yok nazîri kim ola fâ'ik

Ne rütbe eylese şâyestedir da'vâ-yı istiğnâ

(İncelik ülkesinde sevgiliden daha üstün olabilecek bir benzeri yoktur, zenginlik (gönül tokluğu) davasında ona ne rütbe verilse lâıktır.)

6. Kamer şekl-i hilâliñ seyr erende bildi noķşāñ

Ṭulū' etdikde ḥurşid-i cihān-ārā-yı istiğnâ

(Zenginliğin (gönül tokluğunun) cihanı süsleyen güneşi doğduğunda kendi hilal şeklini seyreden ay, eksikliklerini gördü.)

7. Şafâ bahş-ı revândır 'âşıkāna şīve-i nazmīñ

'Ayāndır 'arīfāna Rıf'atā ma'nā-yı istiğnâ

(Ey sevgili! Şiirinin işvesi âşıklara hayat verir. Ey Rıfat, zenginlik manası âriflerce bilinir.)

27

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

1. 'Ālem üftāde-i şah-bāz-ı nigāhīñ cānā

Bir daḥı şayd-ı şikār eyleme lāzım mı saña

(Ey sevgili! Ālem yiğit bakışının düşkünüdür, üstelik avcılık sana lazım değil.)

2. Murğ-ı dil cānına gönülñ gibidir destīñde³¹²

Avcı ta'līmine beyhūde çıkup kıyma baña

(Ey sevgili! Avcı tâlimine boşuna çıkıp bana kıyma, gönül kuşu senin elinde gönlün gibidir.)

3. Şeh-süvārım süngü davranmış ola müjgānlar

Geçirir tīrini ger olsa da seng-i ḥārā

³¹² D: Bozuktur.

(Ey usta binici sevgilim! Kirpiklerin bıçaklanıp harekete geçmiş, çok sert taş olsa da okunu geçirir.)

4. Kākülün fırka-i tabur [u] bölük perçemler

Hālı nevbetçi turur nokta-be-nokta ber-cā

(Ey sevgili! Kakülün tabur ve bölük topluluğu [gibi]; perçemlerin [yanaktaki] ben'in için nokta nokta nöbet tutması yerindedir.)

5. Dal kılıc müfrezelerin sağ u sola arş eyler

Cāmı var ise muḳābil turabilsün a'dā

(Ey sevgili, fedaî askerlerin sağa sola, her tarafa yayılır; düşmanın canı var ise karşısında durabilsin.)

[64]

6. Tarz u etvār pesendideñe söz yok güzelim

Ḳaddīña elbise-i şīve biçilmiş ser u pā

(Ey güzelim! Beğenilmiş tarz ve tavırların gibi söz yok, boyuna baştan ayağa işve elbisesi biçilmiş.)

7. Bu leṭāfetle ḡazel Rıf'ata maḥşuş ancak

Böyle ṭanzīm-i süḥan eylemez her bir şu'arā³¹³

(Bu incelikteki bir gazel ancak Rıfat'a mahsustur, her şair sözlerini böyle düzenleyemez.)

28

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

1. Vaşf-ı ḥübānda olan ḥāmeye sür'at olur ā

Dil-rübāya yazılan nāmeye diḳḳat olur ā

(Güzellerin övgüsünde olan kalem süratli olur! Gönül alan sevgiliye yazılan mektupta dikkat olur!)

³¹³ D: Her bir şu'arā ta'bīri yañlıştır.

2. N'ola ol kaşı hilāle gözüm olsa īmā

‘Ādet olmuş hele yerden göge minnet olur ā

(Gözüm o hilal kaşlıyı işaret etse ne olur? Âdettendir minnet yerden göğedir!)

3. Ne kerem meclis-i ‘uşşākda cānān bulunsa

Mey u maḥbūb ola elbette ki şöḥbet olur ā

(Sevgilinin âşıklar meclisinde bulunması büyük bir lutuftur, şarap ve sevgili bir arada olursa elbette ki sohbet olur!)

4. Diz-be-diz³¹⁴ yār ile hem-bezm-i muḥabbetde iken

Ruḳabā gelse eger meclise şıḳlet olur ā

(Sevgili ile diz dize sohbet meclisinde arkadaşlık ederken meclise rakipler gelse sıkıntı olur bak!)

5. Böyleledir ‘âdet-i dünyā gāh elem gāh ferāḥ

Rıf‘atā vuşlat ola āḥiri firḳat olur ā

(Dünya âdeti böyledir bazen acı bazen neşe. Ey Rıfat! Kavuşma olmazsa ayrılık olur bak!)

29

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1. Tā ezelden şāh-ı a‘ḫamsiñ deyu geldim saña

Hānedān-ı nesl-i iḳdāmsiñ deyu geldim saña

(Ezelden beri büyük bir padişahsın diye sana geldim, gayretli bir soya sahipsın diye sana geldim.)

2. Milket-i iḥsāna vālī şehr-i ‘irfāna ‘ayān

Server-i mīr-i mūkerremsiñ deyu geldim saña

(Lutuf mülkünün yöneticisi, irfan şehrini gören, saygınlarmın önderisin diye sana geldim.)

³¹⁴ D: Yañlıştır.

3. Bi'z-zarūr³¹⁵ ehl-i dilān olur hezārān āşinā

Ḥāl-i maḥcūbāne maḥremsiñ deyu geldim saña

(İster istemez binlerce gönül ehli âşına olur, mahremsin diye mahçup bir halde sana geldim.)

4. Sendedir 'afvile taḫşīrāta 'ayn-ı merḥamet

Sırr-ı dervīşāne 'ālemsiñ deyu geldim saña

(Kusurları affeden merhametin kaynağı sendedir, derviş sırlarının âlemisin diye sana geldim.)

5. Mā-sebaḫ Rıf'at ḥaḫīr fermān-ı 'ālīşāññız³¹⁶

Gūş idüp miḥmāna hem-demsiñ deyu geldim saña

(Değersiz Rıfat'ın zamanı geçti, şanlı fermanınızı işitip misafire arkadaşsın diye geldim.)

[65]

ḤARFÜ'L- BÂ'

30

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

1. Olunca ey ḳadeḥ şol demde ki dil-dāre leb-ber-leb

Benim de teşne-i cām oldıgımdı yāre leb-ber-leb

(Ey kadeh! Sen sevgili ile dudak dudağa olduğun zaman, benim de sevgiliyle dudak dudağa olmaya en çok istekli olduğum zamandı.)

2. O şūḥ-ı şīve-güster nāz-perverden niyāzım bu

Hemān tek söz verüp söz olmasun aḡyāre leb-ber-leb

(O işve yayan, nazlı sevgiliden isteğim, hemen söz verip rakiple dudak dudağa gelmesin.)

³¹⁵ D: Toğrusı bi'z-zarūre'dir, hücnet var.

³¹⁶ Metinde olarak geçmektedir.

3. Hazer etmez mi āyā goncafem nāzik dehānından

Nice yüz açılır güller gibi ol hāre leb-ber-leb

(Acaba gonca ağızlı sevgili nazik ağzından sakınmaz mı? Nice yüzler dikene güller gibi dudak dudağa açılır.)

4. Der-ağuş-ı miyān olmazsa da būs [u] kenār olsun

Ziyānı ne ola sağdan sağa bāzāra leb-ber-leb

(Sevgilinin belini sarmak olmazsa da öpme ve kucaklama olsun, pazarda herkes dudak dudağa, zararı nedir ki?)

5. Büyük bir luṭf u iḥsān u şükürden âcizim Rıf'at

Revā görmüş güzel eş'arıñ eş'āra leb-ber-leb

(Ey Rıfat! Büyük bir lutuf, iyilik ve şükürden âcizim. O güzel şiirlerini benim şiirlerimle yan yana getirmeyi uygun görmüş.)

31

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

1. Bāğda nāle kıllur bülbül-i giryende³¹⁷ ğarīb

Görinür çeşmine gūyā güli gülşende ğarīb

(Ağlayan bülbül, bahçede garip bir şekilde inler. Sanki gül bahçesindeki gül gözüne tuhaf görünür.)

2. Kūmriveş ya nice güftāra ser-āğaz etmez

Murğ-ı dil kaldı yine bu kafes-i tende ğarīb

(Kumru gibi pek çok söze başlamaz, gönül kuşu yine bu vücut kafesinde zavallı kaldı.)

3. İcinür kalbine tokunma ğarībñ cānā

Sa'y kıl olmaya bir vechle şermende ğarīb

(Ey sevgili! Zavallının kalbine dokunma, incinir; bir yolla zavallı ve mahçup olmaya gayret et.)

³¹⁷ D: Yañlıştır.

4. Yârsız ‘âşık-ı zârîñ vatânı ğurbet olur

Sevdiğim neyleyeyim sen de ğarîb ben de ğarîb

(İnleyen âşığın vatânı, yâr olmazsa gurbet olur. Sevdiğim sen de garipsin ben de, elden ne gelir!)

5. Rûz-ı ıyd geçir derd-i ğam u hasret ile

Rıf‘atâ hâtır-ı pejmürde-i efkende ğarîb

(Bayram günü gam ve hasret derdiyle geçer. Ey Rıfat! Yıkılmış, solmuş gönül de zavallıdır.)

32

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

1. Sâkiyâ tâ şubha dek nûş-ı şarâb etdim bu şeb

Bir kadehle yârdan ref‘-i hicâb etdim bu şeb

(Ey sâki! Bu gece sabaha kadar şarap içtim, bir kadehle sevgiliden örtüyü kaldırdım bu gece.)

2. Haţt-ı rûyînda reml³¹⁸ şeklinde gördüm hâllerin

Noқта-yı hicrânîñ bir bir hesâb etdim bu şeb

(Ey sevgili! Yüz çizgilerinde ayva tüylerini remil [kum falı] şeklinde gördüm, ayrılığının noktasını bir bir hesap ettim.)

[66]

3. Milket-i hüsnünde hâl-i ‘anberîne dil verüp

Şehr-i Rumda şâh-ı Hinde intisâb etdim bu şeb

(Güzelliğinin ülkesinde anber kokulu ben’ine gönül verip Anadolu’da sevgilinin simsiyah saçlarına bağlandım bu gece.)

4. Gül ruhuñ inbîk-i femle eyledim taķtîr-i nâb

Şîşe-i gönlim³¹⁹ leb-â-leb pür-gül-âb etdim bu şeb

³¹⁸ D: Küm ma‘nâsına olan.

³¹⁹ D: Bu izâfet yañlıştır.

(Gül yanağını ağız imbiğinden geçirip saf bir damıtım hâline getirdim, gönül şişemi ağzına kadar gül suyu ile doldurdum.)

5. Rıf'atâ oldum hüseyñiden o yâre nağme-sâz

Büselik nâz u niyâz üzre hitâb etdim bu şeb

(Ey Rıfat! O sevgiliye hüseyñî makamından nağmeler söyledim, naz ve niyaz üzerine buse makamında hitap ettim bu gece.)

33

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Yâr çok nâz etdiği vâfir niyâzımdır sebep³²⁰

Seyr-i pervîn³²¹ imtinâna dil-nevâzımdır sebep

(Sevgilinin çok nazlanmasına sebep, çok yalvarmamdır, pervin yıldızını seyretmemde başa kakmaya sebep gönül okşamamdır.)

2. Birbirin ağıyâr ta'n eylerse de olmaz nehiy

Ney gibi her bir maķâmda keşf-i râzımdır sebep

(Rakipler birbirini ayıplarsa da yasak olmaz, buna sebep ney çalgısı gibi her makamda sırları keşfetmemdir.)

3. Lîk maķşûdım haķıķatdır muhabbetden ğaraż

Meyl-i maķbûb etmege 'aşķ-ı mecâzımdır sebep

(Fakat muhabbetten amacım, isteğim hakikattir; sevgiliye yönelmenin sebebi mecaz aşkımdır.)

4. Germ u serd ruzigâr-ı zûrkârı çekdiğim

Kimseniñ cürmi degildir kündü yazımdır sebep

(Soğuk, sıcak zorlayıcı rüzgarı çekmem kimsenin günahı değildir, sebep kendi alın yazımdır.)

³²⁰ D: Bu mışra'da hücnat var.

³²¹ D: Ma'nâ anlaşılıyor.

5. Ol sehî kâmet n'ola ser-keş geçinse Rıf' atâ

Zümre-i hûbândır ancak imtiyâzımdır sebeb

(Ey Rıfat! O fidan boylu sevgili itaatsiz olsa ne olur? Güzeller zümresidir ama buna sebep onu üstün tutmamdır.)

34

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Kând-i güftâriyle yârin başka hâl oldum bu şeb

Nuḡka geldim tûḡ-i gûya-miṣal oldum bu şeb

(Sevgilinin sözlerinin tatlılığıyla başka bir hâl oldum bu gece; söz söyledim, konuşan papağan gibi oldum bu gece.)

2. Mûm gibi yandım görünce âteş-i ruḡsârıñı

Bezmdede pür-şevk ile fânûs-ı ḡayâl oldum bu şeb

(Yanağının ateşini görünce hamam gibi yandım, mecliste çok şevkle hayal fanusu oldum bu gece.)

3. Şöyle inceldi tenim mûy-ı miyân fikri ile

Âh kim bu za'fdan mânend-i nâl oldum bu şeb

(Bedenim ince belinin düşüncesiyle şöyle bir inceldi, âh ki bu düşkünlükten kamış gibi [incecik] oldum bu gece.)

4. Şol siyeh kâkülli sevdeya şaldı başımı

Kayd-ı bend oldum esîr-i ḡaṡṡ u ḡâl oldum bu şeb

(Sevgilinin siyah kakülleri başımı sevdaya düşürdü; endişelendim, sevgilinin ayva tüyleri ve ben'inin esiri oldum bu gece.)

5. Dâm-ı gîsûya tolaşdı murğ-ı dil âzâd iken

Dest-i şayyâda düşüp bî-per ü bâl oldum bu şeb

(Gönül kuşu özgürken sevgilinin saçlarının tuzağına düştü, avcının eline düşüp kolsuz kanatsız oldum bu gece.)

[67]

6. Kâmetiñ ham etdi Rıf'at bir civân-ı sâde-rû

Gerçi pîr-i köhne Sâm tâze Zâl oldum bu şeb

(Ey Rıfat! Temiz yüzlü genç sevgili senin boyunu büktü; bu gece yaşlı ve zamanı geçmiş Sam, yeni Zal oldum.)

35

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Mülk-i gönülüm³²² çeşm-i Tatarıñla vîrân oldu hep

Ceyş-i gamla 'aql u fikrim cümle tâlân oldu hep

(Gönül mülküm, Tatar (çekik) gözlerinle hep viran oldu, gam ordusuyla aklım ve fikrim hep talan oldu.)

2. Mûy-ı ser sevdâ-yı zülfüñle ağardı ey şanem

Güyyâ hâlim görüp kâfir müselmân oldu hep

(Ey put [resimleri] gibi güzel sevgili! Saçlarım saçlarının sevdasıyla ağardı, sanki bu hâlimi gören kâfirler hep müslüman oldu.)

3. Bâğa vardım hasretiñle söyledim derd-i dilim

'Andelîbler nağme-sâz u zâr u giryân oldu hep

(Hasretinle bahçeye vardım, gönül derdimi söyledim; bülbüller nağme söyleyerek hep ağlayıp inlediler.)

4. Gördiler reftâr-ı kadd ü gül fidânıñ³²³ bâğda

Serv u 'ar'ar gonca güller cümle civân oldu hep

(Bahçede gül-fidan boyunun yürüyüşünü gördüler; servi, dağ servisi ve gonca güllerin hepsi canlandı.)

5. Yalnız Rıf'at kuluñ şanma çeker hicrânıñı

Fırkatiñle 'âşıkânıñ derdmendân oldu hep

³²² D: Bu izâfet yanlışdır.

³²³ Metinde "gül-fidânıñ" olarak geçmektedir.

(Ey sevgili! Ayrılığını sadece Rıfat kulun çeker sanma! Ayrılığınla senin âşıkların hep dertli oldu.)

36

Mef'ülü mefā'îlü mefā'îlü fe'ülün

1. Hoş-bū deheniñ³²⁴ şemme-i gül-fem dediler hep

Bu gonca nihāli dile elzem dediler hep

(Güzel kokulu ağzın için ağzı gül gibi güzel kokan dediler hep, bu gonca fidanın gönül için gerekli olduğunu söylediler hep.)

2. Sākīde bu şöhetde ğaraž bāde mey ancak

Her kime sorulsa lebiñ³²⁵ emsem didiler hep

(Sâkinin bu sohbetteki amacı ancak şaraptır, [fakat sâki dışında kime sorulduysa asıl amaç] sevgilinin dudağını öpmek dediler hep.)

3. Ey muğbeçe gel bezme Mesihāyı severseñ

'Uşşāk seni³²⁶ cān ile hem-dem didiler hep

(Ey meyhane çırağı! Hz. İsa'yı seviyorsan meclise gel, âşıklar senin için sevgili ile dost dediler hep.)

4. Olsa n'ola çok mürde-dil ihyā bu sözüñle³²⁷

Çok mu 'cize-i 'İsā-yı³²⁸ Meryem dediler hep

(Ey sevgili! Senin bu sözünle çok ölü gönüllü canlansa ne olur! Bu konuda Meryem oğlu Hz. İsa'nın mucizelerini anlattılar hep.)

5. Gördükde yüzüñ tāze ğazel söyledi Rıf'at

Nazmında kelām ehli³²⁹ müselleme dediler hep

³²⁴ D: Ma'nā muhteldir.

³²⁵ D: Bu da bozuktur.

³²⁶ D: Saña olmalı.

³²⁷ D: sözüñde < sözüñle

³²⁸ D: Ma'nā muhteldir.

³²⁹ D: Bunda da hücnat var.

(Ey sevgili! Rıfat senin yüzünü görünce yeni bir gazel söyledi, şiirinde kendisine söz ustalığı verilmiş dediler hep.)

HARFÜ'T-TÂ'

[68]

37

Fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlün

1. Yâriñ ağzıya münâsib diyelim bir şöhet

Yarı bal yarı şeker böylece şîrîn şerbet

(Bal ve şeker karışık, sevgilinin ağzına lâyük tatlı bir sohbet edelim.)

2. Eylemez zevk ile çün def'-i humârı kahve

Ne kadar çay gibi olsa şeker[i] pür-lezzet

(Kahve, sersemliği zevk ile ortadan kaldırmaz, şeker çay gibi çok olursa daha lezzetli olur.)

3. Kahve tiryākisi olmak ne belâ 'âlemde

Dost u düşmāna olur bār-ı girān bir minnet

(Âlemde kahve tiryakisi olmak ne beladır, dosta ve düşmana ağır yüklü bir minnettir.)

4. Fuḫarā kullara yâ Rab şabır³³⁰ iḥsān eyle

Ağniyā bendeleriñ kahve içerler ḫalvet

(Ey Allâh'ım! Yoksul kullara sabır ver, zengin kulların tenhada kahve içerler.)

5. Bu ne esrār-ı hüküm bu ne cihāndır āyā

Kimine dūzaḥ olur kimine cāy-ı cennet

(Bu ne hükmün sırları bu ne dünyadır acaba? Kimine cehennem olur kimine cennet yeri.)

³³⁰ D: Vezni bozan yok.

6. Rind-i mey-h^väre niçün etmeyeler şimdi hased

Bir üzüm şuyı ile bezmde eyler 'işret

(Şarap içen âşığı şimdi niçin kıskanmasınlar? Bir üzüm suyu [şarap] ile şimdi mecliste içki iç.)

7. Bir kara suya kanā'at eder iken cānā

Felek etdi bugün anıñ da yüzine hasret

(Ey sevgili! Bir kara suya kanaat ederken felek bugün onun da yüzüne hasret ettirdi.)

8. Kahveniñ kılleti ol rütbede³³¹ mest etdi beni

Ağız açılmadı hamyāzeden özge Rıf'at

(Kahvenin bu derece azlığı beni sarhoş etti. Ey Rıfat! Esnemeden başka ağız açılmadı.)

MÜSTEZÂD

38

Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

1. Ey şuh-ı kerem-pîşe n'ola eyle 'ināyet

Lutfuñla be-gāyet

İhsānıña hîç söz yeri yok vaşfa ne hacet

Bî-harf-i nihāyet

(Ey keremi huy hâline getirmiş sevgili! Lutfunla fazlasıyla lutfet. İhsanına söz yok, övgüye gerek yok, söz ile anlatmak mümkün değildir.)

2. Bu nice nice sāl geçer 'aşk ile ħorım³³²

Bir 'āşık-ı zārım

Bilmezlik ile etmiş isem cürm ü cināyet

'Afvıñda ħimāyet

(Nice nice yıllar geçer ben aşk ile zavallıyım, ağlayan bir âşığım. Bilmeden bir günah ve cinayet işlemişsem affına sığınırım.)

³³¹ D: Ol mertebe dese ma'nā daha güzel olur.

³³² Metinde olarak geçmektedir.

3. Gönlüm ser-i kūyînda muķîm olmađı ister

Ėayrı dağı neyler

Bu ıasret ile yıl gibidir geÇse de sâ'at

Bilmem bu ne ĥalet

(Gönlüm semtinde kalıcı olmak ister, daha ne yapsın? Bu hasretle geÇen bir saat bir yıl gibidir, bu nasıl bir durumdur bilmiyorum.)

4. Şāyeste-i in'ām degilse dil-i nā-dān

Sen şāĥib-i 'irfān

Mevlā kıluna feyz-i himem kılmağı 'ādet

Ey ehl-i kerāmet

(Ey keramet sahibi! Yüce Allāh kuluna yardım etmeyi ādet edinmiş. Kaba gönül iyiliğe lâıyk değilse sen irfan sahibi ol.)

5. Bir cām-ı şafā şun n'ola bu Rıf'at-ı meste

Ālām ile ĥaste

Ümmîd-i vefā kılbine ferĥunde beşāret

İlhām-ı işāret

(Bu acılarla yaralı, sarhoş Rıfat'a zevk veren bir kadeh sunsan ne olur? Vefa beklentisi kılbine uğurlu bir müjdedir, işaret ilhamıdır)

HARFÜ' Ş-ŞĀ'

[69]

39

Müstef' ilātün müstef' ilātün

1. Luţf u 'aţālar şāhāne bā'is

Nīm iltifatıñ ihsāna bā'is

(Lutuf ve iyilikler şaha yakışır sebeplerdir, yarım iltifatın bağışlamaya sebeptir.)

2. Üftâdeleri atdıñ gözünden³³³

Ağyârla ülfet cānāne bā'is

(Düşkünleri gözünden attın, rakiple yakınlaşma canana sebep olur.)

3. Nā-dāne ülfet āyā ne lāzım

Böyle ṭabī'at bīgāne³³⁴ bā'is

(Cahile samimiyet acaba neye lazım, böyle bir huy ilgisizliğe sebeptir.)

4. Maḥbūb demidir bezmiñ şafāsı

El-ḥāḳ neşāṭı rindāne bā'is

(Meclis eğlencesinde güzeller demidir, gerçekten neşesi rintlere sebeptir.)

5. Bu nāz u şīve yoşma kıyāfet

Rıf'at o şāh-ı ḥūbāna bā'is

(Ey Rıfat! Bu naz ve işve bu süslü kıyafet, güzeller şahına sebeptir.)

ḤARFÜ'L-CİM

40

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. 'Andelībāsā bölünmüş gönlümüz gülmez mizāc

'Āşık u rindiz nezāketde yine dil-ber mizāc

(Gönlümüz bülbül gibi bölünmüş, gülmez bir mizaçtadır. İncelikte yine sevgili mizaçlı âşık ve rindiz.)

2. Āteş-i 'aşk ile memlū micmer-i endişemiz

Dūd-ı 'ūd-ı âhımız ammā şehā 'anber mizāc

(Endişe kabımız aşk ateşi ile dolu. Ama ey sevgili, âhımızın odun dumanı güzel kokuludur.)

³³³ D: Vezn bozuktur, müstef' ilātün vezninde olacak.

³³⁴ D: Ma'nā bozuktur.

3. Meylimiz ezhār-ı kudretde be-sun‘-ı i‘tibār

İhtiyāc veremez bu kadar giyāhe ḥar-mizāc

(Meylimiz kudret çiçeklerinde tezahür eden sanatlaradır; eşek huylu, bu kadar ot ihtiyacına karşılık veremez.)

4. Mā-teḳaddümden vücūd-ı gevher-i yek-dāneyiz

Olmadık çün sīm çeşm-i ḳalb verdi zer-mizāc

(Başlangıçtan beri tek mücevher vücuduz, gümüş olmadığımız için kalp gözü bize altın mizaç verdi.)

5. Rıf‘atā feh̄m eylemez herkesde meşreb³³⁵ ḥāl̄imiz

Anıñ için imtizāc etmez bizimle her mizāc

(Ey Rıfat! Herkes bizim hāl̄imizi, huyumuzu bilmez; onun için her huy bizimle anlaşılamaz.)

41

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1. Bāḡa bül̄bül geldi ey gül ḡoncası devrānıñ aç

Eyle diḡḡat naḡme-i ‘uṣṣāḡa ḡūṣ-i cānıñ aç

(Ey gül gıncası! Bahçeye bül̄bül geldi, talihini aç. Âşıkların sesine dikkat et, can kulaḡını aç.)

2. Tılsım-ı genc-i muḡabbet kim açılmaz her yüze

Gevher-i maḡṣūda sa‘y et dīde-i iz‘ānıñ aç

(Sevgi hazinesinin tılsımı her yüze açılmaz; amacının cevheri için gayret et, anlayış gözünü aç.)

[70]

3. Bir ‘atāyā-yı Ḥudā bu ḡüsn ü ḡātemleriñ saña

Ehl-i ḡāle lāyıkāne ni‘met ü iḡṣānıñ aç

³³⁵ D: Ma‘nā bozuk.

(Bu güzellik ve iktidarın sana Yüce Allâh'ın hediyesidir, hâl ehline lâıyk bir şekilde nimet ve lutuflarından aç.)

4. Şeh-süvârım dest-i ħüsnüñde licâm-ı esb-i tâz

Gâh gâh icrâ-yı fenn-i şîveye meydânıñ aç

(Ey usta at binicim! Güzellik elinde koşan atın gem'i ara ara işve yapılabilsin diye meydanını aç.)

5. Rıf' atâ nâ-dâna şarf etmek gerekdir ħâr u ħas

‘Ārifâna ‘arz-ı lü’lü’-edâda kânıñ aç

(Ey Rıfat! Çer çöpü cahile harcamak gerekir; âriflere inci sunmada madenini aç.)

42

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

1. Ehl-i dil peygüle-i miĥnetde ħalsa lâ-‘ilâc

Eylemez her nâ-kes-i nâ-dâna ‘arz-ı iĥtiyâc

(Gönül ehli, eziyet köşesinde ilaçsız kalsa [da] cahil kimselere ihtiyacını söylemez.)

2. Faĥr ile faĥr eylemek şabr u ħanâ‘at şüfiyâ

Şanma esbâb-ı velâyet kim olur ĥırķayla³³⁶ tâc

(Fakirlik ile övünmek sufiler için sabır ve kanaattir, ermişliğin sebepleri hırķayla taçtır zannetme.)

3. Rind ü zâhid n’ola hem-dem olmasa bir ĥânede

Zâğ ile bülbül eder mi bir ħafesde imtizâc

(Rint ve kaba sofu bir evde dost olmasa [ki] ne olur? Karga ile bülbül bir kafeste anlaşır mı?)

4. Olagör ‘aşķuñ yolunda ey gönül şâbit-ķadem

Bekleyen râh-ı ĥaṭernâkı alur elbette bâc

(Ey gönül! Aşķın yolunda kararlı ol, tehlikeli yolu bekleyen elbette vergisini alır.)

³³⁶ D: ĥırķa ile

5. Cā-be-cā şarf eyleme Rıf'at dürr-i 'irfānıñı

Gün olur bāzār-ı cevherde bulur elbet revāc

(Ey Rıfat! İrfanını yer yer harcama, gün gelir mücevher pazarında elbet kıymet bulur.)

43

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Ğam degil 'aşkıñ ğamı lākin ğam-ı dünyā ne güç

Olmasa dünyā ğamı ğayrı ğam-ı ferdā ne güç

(Aşkın acısı gam değil ama dünyanın gamı çok zor; dünya gamı olmasa da gelecek endişesi çok zor.)

2. Ğam mıdır ferdā ğam-ı dünyādadır endişemiz

Fāriğ-i endişe-i dünyāya müşfikā ne güç

(Gelecek gam değildir, endişemiz dünya gamıdır. Ey şefkatli kimse! Dünya endişesinden vazgeçmek çok zor.)

3. Żevkı istignā kılur cümle ħarābāt erleri

Ol ħarābāt ehline cānā cihānda ya ne güç

(Bütün meyhane ustaları eğlenceyi zenginleştirir. Ey sevgili! O meyhane ustalarına dünyada acaba ne zordur?)

4. Bu cihān variyetñ³³⁷ terk eyleyen merdānedir

Böyle meydān-ı mezelletde şehā da'vā ne güç

(Bu dünyanın servetini terk eden merttir. Ey sevgili! Böyle alçak dünyada mücadele çok zor.)

5. Etme da'vā-yı enāniyyet eger 'ākıl iseñ³³⁸

Rıf'atā dānālara nā-dān ile ğavgā ne güç

(Eğer akıllıysan benlik davası gütme. Ey Rıfat! Bilginlerin cahillerle mücadelesi çok zor.)

³³⁷ D: varlığını

³³⁸ D: is[e]ñ < iseñ

ḤARFÜ'L-ḤĀ'

44

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

1. Nev-bahār ile gelür 'āleme eyyām-ı feraḥ

Nūş ede murğ-ı seḥer tā mey-i gül-fām-ı feraḥ

(Âleme sevinç günleri ilkbahar ile gelir; sabah kuşu, gül renkli şarabı sevincini alana kadar içsin.)

2. Gülsitān içre bu dem bezm-i müheyyā-yı ḥuzūr

Nergis-i mestānīña lāle dutar cām-ı feraḥ

(Gül bahçesinde şimdilerde huzura âmade bir meclis [var, burada] lale sarhoş nergislerine sevinç kadehini tutar.)

3. Bāğda bād-ı şabā bŷy-ı muḥabbet getirür

Varalım kesb³³⁹ edelim biz daḥı peygām-ı feraḥ

(Bahçede sabah rüzgarı muhabbet kokusu getirir, gidelim biz de sevinç haberini edinelim.)

4. Yine pervāne gibi dönderelim peymāne

Şem'-i ümmīd ile belk[i]³⁴⁰ içelim cām-ı feraḥ

(Yine pervane gibi kadeh dönderelim, ümit mumu ile içelim belki sevinç kadehini.)

5. Rıf'atā mevhibedir böyle ğazel söyle gehī

Şi'r ile eyledi Ḥaḫ ṭab'īña ilhām-ı feraḥ

(Ey Rıfat! Bazen böyle gazel söyle, bahşıştir. Yüce Allâh yaratılışına şiir ile sevinç ilhâmı verdi.)

³³⁹ D: aḥz

³⁴⁰ D: Belkiye beñziyor, artık dese daha münāsibdir.

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1. Ebruvānıñ ya meh-i nev şekli ya kıavs-i kıuzah

Şun‘-ı fermān-ı İlāhīdir çekilmiş iki şahh

(Kaşlarının şekli ya hilal ya gök kuşağı; [sevgilinin yüzüne] çizilmiş iki doğru Yüce Allāh’ın emrinin eseridir.)

2. Vey ne şemşir-i dehen-ser-tiz olur ğamzeñ şehā

‘Āşık-ı dil-dāre³⁴¹ belürmez yine eyler şerh

(Ey güzel sevgili! Gamzen, ağzı keskin bir kılıç olur. Âşıklara görünmez, yine yarmaya devam eder.)

3. Nīm tebessümle gehi ‘uşşākı dil-şād eyle kim

‘Andelībe ğonca-i nev-ħandedir baħş-ı feraħ

(Ey sevgili! Yarım bir gülüşle âşıkların gönlünü sevinçle doldur, bülbüle sevinç veren yeni gülen goncadır.)

4. Ğıbtā-cū³⁴² olmaz mı Cemşid-i cihān bu bezme kim

Bādesi āb-ı ħayātāsā ola la‘liñ³⁴³ kadeħ

(Parlak kırmızı renkli kadehin şarabı, can suyu gibi olan bu meclise Cihan [ın bildiği, tanıdığı] Cemşid imrenmez mi?)

5. Kıağısıñ alsam elinden Rıf‘atā ol dil-beriñ

Bir elinde cām-ı mey bir elde var zerrīn kadeħ

(Ey Rıfat, sevgilinin bir elinde şarap kadehi, bir elinde altın kadeh; acaba hangisini elinden alsam?)

³⁴¹ D: Ma‘nā bozuktur.

³⁴² D: Eylemez mi ğıbtā denilse ğıbtā-cū’dan daha münāsibdir.

³⁴³ D: la‘lin < la‘liñ

ḤARFÜ'L-ḤĀ

46

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1. Dil-i nā-şādımızı eyledi ḥurrem ol şūḥ

Ḥamduli’l-lāh ki bize oldu müselleḡ ol şūḥ

(O işveli sevgili, mutsuz gönlümüzü sevindirdi; Yüce Allāh’a şükürler olsun ki o işveli sevgili bize verildi.)

[72]

2. Bugün ol şehir-i vefā ehline olmuş sultān

Bī-vefā gerçi sayılırdı muḡaddem ol şūḥ

(O işveli sevgili, geçmişte vefasız sayılırdı gerçi ama şimdilerde vefā şehrinin kimselerine sultan olmuş.)

3. Dīde vü vech-i şabā verdi peyām-ı vuşlat

Ḳıldı encām-ı şebi ḡadr ile hem-dem ol şūḥ

(Sabah rüzgarının yüzü ve gözü kavuşma haberini verdi, o işveli sevgili gecenin sonunu itibar ile dost eyledi [şerefletendirdi].)

4. Herkese buncılayın luṭf müyesser mi olur

‘Āşıkı bir söz ile eyledi ebkem ol şūḥ

(Herkese böyle lutuf nasip olur mu? O işveli sevgili, âşığı bir söz ile dilsiz eyledi.)

5. ‘Aşḡ eger rehber olur ise saña ey Rıf‘at

Ede cān u dili her bār mükerrerem ol şūḥ

(Ey Rıfat! Eğer aşḡ rehber olursa sana, o işveli sevgili varlığını ve gönlünü her defa saygıdeğer eylesin.)

ḤARFÜ'D-DÂL

47

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Olasîñ³⁴⁴ ey dil meger kim fâriğ-i bûd [u] nâ-bûd

Hâl-i 'âşık yoksa makşûdunca olmaz yâ ne sûd

(Ey gönül! Olan olmayan her şeyden el çekesin; eğer sende âşık hâli yoksa amaçladığın gibi olmaz, faydasızdır.)

2. Bezm-i faşl-ı yârda ferhunde fâliñ kıl kıyâs

Ṭâli'inde ey gönül ya Kürd çıkar ya Arnabûd

(Sevgiliye ayrılan mecliste uğurlu falını kıyas et. Ey gönül! Bahtına ya Kürt ya Arnavut çıkar.)

3. 'Andelîbâ kasvet-i fikr-i şitâbân tâ-be-key

Qalmadı dem müjdeye faşl-ı bahâr eyler vürûd

(Ey bülbül! Bu dünya koşuşturması ne zamana kadar? Bahar mevsiminin gelmesini müjdelemek için sende nefes kalmadı.)

4. Ğam degildir şûrete inkârdan etse zuhûr

Naqd-i zevk için ne hâcetdir iki dîdem şühûd

(Surette görünen şeyler inkar edilse gam değildir. Çünkü zevk almak için buna ihtiyaç yoktur, iki gözüm de şahittir.)

5. N'ola âteş yansa dâ'im micmer-i endîşede

Dûd-ı âhîñdan yine Rıf'at gelür hoş-büy-ı 'ûd

(Endişe kabında daima ateş yansa ne olur? Ey Rıfat! Âhımın dumanından yine hoş ağaç kokusu gelir.)

48

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Bezm-i meyde mest u sergerdânîñim sâķî meded

Nağme-sâz-ı muṭrib-i rindânîñim sâķî meded

³⁴⁴ D: olasın < olasîñ

(Şarap meclisinde sarhoş ve şaşkınınım, sâki yardım et. Âşığının nağme söyleyen çalgıcısıyım, sâki yardım et.)

2. Hiç dirîğ etme ayağıñ ver ki destîñ būs edim

Bende-i şermende-i ihsānıñım sākī meded

(Kadehini hiç esirgeme, elini ver öpeyim; lutfunun utangaç kuluyum, sâki yardım et.)

3. İntizārım dem-be-dem fermāna şāhım nuṭka gel

Rū-be-rū el-beste-i dīvānıñım sākī meded

(Ey şahım! Daima emrini beklerim, konuş lütfen. Meclisinde yüz yüze el bağlamış bir haldeyim, sâki yardım et.)

[73]

4. Derd-i serde kıyma maḥmūruñ kerem kıl cūr'a şun

Vālih-i āşüfte-i civānıñım sākī meded

(Baş ağrısında bırakma içki sersemimi, lutfet bir yudum ver. Şaşkının, cilvelin ve genç sevgilinin; sâki yardım et.)

5. Dürd-keşdendir bilürsiñ Rıf'at[ā] ğamgīnegī

Çün recāmend-i leb-i ḥandānıñım sākī meded

(Ey Rıfat! Bilirsin kederli olmak şarabın tortusunu çekmektendir; o yüzden gülen dudaklarının isteklisiyim, sâki yardım et.)

ḤARFÜ'Z-ZĀL

49

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Görmedim dünyāda bir khand dehānıñ tek lezīz

Var mıdır la'l-i leb-i şekker-feşānıñ tek lezīz

(Dünyada ağzın gibi lezzetli bir şeker görmedim. Şeker saçan parlak kırmızı dudağın gibi bir dudak var mıdır?)

2. Vaşf-ı güftārıñ kifāyetdir müheyyā bezmde

Zümre-i rindāna olsun mı beyānıñ tek lezīz

(Sözlerinin övgüsü mecliste ay ışığına kâfidir; [bu,] âşıklar zümresine beyanın gibi lezzetli olsun mu?)

3. Sen hemân etme tekāsül ülfet-i pür-şîredir

‘Âşıka olmaz leṭâfetde lisânıñ tek lezîz

(Sen hemen tembellik etme, çok tatlı bir muhabbettir. İncelikte hiçbir şey âşığa lisanın gibi tat vermez.)

4. Ni‘met-i bî-minnet [ü] teklîfden ‘ārî perî

Dil-rübâ mümkün mi olsun vaşl-ı ḥ’ânıñ tek lezîz

(Minnetsiz ve zorluğu olmayan nimetler, temiz ve arınmıştır ama ey sevgili, senin vuslat sofran gibi lezzetli olması mümkün mü?)

5. Vaşf olunsa ḥüsn ü ḥulķı Rıf’atâ ol dil-beriñ

Var mı dünyâda ‘aceb sen söyle anıñ tek lezîz

(Ey Rıfat! O sevgilinin güzelliği ve yaratılışı tarif edilse sen söyle acaba var mı dünyada onun gibi lezzet.)

ḤARFÜ’R-RÂ’

50

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

1. Şun şarâb-ı erguvân sâķî bahâr eyyâmıdır

‘Ayş u ‘işret mevsimi geldi şafâ hengâmıdır

(Erguvan renkli şarabı sun sâķi, bahardır; yeme içme mevsimi geldi, eğlence vaktidir.)

2. Bozma zevķi sâde bâde ver şu katma el-emân

Mestler çokdanberü maḥmûr-ı mey-âşâmıdır

(Katkısız şarap ver, aman su katıp zevki bozma; sarhoşlar çoktan beri şarap içmenin sersemliğindedir.)

3. Reng reng açılmış çiçekler lâleler al kırmızı

‘Andelîbler gayrı yanarlar mı gül bayrâmıdır

(Çiçekler renk renk açılmış, laleler kıpkırmızı; bülbüller perişan olur mu artık gül bayramıdır.)

4. Seyre gel ey serv-endām gece gündüz gibi

Rūşen olsun gülşeniñ bu māh-tāb eyyāmıdır³⁴⁵

(Ey selvi boylu! Gece gündüz gibi seyre gel, gül bahçen aydınlansın bu dolunay günleridir.)

[74]³⁴⁶

5. Būseler alur dudağından pey-ā-pey dil-beriñ

Nāil-i şoḥbet olan ancaḳ ḳadeḫle cāmıdır

(Sevgilinin dudağından kısım kısım öpücükler alır, sohbeta erişen sadece kadeh ve şarabıdır.)

6. Ḥaylī demdir vālih u ḫayrān gezer Rıf'at yine

Bir civānıñ ḡālibā kim 'āşık-ı ser-sāmıdır

(Rıfat yine uzun zamandır şaşkın ve hayran gezer, galiba bir genç sevgilinin sersemidir (akıl hastasıdır).)

Velehu

51

Mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün

1. Bülbül gibi mātem-zede dem-besteligim var

Nīm gonca vü nergis ile dil-ḫasteligim var

(Bülbül gibi yaşlı ve soluğu kesilmişliğim var, yarım gonca ve nergis ile gönül hastalığım var.)

2. Günden güne olmakda o tūl-i emel efzūn

Ser-rişte-i ḡīsū ile peyvesteligim var

³⁴⁵ D: Eyyām tekrār ediyor.

³⁴⁶ Metinde sayfa numaraları verilirken bu sayfanın numarası yanlışlıkla 74 yerine 84 olarak yazılmıştır. Toplamda 93 varak – 186 sayfa olması gereken eserin sonundaki sayfa numarası bu yanlışlıktan kaynaklı 196 olarak verilmiştir. Ancak biz 186 sayfa sayısına riayet ettik.

(Günden güne o sonu gelmez arzu artmakta, saçlarının ucuyla erişmişliğim var.)

3. Mecnûn olup ol kâkül-i Leylâya derûnı

‘Kayd olmağa zencîrine şâyesteligim var

(Mecnun olup Leyla’nın kaküllerinin zincirine kalbimi bağlamaya yaraşırılığım var.)

4. Gehvâre-i firkatde olan nâle vü feryâd

Hem-meşreb-i tıflâne vü nev-resteligim var

(Ayrılık beşiğinde olan feryat figan[ım], çocuklarla aynı huya sahip olma ve yeni yetişmişliğim var.)

5. Maşşûda erer Rıf‘atâ âheste gidenler

‘Azm etmede anıñ için âhesteligim var

(Ey Rıfat! Yavaş gidenler amacına ulaşır, onun için gayret göstermede yavaşlığı var.)

52

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

1. Bu kesimle tîğ-i gamzeñ her haķîre kıan eder

Cân alur çeşmiñ lebiñ sâ‘atde baķş-ı cân eder

(Ey sevgili! Bu bakışla gamzenin oku her kulunu kanatır. Gözün, dudağın can alır; her saat de can bağışlar.)

2. Bir alay tabur taratmışlar siyeh kâküllerin

Ġalibâ sultân-ı hüsnüñ kim bugün dîvân eder

(Siyah kaküllerin bir alay, bir tabur gibi dizilmişler; galiba güzelliğinin sultanı bugün toplanmış.)

3. Milket-i ‘aşkıñ re‘âyâsında rahat kıalmadı

Bendegâna bunca zulmi kıağı bir sultân eder

(Aşkının memleketinin halkında huzur kalmadı, kullarına bunca zulmü hangi sultan eder?)

4. ‘Afvdır şānı efendiniñ ğulām etse kuşūr

Böyle kânūn-ı ezeldir şāh olan ihsān eder

(Kul kusur etse efendinin yüceliği affetmektir; ezelden beri kanundur, şah olan lutfeder.)

5. Rıf‘atā rūşen hilāl-ebrūda vardır³⁴⁷ meymenet

Mihr-i rüyîñ pertevi karz-ı meh-i tābān eder

(Ey Rıfat! Aydınlık hilal kaşlarında uğur vardır. Yüz güneşi, aya parlaklığı ödünç vermiştir.)

53

Mefā‘ılūn mefā‘ılūn mefā‘ılūn mefā‘ılūn

1. Yine feryāda āġāz eyledi dīvāne bülbüller

Ķadeh-nūş oldu dest-i lāleden mestāne bülbüller

(Divane bülbüller yine feryat etmeye başladı, sarhoş bülbüller lale elinden şarap içti.)

[75]

2. Hicāb-ı ğam açılsun ruḡṣat-ı şāh-ı bahār oldu

Şefā etsün mey ü maḥbūb ile rindāne bülbüller

(Gam perdesi açılsın bahar şahının izniyle, âşık bülbüller sevgili ve şarap ile eğlensin.)

3. Hesāb-ı rüz u şeb şimdengirü ‘uṣṣāka bid‘atdır

Nigāh etmez bu demler ‘âdet-i devrāna bülbüller

(Âşıklara gündüz ve akşamın hesabı bundan sonra yeni bir âdettir, bülbüller bu zamanlarda dönemin âdetlerine pek bakmazlar.)

4. Tıtuşmuş bezm-i ‘işret zevḳ-i ğülzār çemenlerde

Döner şem‘-i ğüle mānende-i pervāne bülbüller

(İçki meclisi, gül bahçesi eğlencesi için çimenliklerde tutuşmuş-başlamış; bülbüller gülün mumuna pervane gibi döner.)

³⁴⁷ D: < vardır

5. Görünce Rıf'atā gül-goncalar ağzında şeb-nemler

Terennüm-sāz ile indi yine meydāna bülbüller

(Ey Rıfat! Bülbüller gül goncaların ağzında çiyleri görünce yine şarkı söyleyerek meydana indi.)

54

Mef'ülü mefā'īlū mefā'īlū fe'ülün

1. Mestāne-i 'aşkıım der-i meyḥāne benimdir

Sākī şunıver bāde vü peymāne benimdir

(Aşkın sarhoşuyum, meyhane kapısı benimdir; sâki, şarap ve kadeh benimdir, sun.)

2. Eyyāmı mürūr eyledi Ferhād ile Ḳaysıñ

Şimdi denilen 'aşk ile efsāne benimdir

(Ferhat ile Kays'ın günleri geçti, şimdi söylenen aşk ile efsane benimdir.)

3. Cānān yolunı gözlemesün söyleyin aḡyār

Bende olalı ol şeh-i ḥübāna benimdir

(Söyleyin rakibe, sevgilinin yolunu gözlemesin; o güzeller şahına kul olduğumdan beri [sevgili] benimdir.)

4. Bāzārlaşup ol aḡzı şedefden güher³⁴⁸ aldım

Dil naḡdini verdim dürr-i yek-tāne benimdir

(O sedef ağızlı sevgili ile alışveriş yapıp cevher aldım, gönül sermayesini verdim, eşsiz inci benimdir.)

5. Rindāna vü yārāna ḥaber eyle ki Rıf'at

Ol şūḥ-ı cihān gözleri mestāne benimdir

(Ey Rıfat! Âşıklara ve sevgililere haber eyle ki o baygın bakışlı dünya güzeli [sevgili] benimdir.)

³⁴⁸ D: sihr < güher

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. 'Ārif-i 'ilm-i ledünnüñ bir nişānıdır şî'ir

Dürr-i ma'nānıñ velī genc-i nihānıdır şî'ir

(Şiir; İlâhî sırlar ilmine sahip âriflerin bir alâmeti, mana ilminin gizli hazinesidir.)

2. Nükte-sencân u süḥandāna remzler bildirir

Birbirine ehl-i 'aşkıñ tercümānıdır şî'ir

(Şiir; nükteyi tartabilenlere ve söz ustalarına işaretler bildirir, aşk ehli arasında da bir tercümandır.)

3. Kanda āgāz etseler erbāb-ı diller şād olur

Mürde-ṭeb'ānıñ meger rūḥ-ı revānıdır şî'ir

(Âşıklar nerede [şiire] başlasalar mutlu olurlar. Şiir, meğerse ölmüşlerin giden ruhuymuş.)

4. Zāhidiñ ṭab'-ı ḥilāfı 'āşıkıñ ser-māyesi

Düşmenāna şā'iriñ tîr u kemānıdır şî'ir

(Kaba sofunun aykırı mizacı âşığın sermayesidir. Şiir, şairin düşmanlara ok ve yayıdır.)

[76]

5. Ğam-güsār-ı derdmendān āşinā-yı bezm-i rind

Mübtelānıñ şanki şūḥ-ı nev-civānıdır şî'ir

(Şiir; dertlilere teselli veren, âşıklar meclisini tanıyan, sanki tutkunların genç ve işveli güzelidir.)

6. Mişl-i bārān-ı bahārī dürr-i mähî zehr-i mār

Rıf'atā ve'l-ḥāşılı ḥikmet beyānıdır şî'ir

(Ey Rıfat! Sözüñ kıyası şiir; balığa inci, yılanı zehir veren bahar yağmuru gibi hikmet anlatır.)

56

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Muṭribā sâzın lisânı nâye efgân etdirir

Sâkiyâ cām-ı lebiñ mînâyâ efgân etdirir

(Ey çalgıcı! Sazın dili ney çalgısına feryat ettirir. Ey sâki, dudaklarının kadehi şarap şişesine feryat ettirir.)

2. Berg-i gül den ders-i 'aşkı zâr ile mürgân okur

Vaşf-ı güller bülbül-i şeydâyâ efgân etdirir

(Kuşlar aşkın dersini gül yaprağından ağlayarak okur, güllerin övgüsü divane bülbüllere feryat ettirir.)

3. Eyle cānā na're-i "yâ hū"³⁴⁹ 'aşkdan kıl hâzer

Bir deminde tağ ile şahrâyâ efgân etdirir

(Ey sevgili! Haykır "yâ hū" diye, aşktan sakın! Aşk, zamanı gelir dağ ve çöle figan ettirir.)

4. Sûz-ı âh-ı derdmendân berķ-ı hâtıf dan nişân

Çekse nâle günbed-i kübrâyâ efgân etdirir

(Dertlilerin ahının ateşi, göz kamaştıran şimşekten nişandır; inlese büyük kubbeye figan ettirir.)

5. Bu ne hikmetdir ki âşâr-ı muḥabbet Rıf' atâ

Hem dile hem dil-ber-i ra'nâyâ efgân³⁵⁰ etdirir

(Ey Rıfat! Ne hikmettir ki aşk eserleri hem gönle hem güzel sevgiliye figan ettirir.)

57

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Dehr-i dūne etme rağbetle nigāh elden gider

Böyle üç günlük olan 'ömr-i kutāh³⁵¹ elden gider

³⁴⁹ D: Hücnet var.

³⁵⁰ D: Efgân tekrâr ediyor.

(Alçak dünyaya arzuyla bakma, elden gider; böyle üç günlük olan kısa ömür elden gider.)

2. Olma ğarrā ḥüsnüñe cānā girībān-ı ḥayāt

‘Ākıbet şad-çāk olur bī-iştibāh elden gider

(Ey sevgili! Güzelliğinle gösteriş yapma, sonuçta hayat yakası şüphesiz yüz parça olur, elden gider.)

3. Bir ḥekīm-i ḥāzıkı bul ki ede derde devā

Ḳalma gel bī-ma‘rifet ‘ömr-i penāh elden gider

(Yetenekli bir hekim bul ki derdine deva bulsun; ilimsiz kalma, sığındığın ömür elden gider.)

4. Kendiñi sulṭān-ı ‘ālem eyle bāṭında gönül

Çünkü zāhir milket-i içbāl-i şāh elden gider

(Ey gönül! Kendini içinde âlemin sultanı yap, çünkü sultanın görünürde olan ikbali ve mülkü elden gider.)

5. Tālib olma el-ḥāzer ‘azli muḳarrer manşıbıñ

‘Ākıbet dünyāca Rıf‘at ‘izz ü cāh elden gider

(Yüksek makamlardakilerin azledilmesi [er ya da geç] muhakkaktır, sakın talip olma. Ey Rıfat! Dünyanın akıbetidir; makam, şeref elden gider.)

[77]

58

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1. Ḳāmetiñ naḥl-ı dil-ārā mı ‘aceb tūbā mıdır

Yāsemīn yoḥsa nihāl-i serv-i müsteḡnā mıdır

(Endamın; sevgilinin uzun boyu mu, tuba ağacı mı, yasemin mi yoksa seçkin servi fidanı mıdır?)

³⁵¹ D: kutāh < kūtāh

2. Ruḥlarıñ gül penbesi günden güne rengin olur

Gonca-i şad-berg midir yohsa gül-i ra'nā mıdır

(Yanaklarının gül pembeliği günden güne renklenir; yüz yapraklı gonca mı, yoksa sarılı kırmızılı gül müdür?)

3. Çeşm-i fettānıñ yaman sihr öğredir cādūlara

Kirpiğin her mūyı āşūb-ı cihān-ārā mıdır

(Fitne çıkaracak kadar güzel olan gözlerin büyücülere ustaca sihirler öğretir, kirpiğinin her teli süslü cihanı karıştıran mıdır?)

4. Göz ucuyla merdümān-ı dīdeler āmādedir

Niyyetiñ zālīm yine dil mülkini yağmā mıdır

(Göz bebeklerin yine göz ucuyla [eziyet etmeye] hazırdır. Ey zālīm! Niyetin yine gönül mülkünü talan etmek midir?)

5. Bir bakışda Rıf'atıñ 'aqlın perīşān eylediñ

Ben gibi herkes 'aceb sevdā ile rüsvā mıdır

(Ey sevgili! Bir bakışla Rıfat'ın aklını aldın, acaba herkes Rıfat gibi aşk ile rezil midir?)

59

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

1. Ne kadar 'aql u fikir mescid ü taḫvāya gider

Yine mestāne göñül ḥāne-i mīnāya gider

(Ne kadar akıllı ve düşünceli varsa hepsi mescide ve takva ehli olmaya gider, sarhoş gönül yine meyhaneye gider.)

2. Zāhidiñ hırş ile cem' eyledigi māl³⁵² [u] 'amel

Gelecek ceys-i riya cümlesi yağmaya gider

(Kaba sofunun hırş yaparak topladığı servet ve amel, riya ordusu geldiğinde tümüyle talan olur.)

³⁵² D: var < māl

3. Tâlib olmaz nice ol ‘âşık-ı şâdıkı bilür

‘İyd-ı vuşlatda dil-ārām ile ađhāya gider

(O [sevgili] sâdik âşığı bilir, nasıl tâlip olmaz? Vuslat bayramında gönül huzuruyla/sevgiliyle kurbanlıklara gider.)

4. Kimse ‘aşk ehlini dağl eylesesün dünyāda

Ne vesīleyle sülūk eylese Mevlāya gider

(Kimse dünyada aşk ehline ilişmesin, o hangi sebeple yola koyulsa Yüce Mevlā’ya gider.)

5. Rıf‘at āyīn-i muḥabbetde olunca bülbül

Zümre-i nev-res ile gülşen ü şahrāya gider

(Ey Rıfat! Bülbül, muhabbet meclisinde olduğunda yeni yetme güzellerle gül bahçesine ve kırlara gider.)

60

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1. Añlamaz nefis nedir ḥodbīn ü ğarrālık şatar

Beñzer ol dellāle kim sūk içre rüsvālık şatar

(Nefsin ne olduğunu bilmez, kibir ve gösteriş yapar; o tellāla benzer ki çarşıda rezillik gösterir.)

2. Ehl-i diller ḥālını³⁵³ bilmez de ṭa‘n eyler fakīh

Fehm eder ḥınta şa‘iri yā‘ni mollālık şatar

(Fakīh, gönül ehli olanların hālını bilmeyip ayıplar; arpayı ve buğdayı bilir kendini âlim zanneder.)

3. Diñlemez şubḥ u mesā üftādeler feryādını

Yılda bir māh bülbülāne gūya şeydālık şatar

(Düşkünlerin sabah, akşam feryatlarını dinlemez; yılda bir ay sözde bülbül gibi divanelik gösterir.)

³⁵³ D: ḥālīñi < ḥālını

[78]

4. Z̤ulmet-i ebr-i siyāhıñ ba‘zı³⁵⁴ şeb tārıñ görüp

Şeb-pere pertevlenür necme Süreyyalık şatar

(Yarasa, siyah bulutların karanlığında saçlarının gece gibi bazı tellerini görünce parıldayarak yıldızlara Süreyyalık satar.)

5. Rıf‘atā ‘irfān kelāmından haberdār olmayan

Aldanup bāzār-ı cehle reng-i zībālık şatar

(Ey Rıfat! Âriflerin sözünden haberdar olmayan, cahiller çarşısına aldanıp parlak renk gösterişi (dışı süslü, içi boş) yapar.)

61

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1. ‘İyddır şāhım gedāyāna ‘ināyet çağıdır

Sen bilürsñ³⁵⁵ ki bu dem luṭf u mürüvvet çağıdır

(Ey şah sevgilim! Bayramdır, dilencilere yardım zamanıdır; sen bilirsın ki bu zaman iyilik ve ihsanda bulunma zamanıdır.)

2. İlticāsı geçmeye bu rū-siyāhıñ kōrkārım

El-emān pīrim erenler şimdi himmet çağıdır

(Korkarım ki bu yüzü karanın sığınması geçmesin; pirim erenler aman, şimdi yardım zamanıdır.)

3. İzṭırāb-ı ğuşşa-i miḥnetde dil etmez kārār

Meyl eder semt-i şafāya çün muḥabbet çağıdır

(Gönül sıkıntı, hüzn ve zahmette durmaz, eğlenceye doğru meyleder; çünkü aşk zamanıdır.)

4. Zā‘f-hālem dest-gīrim ol meded ey mürşidim

Çille-keşler bābıñ fethine ruḥşat çağıdır

(Ey mürşidim! Zayıf bir haldeyim, elimden tut. Çile çekenlerin kapısını fethetmeye izin zamanıdır.)

³⁵⁴ D: Hücnet var.

³⁵⁵ D: bilürsın < bilürsñ

5. Rıf'at-ı dil-ḥaste ḥayret kūşesinde çāresiz

Ḳalmadı yā Rab teraḥḥum eyle raḥmet çağıdır

(Gönlü yaralı olan Rıfat, köşesinde şaşkın ve çaresizdir. Merhamet et ey Allâh'ım, rahmet zamanıdır.)

62

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Fehm eden ḥāl-i dilim³⁵⁶ āh-ı ḥazīnimden bilür

'Aşk u şevkım rütbesin ol meh cebinimden bilür

(Gönlü hâlimi anlayan acıklı iniltielerimden bilir, o ay yüzlü sevgili aşkımın ve arzumun derecesini alnımdan bilir.)

2. Derd-i dermān-i dilim³⁵⁷ her bir ṭabīb fark eylemez

Bilmiş olsa ḥāzıkān āh u enīnimden bilür

(Gönlümün derdini ve dermanını her tabip bilemez, ustalar bilseydi feryat ve iniltielerimden bilirdi.)

3. Ğayra mümkün mi metā'-ı rāzımı keşf eylemek

Yār şandūka derūnında rehīnemden bilür

(Sırlarımın servetini keşfetmek başkalarına mümkün değildir, sevgili sanduka içindeki tutsağımdan bilir.)

4. Fāriğü'l-bāl³⁵⁸ olduğım fī'l-cümleden³⁵⁹ ḳaṭ'-ı nāzar

Rind olan peygüle-i şoḥbet-nişīnimden bilür

(Rint olan; gürültüden uzak, herkesle iletişimi kestiğimi, meselelerden uzak olduğumu köşelerdeki sohbetimden bilir.)

5. Bilemez nā-dān merāmı şūfiyān esrārımı

Rıf'atā 'ārif mezāyā-yı yakīnimden bilür

³⁵⁶ D: Hücnat var.

³⁵⁷ D: Bunda da hücnat var.

³⁵⁸ Metinde "fāriğü'l-bâb" olarak geçmektedir.

³⁵⁹ D: Ḳā'ideye muḥālif bir ta'bīr.

(Cahil, isteğimi; dervişler, sırlarımı bilemez. Ey Rıfat! Ârif olan üstün vasıflarımı kesin ve sağlam bilir.)

[79]

63

Mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Ancağ gam ile beste dilim nev-civân açar

Tab'-ı hezârî gonca-i nev-res-civân³⁶⁰ açar

(Gam ile bağlanmış gönlümü sadece yeni yetme güzel açar, bülbülün mizacını yeni yetme gonca güzel açar.)

2. 'Aşkıñ lisân-ı hâlini çeşmiñ beyân eder³⁶¹

Şâhıñ rumûz-ı nüktesini tercümân açar

(Aşkın hâl dilini gözlerin anlatmaktadır, şahın sembollü sözlerini tercüman açar.)

3. Her bir sözünde zevk u şafâ bahş eder baña

Ol nâzenîn ki luṭf ile nâzik dehân açar

(O nazik sevgili, her bir sözünde bana zevk ve neşe verir; lutfederek o nazik ağzını açar [konuşur].)

4. Der-bend-i dîni reh-zen-i ilhâd bağlamış

'Adliyle anı Mehdî-i âhir zamân açar

(Dinin geçidini inançsız haydutlar kapatmış, onu ancak adaletiyle âhir zamanın Mehdî'si açar.)

5. Der-beste genc-i gevher-i ma'nâmı Rıf'atâ

Feyz-i hünerle hâme-i mu'ciz-beyân açar

(Ey Rıfat! Kapalı olan mana cevherimin hazinesini mucize söyleyen kalem bol hünerle açar.)

³⁶⁰ D: Civân tekrâr ediyor.

³⁶¹ Metinde olarak geçmektedir.

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. 'Ādet olmuş kim ezel 'uşşākı hūbān ağladır

Ben za'īfi līk bir bī-raḥm cānān ağladır

(Ezeldendir âdet olmuş, âşığı güzeller ağlatır fakat ben âcizi merhametsiz bir sevgili ağlatır.)

2. Sāḳiyā ol la'l-i mey-gūnıñ elinden el-emān

Şüretā ḥandān ederse sīretā ḳan ağladır

(Ey sâki! O dudağı şarap renkli sevgilinin elinden bıktım. Görünüşü güldürse de karakteri kan ağlatır.)

3. Yā 'aceb mi tās-ı pür-hūna dönerse gözlerim

Ḥasret-i vaşlile dāim çeşm-i fettān ağladır

(Gözlerim kan dolu bir tasa dönerse buna şaşılmaz. Kavuşma hasretiyle her zaman o fitne çıkaracak kadar güzel gözlü olan sevgili ağlatır.)

4. Yār hecri bir taraf özge sitemler bir taraf

Döne döne dīdemi aḥvāl-i gerdān ağladır

(Sevgilinin ayrılığı bir tarafa, başka sitemler bir tarafa; döne döne gözümü dönüş hâlleri ağlatır.)

5. Rıf'atā esrār-ı 'aşkıñ ketmi güç izhārı güç

Çünkü yār üftādesin ḥasretle her an ağladır

(Ey Rıfat! Aşkının sırlarını gizlemek de zor, âşıkaretmek de. Çünkü sevgili, tutkununu her zaman hasretle ağlatır.)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Būlbül-i dil sensiz ey gül zār u pür-āzār olur

Āşiyān-ı gülşeni ḥasretle ateş-dār olur

(Ey gül! Gönül bülbülü sensiz ağlar, çok incinir. Gül bahçesindeki yuvası hasretle tutuşur.)

2. Firḳatîñ bir derd kim dermānı ancak vuşlatıñ

Vuşlatıñdan ayru derd ehli kaçan tīmār olur

(Ayrılığın öyle bir dert ki tek dermanı sana kavuşmaktır. Dertliler, sana kavuşmak dışında ne zaman tedavi olur?)

3. Cān umar senden ezelki âşinālîk resmini

Zāhir u bâtında resm-i âşinā-yı yār olur

(Gönül, senden ezeldeki âşinalık tarzını anlatmanı bekler; açık ve gizli her şeyde sevgilinin bildik tarzı vardır.)

[80]

4. Ğam degil hicriñ ferāmūş eylese erbāb-ı dil

‘Āşıkān ma‘şūḳ unutmakdan ḳatı ğam-h^vār olur

(Gönülden sahiplerinin, senin ayrılığını unutmaması gam değildir. Âşıklar, sevgilileri unutmaktan sert acı çekerler.)

5. Feyz-i ḥikmetdir kelāmıñ ehl-i ‘aşḳa Rıf‘atā

Nokṭa-i ḥarfî maḥallinde dūr-i şehvār olur

(Ey Rıfat! Sözün aşktan anlayanlara hikmet bereketidir; harfinin noktası yerinde, şahın incisi olur.)

66

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1. Ḳanmayan la‘lîñ şarābına şarābı şu şanur

Bilmeyen mahiyyet-i ḥüsnüñ meger ayru şanur

(Dudağının şarabına doymayan, şarabı su sanır; güzelliğinin özünü bilmeyen meğerse başka zanneder.)

2. Nūkhet-i ‘itr-ı şemīm kākülünden bî-ḥaber

Nāfe-i Çin-i Ḥoten ya yoğsa ‘anber-bū şanur

(Güzel koku, kâkülünden habersizdir; [kâkülünü] Çin, Hoten nâfesi (ceylan göbeğinde misk ile dolu kese) veya amber kokusu zanneder.)

3. Dīde-i ‘uşşāka çeşmiñ özge kudret-şīvedir

Kim beyābān nazarla seyr eder āhū şanur

(Gözlerin, âşıkların gözüne başka bir kudret tavrıdır ki çölü seyredince ceylan zanneder.)

4. Mübtelā-yı kūy-ı cennet zāhid-i ğılmān-perest

Görse dīdārīñ hemān öz h‘āhişinden uşanur

(Cennet mekanının tutkunu, ğılman olmayı çok isteyen kaba sofu; sevgilinin güzel yüzünü görse hemen öz arzusundan usanır.)

5. Kıl yarar ma‘nā-yı evşāfında kilki Rıf‘atīñ

Pek daķık ince hayāl eyler meyānīñ mū şanur

(Rıfat’ın kalemi, niteliklerinin manasında [övgüsünde] kıl yarar ve öyle ince hayal eder ki [sevgilinin] belini kıl zannettirir.)

67

Fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilūn

1. Nuṭṭ-ı pākiñ mürdeler iḥyā degildir ya nedir

Feyz-i enfāsı Mesīḥāsā degildir ya nedir

(Temiz sözlerin ölmüşleri canlandırır, nefeslerinin bereketi tıpkı Hz. İsa [ölülerini diriltiren nefesi] gibi değil midir?)

2. Pertev-i şevḳ-ı cemālīñ mazhar-ı nūr-ı cemīl

Aḥsen-i taḳvīm aña īmā degildir ya nedir

(Yüz güzelliğinin sevinç parlaklığı, Yüce Allāh’ın nuruna mazhar olmuş; yaratılışın en güzeli tıpkı ona işaret değil midir?)

3. Naḳş-ı ḥüsnüñ kudret imlāsıyla taşvīr-i Ḥudā

Şun‘-ı ḥattūñ ḥāme-i ma‘nā degildir ya nedir

(Güzelliğinin nakışları kudret yazısıyla Yüce Allâh'ın tasviridir. Ayva tüylerini meydana getirmek mana kaleminin işi değildir de nedir?)

4. Şemme-i gül nağme-i bülbül niyâz u nâzı hep

Sende hatmolmuş desem ber-câ degildir ya nedir

(Gülün kokusu, bülbülün nağmesi, yalvarma ve cilve hep sende tamamlanmış desem münasip değil midir?)

5. Nazmını dâ'im beyân-ı midhâtîñle söylese

Böyle şi'ri Rıf'atıñ ra'nâ degildir ya nedir

(Rıfat'ın, nazmını her zaman senin övgünle söylediği şiirleri pek güzel değil midir?)

[81]

68

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Raḥm-ı māderden seniñ tek belki bir ra'nâ toğar

Aḥter-i burc-ı sa'âdet böyle nâdirhâ toğar

(Ana rahminden senin gibi bir güzel doğar, saadet burcunun yıldızı böyle çok nadir doğar.)

2. Hüb-rüyân-ı cihânıñ şanma nesli münkaṭı'

Kim bugün toğmazsa cānâ şübhesiz ferdâ toğar

(Cihanın güzel yüzlü sevgililerinin nesli kesilmiş şanma. Ey sevgili! Bugün doğmazsa yarın doğar.)

3. Māh-ı nev bir māhdır her māhda eyler zuhūr

Dā'imā ebrûlarıñ çifte meh-i gurre toğar

(Yeni ay (hilal) öyle bir aydır ki her ayda görünür, kaşların her zaman çifte parlak ay olarak doğar.)

4. Zülmet-i zülfüñ şeb-i târîke teşbîh etdiler

Çünkü ḥüsnüñ gibi ḥurşîd-i cihân-ārâ toğar

(Saçlarının siyahlığını karanlık geceye benzettiler, çünkü güzelliğin gibi cihanı süsleyen güneş doğar.)

5. Vaşf-ı dendān-ı femiñ gelse lisāna Rıf'atā

Çün şadefdir şöyle ma'nā-yı dürr-i yek-tā toğar

(Ey Rıfat! Ağzının dişlerinin övgüsü söze gelse sedef (inci kabuğu) olduğu için eşsiz inci manası doğar.)

69

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Her kaçan dil māl-i sevdā-yı hadd u hāl olur

Kaatre-i hūnīn ciger tağında rengīn āl olur

(Ne zaman ki gönül ben ve yanak sevdasına tutulur, kan damlası ciğer yarasında kırmızı renkli olur.)

2. Safha-i hüsnünde ya kaşın görünce sevdiğim

Hayretimden tā elif manend-i kaddim dāl olur

(Sevdiğim, güzelliğinin sayfasında kaşını görünce hayretten elif gibi ince, uzun [ve dik] olan boyum, dal [harfi gibi iki büklüm] olur.)

3. Yāde geldikde dem-i la'l-i zülālīñ şīvesi

Açılır gül mül gibi gönlümde bir hoş-hāl olur

(Senin saf dudağının şarabının işvesi anıldığı zaman gül, şarap gibi açılır ve gönlümde bir hoş hāl olur.)

4. Bir daķıķa dīdeden dūr olsa bālā kāmētīñ

Rūz u şeb fıkır u hayāl etmekde māhım sāl olur

(Uzun boyun bir dakika bile gözden uzak olursa gece gündüz düşünür, hayal ederim; ayım yıl olur.)

5. Çok da erzān eyleme lü'lü'-i nazmıñ Rıf'atā

Şāyed ol bāzār-ı 'irfān içre guş-māl olur

(Ey Rıfat! Nazmının incisini çok da ucuzlatma, yoksa irfan pazarında kulağı bükülür.)

70

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

1. Şabâ bülbüllerin zâriyyeti³⁶² feryâda kalmıştır

Mürüvvet güllerin açılmasına sâde kalmıştır

(Sabah bülbüllerinin inlemesi feryâda kalmıştır, cömertlik güllerinin açılmasına az kalmıştır.)

2. Humâr-ı 'aşk olan dem-beste vü leb-teşne 'uşşâka

Buyur sâkî getir bâkî şebâne bâde kalmıştır

(Buyur sâki! Aşk sersemi olan nefesi kesilmiş ve susamış âşıklara gecedan kalan şaraptan getir.)

3. Bugün olsun verir ferdâ olur ya mîve-i maşûd

Dilâ bûy-ı ümîd ancak turunc ayvada kalmıştır

(Ey gönül! Arzulanan meyveyi bugün de yarın da verir ancak ümit kokusu turunc ve ayvada kalmıştır.)

[82]

4. Kırıldı hep kılıçdan geçdi haţ küffâr-demâsâ

Boğazda bir bölüm Hindü meger imdâda kalmıştır

(Ayva tüfler, kâfir inanışlılar gibi kılıçtan geçti, kırıldı; boğazda bir bölüm Hintli meğer yardıma kalmıştır.)

5. Kemâl-i hüsn ihsân eyle kim 'uşşâkı şâd eyler

Ne o ehl-i himem şimdi ne o mîr-zâde kalmıştır³⁶³

6. Anıñçün nev-resânlar pest u pâye meyl eder 'âşık

Ne kılsun neylesün erbâb-ı dil arada kalmıştır

³⁶² D: Yañlıştır.

³⁶³ Bu beytin dil içi çevirisi bir sonraki beyitle birlikte verilmiştir.

(Oldukça güzel bir iyilikte bulun, zira bu âşıkları mutlu eder [ama] ne o iyilik sahipleri kalmıştır ne de o bey oğlu kalmıştır. Ey âşık! [Bu kimseler kalmadığı için] yeni yetişenler aşağılıklara meyleder. Hâl ehli de ne yapsın, arada kalmıştır.)

7. Dem urma Rıf'atā 'irfāndan aḥz [u] 'atādandı

Cihānīñ 'ayşī ḡayr-ı maşraf u ĩrāda ḡalmışdır

(Ey Rıfat! İrfandan söz açma, [o] alışverişlendi, dünya yaşamı masrafsız ve gelirsiz kalmıştır.)

71

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Dīdeden meḥcūr olan şanma ḡönülden dūr olur

İftirāḡ olduğḡa 'uşşāḡıñ dili mekdūr olur

(Sanma ki gözden uzak olan gönülden de uzak olur. Ayrılık olduğḡa, âşıkların gönlü kederlenir.)

2. Ḥasret-i vuşlat şedīd ammā gelūr ḡamdan ferah

Var ümīdim kim bu 'aşkıñ nārı bir gün nūr olur

(Kavuşma hasreti şiddetlidir ama gamdan daha ferah gelir. Âşıkların ateşinin bir gün nura döneceği konusunda ümitliyim.)

3. Bende olsam sen şehenşāha revā ma'zūr tut

Zīrā kim ḡāhī Süleymāna muşāḡib mūr olur

(Sen gibi bir şahlar şahına kul olsam münasıptır, hoş gör; çünkü bazen Hz. Süleyman'a karınca sohbet arkadaşı olur.)

4. Devlet ü iḡbālīñ efzūn olsun ey 'ālī-himem

Pek-sezā her nāme kim da'vāt ile meşṡūr olur

(Ey yüce himmetli! Talihin ve mutluluğun artsın, her yazının dualar ile yazılması pek yerindedir.)

5. İştıyāḡı Rıf'atīñ ya nice müzdād olmaya

Āfitābīñ şevḡına bir zerrede meşṡūr olur

(Rıfat'ın arzusu nasıl artmasın? Güneşin şavkına bir zerrede büyülenmiş olur.)

72

Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

1. Gülşende hezārāsā güzel eyleyelim zār

Hoş gör bakalım bezm-i muḥabbetde neler³⁶⁴ var

(Ey güzel! Gül bahçesinde bülbül gibi ağlayalım, iyi bak bakalım muhabbet meclisinde neler var!)

2. Luṭf eyle kerem eyle ayağıñ öpeyim gel

Sākī yine maḥmūra yetür sāgar-i ser-şār³⁶⁵

(Lutfet, kerem et, gel ayağını öpeyim; sâki dopdolu olan kadehi yine serseme yetiştir.)

3. Rind-i ezeli³⁶⁶ mest edemez bâde-i engūr

Ḳılsañ³⁶⁷ ḥum-ı şahbāya n'ola bir nazar ey yār

(Üzüm şarabı, ezelden âşık olanı sarhoş edemez. Ey sevgili! Şarap küpüne bir kere baksan ne olur?)

4. Bir remz ile 'uṣṣāka vefā eyle ki cānā

Bāzār-ı muḥabbet etdügün³⁶⁸ sezmeye ağıyār

(Ey sevgili! Âşıklara [gizli] işaretle vefa et ki rakip, muhabbet pazarı ettiğini (aşk yaşadığını) anlamasın.)

[83]

5. Her bir kese Rıf'at gibi 'arz etme cemālīñ

Esrārıñı keşf eyleme zinhār-be-zinhār

³⁶⁴ D: n[e]ler < neler

³⁶⁵ Metinde olarak geçmektedir.

³⁶⁶ D: Ma'nā muḥteldir.

³⁶⁷ D: ḳıls[a]ñ < ḳılsañ

³⁶⁸ D: etdügün < etdügün

(Ey sevgili! Yüz güzelliğini herkese Rıfat gibi gösterme! Asla ve asla kendi sırlarının ne olduğunu bilme.)

73

Mef'ülü mefā'îlü mefā'îlü fe'ülün

1. Bir taze civân nâz ile reftâr ile oynar

Kim görse anı sazın³⁶⁹ alur nâz ile oynar

(Bir yeni genç sevgili naz ile yürüyerek oynar, onu kim görse eline sazını alıp naz ile oynar.)

2. Dervîş-i Rifā'î mi 'aceb bu dil-i şeydâ

Pervâne gibi 'aşka düşüp nâr ile oynar

(Bu divane gönül acaba bir Rufâî dervişi mi? Pervane gibi aşka düşüp ateş ile oynar.)

3. La'l-i leb-i cānān ile hulyā³⁷⁰ ederekden

Bülbül gibi dil gonca-i gülzâr ile oynar

(Gönül, sevgilinin dudağının kırmızılığı ile hayal kurarak bülbül gibi gül bahçesinin goncasıyla oynar.)

4. Almış eline sîb-i zenaḥdānıñı sākî

Nuḳl etmege peymāne-i ser-şâr ile oynar

(Sâki, elmaya benzeyen güzel çeneni meze yapmak için eline almış; içmek için dopdolu kadeh ile oynar.)

5. 'Âşık nice şabr eyleye Rıf'at o maḥalde

Ol yâr-ı cefākâr ki aḡyâr ile oynar

(O cefa eden sevgilinin rakip ile oynadığı yerde âşık nasıl sabreylesin?)

³⁶⁹ D: sazıñ < sazın

³⁷⁰ D: hulyā

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

1. Haṭıñ iklīm-i z̤ulmetde şeb-i deycūr-ı ḥüsnüñdür

Ruḥuñ rüşenger-i 'âlem olan bir ḥür-ı ḥüsnüñdür

(Ayva tüylerin, karanlık ülkede güzelliğinin karanlık gecesidir; yanağın, âlemi parlatan güzelliğinin bir güneşidir.)

2. 'Ayān iken ne ḥācet bir daḥı i' lāna sulṭānım

Cihāna sū-be-sū nüṣūr ise hep şūr-ı ḥüsnüñdür

(Sultanım, belli iken bir daha açıklamaya ne gerek var? Cihanın her yanına yayılan hep güzelliğinin tuzluluğu[kekremesiliği, acılığı]dur.)

3. O gün ol zīr-i fesden tā ki çok çok çıkmaya kākül

Aman ol māni'-i nezzāredir mestūr-ı ḥüsnüñdür

(O gün fesin altından kakülünün çok çıkmaması (görünmemesi); bakışın manası, güzelliğinin sevincidir.)

4. Semāya ser çeken dūd-ı siyeh āhım 'aceb şanma

Bir uçdan āteş almış dil yanar tennūr-ı ḥüsnüñdür

(Gökyüzüne yükselen âhımın siyah dumanını tuhaf sanma! Bir uçtan ateş almış gönül, güzelliğinin fırınıdır, yanar.)

5. Ne ḥaddi pey-rev-i 'İzzet müşīr olsun gedā Rıf'at

Bu yolda böyle bir meddāḥ dūr-ā-dūr-ı ḥüsnüñdür

(İzzet Paşa'nın izinden gitmek dilenci Rıfat'ın haddine midir? Bu yolda böyle bir methedici uzaktan uzağa güzelliğindir.)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Şimdi dil bir dil-rübānıñ vālih ü ḥayrānıdır

Dīn anıñ dīni baña īmān anıñ īmānıdır

(Gönül şimdi bir sevgilinin şaşkınlığını ve hayranıdır; benim için din onun dini, iman onun imanıdır.)

[84]

2. Etmem ikrār-ı muhabbetden ferāğat ba‘d-ezīn

‘Ahd anıñ ‘ahdı baña peymān anıñ peymānıdır

(Bundan sonra aşk sözümünden dönmem. Benim için söz onun sözü, kadeh onun kadehidir.)

3. Ben fedā-yı hāk-ı rāh-ı dergeh-i cānāneyem

Rūh-ı pākım ol muḳaddes ravzaniñ kurbānıdır

(Ben sevgilinin dergah yolunun toprağına fedâyım. Temiz ruhum, o kutsal bahçenin kurbanıdır.)

4. Zāhidān pīşīne-i rızķile³⁷¹ zevķ eyler velī

‘Aşķile³⁷² mest-i müdām olmak erenler şānıdır

(Zahitler, rızķın peşin olanıyla zevk eder fakat aşk ile devamlı sarhoş olmak erenlerin itibarıdır.)

5. Bir ğazeldir eylemiş zülfüñle Rıf‘at ittihād

Var ise bugün yine dīvāneler dīvānıdır

(Rıfat, bir gazeldir saçınla bir araya getirmiş; varsa yoksa yine bugün divanelerin divanıdır.)

76

Mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

1. Muhabbet ehline ‘ālem bütün ḥayrān demişlerdir

Gürūh-ı ‘āşıkāne ‘aşķile³⁷³ sekrān demişlerdir

(Muhabbet ehline bütün âlem hayrandır, demişler; âşıklar topluluğı aşk ile sarhoştur, demişler.)

³⁷¹ D: rızķ ile

³⁷² D: ‘aşķ ile

³⁷³ D: ‘aşķ ile

2. Zemāne dil-beri etmez vefā terk-i cefā kılmaz

Anıñçün āfet-i cān fitne-i devrān demişlerdir

(Zamanın güzelleri vefa etmez, eziyeti bırakmaz; onun için can yakan güzele dönemin fitnessi demişler.)

3. Bekāyı fehmi edenler bu fenāda var [u] yok bilmez

Kalenderler anıñçün zümre-i ‘irfān demişlerdir

(Bu ölümlü dünyada ebediliği anlayanlar, varı yoku bilmez; onun için kalender olanlara irfan topluluğu demişler.)

4. Bu ‘aşkıñ sırrını³⁷⁴ ‘ayne’l-yaqīn görse ‘inād eyler

Nehīmi ehl-i diller münkire nā-dān demişlerdir

(Bu aşkın sırrını görürcesine bilse bile inat eder; gönül ehli olanlar yasaklamama, bilmez demişler.)

5. Nedīm-i şāh-ı ‘aşq olmak değil āsān ey Rıf’at

‘Azīzān kurb-ı sultān āteş-i sūzān demişlerdir

(Ey Rıfat! Aşk padişahının nedimi olmak kolay değil; azizler, sultana yakınlık yakıcı ateştir, demişler.)

77

Mefā’ılün mefā’ılün mefā’ılün mefā’ılün

1. Bahār oldı açıldı nergis-i mestāne sünbüller

Figān etdikçe bülbüller şafāsından güler güller

(Bahar geldi, sarhoş nergis ve sümbüller açıldı; bülbüller feryat ettikçe güller zevkten güler.)

2. Getürsün cāmını bezm-i hūzūra sāki-i gül-rū

Demidir teşne-yāb etmek dimāğı lezzet-i müller

(Gül yüzlü sāki, kadehini huzur meclisine getirsin; şarabın lezzetinin koku alma duyusunu iştahlandırmasının vaktidir.)

³⁷⁴ D: sırrıñı < sırrını

3. Şedā-yı nağme-i mürğān u rindān ile bir geldi

Neden şavt-ı şurāhīler birağmaz bāğa gulğuller

(Âşıkların ve kuşların nağme sesleri birlikte geldi. Neden sürahilerin sesi bahçeye gürültü bırakmaz?)

4. Maķālī şevķ-ı şahrā mā-cerāsı faşl olup bitdi

Getürsin reng u bū göstermege fülful karanfiller

(Sözü, çöl arzusu; macerası yaşandı bitti. Karanfil ve karabiberler getirsin renk ve koku göstermek için.)

[85]

5. Nice debrenmesün sevdā serinde ‘āşıkıñ Rıf’at

Yine şalkım saçak³⁷⁵ başdan çıkarmış yār kāküller

(Sevgili yine salkım saçak bir şekilde perçemlerini çıkarmış, âşığın Rıfat’ın başında sevdâ nasıl gezinmesin?)

78

Mefā’ılün mefā’ılün mefā’ılün mefā’ılün

1. Ruķıñdan lāleler ser-geştedir güller hicāb eyler

Meger kim hacletinden goncalar bergin niķāb eyler

([Ey sevgili!] Yanağından laleler şaşkın, güller utanır; meğer ki goncaların yapraklarını örtmesi utançlarındanmış.)

2. İzārıñ örtse kāküller ‘acīb şanma ki ‘ādetdir

Şitā şem’iñ yüzünde ebr u bārānı şitāb eyler

(Kaküller yanağını örterse garip sanma, bu âdettir. Kışın bulut ve yağmuru senin mumunun yüzünde koşuşturur.)

3. Ne āteşdir nühüfte pertev-i hüsñüñ ne muķriķdir

Ĥayālīñ ger görünse ‘āşıkıñ bağrın kebāb eyler

³⁷⁵ D: s[a]çak < saçak

(Güzelliğinin parıltısı ne gizli bir ateş, nasıl yakıcıdır ki hayalin bile görünse âşığın bağrını kebab eder.)

4. Ruḥuñ şevkına mā'il olmayan ancak bu 'âlemde

Geçer 'ömri ḥamākatle meger ay gün ḥesāb eyler

(Yanağının zevkine ermeyenin ömrü bu âlemde ancak ahmaklıkla geçer; ayı, günü hesap eder.)

5. Mezāhirdir yüzüñ feyz-āver olmak sālik-i 'aşka

Anıñcün āsitānıñ vaşlına Rıf'at şitāb eyler³⁷⁶

(Yüzün, aşk yolcusuna feyiz getiren olmak için tecelli yeridir; onun için Rıfat, eşiğine kavuşmak için koşuşturur.)

79

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

1. Ğamıñla tā-be-maḥşer şerḥ-i hicrān eylesem azdır

Bu ḥasretle dem-ā-dem zār u efğān eylesem azdır

(Gaminla mahşere kadar ayrılığı anlatsam azdır, bu hasretle daima ağlayıp feryat etsem azdır.)

2. Pey-ā-pey firqatiñle içdiğim ḥün-ı cigerdir hep

Derūnum yād-ı la'liñle tolu kan eylesem azdır

(Ayrılığınla birbiri ardınca içtiğim hep ciğer kanıdır; içimi kırmızı dudağının hayaliyle kanla doldursam azdır.)

3. Şaçı Leylādan ayrıldım yine dīvāne-i 'aşkım

N'ola Mecnūn gibi geşt-i beyābān eylesem azdır

(Saçları Leyla gibi [siyah] olan sevgiliden ayrıldım yine, aşkın divanesiyim; ne olur ki Mecnun gibi çölü dolaşsam, bu da azdır.)

³⁷⁶ D: Tekrār ediyor.

4. Olursam ‘āzim-i kūyîñ tavāf etmek de ahd olsun

Be-her sâ‘atde yek-pā yek³⁷⁷-şitābān eylesem azdır

([Ey sevgili!] Mahallene doğru yola koyulursam tavaf etmek de sözüm olsun, her bir saatte total bir şekilde koşuştursam da azdır.)

5. Nisān bārānıveş eşkim döküp dendān-ı vaşında

Cihān mülkin tamām incü ile kan eylesem azdır

(Nisan yağmuru gibi göz yaşlarımı döküp dişlerinin vasfında dünya mülkünün hepsini inci ile maden yatağı hâline getirsem azdır.)

6. Ne demlerdir beni ol māh-rüyumdan cüdā kıldıñ

Felek bir āh ile çarhıñı sūzān eylesem azdır

(Ne zamandır beni o ay yüzlümden ayırdın. Ey felek! Bir āh ile çarkını yaksam azdır.)

7. Dem-i ‘uşşāk-ı şehnāzdan ‘ırāk iklīmine Rıf‘at

[86]

Hüseynî sūz-i nākinden ğazel-h‘ān eylesem azdır

(Ey Rıfat! Uşşak ve şehnaz makamının ahenginden ırak makamının iklimine şimdiye kadar hüseyinî ve suzinak makamının sözlerini gazel olarak okusam yine azdır.)

80

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1. Deme şīrāze-i ‘aqla dili ferzāne söker

Söker olsa anı bir gözleri mestāne söker

(Akıl düzenine, âlim gönül söker, deme; onu sökecek olsa yine sarhoş gözlüler söker.)

2. Zülf-i yāre ne kadar degse şabā bād-ı hevā

Girih-i turre-i ğīsūyı yine şāne söker

³⁷⁷ D: antiqa ta‘bīr

(Sevgilinin saçına sabah rüzgarı ne kadar değse de saçların perçemlerinin düğümünü yine tarak söker.)

3. Yürüt ayağıñı sākī yine şohbet demidir

İnkıbāz-ı elemi şerbet-i peymāne söker

(Sohbet zamanıdır sākī, gönder kadehini; kasvet sıkıntısını kadeh şerbeti söker.)

4. ‘Āşıkıñ seyl-i sirişk u şerer-i āh-ı dili

Temelinden nice eşcārı yakar hāne söker

(Āşığın gözyaşı seli ve gönül āhının kıvılcımı nice ağaçları temelinden yakar, evleri söker.)

5. Çözecek yoğsa bu zencīr-i kazā-yı hükmi

Ne esīr-i gam-ı hicrān ne dīvāne söker

(Hüküm emrinin zincirini çözecek olan yoksa eğer, ne ayrılık acısının esiri ne de divane sökebilir.)

6. Açılır mı kuru lāf ile kilīd-i müşkil

Anı ancak henüz erbābı hakīmāne söker

(Zor anahtar, kuru laf ile açılır mı? Onu ancak ehli hikmetli bir şekilde/akıllıca söker.)

7. Ebedī baħr-ı taħayyürde kalur mı Rıf‘at

Fülk-i maķşūdımız elbette ki bir yana söker

(Rıfat, sonsuza kadar şaşkınlık denizinde kalır mı? Maksat gemimiz elbette ki bir yana açılır.)

81

Mefā‘ılün mefā‘ılün mefā‘ılün mefā‘ılün

1. Kibār-ı ‘aşra şimdi muğhik u cerrār lāzımdır

Ferū-māye yüzi gözi açık bī-‘ār lāzımdır

(Şimdi asrın büyüklerine dilenci ve güldürücü lazımdır; yüzü, gözü açık olan soysuz arsızlar lazımdır.)

2. Cihānıñ i‘tibārı kalmadı erbāb-ı ‘irfāna

Zen-i dünyāya ğayrı cāhil-i bedkār lāzımdır

(İrfan sahipleri için dünyanın bir itibarı kalmadı, dünya kadınlarına artık kötü ahlaklı cahiller lazımdır.)

3. Bu gülzār-ı fenāda nāfile zār eyleme bülbul

Gül-i dehre bugün zāğ-ı siyehle hār lāzımdır

(Ey bülbul! Bu kötü gül bahçesinde boşuna ağlama, bu zamanda dünya güllerine kara karga ile diken lazımdır.)

4. Kemāl ile olur ehl-i füsūna rağbet-i ‘ālem

Zamāne halkına ‘ayyār ile mekkār lāzımdır

(Büyü sahiplerine dünya arzusu mükemmellik ile olur, zamanın halkına hileci ve düzenbazlar lazımdır.)

5. Bilinmez bu ‘aşırda kādri Rıf‘at pāk-dāmānıñ

Zamān sūķına ancak şāhid-i bāzār lāzımdır

(Ey Rıfat! Temiz eteğinin kıymeti bu asırda bilinmez, bu zamanın çarşısına ancak hayasız kadın lazımdır.)

[87]

82

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1. Deme ol şūha beyāz aħmer u esmer görünür

Herkesiñ sevdicegi kendine dil-ber görünür

(O işveli sevgiliye beyaz [tenli] deme, kızıl ve esmer görünür; herkesin sevdiği kendine dilber görünür.)

2. Görelî serv-i sehî kâmet-i cānāne ben

Gözüme bâğda ne şîmşād u ne ‘ar‘ar görünür

(Ben, endamı düzgün fidan gibi sevgiliyi gördüğümünden beri bahçede gözüme ne dağ servisi ne de şîmşir ağacı görünür.)

3. Gören üftādeleriñ bağı nice olmaya hūn

‘Āşıkıñ gözlerine gamzesi neşter görünür

([Gamzeni] gören düşkünlerin bağı nasıl kan olmasın? [Çünkü sevgilinin] gamzesi âşığın gözlerine neşter olarak görünür.)

4. O melek-şüreti a‘lāda hayāl eyler isem

Zerreves fark idemem mihre beraber görünür

(O melek yüzlü sevgiliyi pek yüce bir yerde hayal edersem güneş ile beraber görüldüğü için zerre kadar fark edemem.)

5. Rıf‘atā ‘aşk³⁷⁸ ile ahvāl-i gönül³⁷⁹ bahş olmaz

Herkesiñ sevdicegi kendine dil-ber görünür

(Ey Rıfat! Aşk ve gönül hallerinden bahsedilmez, herkesin sevdiği kendine dilber görünür.)

83

Mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

1. O nev-res şūha hüsniye denilse ger ber-ā-ber var

Dehānında dahı bu tılf-ı nāzıñ şīr-i māder var

(O yeni yetme işveli sevgiliye, “Sende güzellikle birlikte ağzında da anne sütü var.” denilmeli.)

2. Aransa hüsüne mecbūr olup hayrette kalmışdır

Ser-ā-ser rub‘-i meskūnda nice biñ hūb dil-ber var

(Güzelliğine mecbur olup hayrette kalanlar aransa baştan başa dünyanın kara olan dörtte bir kısmında binlerce güzel dilber var.)

³⁷⁸ D: ‘aşk ile

³⁷⁹ D: Bu izāfe yañlıştır, çünkü gönül Türkçedir.

3. Muḳābil rūyına yāriñ kimiñ vardır yüzi tursun

Ḳazā-yı kişver-i hūbānda bunca dil-āver var

(Sevgilinin yüz güzelliğine karşılık kimin yüzü var olabilir, güzellik ülkesinin kazasında çok yiğit var.)

4. Leṭāfet-baḥş-ı ‘ālem zūlf u ḥāl u çeşm u ebrūsı

Cemāl-i gülşeninde nice ezhār ser-ā-ser var

([Sevgilinin] saç, ben’i, gözü ve kaşı âleme incelik verir. Yüz güzelliğinin gül bahçesinde baştan başa nice çiçekler var.)

5. Temāşā eyleyen ol şāh-ı mümtāza olur bende

Hezārān sen gibi Rıf‘at ser-i³⁸⁰ kūyında çāker var

(O seçkin sevgiliyi seyreden ona kul olur. Ey Rıfat! Sevgilinin semtinde senin gibi binlerce köle var.)

84

Mefā‘ılün mefā‘ılün mefā‘ılün mefā‘ılün

1. O māhiñ ḥüsn ü ānı ḳānde olsa sebki bellidir

Hilāl-i ebruvānından bilinmiş ki cebellidir

(O ay yüzlü sevgilinin güzellik ve cazibesi nerede olsa tarzı bellidir, kaşlarının hilalinden dağlı olduğu bellidir.)

2. Nevāziş şūḥ-şenlik³⁸¹ meşreb-i pākine lāyıktır

Anıñçün ‘āşıkāna nev-be-nev ḥātır tesellīdir

(İltifat, neşe ve şenlik temiz mizacına lâyıktır; onun için âşıklara yeni yeni hatır, avuntudur.)

3. Zuhūr eyler dil-i nezzārede şevḳ u şafā elbet

Mezāyā-yı cemāli mazḥar-ı nūr-ı tecellīdir

(Gönül seyrinde elbette zevk ve arzu görünür, yüz güzelliğinin üstün vasıfları aydınlığın tecellisidir.)

³⁸⁰ Metinde “seri” şeklinde geçmektedir.

³⁸¹ D: şenlik < şenlik

[88]

4. Tökünme zülf-i yâre ey şabâ tahrîk-sâz olma

Havâdan nem alur nâzik mizâcım ince tellidir

(Ey sabah rüzgarı! Sevgilinin saçına dokunma, tahrik etme. Nazik mizacım ince tellidir, havadan nem alır.)

5. Sütün-ı çarım üzre bir binâ-yı muhkem olmuş kim

Fenâ bulmaz sarây-ı aşkımız zîrâ temellidir

(Aşkımızın sarayı, dört sütunum üzerine sağlam bir bina olmuş; yıkılmaz çünkü temeli var.)

6. Binâ-güşında ki zülfüñ görür murğ-ı dilim cânâ

Diler kim âşiyân etsün anı Rıf'at maḥallîdir

(Ey sevgili! Gönül kuşum kulak memende saçlarını görür ve diler ki Rıfat onu yuva yapsın, yerlidir.)

85

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

1. Vişâli 'âşıkıñ ma'sûk ile bey' ü şirâsıdır

Şorulsa leblerinden bûse ancak diş kirâsıdır

(Âşığın sevgili ile kavuşması [onun] alışveriştir, dudaklarından alınan öpücük sorulursa eğer o sadece “diş kirası”³⁸²dır.)

2. Vefâsız dil-beriñ encâm-ı câyı kûy-ı hırmândır

Gelince ḥattı kârı el kiridir yüz karasıdır

(Vefasız dilberin son yeri, nasipsizlik semtidir; yüz çizgileri gelince (yaşlanınca) kazancı el kiri ve yüz karasıdır.)

3. Temâşâ kıl uzakdan cılve-i taşvîr-i ḥübânı

Ḥayâlîñ zevkî şevk ile hicâbıñ mâverâsıdır

³⁸² Ramazanlarda iftardan sonra misafire verilen hediye veya para.

(Güzellerin tasvirinin işvesini uzaktan seyret; hayalin zevki, şiddetli arzu ile utanmanın ötesindedir.)

4. Cihānı ehl-i ğam ğarķ-ābe-i seyl-i sirişk eyler

Bu söz tefsīrde tūfān-ı Nūhuñ mā-cerāsıdır

(Gam ehli cihanı gözyaşıyla boğarak sele çevirir. Tefsir kitaplarında bu söz Hz. Nuh'un macerasıdır.)

5. Diriğ etme ayağıñ saķiyā gel bezm-i rindāna

Meded devr-i ķadehde Rıf'atıñ şimdi sırasıdır

(Ey sâki! Ayağını esirgeme, rintler meclisine gel. Yardım et, kadeh devrinde şimdi Rıfat'ın sırasıdır.)

86

Fe'îlātün fe'îlātün fe'îlātün fe'îlün

1. Künc-i ğayretde bu hālim³⁸³ bilür aķbāb añlar

Sırrıma vāķıf olan şeyh degil şāb añlar

(Gayret köşesinde bu hâlimi dostlar bilir ve anlar; sırrımı bilen ihtiyar değil, genç delikanlı anlar.)

2. Çarķ-ı nā-sāza taķammül ķılamaz her gāhī

O sebebdan tolanur devrile dolāb añlar

(Her zaman aykırı dünyaya tahammül edemez, bu sebepten dolanır ve [çevrilen] oyunlardan haberdardır.)

3. Kendi hālinde ķomazlar açıla cām gibi

Ķapanur dest-i sitemle heme dem bāb añlar

(Kendi hâlinde bırakmazlar, cam gibi açılır; sitem eliyle her zaman kapanan kapıyı bilir.)

4. Naħl-i ümmīd arayup vādī ü şahrā tolaşur

Ķaşdan taşa urur başını seyl-āb añlar

³⁸³ D: Hücnet var.

(Ümidin uzun ve ince vücutlu güzelini arayarak vadi ve çölleri dolaşır, başını taştan taşa vurduğunu su seli anlar.)

5. Bülbul-i habs-ı kafes nâle vü feryâd eyler

Gece vîrânda biçar³⁸⁴ payğu-i bî-h^vâb añlar

(Kafeste hapsolan bülbul feryat ve figan eder, [bunu] gece viranda çaresiz ve uykusuz atmaca kuşu anlar.)

[89]

6. Bunca hicrâna sefâletle getürmez tâkat

Âh edüp anıñ[i]çün³⁸⁵ Rıf at-ı bî-tâb añlar

(Bu fakirlikle bunca ayrılığa güç yetmez, onun için güçsüz Rıfat âh ederek anlar.)

87

Mefâ'ılün mefâ'ılün mefâ'ılün mefâ'ılün

1. Güle gülşende bülbul sūzināk nağmeler söyler

Meger kim kuş diliyle hâl-i zârından haber söyler³⁸⁶

(Bülbul, gül bahçesinde güle suzinak makamından nağmeler söyler; meğerki kuş diliyle, ağlayan hâlimden haber söyler.)

2. Müdam ey tıfl-ı nâzım la'ı-ı şîrîniñde gūyâ hep

Halâvet bahş eder cân u dile şîr u şeker söyler

(Ey yeni yetme sevgilim! Şirin dudaklarındaki söyleyici, devamlı cana ve gönle tatlılık verir; süt ve şeker söyler.)

3. Hayâl-i nergis-i mestiñle ey sâkî humâr elbet

Pey-â-pey nüş eder mey nev-be-nev ağlar güler söyler

(Ey sâki! O, sarhoş eden gözlerinin hayaliyle baygındır. Birbiri ardınca şarap içer, sürekli ağlar, güler, söyler.)

³⁸⁴ D: Tedkîk ister. / Biçer < bî-çâr

³⁸⁵ D: anıñ içün

³⁸⁶ D: Haber söyler ta' bîri yañlıştır, haber verir toğrıdır.

4. Uzak olsun hemān bezm-i feraḥdan fırka-i sālūs

Ne dem kim eyleye şakḳ-ı şefe muṭlak gider söyler

(İki yüzlüler derhal ferahlık meclisinden uzak olsun, ne zaman kim ağzını açsa mutlaka gidip yayar.)

5. Olursa kām-ı ‘izzet yā icāzet sūz-ı ‘irfānda

Zebān-ı ḥāme-i Rıf‘at neler söyler neler söyler

([Eğer] izzet ve izin olursa Rıfat’ın kaleminin dili irfan ateşinde neler neler söyler.)

88

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1. Cām-ı ğamdır eyleyen her ‘āşığı mey-ḥor-ı ḥor

Ey Süleymān-ı zamānım gör ne gel maḥmūr-ı mūr

(Her âşığı sarhoş eden gam kadehidir. Ey zamanımın Süleyman’ı! Ne gel, [ne de] karıncanın baygınlığını gör.)

2. Miḥnet-i ğurbet berāy-ı ihtiyārımdır demim

Çāresiz semt-i vaṭandan olmuşum maḥdūr-ı dūr

(Gurbetin sıkıntısı ihtiyarlık zamanım dolayısıyladır. Çaresizce vatanımdan ayrıldığım için uzağın mukadderi olmuşum.)

3. Tā-be-key bu nāle vü feryād-ı şeb-gīrim yeter

Rūz-ı hicrān el-emān āh olmasun maḥşūr-ı şūr³⁸⁷

(Geceleri olan bu inleme ve faryatlarım ne zamana kadar sürecektir, yeter! Ayrılık günü aman mahsur olmasın!)

4. Leyli-i ḥasretde şa‘bı müjdeler bu dem şabā

Muṭribā söylet kulağından biraz ṭanbūr bur

(Leyla’nın hasretinde sabah rüzgarı zor olanı müjdeler. Ey mutrip! Tanburun kulağından biraz burup söylet.)

³⁸⁷ D: maḥşūşdur < maḥşūr-ı şūr

5. İltifāt-ı şāha Rıf'at mazhariyyet iftiḥār

Şūret-i fermān-ı iḥsānı değil menşūr-ı şūr

(Ey Rıfat! Şahın iltifatına nâil olmakla övün, bu gürültünün yayılması ihsan fermanının görünüşüne değildir.)

89

Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

1. Nā-cins ile hem-şoḥbet u ülfet ne belādır

Nā-dāna zarūretle mümāşāt ne belādır

(Soysuz olanla arkadaşlık ve yakınlık çok zordur, cahile zorunlu arkadaşlık çok zordur.)

[90]

2. Ḥaḫ eylemeye kimseyi bir kimseye muḥtāc

Ḥaḫar ile dūḫār-ı zarūret ne belādır

(Yüce Allāh kimseyi kimseye muhtaç etmesin, güvensizlikle yoksulluk çekmek çok zordur.)

3. Dervīş seyāḫat elem³⁸⁸ [ü] miḥneti bilmez

Bī-fā'ide olmuşda iḫāmet ne belādır

(Seyahat eden derviş, acıyı ve sıkıntıyı bilmez; faydasız olanda durmak çok zordur.)

4. Faḫr eyleme tüccār cihān varlığıñ ile

İḥsānsız olan ni'met-i devlet ne belādır

(Ey tüccar! Varlığın ile övünme, lutufsuz devlet nimetleri bir beladır.)

5. Üftāde bilür kūşe-i firḫāt ne meşakḫāt

Endūh-ı şitā demleri gurbet ne belādır

(Ayrılık köşesinin ne kadar zor olduğunu düşkünler bilir, kışın kederli zamanlarında gurbet çok zordur.)

³⁸⁸ D: Hücnet var.

6. Bir anda hele bahş-ı cihân kâl ile âsân

Hâl olmayacak dil ile himmet ne belâdır

(Bir anda “dünyayı bağışlamak” demesi kolaydır, lisan-ı hâl olmayınca bir dil ile yardım çok zordur.)

7. Rıf‘at vere Haqq şabr u mükâfâtını yoḥsa

Bî-raḥme müdārā-yı mürüvvet ne belâdır

(Ey Rıfat! Yüce Allâh sabrını ve ödülünü versin, yoksa merhametsiz olana iyilik ve ihsanda bulunarak iyi geçinmeye çalışmak çok zordur.)

90

Mef‘ûlü mefâ‘îlü mefâ‘îlü fe‘ûlün

1. Mestâne-i ‘aşkıḡm der-i mey-ḥâne benimdir

Sâķî şunuver nevbet-i peymâne benimdir

(Aşk sarhoşuyum, meyhane kapısı benimdir. Ey sâķi! Hemen sun, kadeh sırası benimdir.)

2. Ol kūy-ı dil-ārāya rakīb uğramasun hîç

Ben bendesiyem ḥazret-i şâḥâne benimdir

(Sevgilinin semtine rakip hiç uğramasın, ben onun kuluyum ve o çok mükemmel sevgili benimdir.)

3. Eyyāmı mürūr eyledi Ferḥād ile Ḳaysıñ

Lā-yezkuru māzî bugün efsâne benimdir

(Ferhat ile Mecnun’un zamanı geçti, geçmişî düşünmüyorum bugün efsane benimdir.)

4. Bir va‘d ile ben ağzı şedefden ḥaber aldım

Dil naḡdini verdim dür-i yek-dâne benimdir

(Ben bir söz ile sedef ağızlı [sevgiliden] haber aldım, gönül sermayesini verdim; eşsiz inci benimdir.)

5. Rıf'at haberi rind ile yārānı toyurdu

Mestāne-i 'aşkım der-i meyḥāne benimdir

(Rıfat'ın haberi rint ile sevgiliyi doyurdu. Aşk sarhoşuyum, meyhane kapısı benimdir.)

91

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

1. Nigāristān-ı dehre seyr olunsa nice şūret var

Velākin dīde-i ma'nā ile baksañ³⁸⁹ ne kudret var

(Dünya nigaristanına bakılsa çok çehre var fakat mana gözüyle baksan ne zenginlik var.)

2. Ḥaḳīkatde kamu feyż-i ni'am aḥz u 'atā³⁹⁰ ḥaḳḳıñ

Yine ḥaḳḳıñ 'aceb birbirisi fevḳinde minnet var

(Hakikatte bütün nimetlerin bereketini almak ve cömertçe vermek hakkındır. Tuhaftır yine de halkın birbiri üzerinde minneti var.)

[91]

3. Merām üzre döner çarḥ-ı emel ḳaṭ'-ı ümīd etme

Hele cū ile ey dil āsiyāb olsa da nevbet var

(Ey gönül! Emel çarkı, istek üzerine döner, hele ümidini kesme. Değirmen ırmak ile dönse de nöbet var.)

4. Cefāsız dāim eyyām-ı şafā olmaz bu 'ālemde

Gehī ḡam gāh zevḳ u gāh firḳat gāh vuşlat var

(Bu âlemde her zaman cefasız eğlence günleri olmaz. Bazen acı bazen zevk bazen ayrılık bazen kavuşma var.)

5. Kime şeb-tār-ı ḥayretten su'āl etseñ³⁹¹ şaḥīḥ aḳvāl

Budur eşaḥ³⁹² cevāb aña ki her ḥāletde ḥikmet var

³⁸⁹ D: baḳs[a]ñ < baksañ

³⁹⁰ D: Ṭoḡrusı ā'tā'dır, 'atā ise vere ma'nāsına kullanılabilir.

³⁹¹ D: ets[e]n < etsen

(Şaşkınlığın karanlık gecesini kime sorsam, doğru sözlerle budur gerçek cevap ki her hâlde hikmet var.)

6. Gerek mi Rıf'atā şerh ü beyān iş'ār-ı eş'āra

Bugünlerde 'acā'ib 'hāme-i ṭab'ında sür'at var

(Ey Rıfat! Şiirin mesajına açıklama ve anlatma gerekir mi? Bugünlerde yaratılış kaleminde şaşılacak bir hız var.)

92

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

1. Merāmı tāze yāriñ bezm-i şubḥ-ārāma gelmekdir

Vefā semtiñ tegāfül eylemekde lîk zîrekdir

(Yeni sevgilinin isteği, sabahın dinlendirici meclisine gelmektir; Vefa semtini bilmezlikten gelmekte fakat aklı başındadır.)

2. Açılmış yüz bulup ruḥsār yine karşı gül ü lāle

Bilürler goncafem böyle karanlıklar³⁹³ hep o rengdir

([Sevgilinin] yanağı yüz bulup yine lale ve güle karşı açılmış, gonca ağızlılar karanlıkların hep o renkte (sevgilinin renginde) olduğunu bilir.)

3. Diger-gün oldı ḥālim nev-bahār eyyāmı ḥasretle

Meger bārān-ı eşkim berḫ-i āhım nār-ı şimşekdir³⁹⁴

(Hâlim, ilkbahar günlerinin hasretiyle başka türlü oldu; meğer ırmaklar gözyaşım, şimşekler de âhımın ateşiymiş.)

4. Fiğān-ı 'āşıkānı diñlemez feryād u zār eyler

Bu demde nev-nihālim bülbül-i şeydā ne zevzekdir

(Bu zamanda âşıkların haykırışını dinlemeyerek ağlayıp inleyen taze fidanım, divane bülbül, çok gevezedir.)

³⁹² D: Vezn icābınca teşdîd ile okumak lâzım geliyor ammā yañlıştır.

³⁹³ D: Tedkîk ister.

³⁹⁴ D: Bu izāfet yañlıştır.

5. Şefîka pey-rev olmak pesend çün pâyine Rıf'at

Ki kâdri her cihetle rütbe-i bālâda yüksekdir

(Şefik'in arkasından gitmek, Rıfat'ın tarzına uygundur ki onun kıymeti her açıdan yüce makamlarda yüksektir.)

93

Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün

1. Ehl-i nazara seyr-i cemâliñde veleh var

Cânâna siyeh dîde-i düzdîde-nigeh var

(Yüz güzelliğini seyreden ehl-i nazara şaşkınlık var, [zira] sevgiliye bakan kara gözlerde kaçamak bakışlar var.)

2. Bu reng ile gül göz yapıcı ola açıktan

Kör olsa bilür ol fesîñ altında külâh var

(Gül bu oyunuyla açıktan göz yapıcı olsun, kör olsa bile o fesin altında külâh olduğunu bilir.)

3. Almış ele ceyş-i Hâbeş milket-i Rûmı

Dutmuş boğaz etrâfını bir nice sipeh var

(Hâbeş ordusu Rum ülkesini ele geçirmiş, boğazın etrafını tutan çok sayıda asker var.)

4. Encümle beraber mi felekde meh-i tâbân

Hükm-i vüzerâ ola ki ya anda ki şeh var

(Yüzü ay gibi parlayan [sevgili], gökyüzünde yıldızlarla beraber midir? Vezirlerin kudreti ya da onda padişahlık var.)

[92]

5. Kâlb-i şu'arâ mahzen-i esrâr-ı Hudâdır

Rıf'at deme kim nazm-ı ma'ârifde girih var

(Şairlerin kalbi, Yüce Allâh'ın sırlarının mahzenidir. Ey Rıfat! İrfan nazmında düğüm var deme.)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Zîr-i fesden uç veren teller mi püsküller midir

Kat-be-kat³⁹⁵ bu Avrupa-perçem mi kāküller midir

(Fesin altından uç veren saç telleri mi püsküller midir? Bu kat kat olan Avrupa modeli perçem mi kaküller midir?)

2. Bâğ-ı ruhsârîñ müzeyyen eylemiş her cānibi

Tāze şeb-bûlar mıdır hoş-büy sünbüller midir

(Yanağının bahçesi her tarafı süslemiş. Taze şebboylar mıdır, güzel kokulu sümbüller midir?)

3. Döndüren elvân-ı gûn-â-gûnı hüsnuñ sâkiyâ

'Aks-i cām-ı la'l-i mey ya sāğar-ı müller midir

(Ey sâki! Güzelliğini renkten renge döndüren kırmızı kadehin yansıması mı yoksa şarap kadehleri midir?)

4. Mużmerimdir bu su'âlimde cevâb olsa 'aceb

Hüsni 'aşk efzûn iden güller mi bülbüller midir

("Gizlediğimdir" bu sorumda cevap olsa şaşılır mı? Aşk ve güzelliği arttıran güller mi, bülbüller midir?)

5. Gösteren cevîlânı meydân-ı sühanda dâ'imâ

Rıf'atâ çün esb-i tab'îñ gibi düldüller midir

(Ey Rıfat! Söz meydanında sürekli gezintiyi gösteren mizacının atı gibi atlar mıdır?)

Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün

1. Lâl oldu zebânım görelim hâme ne söyler

Şerh-i gam-ı hicrân-ı dile nâme ne söyler

³⁹⁵ D: Kā'ide yañlıştır.

(Dilim susup kaldı, görelim kalem ne söyler; gönül ayrılığının acı yorumuna mektup ne ne söyler?)

2. Tenhāda hayālile ne da 'vā eder ol dil

Yüz yüzde güle gözleri bādām ne söyler

(O gönül hayal ile tenhada niye mücadele eder? Badem gözlü, güle yüz yüze ne söyler?)

3. Çāk etdi yine dest-i elem dāmen-i şabrı

Bilmem 'acebā çāk olunca cāme ne söyler

(Hüzün eli yine sabır eteğini yırttı. Bilmem acaba yırtılınca elbise ne söyler?)

4. Görmüş degil ā bu miḥneti³⁹⁶ Kays-ı Leylā

Çıksa yerinden³⁹⁷ bir de o dīvāne ne söyler

(Leyla'nın Mecnun'u böyle bir sıkıntıyı görmemiş. Çıksa yerinden bir de o divane ne söyler?)

5. Nāz ile o meh buse-i maḥşūşa gelince

Kānūn-ı ezel 'ādet-i bayrāma ne söyler

(O ay yüzlü güzel naz ile özel öpücüğe gelince eski kanunlar bayram âdetlerine ne söyler?)

6. Cevr etmiş ola 'āşıkına şūḥ-ı zamāne

Beyhūde yire Rıf'at-ı nā-kāma ne söyler

(Zamanın işveli sevgilisi, âşığına eziyet etmiş olmalı. Muradına ermemiş olan Rıfat'a boşuna ne söyler?)

[93]

96

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

1. Göñül eyle taḥammül şabrıñ encāmı selāmetdir

Kişi de kār-endiş olmasa āḥir nedāmetdir

³⁹⁶ D: görmüş degil bu miḥneti < görmüş degil ā bu miḥneti

³⁹⁷ D: Vezn bozuk, tedkik ister.

(Gönül tahammül et, sabrın sonu selâmettir; kişi de iş düşünen biri olmazsa sonu pişmanlıktır.)

2. Belâ-yı mübreme dü-çar olan bî-çâre şûfî kim

Gece budur hayâli halka ifşâ-yı kerâmetdir

(Kaçınılmaz belaya yakalanan çaresiz sufinin gece hayali, halka kerameti açıklamaktır.)

3. Fenâ ser-mâyesinden şanma tâc-ı devlet-i zâhir

Demez ehl-i beķā nakş-ı revâ-baħş-ı ‘alâmetdir

(Zahir olan devlet tacını geçici sermayeden şanma! Beka ehli [bunu] alamet ihsanının nakşı saymaz.)

4. Hevâ-yı ‘aşķa uyma ‘akla yâr olmak gerek gâhî

Reh-i şeydâ hülâşâ dâhil-i vār-ı nedâmetdir

(Aşķın hevesine uyma, bazen akılla dost olmak gerekir. Sözün kıyası, divanelik yolu pişmanlığa dahildir.)

5. Hemîşe Rıf‘ atâ ihlâşdan beyhûde dem uram

Tarîķ-i şıdkda resm-i muhabbet istikâmetdir

(Ey Rıfat! Her zaman ihlastan boş yere söz açayım, doğruluk yolunda yönümüz aşķtır.)

97

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

1. Bûlbûl-i bāğ-ı tarâvetdir hatıñ gül gösterir

‘Āşık-ı mestâneyle la‘l-i lebiñ mül gösterir

(Ayva tüylerin körpelik bahçesinin bûlbûlüdür, gül gösterir; kırmızı dudakların sarhoş âşığa şarap gösterir.)

2. Nergisi hayrân eder çeşmiñ neden bu mestlik

Her süzüldülçe nigehiñ bir teğâfûl gösterir

(Gözlerin, nergisi hayran bırakır, bu sarhoşluk neden? Bakışın her süzüldükçe bir bilmezlik bırakır.)

3. Çıkısa ger taraf-ı fesiñden³⁹⁸ kākül-i ħam-der-ħamıñ

‘Āşıkāna nāz ile nīm resm-i sünbül gösterir

(Perçemin büklüm büklüm fesinin kenarından çıkarsa eğer, âşıklara naz ile yarım bir sümbül resmi gösterir.)

4. Ħaṭ u ħāl üftādeler ‘aqlın perīṣān etmede

Dāne-i dāverleri zāhirde fülful gösterir

(Ayva tüylerin ve ben’in düşkünlerin aklını perişan ediyor, insafılı taneleri görünüşte karabiber gösterir.)

5. Ħūn olupdur derd ile sāğar derūnı Rıf’atā

Şīşe-i mey sāķī vü rindāne kulkul gösterir

(Ey Rıfat! Kadehin içi dert ile kan olmaktadır; şarap şişesi, sâkiye ve rintlere kulkul (içerken çıkan yansıma ses) gösterir.)

98

Fā’ilātün fā’ilātün fā’ilātün fā’ilün

1. ‘Ārıẓıñ cānā gül-i aḥmer midir bilmem nedir

Lebleriñ āb-ı Ħızır Kevser midir bilmem nedir

(Ey sevgili! Yanağın kızıl gül müdür acaba? Dudakların Hz. Hızır’ın suyu Kevser midir acaba?)

2. Safḥa-yı ruḥsārıñ üzre kaṭre kaṭre görünen

Rūgen-i gül mi ‘aceb ter midir bilmem nedir

(Yanağının sayfaları üzerinde damla damla görünen gül yağı mı, yoksa ter mi acaba?)

3. Şoḥbetiñ şehd [ü]³⁹⁹ dehāniñ genc-i lü’lü’dür meger

Yohsa kim şandūka-i cevher midir bilmem nedir

³⁹⁸ D: Bu izāfe de yañlış olacak.

³⁹⁹ D: şehd < şehd ü

(Sohbetin, balın ve ağzın meger inci hazinesidir; yoksa mücevher sandığı mıdır, acaba?)

[94]

4. Sāye salmış bāğ-ı dehre ‘arz eder mümtāzelik

Ḳāmetiñ serv mi ya ‘ar‘ar mıdır bilmem nedir

(Dünya bahçesine gölge yapmış, seçkinlik sunar; boyun servi mi, dağ servisi mi acaba?)

5. Her nakış bir dürlü yārīñ gösterir yüz Rıf‘atā

Ol melek mi ya perī-peyker midir bilmem nedir

(Ey Rıfat! Her nakış sevgilinin yüzünü gösterir. O, melek midir peri yüzlü müdür acaba?)

99

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1. N’ola yārān-ı şafā bezm-i şarāb eyleseler

Ne zarar ‘ābide nūş-ı mey-i nāb eyleseler

(Eğlence dostları şarap meclisi yapsalar ne olur? İbadet edene katkısız şarap içirseler ne zararı var?)

2. Pek açık yüzlü güzeller bize el vermezler

Severiz öyle civānān ki hicāb eyleseler

(Çok açık yüzlü güzeller bize el vermez, öyle güzelleri örtünseler eğer severiz.)

3. Ruḳabā olmasa ger bezm-i güzelde⁴⁰⁰ hāzır

Zevkimizdir ne ḳadar⁴⁰¹ nāz u ‘itāb eyleseler

(Güzeller meclisinde rakipler hazır bulunmasa güzellerin nazlanması ve azarlaması zevkimizdir.)

⁴⁰⁰ D: Bu izāfet yañlıştır.

⁴⁰¹ D: n[e] ḳadar < ne ḳadar

4. Olalım zümre-i ağıār ile şulh yok zarar

Ne kadar gizlü su'āl ile cevāb eyleseler

(Rakipler zümresi ile barışalım, ne kadar gizli soruyla cevaplasalar da bunun zararı yok.)

5. Rıf'atā zümre-i hūbān ile ūlfet edelim

Ne olur her biri bir bŭse şevāb⁴⁰² eyleseler

(Ey Rıfat! Güzeller zümresiyle kaynaşalım, her biri bir öpücüğü sevap olarak verse ne olur?)

100

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Çeşme-i la'l-i hayātından ā cānım bir şu ver

Sākī ol bārī yetiş yandım civānım bir şu ver

(Ey sevgili! Âb-ı hayat çeşmesi olan dudağından bir su ver. Sâki ol sevgili! Yandım, bana bir su ver.)

2. Düşmüşüm cānā ocağıña beni yandırma gel

Büsbütün kul etme cism-i nā-tüvānım bir şu ver

(Ey sevgili! Ocağına düşmüşüm, gel beni yakma. Güçsüz bedenimi tümüyle köle etme, bir su ver.)

3. Teşne-i 'aşkım saña keşf eyledim esrārımı

Söyledim bir bir neyim varsa beyānım bir şu ver

(Aşka susamışım, sırlarımı sana açtım; neyim varsa beyanımı bir bir söyledim, bir su ver.)

4. Āteş-i hicrāna sūzān olmadan za'f-ı tenim

Sīnede açıldı dāğ-ı nihānım bir şu ver

(Zayıf bedenim, ayrılık ateşine yanmadan göğsümde gizli bir yara açıldı; bir su ver.)

⁴⁰² D: Hücnet var.

5. 'Āşık-ı miskîn ġarībe ey mürüvvet menba'ı

Kān-ı ihsān-ı⁴⁰³ vefādan nev-civānım bir şu ver

(Ey yiğitlik kaynağı genç sevgilim! Âciz ve zavallı âşığa vefa lutfunun madeninden bir su ver.)

6. Rıf'atıñ 'afv-ı kuşurıle niyāzın kıl kabûl

[95]

Hatırıñ gözle bugün şûh-ı cihānım bir şu ver

(Rıfat'ın duasını, kusurlu affile kabul et; işveli güzelim hatırını say bugün, bir su ver.)

101

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Meh-cebīnim hasretiñden şöyle oldum bî-ķarār

Gözlerim tā şubha dek devr eyleyüp yıldız şayar

(Alnı açık sevgilim, hasretinden kararsız oldum; gözlerim sabaha kadar dönüp yıldız sayar.)

2. Eyledim Mecnūn gibi şahrāları geşt u güzār

Sen saçı Leylādan ayru edeli rūzigār

(Rüzgar, saçları Leyla gibi [siyah] olan sevgiliden ayrı ettiğinden beri Mecnun gibi çölleri dolaştım.)

3. Boynumuzda bu ne firķat bu ne hicrān āteşi

Ķorķarım ki yandıra dünyāyı āh-ı intizār

(Boynumuzda ne bu ayrılık, nedir bu ayrılık ateşi? Bekleyiş âhının dünyayı yakmasından korkarım.)

4. Edeli sākī seniñ ol bādemī⁴⁰⁴ çeşmiñ hayāl

Mest u medhūş olmuşam olmaz benim çün kesb u kār

⁴⁰³ D: kânı ihsānı < kân-ı ihsān

⁴⁰⁴ D: Ol bādam çeşmiñ, bādām okunsa vezn bozulur.

(Ey sâki! Senin o badem gibi gözlerini hayal ettiğimden beri sarhoş ve şaşkın olmuşum, çünkü benim kazancım olmaz.)

5. ‘Aşk u sevdâ şöhetidir dem-be-dem meşreb baña

Rıf‘atāsā etmezem bir lahza hîç meyl-i medār

(Aşk ve sevdâ sohbeti her zaman bana bir yaşayış biçimidir, Rıfat gibi bir an bile geri dönmeye hiç meyletmem.)

102

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1. Halk-ı ‘âlem her biri bir kâra bağlanmış tırur

‘Āşık-ı şādık olan bir yâre bağlanmış tırur

(Âlem halkının her biri bir işe bağlanıp durur, gerçek âşıklar bir sevgiliye bağlanıp durur.)

2. Rindler bezm-i şafâda hem-dem-i maḥbûb u mey

Hep ḥarâbât ehlidir esrâra bağlanmış tırur

(Rintler, eğlence meclisinde sevgili ve şarapla dosttur; bunlar meyhane ehlidir, sırlara bağlanıp durur.)

3. Zâhidâ daḥl eyleme üftâde-i gīsûları

Dil o yüzden rişte-i efkâra bağlanmış tırur

(Ey zahit! Saça düşkün olanları dahil etme, gönül o yüzden hüznü ipine bağlanıp durur.)

4. Mübtelâ-yı şâhid-i bâzâr olan dīvâneler

Bî-muḥâbâ şüret-i dīvâra bağlanmış tırur

(Orta malı ahlaksız kadına bağlanmış olan divaneler, korkusuzca duvar resmine bağlanıp durur.)

5. Hüs-n-i ‘aşkıñ Rıf‘atâ evşâfını tanzîm eden

Dem-be-dem eş‘âr ile eş‘âra bağlanmış tırur

(Ey Rıfat! Aşkın güzelliklerinin niteliklerini düzenleyen her zaman şiir ile saçlara bağlanıp durur.)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Rūze-i hicrānıñ āhır 'ıyd-ı vaşl-ı yāri var

Çekme ğam ey dil ümīd-i zevk ile ikrārı var

(Ayrılık gününün sonunda sevgiliye kavuşma bayramı var. Ey gönül! Acı çekme zevk ümidiyle kabûlü var.)

2. Zāhidā ʔa'n eyleme zevk-i fenāda kimseyi

Herkesiñ kendi hayırında nice bāzārı var

(Ey zahit! Kötü zevkte kimseyi ayıplama, herkesin kendi hayır işlerinde çok pazarı (hayır yapacağı yer, kişi) var.)

[96]

3. Her ne deñlü boy atarsa⁴⁰⁵ hūb-rū mergūbdur

Çünkü tatvīl-i kelāmıñ hūsnle⁴⁰⁶ tekrārı var

(Güzel yüzlü sevgili her ne kadar boy atarsa o denli arzulanır, çünkü sözü uzatmanın güzellikle tekrarı var.)

4. Dil-rübālar iltifāt etmez geçerler nāz ile

Añlamazlar 'āşıkıñ bu yolda çok çok kārı var

(Gönül alan sevgililer, iltifat etmeyip naz ile geçip giderler; âşığın bu yolda çok işi olduğunu bilmezler.)

5. Kāni'-i taḫsīm rūz-ı aḳdemiñ taḳdīrine

Şarf-ı eşyānıñ daḫi Rıf'at yeri miḳdārı var

(Paylaşmanın kanaati, eski günlerinin takdiri içindir. Ey Rıfat! Eşya harcamanın da yeri ve miktarı var.)

⁴⁰⁵ D: Boy şatarsa olacak.

⁴⁰⁶ D: hūsn ile

104

Mefā'ılün mefā'ılün fe'ülün

1. Güzeller çıkdılar seyrāna bir bir

Bugün seyr eyleyin her yana bir bir

(Güzeller bir bir gezintiye çıktı, bugün her yeri ayrı ayrı seyredin.)

2. Cemāliñ şem'ine yakılmak için

Dönerler devrine pervāne bir bir

(Yüz güzelliğinin mumuna yakılmak için pervaneler etrafında bir bir dönerler.)

3. Şanarsın noktaveş haţ üzre konmuş

Düzülmüş hālleri gerdāna bir bir

(Benleri gerdanına bir bir dizilmiş, sanarsın ki nokta gibi bir hat (ayva tüyleri) üzerine dizilmiş.)

4. Gedāya rahm kılmaz mı 'aceb şāh

Denilse hāl-i dil cānāna bir bir

(Acaba sevgiliye gönül hāli bir bir anlatılsa padişah [olan sevgili] köleye (âşığa) merhamet etmez mi?)

5. Gel aç Rıf'at bugün meydān-ı 'irfān

İner ehl-i hüner meydāna bir bir

(Ey Rıfat! Gel bugün ârifler meydanını aç, hüner sahipleri tek tek meydana inmektedir.)

105

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. 'Aşk ile her kim nazarda sīne-i dil-ber tutar

Şüret-i ra'nā görür mir'āt-i İskender tutar

(Her kim ki bakışında sevgilinin gönlünü aşk ile tutarsa İskender'in aynasını tutar, güzel bir yüz görür.)

2. ‘Āşık oldur kim ferāmuş eylemez ma‘şūkı

İsmi cān u gönülden⁴⁰⁷ dāimā ezber tutar

(Āşık öyle kimsedir ki sevgilisini unutmaz, adını candan ve gönülden her zaman ezberinde tutar.)

3. Her şebi tebdīl-i rūz olan mübārek-bād ile

Bahtiyār olur hayālinde meh-i enver tutar

(Her gecesi gündüze dönen “mübarek olsun” ile mutlu olur, hayalinde nurlu ay tutar.)

4. Ey dil-i dīvāne fikr etme ğam-ı aġyārı hīç

Hār-i bī-zārın işi çün dāmen-i güller tutar

(Ey divane gönül! Rakibin gamını hiç düşünme! Çünkü bezgin dikenlerin işi güllerin eteğini tutmaktır.)

5. Tācir-i cem‘ metā‘-ı nazmdır Rıf‘at daḥı

[97]

Kim zuhūr etdikçe şi‘r-i tāzeye defter tutar

(Tüccarın topladığı malzeme şiirdir, Rıfat da taze şiirler ortaya çıktıkça onları kaydeder.)

106

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1. Bezm-i meyde sākiyā la‘lin şarābın yok mıdır

Teşne-dil ‘uşşākına⁴⁰⁸ bir cur‘a ābın yok mıdır

(Ey sâki! İçki meclisinde dudakların gibi kırmızı şarap yok mudur? Gönü susamış âşıklara bir yudum suyun yok mudur?)

2. Şuda ‘aks-i şüretiñ görse n’ola ehl-i mezāk

Böyle rüşenlikde şavķ-ı mäh-tābın yok mıdır

⁴⁰⁷ D: Bu ‘atıf yañlıştır.

⁴⁰⁸ D: Hücnet var.

(Lezzet ehli suda suretinin yansımaları görse ne olur? Böyle aydınlıkta mehtabının ışığı yok mudur?)

3. Sūz-ı âhımdan derûn-ı derdimi fark eyle gel

Bî-mürüvvet âh-ı dilden ictinâbıñ yok mıdır

(Âhımın ateşinden yürek derdimin farkına var, gel. Ey mürüvvetsiz! Gönül âhımdan çekincen yok mudur.)

4. Ya ne verdin⁴⁰⁹ alamazsın ey rakīb-i kîne-cū⁴¹⁰

Kendüñi fikr eyle bu yüzden hicābıñ yok mıdır

(Ey öç almaya çalışan rakip! Verdiğini alamazsın. Kendini düşün, bu durumdan utanman yok mudur?)

5. Söz yeri hîç kalmadı ihsân-ı vuşlatdan bu şeb

Şıl kerem bir lahza cânā meyl-i ẖv̱ābıñ yok mıdır

(Bu akşam söze, kavuşma lutfundan hiç yer kalmadı. Ey sevgili! Bir an olsun lutfeyle, uyku isteğin yok mudur?)

6. Ver zekât-ı ẖsniñi bu ‘âşık-ı miskîne gel

Bu su’âlimden şevābile⁴¹¹ cevābıñ yok mıdır

(Bu zavallı âşığa, güzelliğinin zekatı olarak gel; bu soruma sevap olacak bir cevabın yok mudur?)

7. Rıf’atı lâyıķ mı mahcûb-ı ‘ināyet eylemeñ

Haşırın hoş etmege nāz u ‘itābıñ yok mıdır

(Rıfat, lutfunun mahcubu olmaya lâyıķ mıdır? Gönlnü hoş etmek için naz ve azarlaman yok mudur?)

⁴⁰⁹ D: Mağsad anlaşılıyor.

⁴¹⁰ D: kîn-cū < kîne-cū

⁴¹¹ D: şevāb ile

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Gül desem ruhsārīña lāyık mı gülden tāzedir

Serve beñzetsem kadiñ ol naħl bī-endāzedir

(Yanağın gülden tazedir, [ona] gül demem uygun değildir; boyunu serviye benzetsem o fidan ölçüsüdür.)

2. Dīde-i mestiñ açılmaz nāzdan maħmūrdur

Vey ne tıfl-ṭab' olur ol meyli h'vāb-ı nāzedir

(Baygın gözlerin nazdan açılmaz, mahmurdur; çocuk mizaçlı olur, meyli naz uykusunadır.)

3. Nāle çekse 'āşık-ı zārīñ n'ola ey goncafem

'Andelib bir mürğ iken dā'im nevāsı sāzadır

(Ey gonca ağızlı sevgili! Ağlayan âşığın inlese ne olur? Bülbül bir kuş iken ahengi her zaman sazadır.)

4. Nağme-i 'uşşākdan dil İsfahāna⁴¹² mā'il ol

Muṭrib āgāz-ı hicāz et maḳşadım şehnāzedir

(Uşşāk [makamının] nağmesinden İsfahan'a [makamına] yönel. Ey çalgıcı! Hicaza [makamına] başla, amacım şehnaz [makamıdır].)

5. Çāre yok hīn-i şabāvetden bu hāle Rıf'atā

İhtiyār olsam da meylim dil-ber-i mümtāzadır

(Ey Rıfat! Çocukluk zamanından bu hâle çare yok, ihtiyarlasam da isteğim seçkin sevgiliyedir.)

[98]

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Ser-ferāz [u] hūb-rū olmaḳda ol dil-dār bir

Bu müsellem şehir [ü] kânūnda olur serdār bir

⁴¹² D: Ey dil şabāya dese hücnat kalmaz.

(O sevgili, seçkin ve güzel yüzlü olmakta tektir/eşsizdir. Bu herkesçe kabul edilen [bir hakîkattir ki] şehir ve kanunda yönetici birdir.)

2. Gerçi kân-ı hüsni ü ânda bulunur rengin güher

Lâk müstesnâ kâmusından dür-i şehvâr bir

(Gerçi parlak renkli mücevherler güzellik madeninde bulunur fakat hepsinden müstesna olan sadece padişahlara lââyık incidir.)

3. Encüm-i rahşânı bî-haddır sipihriñ gerçi kim

Anda pertev-gîr-i ‘âlem mihr-i pür-envâr bir

(Gerçi gökyüzünün parlak yıldızı sayısızdır ki âleme ılık saçan, çok aydınlık güneş sadece ondadır.)

4. ‘Âşıkam inkâra gâyrı kalmadı kaç ‘â mecâl

Her çi bād-â-bād cânâ söz bir ikrâr bir

(Âşığım, artık inkar etmeye gücüm kalmadı; her ne olursa olsun, sözümüz bir kabulümüz birdir.)

5. Şâ‘ir-i şîrîn-edâ çokdur cihânda Rıf‘atâ

İçlerinde yok gözüm nûrî gibi güftâr bir

(Ey Rıfat! Cihanda tatlı edalı şair çoktur, içlerinde gözümün nuru gibi bir söz yok.)

109

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

1. Hâzık-ı devrân baña derd u devâ tertîb eder

Peyk ile peygâm-ı mesrûrî geçer tekzîb eder

(Devrin hekimi bana dert ve derman düzenler, haberci ile gönderdiği sevinçli haberi de geçip yalanlar.)

2. Ceyş-i gam dil kişverin etmişken istilâ henüz

Seng-i miñnetle cefâ birbirlerin ta‘kîb eder

(Gam ordusu gönül ülkeni henüz istila etmişken cafa ile eziyet taşı birbirini takip eder.)

3. Meh⁴¹³ u sāl ile sürūr eyler dimez hicrānımı

Rūz-ı vuşlat hātır-ı maḥzūnı gūyā tıyb eder

(Ay ve yıl ile sevinir, ayrılığını söylemez; kavuşma günü sanki hüzünlü gönlünü temizler.)

4. H'āce-i dehrīñ 'aceb kankı edāsın şerḥ edem

Elde çün çüb-ı elem sanki şabī te'dīb eder

(Zamanın hocasının acaba hangi tarzını açıklayayım? Çünkü elde elem değneği sanki çocuk terbiye ediyor.)

5. Uğramış izhārı müşkil ketmi güç endīşeye

Rıf'atā bu ḥālile⁴¹⁴ herkes seni ta'yīb eder

(Açıklaması güç, saklanması zor bir düşünceye (kaygıya) uğramış. Ey Rıfat! Bu hāl ile seni herkes ayıplar.)

110

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. 'Āşıkā 'aşk ibtidā semt-i melāmetden gelür

Soñra 'izzet müjdesi kūy-ı selāmetden gelür

(Āşığa aşk, ilkin ayıplama semtinden gelir; sonra şeref müjdesi kurtuluş semtinden gelir.)

2. Ol şafağdan kim çıkar mihr-i muḥabbet evvelā

Rūşen eyler 'ālemi burc-ı sa'ādetden gelür

(O ilkin şafaktan çıkan muhabbet güneşi ki âlemi aydınlatır, saadet burcundan gelir.)

3. Bulmak istersen eger sırr-ı ḥaḳīkatden nişān

Şādık-ı ḥüsn-i tarīkat istikāmetden gelür

⁴¹³ D: mäh

⁴¹⁴ D: ḥāl ile

(Hakikat sırrından eğer bir iz bulmak istersen tarikat güzelliğinin samimiyeti dürüstlükten gelir.)

[99]

4. Bāde verme ħirmen-i naḳd-i dilim⁴¹⁵ eyle ḫāzer

Olma ḡāfil ‘āşıkñ āhı celāletden gelür

(Gönül sermayemin varlığını rüzgara verme, sakın! Gafil olma, âşığın âhı büyüklüğünden gelir.)

5. Feyz-i Rıf‘at dünye vü ‘uḳbāda ey mücrim saña

Şübhesiz ol ḫāzet-i kân-ı⁴¹⁶ şefā‘atden gelür

(Ey günahkâr! Rıfat’ın dünyada ve ahirette bereketi, şübhesiz şefaât kaynağının efendisi [olan Hz. Muhammed (s.a.v)]’den gelir.)

111

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1. Saña lezzet ne gerek deyu ṭururken⁴¹⁷ leb-i yār

Şekerin kâsesini taş ile kırdı ‘atṭār

(Aktar, sevgilinin dudağı varken lezzet sana lazım değil, diyerek şekerin kasesini taş ile kırdı.)

2. Nā’il-i būs [u] kenār olmuş iken zülf-i siyāh

Āh şad-āh ki çıkmış yüze bilmem ne umar

(Kucaklama ve öpmeye tam erişmişken âh, âh ki yüzlerce âh olsun siyah saç yüze dökülmüş; bilmem ki orada ne işi var.)

3. Bāḡ u bostān-ı nigārı yitirüp taḡlarda

Şimdi zenbūr-ı gönül⁴¹⁸ bal alacak çiçek arar

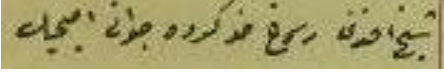
(Sevgilinin bağ ve bahçesini dağlarda yitirince gönül arısı şimdi bal alacak çiçek arar.)

⁴¹⁵ D: Hücnet var.

⁴¹⁶ D: kânı < kân

⁴¹⁷ D: Vezn bozuktur.

⁴¹⁸ D: Bu izāfet yañlıştır.

4. 419

Rûze-i hicrde gül şerbetin⁴²⁰ eyler iftâr
(.....?..... Ayrılık gününde gül şerbetiyle iftar eder.)

5. Sühan-âmîzine bu tûṭî-i ṭab'îñ Rıf'at

Ḳand-rîz olsa n'ola ḥāme-i şîrîn güftâr

(Ey Rıfat! Bu papağan mizacın tatlı sözlerine, şirin sözler söyleyen kalem, şeker dökse ne olur?)

112

Fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlün

1. Dağıdan kākūliñi her seher âhım yelidir

Doḳunan⁴²¹ tellerin bād-ı şabāñın elidir⁴²²

(Perçemini her sabah dağıtan âhımın rüzgarıdır, [saç] tellerine dokunan sabah rüzgarının elidir.)

2. Bir kılı fark bulan vaşf-ı meyânında anıñ

Dedi pek müşkil olan mes'ele ince belidir

(Onun belinin övgüsünde, ince beli ile kıl arasındaki farkı bulmak zor bir meseledir.)

3. Didim ol şūḥa niçün ḥāl-i siyāḥıñ yokdur

'Arabistān mı şanursıñ didi bu Rum ilidir

(O işveli sevgiliye neden siyah ben'in yoktur, dedim. Arabistan mı sanarsın, bu Rum memleketidir (Anadolu'dur), dedi.)

4. Yerlü yerince resimli ḥaṭ u ḥālî o mehiñ

Ṭoḡuşından beri göz sürmeli kaş vesmelidir

⁴¹⁹ Okunamamıştır.

⁴²⁰ D: Hücnet var.

⁴²¹ D: doḳunañ < doḳunan

⁴²² D: El ile taḳfiye edilmez.

(O ay gibi parlak sevgilinin ayva tüyleri ve ben'i oldukça düzenlidir. Doğduğundan beri gözü sürmeli, kaşları boyalıdır.)

5. Mübtelânî'nin iki gözünden akan⁴²³ şuları gör

 Kıranlı yaş mı 'acebâ ya Kızıl Irmak seylidir⁴²⁴

(Tutkunun iki gözünden akan gözyaşlarını gör. Acaba kanlı yaş mı ya da Kızıl Irmak seli midir?)

6. Avcı çıkmaz hele her vâdiye düşmez Rıf'at

[100]

 Delidir geyik avın yolunu tanur delidir⁴²⁵

(Rıfat, öyle her ava avcı olmaz ve her vadiye girmez. Çılgındır, geyik avının yolunu bilir, delidir.)

113

Mef'ûlû mefâ'îlû mefâ'îlû fe'ûlûn

1. Ey kaşları yay kirpigi ok gamzesi şemşîr

 Sehhâre gözü'n baksa kime olmaya⁴²⁶ teşhîr

(Ey kaşları yay, kirpigi ok, gamzesi kılıç [olan sevgili]! Büyücü gözün kime bakarsa büyülenir.)

2. Luţf ile esîrî'nî esirge ey efendim

 Âzâr ile 'uşşâkı şağın eyleme dil-gîr

(Ey efendim! Lutfedip esirini koru, âşıkları azarlayarak sakın gücendirme.)

3. Eţvâr-ı levendâne kesem hep saña mahşûş

 Olduñ bu nezâketle güzellerde cihân-gîr

(“Levendane (yiğitçe) bir davranışla varlığım hep sana özeldir.” nezaketiyle güzellerde hükümdar oldun.)

⁴²³ D: akar < akan

⁴²⁴ D: Seyl aslâ digerleriyle takfiye edilemez.

⁴²⁵ D: Bu da takfiye edilemez.

⁴²⁶ D: etmeye

4. Te'ḥīr ile⁴²⁷ taḥlīs-i girībān edemezsiñ

Tağyīr edemez taḥrīri bir vechile tedbīr

(Erteleme ile yakanı kurtaramazsın. Tedbir, bir yolla kararı değiştiremez.)

5. Taḫṣīrim olur nazmīle medḥ etmege yāri

Rıf'at edegör 'aşk ile diğeri tanzīr

(Sevgiliyi şiir ile övmek benim kusurum olur. Ey Rıfat! Başkalarını aşk ile tanzir et.)

ḤARFÜ'Z-ZĀ'

114

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. 'Āşıkız meyyāl-i 'ayş u şāhid-i nazm-ı teriz

Ṭıynet-i rüz-ı ezelden mübtelā-yı dil-beriz

(Āşığız, yaşama arzusundayız ve yeni şiirin sevgilisiyiz. Ezel günü yaratılışından beri güzel tutkunuyuz.)

2. Bülbülüz hem tūṭī-i gūyā-yı bezm-i 'āşıkān

Ḡonca-lebler vaşfin etmek isteriz biz şekeriz⁴²⁸

(Bülbülüz, üstelik âşıklar meclisinin konuşan papağanıyız. Biz şekeriz, gonca dudakları övmek isteriz.)

3. 'Aşkdır maḫşad bize dünyā vü 'uḫbādan ḡaraż

Cennetü'l-me'vāda olsaḫ vaşl-ı dīdār isteriz

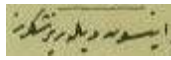
(Bizim dünya ve ahiretteki amacımız aşktır. Cennetü'l-me'vāda (cennetin katlarından biri) olsaḫ bile güzel yüze (Cenâbıhakk'ın tecellisine) kavuşmak isteriz.)

4. Bu 'aceb midir neden dehre temelluḫ etmesek⁴²⁹

Cān u dilden bende-i ḳā'im-maḫām-ı Ḥayderiz

⁴²⁷ D: ise < ile

⁴²⁸ D: etmek isteriz bir şekeriz / Metinde

şeklinde geçmektedir.

⁴²⁹ D: etmes[e]k < etmesek

(Candan ve gönülden Hz. Ali'nin vekilinin kölesiyiz. Âleme yaltaklanmasak bu şaşılacak bir durum mudur?)

5. Rıf'atā nā-dān ile 'irfāna fark-ı kadrımız

Gāh olur ḥāk-ı deriz hem gāh dürr ü gevheriz

(Ey Rıfat! Cahil ile irfan sahiplerine kıymet farkımız, bazen kapı önündeki toprağız bazen de inci ve mücevheriz.)

115

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Zevk ile bulmuş bekā yokdur fenā-yı 'aşkımız

Ekser-i hicrān ile olur şafā-yı 'aşkımız

(Aşkımızın sonu yoktur, zevk ile sonsuzluğu yakalamış. Aşkımızın huzuru daha çok ayrılık ile olur.)

[101]

2. Gāh ser-mestiz gehī 'ākil gehī dīvāne biz

Gelsün añlar var ise ger āşinā-yı 'aşkımız

(Bazen sarhoşuz bazen akıllı bazen divaneyiz biz; aşkımızı bilen varsa gelsin, anlar.)

3. Şaff-keş-i t̄ābūr-ı ḥūbuz sağ u sol manzūrumuz

Böyle vermişdir kumanda ser-livā-yı 'aşkımız

(Güzel taburun sıra sıra dizilenleriyiz (askerleriyiz), sağ ve sol baktığımız, kolladığımız yerlerdir. Aşkımızın kumandanı böyle emir vermiştir.)

4. Bende-i şāh-ı vefāyız şıdķile bel⁴³⁰ bağladık

Biñ riḳākāra bedeldir bir gedā-yı 'aşkımız

(Vefa padişahının kölesiyiz, [ona] samimiyetle güvendik; aşkımızın dilencisi bile binlerce iki yüzlüye bedeldir.)

5. Rıf'atā maḥbūb u bāde şoḥbetinden dönmeyiz

Tā kıyāmet söylene bu mācerā-yı 'aşkımız

⁴³⁰ D: şıdķ ile bel

(Ey Rıfat! Sevgili ve şarap sohbetinden ayrılmayız, aşkımızın macerası kıyamete kadar anlatılsın.)

116

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Çün muḳīm-i āsitān-ı Kā'be-i İsmā'iliz

Baş egüp mihrāb-ı ebrūsına her dem mā'iliz

(Hz. İsmail'in [inşa ettiği] Kabe'sinin eşiğinde oturanlar olduğumuz için her zaman beş eğiپ mihrap ebrusuna (sevgilinin kemer şeklindeki kaşlarına) arzuluyuz.)

2. Terk-i nāmūs-ı hevā etseñ ne māni'dir bize

Böyle bī-pervā ki dervīş ü ḳalender sā'iliz

(Heves ve namusu terk etmede bize ne engel olur ki? Böyle korkusuzca derviş ve kalender gibi dilenciyiz.)

3. Görmesün tek rūy-ı bed aḡyārı bir dem dīdemiz

Geh cefā vü geh vefā etsün o yāre ḳā'iliz

(Sevgilinin bazen eziyet etmesine bazen de vefa göstermesine râzıyız, yeter ki gözümüz o çirkin yüzlü rakibi bir an bile görmesin.)

4. Özgeniñ olsa n'ola ger mesned-i cāh-ı cihān

Biz iki 'ālem diğeri bir dil-rübāya nā'iliz

(Cihanın yüksek mevki ve makamı başkalarının olsa ne olur? Biz iki âlemde de başka bir güzele arzuluyuz.)

5. Firḳat u vuşlatda fark olmaz dil-i āḡāhımız

Ermediñ bu ma'nāya Rıf'at bu yolda cāhiliz

(Uyanık-akıllı gönlümüz, ayrılıkta ve kavuşmada farklılık göstermez. Ey Rıfat! Bu manaya eremedin, bu yolda cahiliz.)

117

Mef'ülü mefā'īlū mefā'īlū fe'ülün

1. Zevk⁴³¹-i mey ü maḥbūb ile dīvāneleriz biz

Bī-kayd-ı riḡā zümre-i mestāneleriz biz

(Biz, şarap ve güzel zevkiyle divane olanlarız; iki yüzlülük endişesinden uzak sarhoşlar zümresiyiz.)

2. Zāhid yine pend eyleme gel ḥūkm-i meşakkāt

Tedbīr-i hevā 'aql ile bīgāneleriz biz

(Ey zahit! Gel yine zor emirleri öğütlemeye; biz, istekleri akıl ile önlemeye kayıtsız olanlarız.)

3. Tālib degiliz atlas-ı gerdūna cihānda

Bir pula şatan varını rindāneleriz biz

(Cihanda gökyüzüne talip değiliz; biz, tüm varını bir pula satan âşıklarız.)

4. Sākī bize şun cām-ı şafā-baḥş dem-ā-dem

Nā-dān-ı cefā mā'il-i peymāneleriz biz

(Ey sākī! Her zaman neşe veren kadehinden sun bize; biz, eziyet cahilleri ve kadeh heveslileriyiz.)

[102]

5. Erbāb-ı ġaraḡ dilden uzak olmaġa Rıf'at

Ruḡ-sūde-i ḥāk-i der-i cānāneleriz biz

(Ey Rıfat! Biz, kin sahiplerini gönülden uzaklaştırmak için sevgilinin kapısının toprağına yüz sürenleriz.)

118

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Biz de bāb-ı ḥānedānīn eski ḥizmetkārıyız

Yāriniñ biz yāri biz aġyārınıñ aġyārıyız

⁴³¹ D: zevki < zevk

(Biz de hanedan kapısının eski hizmetkârlarındanız. Dostunun dostu, düşmanının düşmanıyız.)

2. Varlığımız⁴³² yok bizim yoklukda dirhem varımız

Ẓāhir ile zāhiriz bakısan meẓāhir varıyız

(Bizim varlığımız yok. Servetimiz, yoklukta bir dirhemdir. Bakısan zahir olanla zahiriz, meydanda olan varlıklarız.)

3. Hāk ile hāk olmağa Hākdan bize ilhām var

Milket-i ‘aşk içre ‘aşkıñ menba‘-ı esrāriyız

(Doğru ile doğru olmaya Cenâbıhak’tan bize ilham var, aşk diyarında aşkın sırlarının kaynağıyız.)

4. Evvel u āhır bizimdir görünür bizde ‘ayān

Zāhir u bātında ma‘nānıñ ulü‘l-ebṣāriyız

(Geçmiş de gelecek de bizimdir, bize açık bir şekilde görünür; açıktaki ve gizlide mananın ileri görenleriyiz.)

5. Münkerāne keşf-i hāl etme hāzer kıl Rıf‘atā

Gāh olur efkārımız gāhī kemālīñ varıyız

(Ey Rıfat! Beğenilmeyen bir tarzda hâli ortaya çıkarma, sakın; bazen hüzünleniriz bazen de olgunluğunun varlığıyız.)

119

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1. Mest u maḥmūr-ı muḥabbet ‘ayş-ı engūr istemez

Rind-i bezm künc-i vahdet cām-ı fağfūr istemez

(Aşkın sarhoş ve sersemi yeme içme istemez; meclis rindi, kavuşma köşesi ve fağfur (Çin yapımı porselen) kadehi istemez.)

2. Şavḳ-ı meh-tāb cemāl-i yāre ḥayrānız ezel

Maṭla‘-ı ḥurşīd ‘ālem-tābdır nūr istemez

⁴³² D: Vezn düşüktür.

(Ezelden beri ayın ışığına, sevgilinin güzel yüzüne hayranız. Güneşin doğuşu, âlemi aydınlatan [sevgilidir], ışığa gerek yok.)

3. 'Āşıkıñ zaḥm-ı dem-i ney sîne zanṭūr-ı şafā

Āh u nāle nağme-i 'ūd ile ṭanbūr istemez

(Āşığın gönlündeki ney çalgısının dem perdesindeki yarasının eğlence [santur] çalgısı; âh ve inilti, tanbur ve ud çalgısının ahengini istemez.)

4. 'Ārifin āsāyiş-i sehl-i ṭarīki 'aşkıdır

Sāhil-i dil keştibān-ı fülk u vapur istemez

(Ārifin huzurunun kolay yolu aşktır, gönül kıyısı gemi ve vapura kaptan istemez.)

5. Rıf'atā hem ṭab-ı dervīş u ḳalenderdir gönül

Vaşf-ı dīdār olmasa ol cennet u ḥūr istemez

(Ey Rıfat! Gönül derviş ve kalender mizaçlıdır, sevgilinin güzel yüzünün övgüsü (Cenâbıhakk'ın tecellisi) olmasa cennet ve cennet kızı istemez.)

120

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Ḳadr u kıymet bilmeyen dil-dāri neyler gönlümüz

Yār-ı bākī var iken ağıyarı neyler gönlümüz

(Değer ve kıymet bilmeyen sevgiliyi gönlümüz ne yapsın? Kalıcı dost varken gönlümüz başkalarını ne yapsın?)

[103]

2. Meclis-ı şoḥbetde dānā olmayan dil-ber degil

Bī-mezāyā şūret-i dīvārı neyler gönlümüz

(Sohbet meclisinde bilgin olmayan sevgili değildir. Üstün nitelikleri olmayan duvar resimlerini gönlümüz ne yapsın?)

3. Vech-i feyz-āver gerekdir 'āşık-ı şādıkların

Nürsuz hem-āteşin ruḥsārı neyler gönlümüz

(Gerçek âşıklarına feyiz getiren yüz lazımdır. Ateş gibi kırmızı ama nursuz yanağı gönlümüz ne yapsın?)

4. Hud'asız bāzār-ı hüsn-i ter ola bey⁴³³ ü şirā

Yogsa mekr efsün ile bāzārı neyler gönlümüz

(Yeni güzelliğin pazarında alışveriş hilesiz olsun. Yoksa hile ve büyü ile pazarı gönlümüz ne yapsın?)

5. Rıf'atā nazm-ı selīs olsun mülemma'-ı⁴³⁴ me'āl

Hezl-engīz sūhan-ı eş'arı n'eyler gönlümüz

(Ey Rıfat! Akıcı şiirde anlam parlaklığı olsun [isteriz], alaylı şiir sözlerini gönlümüz ne yapsın?)

121

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

1. Metā'ın her ma'ārif sūḫ-ı naklinde⁴³⁵ mezād etmez

Muḥakkak gevher-i nakd-i ḥayātını⁴³⁶ kesād etmez

(Varlığını her bilgin, nakil pazarında mezat etmez (açık arttırma yoluyla satışa çıkarmaz); kesinlikle hayat sermayenin mücevherini [alışverişte] azaltmaz.)

2. Ma'ānī bahşına girmez muvāfiḫ şarf-ı idrāke

Ḥesāb-ı sâ'at-i devr-i zamāna i'timād etmez

(Anlama yeteneğini kullanmak, anlam vermeye uygun olmaz. Zamanın saat hesabına güvenmez.)

3. Bulan ser-rişte-i engüştünü cāy-ı ḥaḳīkatde

Nigīni ḥükm-i tatbīḳ-i mecāza inḳıyād etmez

(Hakikat yerinde yüzüğü parmağının ucunda bulan, mecazın tatbikinin hükmüne boyun eymez.)

⁴³³ D: Hücnet var.

⁴³⁴ D: Mülemmā yañlıştır, toğrusı mülemma'ıdır.

⁴³⁵ D: Hücnet var.

⁴³⁶ D: Hücnet var.

4. Muḳallidle mu‘ārız mı gider ehl-i ḫıred cānā

Ḳaçan gördün ki bir dānişvere nā-dān ‘inād etmez

(Ey sevgili! Akıl sahipleri taklitçiyle muhālif olur mu? Bir âlime cahilin inat etmediğini ne vakit gördün?)

5. Dem-ā-dem Rıf‘atā maẓmūn-ı rengīni⁴³⁷ şî‘ār eyler

Süḫandır defter-i eş‘āre beyhūde sevād etmez

(Ey Rıfat! Her zaman renkli mazmunlarını benimser. Sözdür, şiir defterini boşuna karalamaz.)

122

Mefā‘ılūn mefā‘ılūn mefā‘ılūn mefā‘ılūn

1. Şikeste-tārdır sāz-ı derūnum hīç niẓām almaz

Uşūl-i hicrle gön̄lüm bozulmuşdur maḳām almaz

(Gönül sazım kırık tellidir, hiç düzen tutmaz; ayrılık usulüyle gönülüm bozulmuştur, makam tutmaz.)

2. Ne zālildir nigāh-ı raḥm kılmaz bir müselmāna

Ne kāfirdir ki çeşm-i merdūmī ḳaṭ‘ā selām almaz

([O sevgili] ne zālildir ki bir müslümana merhametle bakmaz ve ne kāfirdir ki göz bebeği kesinlikle selam almaz.)

3. Elinde fırsat-ı meydān-ı vaşlı şeh-levendānīñ

‘Aceb ser-keşlik eyler esb-i maḳşūdım licām almaz

(Kavuşma meydanının fırsatı güzeller güzelinin elindedir; tuhaftır, maksadımın atı dik kafalılık eder, dizginlenmez.)

4. Gürūh-ı ‘āşīkānı ḫōr görmek kim degil lā’iḳ

Felek devrinde bir gün şanmañız kim intīḳām almaz

(Âşıkları hor görmek uygun değildir. Sanmayın ki felek bir gün intikamını almaz.)

⁴³⁷ D: rengin < rengini

[104]

5. Dime bî-mihrdir hûbāndan kaç' -ı ümîd etme

Fütāde Rıf' atā nādir imiş 'ālemde kām almaz

(Güzellerden sevgisizdir diyerek ümidini kesme. Ey Rıfat! Âlemde düşkünlerin isteğine ulaştığı çok nadirdir.)

123

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

1. Dilimden şöhet-i ğam neşvemend olmuş ba'îd olmaz

Anıñcün sākî-i bezm-i şafā hergiz bedîd olmaz

(Gam sohbeti keyifli olmuş, gönlümden uzak olmaz; onun için eğlence meclisinin sākisi asla görünür olmaz.)

2. Diriğā sedd olup pervāza peygām bu hengāmede

Muhabbet-nāme-i 'uşşāk anıñcündür resîd olmaz

(Ne yazık ki haber, bu hengamede uçmaya engel olur; onun için âşıkların mektubu ulaşmaz.)

3. Egerçi zümre-i üftādeden yüz döndürir olsa

Meşeldir bendesiz sultānıñ ikbālî mezîd olmaz

(Eğer [sevgili] düşkünlerden yüz çevirirse atasözüdür, sultanın yüksek mevkisi artmaz.)

4. Yüze çıkdı hattı hîç i'tibārı kalmadı nāzıñ

Meta' -ı köhneyi ārāyış etmekle cedîd olmaz

(Nazın hatları yüze çıktı, hiç saygınlığı kalmadı; eski bir mal, süslemeyle yeni olmaz.)

5. Taḥammül eyle Rıf' at bir zamānda zevk-i ümmîde

Cihānıñ her şebi ḳadr u be-her eyyāmı 'ıyd olmaz

(Ey Rıfat! Bir zaman ümit zevkine tahammül et, dünyanın her gecesi kıymet ve her bir günü de bayram olmaz.)

124

Mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün

1. Yârim dil-i ümmîdi küşâd eylese bir kez

Ol zevkile bu bendeyi şâd eylese bir kez

(Sevgilim, ümit gönlünü bir kez açsa o zevk ile bu köleyi bir kez mutlu eylese keşke.)

2. Dil hânesini etdi harâbe gam-ı zulmet

Âbâd-ferah-ı şâf-nihâd eylese bir kez

(Karanlığın gamı, gönül evini yıktı; bir kere temiz tabiatımı şenlendirse keşke.)

3. Bir kıl kadarı olmaz idi dünya yüzünde

Dil-ber beni ber-vefk-ı murâd eylese bir kez

(Bir söz kadar olmazdı dünyada, sevgili beni bir kere muradına uygun görse keşke.)

4. Dil nâ'il olur maşşada bende dese şâhım

Bu devlet-i cāvîd ile yâd eylese bir kez

(Sevgili [bana] köle dese gönül amacına ulaşır, bu ebedî büyüklüğüyle bir kere ansa keşke.)

5. Rıf'at olurum sevdiğimiñ halka be-güşı

Bâzâr-ı muhabbetde mezâd eylese bir kez

(Ey Rıfat! Sevdiğimin kulağına halka olurum aşk pazarında bir kere satışa çıkarsa.)

125

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Ey kalem hâl-i dilim⁴³⁸ bir bir bugün yârâna yaz

İştîyâk-ı hasretim güftârını cânâne yaz

(Ey kalem! Bugün gönül hâlimi sevgililere yaz, hasretimin arzusunun sözlerini sevgiliye yaz.)

⁴³⁸ D: Bozuktur.

[105]

2. Cān u dilden her kim eylerse su'āl-i hātırım

Söyle luṭfile selāmım şadr-ı mektübāna yaz

(Her kim candan ve gönülden hatırımı sorarsa selamımı iyilikle söyle, mektupların başına yaz.)

3. Zümre-i nā-dāna şarf-ı şevķım i'lām eyleme

Nükte-i esrār-ı 'aşķım zevķile⁴³⁹ 'irfāna yaz

(Cahillere şevkimin ilmini bildirme, aşķımın sırlı sözlerini âriflere zevk ile yaz.)

4. Nāme-i dil-dārı hırz-ı cān edüp taķ boynuña

İftihār eyle gönül tā anı levḥ-i cāna yaz

(Sevgilinin mektubunu boynuna tak, canın gibi sakla. Ey gönül! Övün, onu can levhana yaz.)

5. Rıf'atā gāh zuhūr itdikçe şı'r-i dil-keşin

ķılma zāyi' intihāb it defter-i dīvāna yaz

(Ey Rıfat! Gönül çeken şiirin ortaya çıktıkça kaybetme, seç, divan defterine yaz.)

126

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Luṭfile⁴⁴⁰ inşāfa gelmişdir meger cānānemiz

Eyledi⁴⁴¹ 'ıyd-ı vişālile meserret ḥānemiz

(Meğer sevgilimiz lutfile insafa gelmiştir, kavuşma bayramıyla evimizi şenlendirdi.)

2. Va'dine şābit-ķadem olsaydı sākī dem-be-dem

Bir nefes meyden tehī kıalmaz idi peymānemiz

(Sâki, her zaman sözünde dursaydı bir nefes şaraptan boş kalmazdı kadehimiz.)

⁴³⁹ D: zevķ ile

⁴⁴⁰ D: luṭf ile

⁴⁴¹ D: Buldı hep yāḥūd gördi hep.

3. Bir nigāh iltifātı himmete muhtācdır

Böyle kim ta‘mīre kâbildir dil-i vīrānemiz

([Sevgilinin] bir bakış iltifatı ihsana muhtaçtır, harabe gönlümüzün tamiri ancak bu şekildedir.)

4. Ol perī-peyker yine zencīr-i ‘aşka bağladı

‘Aklı var ise hele deprenmesün dīvānemiz

(O melek yüzlü sevgili yine aşk zincirine bağladı, divanemizin aklı var ise kıpırdamasın.)

5. Rıf‘atā sen istikāmetle muḥabbet rāhı tut

Âşinā olur ser-ā-ser giderek bīgānemiz

(Ey Rıfat! Sen dürüstlikle aşk yolunu tut, âşına olmayanlarımız giderek tümüyle âşına olur.)

127

Mef‘ülū mefā‘ilū mefā‘ilū fe‘ülün

1. Bir gülşen olur mı ki şehā ḥār bulunmaz

Bir künc ki var anda dilā mār bulunmaz

(Ey sevgili! İçinde diken bulunmayan bir gül bahçesi olur mu? Ey gönül! Bir köşe var ki onda yılan bulunmaz.)

2. Luṭfile⁴⁴² sitem⁴⁴³ birbirine çünkü muḳābil

Bir gün ola mı ḥükm-i şeb-i tār bulunmaz

(İyilikle zulüm karşı karşıya olduğu için karanlık gecenin hükmünün olmadığı bir gün bulunmaz.)

3. Bir ‘āşık-ı dil-dāra naşīb olmadı kaṭ‘ā

Kim yār-ı vefādār ola aḡyār bulunmaz

(Vefalı sevgilinin olduğu, rakibin olmadığı bir an kesinlikle âşığa nasip olmadı.)

⁴⁴² D: luṭf ile

⁴⁴³ D: cevr < sitem

4. Ya ƙaᅅı şafānıñ⁴⁴⁴ ki nihāyetde ğamı yok

Ya ƙaᅅı gönöl ola ki ekdār bulunmaz

(Acaba hangi zevkin sonunda acısı yok. Acaba hangi gönöl var ki kederleri yok.)

[106]

5. Ğayretli olan adam için yok mı meşālîh

Tenbel olana Rıf'atā bir kār bulunmaz

(Gayretli olanlar için işler yok mu? Ey Rıfat! Tenbel olana bir iş bulunmaz.)

128

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Ol ne eblehdir ki meyl-i aᅅsen-i ᅅadd eylemez

Zümre-i 'uşşāᅅdan⁴⁴⁵ kendin meger 'add eylemez

(O ne ahmaktır ki yanak güzelliğine arzu duymaz, meğer kendini âşıklar zümresinden saymaz.)

2. Dürd-keş ᅅayr-ı du'ā ile niçün yād olmaya

Zāhidā ᅅod-bınveş miᅅmānını red⁴⁴⁶ eylemez

(Şarabın tortusunu içenler niçin hayır duayla anılmasın? Zahitler, kendini beğenmişler gibi misafirini reddetmez.)

3. ᅅāşılı 'ömründe ƙat'ā behr[e]-yāb olmaz o kim

Rāh-ı 'aşᅅda ol temāşā-yı sehī-ᅅadd eylemez

(Kısacası, aşk yolunda o fıdan boylu sevgiliyi seyretmeyen ömründe kesinlikle nasiplenemez.)

4. Tekye-i 'irfānda bezl-i naᅅd-i cān etmek gerek

Rişte-i erkānı⁴⁴⁷ her mürşid tehī şedd eylemez

(İrfan tekkesinde can sermayesini harcamak gerek, her mürşit erkan ipini boş yere kuşak olarak bağlamaz.)

⁴⁴⁴ D: ƙaᅅı şafā vardır ki

⁴⁴⁵ D: uşᅅāᅅdan < 'uşşāᅅdan

⁴⁴⁶ D: zād < red

⁴⁴⁷ D: erkān < erkānı

5. Yekke-tāz oldukça meydān-ı sūhanda Rıf' atā

Esb-i ṭab' šā'ir-i nā-dān olan cehd eylemez

(Ey Rıfat! Söz meydanında düşmana yalnız saldıran bir yiğit oldukça mizacının atı bilgisiz olan şair, gayret etmez.)

129

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Eyledi 'arz-ı vefā ol şūh-ı mihr ü ayımız⁴⁴⁸

Rūšen-efzā oldu çün çeşm-i dil-i ğamgīnımız

(O güneş ve ay gibi işveli sevgilimiz vefa gösterdi, kederli gönül gözümüz iyice aydınlandı.)

2. Ḥamdulī'llāh Ḥaḳ bize luṭf eylemiştir tā ezel

Her cihet⁴⁴⁹ rām eylemiştir 'aql ile temkīnımız

(Yüce Allāh'a şükürler olsun ki ezelden beri her yerde akıl ve temkinimiz bize boyun eğmiştir.)

3. Derd-i hicri kābil olmazdı taḥayyül eylemek

Līk efkār-ı ḥayāl ile olur teskīnımız

(Ayrılık derdini hayal etmek mümkün değildi fakat yatışmamız hayalin üzüntüsü ile olur.)

4. Yār bir ḥatır-şinās⁴⁵⁰ [ki] böyle šāh-ı ḥüsn iken

Görse raḥm eyler heme rūy [u] cebīn-i çīnımız⁴⁵¹

(Sevgili böyle hatır bilen bir güzellik şahı iken yüzümüzü ve bütün alın kırışıklarımızı görse merhamet eder.)

5. Bir mehiñ şevkıyla ancak Rıf' atā etdi ṭulū'

Aḥter-i iḳbāl-ı sa'd-ı şī'r-i nev-rengīnımız

⁴⁴⁸ D: mihr-ābānımız < mihr ü ayımız

⁴⁴⁹ D: şey

⁴⁵⁰ D: Hücnat var.

⁴⁵¹ D: bu daḥı

(Ey Rıfat! Yeni parlak şiirimizin kutlu talihinin yıldızı, bir ay yüzlü güzelin parıltısıyla ancak doğabildi.)

130

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1. Ğarğa verdi seyl-i hayret milket-i tedbīrimiz⁴⁵²

Böyle etmiş tā ezel hük-m-i kazā taqdīrimiz⁴⁵³

(Hayret seli tedbir mülkümüzü batırdı, ezelden beri kaderimizi böyle çizmiş [Cenâbıhakk].)

[107]

2. Defter-i Mecnūna kaydız⁴⁵⁴ şanmañız ehl-i harız

Zülf-i Leylâdır bizim de halka-i zencīrimiz

(Mecnun defterine kayıtlıyız, eşeklerden sanmayın bizi; bizim de zincir halkamız Leyla’nın saçıdır.)

3. Kışver-i miñnetde şâh olduk elemdir şıytımız

Bir zamān haml⁴⁵⁵ eylesün bî-çâre dil tekdīrimiz

(Acılar ülkesinde padişah olduk, sesimiz acıdır; çaresiz gönül bir zaman azarlamamızı yüklensin.)

4. Bu tarîk-i ‘aşkda hîç gam degildir çilemiz

Sâlikāna himmet-i ‘ālî kavīdir pīrimiz

(Bu aşk yolundaki çilemiz hiç acı vermez; pīrimiz, tarikat yolcuları için yüce himmetli ve güveniliridir.)

5. Rıf‘atā taqdīr-i vehbīyüz lisān-ı hālile⁴⁵⁶

Bir muḥabbet-nāmedir ‘âriflere taqrīrimiz

(Ey Rıfat! Hâl diliyle Yüce Allâh’ın takdīriyiz, anlatımımız ârifler için bir aşk mektubudur.)

⁴⁵² D: bu daḥı

⁴⁵³ D: bu daḥı

⁴⁵⁴ D: Hücnet var.

⁴⁵⁵ D: Hücnet var.

⁴⁵⁶ D: hāl ile

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

1. Kime arz eyleyem ahvāl-i zārım iştikā⁴⁵⁷ geçmez

Vücūdum maḥv-ı kül olsa bu āşār-ı cefā geçmez

(Ağlayan hâlimi kime şikayet edeyim, geçmez; vücudum kül olup son bulsa da bu eziyet belirtileri geçmez.)

2. Leṭāfet mi gele⁴⁵⁸ gülzār-ı şehbādan baña şimdi

Mükedder ḥatırımından şemme-i meyl-i şafā geçmez

(Bana şimdi kül renkli gül bahçesinden bir incelik gelsin? Kederli gönlümden eğlence arzusunun kokusu geçmez.)

3. Daḳīqam rüz u rüzem māh u māhım sāl-i rüstāḥız

Gözüm açmaz kâbūs-ı ğam bī-hemm şubḥ u mesā geçmez⁴⁵⁹

(Kıyamet yılında dakikim, günüm günüme, ayım ayıma uyar. Gam kâbusu gözümü açmaz, üzüntüsüz akşam ve sabah geçmez.)

4. Şu resme ḳaldı cānım künc-i zulmet-ḥānede ḥayfā

Zemīne mihr-i 'ālem inse 'aybından ziyā geçmez

(Canım ne yazık ki zulmethane köşesinde şu resme kaldı; âlemin güneşi yeryüzüne inse ıstık utancından geçmez.)

5. Liyākāt mı ḳodı zānūda beyhūde tekāpūlar

Müselmānlar imānsız kâfire düşdüm recā geçmez

(Liyakat mı bıraktı dizimde, boşunadır bu koşuşturmalar. Ey Müslümanlar! İmansız kâfire düşdüm, dilek geçmez.)

6. Ne ḥayretidir bu ḥayret ḥāl [ü] ḳālimden bir añlar yok

Ne 'izzetidir bu 'izzet ḳāşıda savt-ı şalā⁴⁶⁰ geçmez

⁴⁵⁷ D: Hücnet var.

⁴⁵⁸ D: güle < gele

⁴⁵⁹ D: Ma' nā muḥtel, vezn bozuk.

⁴⁶⁰ D: Hücnet var.

(Bu şaşkınlık nasıl bir şaşkınlıktır ki hâlimden ve sözümünden anlayan kimse yok; bu şeref nasıl bir şereftir ki kastedene sala sesi ulaşmaz.)

7. Tesellî-yâb ola dil ‘usr [u] yûsrâdan⁴⁶¹ meger Rıf‘at

Yine ancak kûlundan Hâzret-i Bârihudâ geçmez

(Ey Rıfat! Gönül, “Her zorluktan sonra bir kolaylık var.” manasındaki “usr u yûsrâ” âyetinden teselli bulsun; yine kulunu bırakmayan ancak Yüce Allâh’tır.)

132

Mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün

1. Bu hüsn ile saña yandım hele ey mihr-i ‘âlem-süz

Yağar pervâne cânın kıanda görse şem‘-i şeb-efrüz

(Ey âlemleri yakan sevgili! Bu güzelliğin ile sana yandım; pervane, geceyi aydınlatan mumu nerede görse canını yakar.)

2. ‘Aceb mi kûşe-i tenhâ nişîn olsam hayâlîñle

Gece kıadr u günüm ‘ıyd-ı şafâ her sâ‘atim nevrüz

(Tenha bir köşede hayalinle otursam buna şaşılır mı? Gece şeref, gündüzüm huzur bayramı, her saatim nevrüzdür.)

[108]

3. Yakînimdir olur elbette teşrîf-i kudûmundan

Münevver necm-i ikbâlim küşâde tâlî‘-i fîrüz

(İyi bildiğim birisidir, onun uğurlu ayağından ikbalimin yıldızı aydınlık, uğurlu talihim açıldı.)

4. Buyur gel mekteb-i ‘aşka vefâyı meşķ edüp fehm et

Sebeķ-h‘ân-ı cefâ kıılma meded ey tıfl-ı nev-âmüz

(Buyur, aşk mektebine gel; vefayı çalışarak anla. Ey yeni öğrenen genç sevgili! Yardım et, acının talebesi eyleme.)

⁴⁶¹ İnşirâh, 94/5 “Her zorluktan sonra bir kolaylık vardır.”

5. Fezā-yı nazmda Rıf‘at nice çābük-süvārım kim

‘Ayāndır hem ‘ināndır esb-i ṭab‘a urmadım mahmūz

(Ey Rıfat! Şiir alanında nice ata iyi binen ki bellidir, at başı beraber gider, mizaç atına mahmuz vurmadım.)

ḤARFÜ’S-SİN

133

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1. ‘Ālemin olsa ‘aceb mi iftiḥārı sāde fes

Cā-be-cā manzūr-ı şāh-ı tāt-dārī sāde fes

(Sade fes, âlemin övücü olsa tuhaf mıdır? Yer yer görülen hükümdarlık tacıdır sade fes.)

2. Kıpkızıl āteş gibi heybetlü çeşm-i düşmene

Āşināya feyz-i İbrāhīmvarī sāde fes

(Düşman gözüne kıpkızıl ateş gibi heybetli olan sade fes, tanıdığa Hz. İbrahim bereketi gibidir.)

3. Hoş-edā şahn-ı tarāvetde mehābet gösterir

Bāğ-ı terümün āl reng lāle-zārı sāde fes

(Taze bağımın kırmızı renkli lale bahçesi olan sade fes, tazelik sahnesinde hoş eda ile büyüklük gösterir.)

4. Bağrı yanmış kana batmış kāsım[ī]⁴⁶² la‘lınveş

‘Asker için cümle kisvetden kibārı sāde fes

(Bağrı yanmış, kana batmış kasımî kırmızı fes gibi; asker için bütün giyeceklerden en uygunu sade fesdir.)

5. Bu ne ḥil‘at cevherin zerrīnsā⁴⁶³ ne yār şu

Bu ‘aşırda oldu dünyânın veḳārı sāde fes

⁴⁶² D: Tedkik ister.

⁴⁶³ D: Hucnet var.

(Bu ne kaftan mücevherden ve altından yapılmış gibi, nasıl bir yar bu? Sade fes, bu dönemde dünyanın onuru oldu.)

6. Hâş u ‘āmîñ hâşılı devlet-medâr-ı Rıf‘atı

Ehl-i derkiñ kûbbe-i la‘lîn hîşârı sâde fes

(Herkesin özü, devletin merkezi olan Rıfat, idrak sahiplerinin ve kırmızı taş kubbenin kalesi sade fesdir.)

134

Fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün

1. H‘âb-ı gâmdan gözin açdı yine şehlâ nergis

Eder etr[â]fına mestâne temâşâ nergis

(Gözleri şehlâ (güzellik sayılabilecek şekilde hafif şaşı) nergis, gam uykusundan gözünü açtı; kendinden geçmişçesine etrafına baktı.)

2. Kerem-i şâh-ı bahâr oldı deyu nevrûzı

Güllere verdi şafâ müjdesin ammâ nergis

(Nergis; nevruzu, bahar padişahının keremi oldu diyerek müjdesini güllere verdi.)

3. Tek u tenhâ görecek sünbül-i ser-geşte hâzîn

Kılur ünsiyetin⁴⁶⁴ izhârına îmâ nergis

(Şaşkın sünbül, hüznü yalnız bir şekilde görünce nergis, dostluğun âşık olmasına işaret eder.)

[109]

4. Bütün ezhârı salâ eyledi ‘ayş u nûşa

Kurup i‘zâz ile bir bezm-i müheyyâ nergis

(Nergis, hazır bir meclis kurup saygı ile ağırlayarak bütün çiçekleri yeme içmeye davet etti.)

5. Mey-i nâb ile alınmış kadeh-i zerrîniñ

Rind-i bî-tâb içün almış ele mînâ nergis

⁴⁶⁴ D: ünsiyetiñ

(Altın kadehin, katkısız şarap için alınmış; nergis, zavallı rint için eline şarap şişesi almış.)

6. Şahñ-ı gülzârda boy gösterüp etmekte hırâm

Nâz u ‘aşkile bütün şîve ser-â-pâ nergis

(Naz ve aşk ile tümüyle baştan ayağa işve olan nergis, gül bahçesinde boy gösterip naz ve eda ile yürür.)

7. İ‘tibâr ile gezer deste-be-deste Rıf‘at

Hele seyr et nice ra‘nâ nice zîbâ nergis

(Ey Rıfat! İtibar ile demet demet (topluluk hâlinde) gezen nergisin, ne kadar güzel olduğunu seyret.)

HARFÜ’Ş-ŞİN

135

Mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün

1. Hele şol zâhide bak halka-i rindânenen⁴⁶⁵ çıkmış

Uyup⁴⁶⁶ zerķ u riyāya⁴⁶⁷ meclis-i mestānenen çıkmış

(Hele şu zahide bak, rintlerin halkasından çıkmış; iki yüzlülüğe uyup sarhoşların meclisinden çıkmış (ayrılmış).)

2. Ferāğ-ı bâde-i şahbâ⁴⁶⁸ kılan ‘uşşâkdan şanma

Ser-i ihvānda ancak zümre-i çengānenen çıkmış

(Şaraptan el çektirenin âşıklar olduğunu zannetme! Dostlar arasında ama saz eğlentisinden çıkmış.)

3. Muķīm olmak gerek pîr-i muğāniñ bezmgâhında

Denür yoksa görüñ dîvāne[y]i mey-ğānenen çıkmış

⁴⁶⁵ D: rindāndan < rindānenen

⁴⁶⁶ D: olup < uyup

⁴⁶⁷ D: ikisinden biri

⁴⁶⁸ D: Hücnet var.

(Meyhanecinin meclisinde kalıcı olmak gerek, görün yoksa meyhanenin divaneliğinden çıkmış denir.)

4. Rücū‘-ı hāne-i ehl-i harābāt olmadan gelmiş

O nev-res peççe-i bī-bāl tek kim lāneden⁴⁶⁹ çıkmış

(Harabat ehlinin evine dönüş olmadan gelmiş; o genç, korumasız yavru gibi yuvadan çıkmış.)

5. Okurlar Rıf‘atā fehm eyleyenler harf-i ma‘nāy

Demişler jā-jhā-güftār der-i efsāneden çıkmış

(Ey Rıfat! Manayı anlayanlar okur demişler, saçma sapan konuşanlar efsane kapısından çıkmış.)

136

Mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün

1. İkrār-ı vefā eyleme sen ey büt-i mehveş⁴⁷⁰

Kaldı gözümüz rāh-ı ümīdinde müşevveş

(Ey yüzü aya benzeyen put gibi güzel sevgili! Vefa sözü verme. Gözümüz ümit yolunda düzensiz kaldı.)

2. Çün yok o kadar va‘de-i vuşlatda şebātñ

Luţf eyle firākñ ile sālma dile āteş

(Kavuşma sözünde kararlılığın olmadığı için hâlîme lutfeyle, gönlüme ateş salma.)

3. Beñzetme şadākat yüzini būkalemūna

Gül şureti zāhid gibi gösterme münakkaş

(Sadakat yüzünü bukalemuna benzetme; gül, suretini zahit gibi süslü gösterme.)

⁴⁶⁹ D: lāleden < lāneden

⁴⁷⁰ D: İkrāra vefā eylesñ ey büt-i mehveş < İkrār-ı vefā eyleme sen ey büt-i mehveş.

[110]

4. Ağyār ile da‘vā-yı muḥabbetle olursuñ

Ya bu ne cefā bu ne elem bu ne keş-ā-keş

(Rakip ile aşk mücadelesinde olursun. Peki bu nasıl bir eziyet, nasıl bir acı, nasıl bir çekişmedir?)

5. Pendiñi qabūl etmez ise cān ile yārān

Rıf‘at yūri vīrānede būm ile söyleş

(Ey Rıfat! Sevgili bu öğüdünü gönülden kabul etmezse yürü git viranede baykuş ile sohbet et.)

137

Mefā‘īlūn mefā‘īlūn mefā‘īlūn mefā‘īlūn

1. Ruḥ-ı cānān ne hoş pūskūrme benlerle keleşleşmiş

Sanırsıñ mülk-i Rūmı Zengīler almış Habeşleşmiş

(Sevgilinin yanağı ne güzel, çokça siyah benlerle güzelleşmiş; sanırsın ki Rum ülkesini Zengīler almış, Habeşleşmiş.)

2. Yaraşmış Avrupa perçem fese fes pūskūle pūskūl

Yarım mendil güzel resmile bağlanmış gülüşleşmiş

(Avrupa modeli perçem, fesine ve pūskūlüne yerli yerinde yakışmış; yarım mendil güzel resmile bağlanmış, gülüşmüş.)

3. Şitā-yı hicrde uşşākı gün görmüş ḥafālanmış

Sa‘ādet-ḥāneden çıkmış bugün meh-rū güneşleşmiş

(Ayrılık kışında âşıkları güneş görmüş, gizlenmiş; ay yüzlü güzel bugün mutluluk evinden çıkıp güneşlenmiş.)

4. İki ebrū ile zār u zebūn olmuş iken diller

Dü-bāre kākūlūñ gör çār-ebrūya düşeşleşmiş

(Gönüller iki kaş ile düşkün ve zayıf düşmüşken iki kakülün üzerine düşmüş [düşeşleşmiş].)

5. Nice medh olmaz ol şüh-ı cihân ki bir içim şudur

Velî Rıf'at temennâ-yı vişâlinde 'ataşlaşmış

(O cihanın işveli güzeli bir içim şudur, nasıl kendini övmez? Fakat Rıfat, kavuşma arzunda susuz kalmış.)

138

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Ey şeh-i hûbân-ı gül-ruhsâr yârim gel yetiş

Vey ki 'ömrüm hâşılı dil-dâr-ı varım gel yetiş

(Ey gül yanaklı güzeller padişahı sevgilim! Gel yetiş. Ey ömrümün hâsılı, varlığımın sevgilisi! Gel yetiş.)

2. El-emân cânânı cân sırr-ı nihân olmaz beyân

Bu derûnım oldu kan her bâr zârım gel yetiş

(Aman, sevgilinin gizli sırları açıklanmaz! Bu gönlüm kan oldu, her zaman ağlarım gel yetiş.)

3. Leşker-i hicrân-ı gam derd ü elem başdı kâdem

Hasretiñden şubh-dem efkâr kârım gel yetiş

(Gam ayrılığının askeri, acı ve hüzne doğru yürüdü; sabahleyin hasretinden hüzünlenirim, gel yetiş.)

4. Evc-i istiğnâda pervâz etme ey şeh-bâz-ı nâz

Eylerem senden niyâz ey yâr-ı gârım gel yetiş

(Ey işvenin gösterişli sevgilisi, zenginlik doruğunda uçma! Ey mağara arkadaşım! Senden yardım istiyorum, gel yetiş.)

5. Kākül[i] sünbül dili bülbül lebi mül Rıf'atâ

Ey kaddi serv u gül-ruhsâr yârim gel yetiş

(Ey Rıfat! Perçemi sümbül, dili bülbül, dudağı şarap; ey servi boylu, gül yanaklı sevgilim! Gel yetiş.)

[111]

139

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

1. O şûh-ı nâz-perver dîdesin hoş-h^vâba aldırılmış

İtürmüş kendüsin 'aqlın⁴⁷¹ şarâb-ı nâba aldırılmış

(O işveli, nazlı sevgili gözlerini hoş bir uykuya vermiş; kendini yitirmiş, aklını saf şaraba vermiş.)

2. Gezerken uğramış bir 'âlem-ârâya bu 'aşkıñla

Bulup sūy-ı şafâ hep meylini meh-tâba aldırılmış

(Aşkınla gezerken bir âlem süsleyiciye (en güzel sevgiliye) uğramış, neşeyi bulup yönünü mehtaba vermiş.)

3. Dutar envâ'-ı hâle tıfl-ı tab'im şehri devr ile

Bugünlerde hayâl-i fikrini dülâba aldırılmış

(Çocuk-tecrübesiz mizacım şehri dolaşarak çeşit çeşit haller gösterir, bugünlerde düşünce hayallerini dolaba vermiş.)

4. Fedâ etmek dile Rıf'at o yâriñ yoluna cânıñ

'Acebdir kim o dil-ber hâtırın ihyâya aldırılmış

(Ey Rıfat! Canını o sevgilinin yoluna feda etmeyi iste, tuhaftır ki o sevgili gönlünü ihyaya vermiş.)

140

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

1. Sözümdə bu leţâfet bir gül-i ruhsârdan kalmış

Dimâğımda sitem ol zülf-i 'anber yârdan kalmış

(Sözümdeki bu incelik bir gül yanaklıdan kalmış, bilincimdeki bu sitem o sevgilinin saç kokusundan kalmış.)

2. Bu hasretle dil-i nâ-kâm-ı zâr âh etmesün n'etsün

Ne şöhbetden⁴⁷² ne zevk-i vuşlat-ı dil-dârdan kalmış

⁴⁷¹ D: 'aqlıñ < 'aqlın

⁴⁷² D: ve fihi nazar

(Ağlayan, isteğine erişemeyen gönül bu hasretle âh etmesin de ne yapsın! Sohbet de kalmamış, sevgiliye kavuşma zevki de.)

3. ‘Acîb midir yanıp yakılsa gönlüm şevkden⁴⁷³ hālî

Fütâde hem-çü pervâne ki nûr-ı nârdan kalmış

(Gönlümün şevksiz bir şekilde yanıp yakılması tuhaf mıdır? Pervane de âşık gibi ateşin aydınlığından kalmış.)

4. Dem-â-dem ‘âşıkâ faşl-ı hazân eyyâm-ı mâtemdir

Bu çağ ağzın açar mı⁴⁷⁴ bülbülün gülzârdan kalmış

(Bu devir, âşığa sürekli hazan mevsimi ve yas günleridir; gül bahçesinden bülbülün ağzını açar mı?)

5. Ezel tek gamze-i ğaddâresiyle⁴⁷⁵ iftiḥâr etmez

O şûḥ-ı ḥaṭ⁴⁷⁶-resîd âḥîr kılînc tîmârdan kalmış

(Ezelden beri o hat çeken sevgili keskin bakışlarıyla övünmez, sonunda kılıç tımar etmekten vazgeçmiş.)

6. Ḥayâl-i Leylî-i Mecnûn kim ikrâra⁴⁷⁷ ḥicâb etmiş

Gelince şâhid-i bî-çârenîñ⁴⁷⁸ inkârdan kalmış

(Leyla ve Mecnun’un hayalinden söz etmeye kim hicap eder? Çaresiz sevgilinin hayali inkardan kalmış.)

7. Maḥallinde ḥarîdârı olunca çok bahâ eyler

Metâ‘-ı nazm-ı Rıf‘at şimdilik bâzârdan kalmış

(Mahallinde alıcısı olunca iyi bir fiyat eder, Rıfat’ın şiir sermayesi şimdilik pazardan kalmış.)

⁴⁷³ D: şevkdeñ < şevkden

⁴⁷⁴ D: Hücnet var.

⁴⁷⁵ D: ve fihi nazâr

⁴⁷⁶ D: bu daḥı

⁴⁷⁷ D: bu daḥı

⁴⁷⁸ D: bu daḥı

141

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Güşîña mengüş-ı gevher bir dūr-i yek-dāne aş

‘Āşıkān seyr etmege perçemleriñ gerdāne⁴⁷⁹ aş

(Kulağına mücevher küpe, eşsiz bir inci as; âşıkların seyretmesi için perçemlerini gerdanlarına sarkıt.)

[112]

2. ‘İşve-zenlik çün saña bahşı ezeldir sevdiğim

Şīve tīğīñ ‘arz-ı hūbānda ya o şu yana aş

(Sevdiğim, cilve yapmak sana ezelden beri verilmiştir. Güzellere sunumunda cilve kılıcını ya o yana ya şu yana as.)

3. Ola gül şermende ref‘ eyle hicāb-ı ‘ārızıñ

Şūretiñ āyīne⁴⁸⁰veş resm eyle tā her yana aş

(Yanağının örtüsünü kaldır, gül utansın; suretini resmedip ayna gibi her yana as.)

4. Şal perīşān eyle çöz gīsūlarıñ āzāde kıl

Tel tel eyle sağ u soldan kākülün merdāne aş

(Saçlarını çöz, özgür bırak, sal, dağılsın; perçemlerini sağdan ve soldan tel tel ayır merdaneye as.)

5. Yādigār kalmağ için yārāna kıl nazm-ı ğazel

Rıf‘ atā yaz anı bezm-i şahife-i dīvāna aş

(Ey Rıfat! Kalıcı olmak için sevgililere gazel yazıp onu divanın sayfalarının meclisine as.)

⁴⁷⁹ D: Toğrusı gerdendir.

⁴⁸⁰ Metinde “ayna” olarak geçmektedir.

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1. Ğamı def eylemek ancak kerem-i hâzrete hâş

Ğālımız hâl[e]⁴⁸¹ döne hüsni-i nazar himmete hâş

(Gamı ortadan kaldırmak ancak kerem sahiplerine özgüdür, sözümüz hâle dönsün, güzel bakış himmet sahiplerine özgüdür.)

2. Dileriz eyleye tevfiği⁴⁸² refîk Hâzret-i Hâk

Çünkü te’sîr-i du‘â hâliş-i niyyete hâş

(Dileriz ki Cenâbıhak uygun arkadaş eylesin, çünkü duanın etkisi hâlis niyyete göredir.)

3. Elimiz boş yüzümüz karalığın⁴⁸³ biz biliriz

Nice şükriyi edâ eyleyelim ni‘mete hâş

(Elimiz boş, yüzümüzün karalığını biz biliriz; nimet için şükrimizi nasıl eda edelim?)

4. Zâhidâ yok yere gel etmeyelim lâf u güzâf

‘Âşık olmak dahı tanzîm-i ğazel vüs‘ate hâş

(Ey zahit! Gel yok yere boş söz etmeyelim. Âşık olmak ve gazel yazmak kuvvete bağlıdır.)

5. Rıf‘atın haddi ne taḥrîr-i ğazel etmekde

Uğramışdır hele ol hüsni-i nazar himmete hâş

(Rıfat’ın haddi nedir ki gazel yazıyor? O, güzel bakışın himmetine denk gelmiştir.)

ḤARFÜ’D-ḌÂDFâ‘ilātün fâ‘ilātün fâ‘ilātün fâ‘ilün

1. Ey dil-i dem-keş niyâzım eyle ol şehnâza ‘arz

Ney gibi râz-ı derûnıñ kıl dem-â-dem sâza ‘arz

⁴⁸¹ D: Tedkîk lâzım.

⁴⁸² D: tevfiğin < tevfiği

⁴⁸³ D: karalığın < karalığın

(Ey nağmelerle öten gönlüm! Niyazımı o şehnaza sun, gönül sırrını daima ney çalgısı gibi saza arz et.)

2. Bir meşeldir sırr-ı ‘aşkıñ ketmi müşkildir velī

Eyleme ifşā-yı nā-dān eyle ehl-i rāza ‘arz

(Bir atasözüdür: “Aşkın sırlarını saklamak zordur.” fakat bilgisizliğini açıklama, sır sahiplerine anlat.)

3. Hüb-rûlardan ferāgat ‘āşıkā kâbil degil

Bâri etsin hâlini bir dil-ber-i mümtāza ‘arz

(Güzel yüzlü sevgililerden vazgeçmek âşık için mümkün değildir, hiç olmazsa hâlini seçkin bir sevgiliye arz etsin.)

4. Var ise maşşad şikâr etdirmeye murğ-ı dili

Şaydgāh-ı yârda et dīde-i şeh-bāza ‘arz

(Gönül kuşunu av etmeye niyet varsa sevgilinin avlağında doğan kuşunun gözlerine sun.)

[113]

5. Mācerā-yı sâbıkā sultān-ı ‘aşkıñ himmeti

Eyledi Rıf‘at yine eş‘ār ile bir tāze ‘arz

(Önceki maceralar aşk sultanının bir himmetidir. Rıfat yine şiirleriyle bir tazelik sundu.)

144

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1. Rû-be-rû dil-dāre vuşlatdır bu hasretten ğaraż

Şaykal-ı mir‘āt-ı dildir şevk-ı vuşlatdan ğaraż

(Bu hasretten amacımız, sevgili ile yüz yüze kavuşmaktır, kavuşma arzusundaki amacımız gönül aynasını cilalamaktır.)

2. ‘Āşık-ı bī-çāreler aḥvālını daḥl etme gel

Zāhidā āḥir muḥabbetdir bu ülfetden ğaraż

(Çaresiz âşıkların hallerine müdahale etme, gel. Ey zahit! Bu dostluktan amacımızın sonu aşktır.)

3. Dağdağayla nā-be-cā şalma bizi da‘vālara

Nefy u işbāt hūlūşıdır şerī‘atden ğaraż

(Bizi gürültüyle yersiz davalara salma, şeriatten maksat nefy ve ispat (ret ve kabul) temizliğidir.)

4. ‘Aql⁴⁸⁴ derk etmez ħarābāt-ı fenānıñ sırrını

Ehliniñ ma‘lūmıdır gūşında vaĥdetden ğaraż

(Fāni meyhanenin sırrını akıl idrak edemez, birlikten maksat meyhane ehlinin kulağında küpedir.)

5. Rıf‘atā ħārişleriñ aĥvāline kılma nazar

Çünkü efkār-ı meşakḳat⁴⁸⁵ cem‘-i devletden ğaraż

(Ey Rıfat! Hırslıların hâline bakma sen! Çünkü devletin bütünlüğünden kasıt zahmetli düşüncelerdir.)

ḤARFÜ’Ṭ-ṬĀ’

145

Mef‘ülü fā‘ilātü mefā‘ilü fā‘ilün

1. Oldı gūşāde ‘ayş ile⁴⁸⁶ eyyām-ı inbisāt

Rūze mübeddel olmaḳ için şām-ı inbisāt

(Rahatlık gecelerinin gündüze dönüşmesi için rahatlık günleri zevk ve safa ile açıldı.)

2. Rindāna geldi sākī bu zevḳın ‘ināyeti

Devr etmekde⁴⁸⁷ bezm yine cām-ı inbisāt

⁴⁸⁴ D: ‘aklı < ‘aql

⁴⁸⁵ D: Hücnet var.

⁴⁸⁶ D: ‘ayşla

⁴⁸⁷ D: Vezn yok.

(Ey sâki! Bu zevkin ihsanı rintlere geldi, meclis yine rahatlama kadehini devirmektedir.)

3. Kılısun nevâ-yı zevkî hezârân ‘andelîb

Tebşîr olundu bâde-i gül-fâm-ı inbisât

(Rahatlığın gül renkli şarabı müjdelendi, binlerce bülbül zevkin nağmesini söylesin.)

4. Nazm-ı gâzelde eyleme te’hîr Rıf‘atâ

Tab‘a⁴⁸⁸ olunca böylece ilhâm-ı inbisât

(Ey Rıfat! Mizaca böyle rahatlık ilhâmı olunca gazel şiirini erteleme!)

146

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

1. Zümre-i nâ-dâna istignâ gerek hûbâna şart

Nâ-sezâdan kaç‘-ı ülfetdir velî cânâna şart

(Cahillere gönül tokluğu lazım [ama] sevgililere şarttır. Uygun olmayandan dostluğu kesmektir fakat sevgililere şarttır.)

[114]

2. ‘Âşıkñ oldur niyâzı gerçi kim dil-berde nâz

Ketm-i râz etmek de ancak havza-i iz‘âna şart

(Âşığın niyazı gerçi sevgilideki nazdır, sırları saklamak da ancak anlayış, izan sahibine şarttır.)

3. ‘Ahd u eymâna kavî ol[ma]kdan⁴⁸⁹ özge nesne yok

Çünkü hayvâna mehâr ikrârdır⁴⁹⁰ insâna şart

(Söz ve yeminler için güvenilir olmaktan başka nesne yoktur. Çünkü hayvana yular, insana ikrar (beyan) şarttır.)

⁴⁸⁸ D: tab‘ < tab‘a

⁴⁸⁹ D: Hücnet var.

⁴⁹⁰ D: ve fihi nazar

4. Gel 'ināyet eyle ey şūh-ı hezārān-āşinā

Böyle her-cā'ī edālar şanma kim 'irfāna şart

(Ey bülbüllerin âşina olduğu cilveli sevgili! Gel, gayret et; böyle kararsız davranışların irfan için şart olduğunu sanma!)

5. Merhabāya merhabā lāzım hūlāşa Rıf'atā

Belki taḥlīş-i girībānīn budur imkāna şart

(Ey Rıfat! Özetle merhabaya merhaba demek lazım, belki de yakayı kurtarmayı mümkün kılan şart budur.)

ḤARFÜ'L-'AYN

147

Mef'ülü mefā'ılün mef'ülü mefā'ılün

1. Ey dil-ber-i bī-hemtā ey ḥüsni meh-i lāmi'

Vaşfile cihān içre ḥübāne şeh-i şāyi'

(Ey eşsiz sevgili, ey güzelliği parlayan ay! Övgüyle cihan içinde güzellerin tanınan padişahı!)

2. Çekdim reh-i 'aşkıñda bir nice cefā cānā

Lutḥ eyle efendim pes etme emegim zāyi'

(Ey sevgili! Aşkın yolunda çok eziyet çekdim. Lutfeyle efendim sonra emeğimi ziyan etme!)

3. A'dā ile ünsiyyet kılma kerem et cānım

Ol guşşadan āzād et eyle eleme dāfi'⁴⁹¹

(Sevgilim, düşman ile yakınlık kurma, lutfet! O hüzünden kurtar, acıyı kov.)

4. Bī-dādlığıñı⁴⁹² terk et inşāf u mürüvvet kıl

Gāhice selām eyle olduk biz aña ḳani'

⁴⁹¹ D: Hem ma'nā bozuktur hem de zā'iddir.

⁴⁹² D: bī-dādlığını < bī-dādlığıñı

(Adaletsizliği bırak, merhametli ol ve insanca davran! Bazen selam ver, biz ona inandık.)

5. Rıf‘at  kula Őef katle ‘afv eyle g n h n⁴⁹³ gel

Olduysa anın Őeh  k st hl  ı ger v k ‘

(Ey Şahım! E er Rıfat kulunun k st hl  ı olduysa Őefkatle günahını affeyle.)

 ARF ‘L- AYN

148

F ‘il t n f ‘il t n f ‘il t n f ‘ilün

1. S ziŐ-i  amdan açıldı s ne-i mecr  ha d  

Sen Őef  s r sevdiğim olsun başa d    sti d  ⁴⁹⁴

( ncinmiŐ g nle ham ateşinden yara açıldı; sen keyfine bak sevdiğim, bana yara üstüne yara açılsın.)

2. Pertev-end z olmağa   sn  n dil-i ma z numa

  nki l zımdır güzel bezm ehline r Ően  er  

(Güzelliğin kederli gönlümü aydınlatsın,   n   meclis ehline ayd nlatic  bir alev lazımdır.)

3.  at ‘-ı yed⁴⁹⁵ etmek başa peym neden oldu sez 

Z hiren mey-  neden s   i bugün çekdim ay  

(El çekmek bana kadehten yaraŐır oldu. Ey s  i! Açıkça bugün meyhaneden ayağımı çektim.)

4. Var mıdır bir zerre nokŐ an m ey  mihr-li  

R -be-r yem b -meh b  sen⁴⁹⁶ sel met ben de Őa 

⁴⁹³ D: g n h n < g n h n

⁴⁹⁴ D: Tekr r ediyor.

⁴⁹⁵ D: Ted   e mu t acd r.

⁴⁹⁶ D: se  < sen

(Ey güneş yüzlü sevgili! Zerre kadar eksikim var mıdır acaba? Korkusuzca yüz yüzeyim, sen selamet ol, ben de sağ.)

[115]

5. Bi'z-żarûre⁴⁹⁷ 'aşk âlâmın hamûl olmak gerek

Seyr-i hûbânâna⁴⁹⁸ Rıf'at olmadı çünkü ferâğ

(Zorunlu olarak aşkın acılarına tahammüllü olmak gerekir; çünkü Rıfat, sevgilinin seyrinde huzur bulmadı.)

149

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Dil-rübâ nâ-dâna etmez vaşl handânın dirîğ

'Âşıka kılmaz sitemden tîr-i müjgânın dirîğ

(Sevgili, sert ve gönül kırıcı kimseden vuslat gülüşünü esirgememez. Âşığa zulüm olarak kirpik oklarını esirgemez.)

2. Hiç tekâsül eylemez peykân-ı cev-r-endâz-ı yâr

Derd-i 'aşka ol tabîb etmekde dermânın dirîğ

(Sevgilinin kirpikleri eziyet oklarını atmaktan hiç üşenmez. O tabip, aşk derdine dermanını esirgemektedir.)

3. Kākül-i nâ-mihre dil-beste olan⁴⁹⁹ dîvânedir

Etmesün ehl-i vefâdan er olan cânın dirîğ

(Sevgilinin şefkatsiz perçemine âşık olan divanedir; yiğit olan, vefalılardan canını esirgemesin.)

4. Ğıbta eyler gerçi ağyârlar muhabbet ehline

Eylemez anlara âh-ı⁵⁰⁰ nâr-ı sūzânın dirîğ

(Rakipler muhabbet ehline imrenir, onlara yakıcı ateşinin âhını esirgemez.)

⁴⁹⁷ D: bi'z-żarûr < bi'z-żarûre

⁴⁹⁸ D: Hûbân cem'dir, hûbânân gâlaştır.

⁴⁹⁹ D: eden < olan

⁵⁰⁰ D: âhı < âh

5. Herkese tahrîr eder eş‘âr-ı nazmıñ şaklamaz

Etmedi Rıf‘at hele nuṭṭ-ı sühândânıñ dirîğ

(Herkese şiir yazıp [kimseden] nazmını saklamayan Rıfat, güzel söz söyleme yeteneğini esirgemedi.)

ḤARFÜ’L-FÂ’

150

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

1. Olsa her bir sözleriñ ger gevher-i baḥr-ı Necef

Ḳadrini bilmez anıñ nâ-dân olan bilmiş⁵⁰¹ ḥazef

(Sözlerinin her biri Necef Denizi’nin mücevheri olsa sert ve gönül kırıcı olan onu kap kaçak (değersiz şey) zanneder.)

2. Bu imiş fehîm eyledim şartını ‘irfâniyyetiñ⁵⁰²

Şart-ı ihlâşile künc⁵⁰³-i ḥalveti bilmek şeref

(İhlasın şartı ile halvet köşesini bilmenin bir şeref olduğunu ve bunun irfanın bir şartı olduğunu anladım.)

3. Dâḥilân-ı meclis-i ehl-i sefâhat birbirin⁵⁰⁴

Dest-i miḥnetle döğerler sîneyi mânend-i def

(Eğlenceye çok düşkünlerin meclisindekiler sinelerini mihnet eliyle davul gibi döverler.)

4. Baḥr-ı ‘ilmiñde menâfi‘ gerçi⁵⁰⁵ vardır ey gönül

Çün “selâmet der-kenârest” söylemiş bunu selef

(Ey gönül! İlminin denizinde faydalar varsa da atalar “selamet kenardadır (sahildedir)” demiş.)

⁵⁰¹ D: aîlar

⁵⁰² D: ‘İrfâniyyet yañlıştır.

⁵⁰³ D: künci < künc-i

⁵⁰⁴ D: ve fihi nazâr

⁵⁰⁵ D: Hücnat var.

5. Silk-i nazma dürr-i kadriñ⁵⁰⁶ Rıf' atâ çek âşikâr

Kalmasun deryâ-yı ümmîdiñde lü'lü'-i şedef

(Ey Rıfat! Nazmının tertibine kadrinin incilerini açıkça çek, ümit denizinde sedef incisi kalmasın.)

[116]

ḤARFÜ'L-ḲÂF

151

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Ruḥṣatım cānā saña ḥüsn-i rızâdan ğayrı yok

El-vedâ'ımdan ricâ ḥayr-ı du'âdan ğayrı yok

(Ey sevgili! Sana güzel bir şekilde razı olmadan başka ruhsatım yok; son vedamdan rica, duaların en hayırlısından başka bir şey değildir.)

2. Müstedâm etsün şadâkatde seni Rabbü'l-enâm

Defter-i erkânını gördüm vefâdan ğayrı yok

(Bütün yaratılmışların rabbi olan Allâh, seni doğrulukta devamlı kılsın; usul defterini gördüm, vefadan başka bir şey yok.)

3. Ber-devâm ol Ḥazret-i Ḥaḳḳıñ emânında hemân

Bezm-i 'irfânında çün zevk u şafâdan ğayrı yok

(Hiç vakit geçirmeden Cenâbıhakk'ın emniyetinde devamlı ol; çünkü irfan meclisinde zevk ve neşeden başka bir şey yok.)

4. 'İlm ile dâ'im 'amel Mevlâ müyesser eylesün

Ḳande 'azm etseñ⁵⁰⁷ seniñçün âşinâdan ğayrı yok

(Yüce Allâh, her zaman ilim ile amel eylemeyi nasip etsin, nerede gayret etsen senin için tanıdık, bildikten başkası yok.)

⁵⁰⁶ D: Hücnat var.

⁵⁰⁷ D: ets[e]ñ < etseñ

5. ande olmuş olsa Rıf'at akeriñ ey nāzenīn

Yād-ı vaşfiñ etmege dilde şenādan ğayrı yok

(Ey nazik sevgili! Kōlen Rıfat her nerede olursa olsun, övgünü anmaya gönlünde övgüden başka bir şey yok.)

152

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. ıfl-ı nev-resdir henüz ra'nā civān olsun da ba

Şāh-ı güldür āmeti bālā fidan olsun da ba

(Henüz yeni yetme, toydur, güzel bir genç olsun da gör; boyu gül dalıdır, uzun bir fidan olsun da gör.)

2. Ma'nā-yı harf-i vefā remz-i dehānında nihān

Dürr-i yek-tādır şadefden der-meyān olsun da ba

(Vefa sözünün anlamı ağzının resminde gizlidir; eşsiz bir incidir, sedften ıksın da gör.)

3. İbtidā şav-ı hilāle i'tibār olmaz hele

Māh-ı bedrāsā tamāmiyle 'ayān olsun da ba

(İlk başta hilalin aydınlığına itibar edilmez, dolunay gibi büsbütün belirsin de gör.)

4. Nev-şüküfe büy-ı 'ārızdan 'ibāret nesnedir

Ber-kemāl mīve-i nal-ı cinān olsun da ba

(Yeni, körpe içek yanağın kokusundan ibaret bir varlıktır; mükemmel bir şekilde cennetin hurma ağacının meyvesi olsun da gör.)

5. Rıf'atā fenn-i hayāliñde amudur ā cemāl⁵⁰⁸

Nükte-i hāl u ha-ı mu'ciz-beyān olsun da ba

(Ey Rıfat, ey güzel yüzlü! Hayalinin hünerinde herkes toplanmış, ayva tüy ve ben'inin nükteleri mucizeler söylesin de gör.)

⁵⁰⁸ D: Tedı lāzım.

153

Fā' ilātün fa' ilātün fā' ilün

1. Cāna te' şîr eyledi ma' cūn-ı 'aşk

Mest u medhūş oldu hep meftūn-ı 'aşk

(Aşkın hamuru cana tesir edince aşkın tutkunları hep sarhoş ve şaşkın oldu.)

2. Derd imiş dermānı bu keyfiyyetiñ

Lā-cerem memnūn ola maḥzūn-ı aşk

(Bu meselenin dermanı, dertmiş; şüphesiz aşkın hüznü mutlu olsun.)

[117]

3. Vāşıl-ı Leylā-yı maḥşūd olmağa

Kūh [u] deştî geşt eder mecnūn-ı 'aşk

(Aşkın Mecnun'u, Leyla'ya erişmek için dağ ve ovayı dolaşır.)

4. Kıl nazar zāhid gönül şandūkına

Gevher-i ma' nā kamu merhūn-ı 'aşk

(Ey zahit! Gönül kutusuna bak; mana cevheri, aşkın tutsağıdır.)

5. Eş-şalādır tālībāna Rıf' atā

Böyle keşf oldu dürr-i meknūn-ı 'aşk

(Ey Rıfat! Öğrencilere davettir; aşkın gizli sırları böyle keşf oldu.)

154

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Çeşm-i 'ibretle be zāhid şan'at-ı Yezdāna bak

Aḥsen-i şüretle bedr olmuş meh-i tābāna bak

(Ey zahit! İbret gözüyle Yüce Allāh'ın hünerine bak, çok güzel biçimde dolunay olmuş parlak aya bak.)

2. Şām-ı zülfünden açılmış bir şafaktır cebhesi

Dīne gel bu küfri başdan kaldırıp īmāna bak

(Alın, saçlarının karanlığından açılmış bir şafaktır; doğru yola gel, bu küfrü ortadan kaldırıp imana bak.)

3. Hem dahı ‘ilm-i ḥaḳāyıḳdır bilen ‘āşıklara

Ḥaṭṭ-ı vech üzre konulmuş nokṭa-i Raḥmāna bak

(Bilen âşıklara hakikatlerin ilmidir, yüz hatları üzerine konulmuş Rahmân olan Allâh’ın işaretine bak.)

4. Şaf-ı müjgânına bak fehm et Hüdānıñ kudretin⁵⁰⁹

Bir şekilde dürlü dürlü ḥikmet-i Yezdāna bak

(Kirpiklerinin dizimine bak, Yüce Allâh’ın kudretini anla; Yüce Allâh’ın türlü türlü hikmetlerine bak.)

5. Rıf’atı şeydā deyu daḥl etme ey nā-dān-ı dūn

Geç hevā ile hevesden ‘aşkı bil uşlana bak

(Ey alçak ve gönül kırıcı kimse! Rıfat’ı divane diye sayma, geçici arzu ve istekleri bırak, aşkı bil, akıllan.)

155

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1. Şafḥa-i ruḥsār-ı ḥüsnüñ şerḥ eder la‘līn dudak

Okusun bülbüllerin bu iki yüzden bir varak

(Kırmızı dudak, güzel yanak sayfalarını anlatır; bülbüllerin bu iki yanaktan-taraftan bir yaprak okusun.)

2. Perçem-i şeb-rengin içre ḥüsn ü ānıñ gūyiyā⁵¹⁰

Fecr-i şādıḳdan zuḥūr etmiş şanursuñ nev-şafak

(Gece renkli perçemleri arasından güzelliğin, sanki hakîkî aydınlıktan belirmiş, sanki yeni bir aydınlıktır.)

⁵⁰⁹ D: kudretiñ < kudretin

⁵¹⁰ D: Gūyiyā mehcūr, toğrusı gūyādır.

3. Gözleriñ sākī şunar rindān-ı ‘aşka bādeler

La‘l-i nābīñ çāşnisinden⁵¹¹ gör hicāb eyler ‘arağ

(Ey sâki! Gözlerin âşıklara şarap sunar; berrak ve katıksız kırmızı şarabının lezzetinden rakı utanır.)

4. Bu leţāfetle saña mānend olan kimdir ‘aceb

Şorsalar devr-i felekden geçdi mi āyā sebağ

(Bu incelikle acaba sana benzer olan kimdir? Dünyanın dönüşünden (felekten) bu soruyu sorsalar acaba bu ders geçti mi?)

5. Kudretu’llāh[1] temāşāda dü-çeşm-i ‘ārifān

Zāhir olur Rıf‘atā her vechile dīdār-ı Hāğ

(Âriflerin iki gözü, Yüce Allāh’ın kudretini izlemekte. Ey Rıfat! Cenâbıhakk’ın tecellisi her biçimde görünür.)

[118]

ḤARFÜ’L-KĀF

156

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1. Sīb-ruḥsārīñ öper oğşar mu‘azzez perçemiñ

Her ne vechile⁵¹² olur olsun alur pür-perçemiñ

(Kıymetli perçemin elma yanaklarını öper, okşar; her ne şekilde olursa olsun alır perçemin.)

2. Ber-hevā çok dilleri bālāda pervāz etdirir

İki yüzden gösterir şīveyle şeh-per perçemiñ

(Büyük kanatlı perçemin, uçmuş gönülleri kanatlandırır; iki taraftan naz ile gösterir [kendini].)

⁵¹¹ D: çāşninden < çāşnisinden

⁵¹² D: vech ile

3. Sū-i kâsdın⁵¹³ Çīn Māçīne yaman ‘asker çeker

Gezdirir hem tīr hem şemşīr u hañçer perçemiñ

(Kötü niyetin Çin ve Maçin’e usta asker çeker. Perçemin hem ok hem kılıç ve hançer gezdirir.)

4. Bī-amān īmānı yok ba‘zı siyeh kāfir gibi

Eylese nūr āyetin şāyeste ezber perçemiñ

(Merhametsiz, imanı yok bazı siyah kâfirler gibi, perçemin Nūr âyetini ezberlese uygundur.)

5. Zūlf ü hāl u kākülün Rıf‘at hayāl eyler müdām

Līk tenhā geceler fikrinde ekşer perçemiñ

(Rıfat, devamlı saçını, ben’ini ve perçemini hayal eder fakat تنها gecelerde genelde perçemini hayal eder.)

157

Mef‘ūlü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ūlün

1. Pūşīde iken rişte-i cānı ele verdiñ

İncü gibi esrār-ı hayātı ele verdiñ

(Örtülü iken can ipini yabancıya verdin, hayatın inci gibi sırlarını yabancıya verdin.)

2. Hūbānıñ olup çeşm ile ebrūsına rāğıb

Öz sīnem için tīr ü kemānı ele verdiñ

(Güzellerin gözüne ve kaşına istekli olup saf gönlüm için kirpiği ve kaşı yabancıya verdin.)

3. Hayfā ki edüp zümre-i nā-dān ile ülfet

Miftāh-ı der-i genc-i nihānı ele verdiñ

(Yazık ki kaba ve gönül kırıcı kimselerle dostluk kurup gizli hazinenin kapı anahtarını yabancıya verdin.)

⁵¹³ D: Bu izāfe toğrı görünmüyor.

4. Bilmem ne ziyān ile ḥalāş olsa gerekdir

Ser-rişte-i esrār-ı dehānı ele verdiñ

(Nasıl bir zararla kurtulması gerektiğini bilmem ama ağzının sırlarının ip ucunu yabancıya verdin.)

5. Verse ne kadar zülfine meşşāta⁵¹⁴ sezādır

Şūḥ olmak için şāne vü şānı ele verdiñ

(Süsleyici, saçına ne kadar emek verse lâyıktır; cilveli olmak için tarağı ve itibarı yabancıya verdin.)

6. Vādī-i melāmetde sorup esb-i merāmı

Bī-vechle ḥaşmāne ‘inānı ele verdiñ

(Ayıplama vadisinde istek atını sorup sebepsiz yere düşmanca dizgini yabancıya verdin.)

7. Rıf‘at yine himmet kıllalar pīr u erenler

Ġafletle girībān-ı emānı ele verdiñ

(Rıfat, pir ve erenler yine yardım etsinler, dalgınlıkla güven yakasını ele verdin.)

[119]

158

Mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün

1. Dilā her bī-vefāya māil olduñ

Uyup nefis-i hevāya mā’il olduñ

(Ey gönül! Her vefasız gönlünü kaptırdın, gelip geçici arzulara uyup gönlünü kaptırdın.)

2. Fenāsın⁵¹⁵ göz görebildiñ cihānıñ

Yine zevk u şafāya mā’il olduñ

(Dünyanın kötülüğünü gördün, yine de zevk ve eğlenceye gönlünü kaptırdın.)

⁵¹⁴ D: Hücnat var.

⁵¹⁵ D: fenāsın < fenāsın

3. Kemend-i miḥneti boynıña taqdıñ

Meger ki dil-rübāya mā' il olduñ

(Eziyet kemerini boynuna taktın, meğerse sevgiliye gönlünü kaptırdın.)

4. Görüp çeşm-i nigār-ı nāzenīni

Rızā ile cefāya mā' il olduñ

(Nazik sevgilinin gözlerini görüp cefaya rıza göstererek gönlünü verdin.)

5. Düşüp bī-iḥtiyār sen 'aşka Rıf'at

Hemīn renc ü 'itāba⁵¹⁶ mā' il olduñ

(Ey Rıfat! Sen aşka irâdesizce düşüp hemen eziyet ve azarlamaya gönlünü verdin.)

159

Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

1. Gonca lebiñi gayrıya ḥandān niçün etdiñ

'Uşşākıñı bülbül gibi nālān niçün etdiñ

(Gonca dudağını niçin başkaları için güldürdün, niçin âşıklarını bülbül gibi inlettin?)

2. Açdıñ yine kākülleriniñi semt-i şabāya

Zülfüñ gibi 'aqlımı⁵¹⁷ perīşān niçün etdiñ

(Perçemlerini yine sabah rüzgarına açtın. Aklımı niçin saçların gibi dağıttın?)

3. Çok kimseleriñ başına sevdāları şaldıñ

Gīsūlarıñı sīneye büryān niçün etdiñ

(Çok kimseleri kendine âşık ettin. Omuza dökülen uzun saçlarınla niçin göğsü yaktın?)

4. Perçemlere süs vermek ile Avrupavārī

Kāfir bu kadar ğaret-i imān niçün etdiñ

⁵¹⁶ D: hemān renci 'itāba < hemān renc-i 'itāba

⁵¹⁷ D: Vezinde rekāket var.

(Ey kâfir sevgili! Perçemlerine Avrupa tarzı bür süs vermekle niçin kuvvetli inancımı bu kadar talan ettin.)

5. Üftâdeleriñ elleri kaldı kuru yerde

Geçdiñ de güzel teşmîr-i dāmān niçün etdiñ

(Düşkünlerinin elleri bu kuru yerde kaldı. Ey güzel sevgili! Geçtin ama eteklerini niçin sıvadın?)

6. Evvel ne idi lutf ile bu ‘arz-ı cemāliñ

Soñra meh-i hüsniñ yine pinhān niçün etdiñ

(Önce, ay gibi güzel yüzünü lutfederek sunmak neydi? Sonra, ay gibi güzelliğini niçin gizledin?)

7. Rıf‘at saña meftūn idügin kılmađı izhār

‘Alemlere bu rāzını i‘lān niçün etdiñ

(Ey Rıfat! Sana tutkun olanlar, [aşkını] açığa vurmadı. Sen âleme bu sırrını niçin duyurdun?)

160

Fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilūn

1. El-emān şemşîr-i çeşm-i hūn-feşānından seniñ

Ebruvān müjgān ile tîr u kemānıñdan seniñ

([Ey sevgili!] İmdat! Senin kan saçan gözlerinin kılıcından, kaşlarından, kirpiklerinden, ok ve yayından.)

[120]

2. Sırr-ı mübhem bir devāsız derd-i mübrem ol zamān

Nār u hışmile⁵¹⁸ çıkar bir sūz dehānıñdan seniñ

(Belirsiz sır, kaçınılmaz dermansız bir derttir. Ateş ve öfkeyle senin ağzından çıkar.)

⁵¹⁸ D: hışm ile

3. Āteş olsa āl-i ruḥsārīñ kızarsa zav' verir

Ehl-i diller bā-ḥuşūş āteş-zebānīñdan seniñ

(Al yanağın ateş olup kızarsa parıltı verir, özellikle gönül ehli olanlar senin dilinin ateşli dilinden parıltı alır.)

4. Sīne-i mecrūḥa urduñ lāleveş bir tāze dāğ

'Aşk oldı āşikār dāğ-ı neşātīñdan seniñ

(Yaralı gönle lale gibi taze bir yara vurdun. Aşk senin sevinç yarandan âşikar oldu.)

5. Rıf' atā düşdükçe bahş et sen leb-i⁵¹⁹ cānāneden

Ḥasta diller tesliyet bulsun beyānīñdan seniñ

(Ey Rıfat! Her düştükçe sen sevgilinin dudağından söz aç, hasta gönüller senin sözlerinle avunsun.)

161

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

1. Bilürsün mümkün olmaz çeşm-i şah-bāz şikār etmek

Ne lāzımdır ser-i kūyı 'abeş birden güzār etmek

(Bilirsin, doğan kuşunu gözünden avlamak mümkün değildir. Sevgilinin semtini tümüyle dolaşmak lüzumsuz ve boş yeredir.)

2. Der-āğūş eylemek müy-ı meyān-ı şūhı devletdir

Ḥamākat sādece ḥ^vāhişger-i būs [u] kenār etmek

(İşveli güzelin ince belini kucaklamak büyük bir mutluluktur. [Sevgiliyi] öpmek ve kucaklamak arzusunda olmak sadece ahmaklıktır.)

3. Olursa ḥūb ya hem-tā şakın bīgāne şüretten

Müfid olmaz reh-i ümīd-i vaşla intizār etmek

(Güzel veya bir benzeri olursa yabancı yüzlerden sakın, kavuşma ümidinin yolunda beklemek fayda vermez.)

⁵¹⁹ D: lebi < leb-i

4. Ferāgat eyle ey dil bī-terahḥum dil-rübālardan

Ne lāzımdır cefālarla o şūhı saña yār etmek

(Ey gönül! Merhametsiz sevgililerden vazgeç, o işveli sevgiliyi eziyetlerle sana yâr etmeye ne gerek var?)

5. Severseñ Rıf'atā bir mihribānı sev ki olsun yār

İrādeñ var ise cā'iz degil cevr ihtiyār etmek

(Ey Rıfat! Seversen eğer şefkatli bir sevgili sev ki sana yâr olsun, irâden varsa eziyeti seçmek uygun değildir.)

162

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Cān u dilden bende oldım pāyine bir kimseniñ

Ser-fürü kıldım kaşı mihrābına bir kimseniñ

(Candan ve gönülden bir güzelin ayağına kul oldum, bir güzelin kemer şeklindeki kaşlarına boyun eğdim.)

2. Bī-ķarār olsam gerekdir şu gibi leyl u nehār

Çün tutuldum 'aşķile⁵²⁰ dolābına bir kimseniñ

(Kararsız olsam gece ve gündüzün su gibi [geçmesi] gerekir, çünkü bir güzelin hilesine aşķ ile tutuldum.)

3. Burc-ı sa'da muntazırdır gözlerim şubḥ u mesā

Mübtelāyım cebhe-i meh-tābına bir kimseniñ

(Gözlerim sabah akşam mutluluk burcunu gözler, bir güzelin aydınlık yüzüne tutkunum.)

4. Rind-i ḥasret-keşligim 'ayb eyleme zāhid şaķın

Teşneyem cām-ı leb-i⁵²¹ mey-nābına bir kimseniñ

(Ey zahit! Hasret çeken âşıklığımı ayıplama sakın! Bir güzelin dudak şarabının kadehine susamışım.)

⁵²⁰ D: 'aşķ ile

⁵²¹ D: lebi < leb

[121]

5. Fenn-i şarf u naḥvde ben ‘aşkı[m]’⁵²² izhār eyledim

Ṭālibim çün Rıf‘atā i ‘rābına bir kimseniñ

(Aşkımı, sarf ve nahiv (şekil ve cümle bilgisi) ilminde meydana çıkardım. Ey Rıfat!
Bir irabına (Arapçayı düzgün konuşmasına) talibim.)

163

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1. Reng-i gül bûy-ı benefşe bâde-i la‘l-i lebiñ

Çîn-i Fağfūr üzre almadır zenaḥla ğabğabiñ

(Gülün rengi, menekşenin kokusu, kırmızı dudağının şarabı, çenen ve gerdanın Çin kasesi üzerindeki elmadır.)

2. Laḥza laḥza pāyına cārübveş yüzler sürem

Ṭıfl-ı nāzım kıandedir gel söyle semt-i mektebiñ

(Ey işveli, toy sevgilim! Mektebin hangi diyardadır, söyle? Ayağına zaman zaman süpürge gibi yüz süreyim.)

3. Şevķile⁵²³ eyyām-ı feyziñ feyż-i zevķi başķadır

Yegdir ey meh ṭal‘atıñ biñ rûzdan bu bir şebiñ

(Neşeyle feyiz günlerinin zevki başķadır. Ey ay gibi güzel! Güzel yüzünün bir gecesi bin günden daha üstündür.)

4. ‘Āleme baḥş-ı ziyā eyle mişāl-i āfitāb

Her kaçan pertev şalar burc-ı kıamerden kevkebiñ

(Her ne zaman yıldızın ay burcundan ışık verirse sen de âleme güneş gibi ışık ver.)

5. Rind tab‘ım Rıf‘at ülfet eylemez zühhād ile

Baḥş olur mezhebden ammā baḥşı olmaz meşrebiñ

⁵²² D: Hücnet var.

⁵²³ D: şevķ ile

(Ey Rıfat! Rint tabiatım kaba sofularla dost olmaz. Mezhepten söz edilir ama karakterin lafı bile olmaz.)

164

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Şol süvār-i esb-i 'işve nāzenīn āyā kimiñ

Böyle mānend-i hümā bālā-nişīn āyā kimiñ

(Şu cilde atının binicisi olan genç ve güzel sevgili acaba kimin [sevgilisi]? Böyle hüma kuşu gibi yüksekte oturan, [saygı gösterilen] acaba kimin [sevgilisi]?)

2. Kānķı mülküñ server-i kāşānesidir bilmezem

Böyle bezm-i şoĥbet ü ülfet-ķarīn āyā kimiñ

(Hangi köşkün ileri gelenidir, bilmem. Böyle sohbet ve dostluk meclisine ermiş olan acaba kimin [sevgilisi]?)

3. Geldi geĥdi nāme-i la'l-i lebinden şormadık

Genc-i dilde gevher-i 'aşķ-ı rehīn āyā kimiñ

(Geldi, geĥti kırmızı dudaklarının mektubundan sormadık. Gönül hazinesinde tutsak aşķın mücevheri acaba kimin [sevgilisi]?)

4. Şūĥ-ţab' mihriile efĥān degildir⁵²⁴ nev-civān

Mādiĥi hep 'āşıkān olmuş hemīn āyā kimiñ

(İşveli yaratılışlı genç, güneşle feryat etmez. Âşıkların övdüğü sevgili, acaba kimin [sevgilisi]?)

5. Çün tavuķ bāzārı şāhine⁵²⁵ maĥāl olmak muĥāl

Rıf'atā bu tā'ir [u] ķuş-ı berīn āyā kimiñ

(Tavuk pazarı, şahinin bulunması gereken yer değildir. Ey Rıfat! Bu uçan yüce ķuş acaba kimin?)

⁵²⁴ D: Hücnet var.

⁵²⁵ D: Hücnet var.

165

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

1. O dem ki seyr edince sīnesin ol sīm-endāmın

Yakıldı bağı hamāmın açıldı gözleri cāmın

(O zaman ki o gümüş vücutlu sevgilinin göğsünü izleyince güvencinin bağı yakıldı, kadehin gözleri açıldı.)

[122]

2. Harīm-i vaşla 'āşık bī-tekellūf nā'il olmakda

Özün kurbān ederdi kadrini bilseydi bayrāmın

(Âşık, kavuşma mekanına zahmetsiz erişmektedir, bayramının kıymetini bilseydi kendini kurban ederdi.)

3. Desem sākī n'ola bezm-i mey-i meste sezā şimdi

Leb-i gül-reng u şeb-rengile nuql-ı çeşm-i bādāmın

(Sâkiye, şarap sarhoşunun meclisine şimdi ne lâyıktır diye sorsam gül renkli ve gece renkli dudak ile badem gözlerinin çerezi [der].)

4. O şūh-ı nev-res ile rū-be-rū hengām-ı şohbetde

Dilim tutmaz nice şerh eyleyem şevkını ibrāmın

(O yeni yetme işveli güzelle yüz yüze sohbetde iken can sıkacak şekilde ısrar etmenin neşesini dilim tutmaz, anlatamam.)

5. Tururken Rıf'atā sevdā-yı hālīm serde dil-dārın

Gönülden geçmez oldu ārzū-yı 'anber-ḥāmın

(Ey Rıfat! Sevgilinin sevdası başımda dururken sevgilinin doğal kokusunun arzusu gönülden geçmez oldu.)

166

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

1. Perçemiñ vaşf edicek söyleyem evvel zülfün

Muhtaşar olmayacak bahş-i muṭavvel zülfün

(Perçemin övgüsüne önce saçlarınla başlayayım, saçlarının uzun mevzusu kısa-özet olmayacak.)

2. Çıkdı başdan yine şarkındılığı pek uzadı

Bî-tekellûf nice ruhsâra şunar el zülfüñ

(Saçın, yine baştan sarkarak uzadı ve özensizce pek çok yanağa el uzatır-yanaşmaya çalışır.)

3. İki bir olıcağ ortaya gavgâ bırakur

Şâne her lahza ile eyleye tel tel zülfüñ

(İki bir olunca kavga çıkar; tarak, saçını her an tel tel ayırsın.)

4. Düşeni kurtara Mevlâ o belâdan nâ-gâh

Kimseniñ geçmeye boynuna müselsel zülfüñ

(Yüce Allâh düşeni o beladan kurtarsın, saçların kimsenin boynuna zincirleme geçmesin.)

5. Men ‘-i nezzâreye şemşîr çeker gamzelerin

İki cânibden eder ‘âşıka gel gel zülfüñ

(Yan bakışın, seyir-bakış yasağına kılıç çeker; saçların iki taraftan âşığı çağırır.)

6. ‘Ukde-i hâtırımı açdı yine bu yüzden

Rıf atıñ müşkilini eyledi çün hall zülfüñ

(Saçın, Rıfat’ın güçlüğüne çözdü ve yine bu yüzden gönül düğümümü açtı.)

167

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

1. Kayd-ı murğ-ı dillere resm-i resendir kākülün

Bend-i uşşâk-ı belâ dām-ı düzendir kākülün

(Kakülün, gönüllerin kuşunun bağına ip resmidir; bela âşıklarının bağı, hile tuzağıdır kaküllerin.)

2. Yek müsebbib oldı başdan çıkdı etdi Çīne dek

Vay ne kâfir bī-amān āfet fitendir kākülün

(Vay [sevgili]! Kakülün ne merhametsiz kâfir ve yakıcı fitnelerdir ki bir sebep oldu, baştan çıktı, Çin ülkesine sürdü.)

3. Doĥter-i pīr-i muġandır meşreb almışdır meger

Ey civān-ı tāze şīve ‘işve-zendir kākülün

(Pir-i muganın (meyhanecinin) kızıdır, meġer huy edinmiştir. Ey taze cilveli genç sevgili! Kakülün işvelidir.)

[123]

4. Sünbül u şebbū şebīh olmaz ki zīrā⁵²⁶ özge bū

Çin ilinden gelme ezhār-ı çemendir kākülün

(Kakülün, sünbül ve şebboya benzetilmez çünkü bu başka bir kokudur; Çin diyarından gelen çimenlik çiçekleridir.)

5. Rıf atāsā şā‘ir-i siĥr-āferīne mū-be-mū

Tarz-ı nevle bādī-i nazm-ı sūĥandır kākülün

(Tel tel kakülün, Rıfat gibi yeni bir tarzla sihir yaratan şaire, şiir sözünün başlangıcıdır.)

168

Mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

1. ‘Aceb mi olmasa aġyāra yer kūyuñda cānānıñ

Maġarrı ħalmadı meşhūrdur cennetde şeytānıñ

(Cananın semtinde rakibe yer olmaması tuhaf mı? Şeytana cennette yer kalmadığı meşhurdur.)

2. ‘Adū-yı seg bulunmaĥ sofra-i ‘ıyd-ı vişāl üzre

Meşeldir kim köpek mi tavlanur laĥmiyle ħurbānıñ

⁵²⁶ D: Ki zīrā ħullanılmaz; yā ki yāĥūd zīrā zā’iddir.

(Vuslat bayramının sofrasında köpek düşmanının bulunması uygun değildir; zira “kurbanın etiyle köpek beslenmez” bir atasözüdür.)

3. Tavuk kaza bakup beyza çıkarmak gibidir gūyā

Ne ma‘nādır şedāsı bülbüle nisbetle karganıñ

(Karganın sesinin bülbüle kıyaslanmasındaki anlam, tavuk ve kaza bakıp yumurta çıkarmak gibidir.)

4. Muḥabbet resmini nā-dāna ta‘rīf eylemek müşkil

Ne mümkündür ala civān boyun gül ile reyḥānıñ

(Muhabbetin resmini sert ve gönül kırıcı olana anlatmak zor, gül ile reyhanın genç boyuna ulaşması mümkün değildir.)

5. ‘Ulūm-ı kāl ile taḳlīd-i resm-i nūktedān etmek

Ḳıyās olsa ḳuyı ḳazmak⁵²⁷ gibi ḳurbında deryānıñ

(Söz ilimleriyle nüktedanların tarzını taklit etmek, eğer benzetilirse denizin yakınında kuyu kazmak gibi olur.)

6. Refīḳ-i Rıf‘at ile bir ḡazel tertīb ḳıldık ki

Budur āyīne-i ‘ālem⁵²⁸-nümāsı ehl-i ‘irfānıñ

(Rıfat’ın yol arkadaşıyla bir gazel düzenledik ki irfan ehlinin âlemi gösteren aynası budur.)

169

Mef‘ūlü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ūlün

1. Gül destesi destinde o gül ḡonca-i nāzıñ

Bülbül demidir lezzeti var nāz u niyāzıñ

(O nazlı gül goncanın gül destesi elindedir; bülbül zamanıdır, naz ve yalvarmanın tadı var.)

⁵²⁷ D: Hücnat var.

⁵²⁸ D: ‘Ālemi ‘ilm okumak gerek ki vezin toḡrulur, bu ise yañlıştır.

2. Bezm oldu müheyyā yine şahın-ı çemen üzre

Muṭrib çaliver neğme-i şehnāz ile sâzıñ

(Meclis yine çimenlikte hazır oldu. Ey çalgıcı! Sazınla şehnaz makamından nağmeler çal.)

3. Yâriñ taraf-ı kâ'be-i kūyına yüzüñ⁵²⁹ tut

Evḳātını fevt eyleme⁵³⁰ bir lahza namāzıñ

(Sevgilinin tarafına yüzünü çevir, namazın vaktini bir an olsun kaçırma!)

4. Her yüzde temāşā-yı cemāl eyledi şūfî

Farkı ne imiş söyle ḥaḳīkatle mecāzıñ

(Sufi, baktığı her yüzde yüz güzelliğini seyretti; söyle, gerçekte mecazın farkı nedir?)

5. Rıf'at o mehiñ 'aşkını cān içre nihān et

Keşf eyleme her münker-i nā-maḥreme rāzıñ

(Ey Rıfat! O ay yüzlü sevgilinin aşkını iç âleminde gizle, her hoş gitmeyen yabancıya sırrını söyleme.)

[124]

170

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Gül açıldı goncafem geldi açıl çağıñ⁵³¹ seniñ

Bülbül-i bāğ-ı melāḥatsin cihān bāğıñ seniñ

([Ey sevgili!] Gül açıldı, gonca ağızlı geldi, senin zamanındır, açıl; güzellik bağının bülbülüsün, dünya senin bağındır.)

2. Ey nihāl-i verd-i ra'nā ser-firāz olsan ne var

Tā sipihre çekdi ser ḥüsni⁵³² oymağıñ seniñ

⁵²⁹ D: Hücnet var.

⁵³⁰ D: Eyler.

⁵³¹ D: Hücnet var.

⁵³² D: ḥüsni ile

(Ey güzel gül fidanı! Başını yukarı kaldırsan ne olur? Topluluğun seni güzellikle gökyüzüne kadar çekti.)

3. Çıkdı başdan halka halka sîneye kāküllerin

‘Ālemi ‘aşk ile pā-bend eylemiş ağıñ seniñ

(Kaküllerin başından halka halka göğsüne doğru çıktı, senin ağın aşk ile âlemin ayaklarını bağlamış.)

4. Topla ‘aqlıñ var ise ayıl yeter mest-i gurūr

Ba‘d ez-in geçmekdedir ey nev-civān çağın⁵³³ seniñ

(Aklın varsa kendine gel, yeter bu gurur sarhoşluğu. Ey taze genç sevgili! Bundan böyle senin zamanın geçmektedir.)

5. Lāleāsā dāğdārın şanma kim Rıf‘at kuluñ

Görinür her sîne-i ‘uşşākda dāğın seniñ

(Rıfat kulunu lale gibi ızdırabınla kavrulmuş sanma! Senin yaran tüm âşıkların göğsünde görünür.)

ḤARFÜ’L-LĀM

171

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1. Şem‘ tek çün şu‘le-i āhım fūrūzān etme gel

Cānımı pervāneveş āteşle sūzān etme gel

(Âhımın alevini mum gibi parlatma gel, canımı pervane gibi ateşle yakma gel.)

2. Fikrimi ḥamyāze kılmışdır ḥayāl-i kākülün

‘Aqlımı zülfün gibi zālīm perīşān etme gel

(Kakülünün hayali, düşüncemi gevşetmiştir. Ey zâlim! Aqlımı saçların gibi dağıtma gel.)

⁵³³ D: Pek yakın tekerrür ediyor.

3. Āşināya renc-i hicrān-ı elem görme revā

Düşmen nā-dānları çok şād u ḥandān etme gel

(Tanıdığa ayrılık acısının sıkıntılarını reva görme, cahil rakipleri çok sevinçli ve mutlu etme.)

4. Nerde kaldı rahm u inşāfıñ āyā n’oldı saña

Mağşadıñ cevır u cefā ise firāvān etme gel

(Nerde kaldı adaletin ve merametın, acaba ne oldu sana? Amacın eziyet ve cefaysa eğer arttırma gel.)

5. Pek yamandır ḥālī sensiz Rıf’at dīvāneniñ

Gözleri yollarda kalmış zār u giryān etme gel

(Divane Rıfat’ın sensiz hālī çok fenadır; gözleri yollarda kalmış, ağlatıp inletme gel.)

172

Fā’ilātün fā’ilātün fā’ilātün fā’ilün

1. Dāver-i Mısr-ı melāḥatsiñ eyā Yūsuf-cemāl

Pertev-i mihriñ gehī tā milket-i Ken’āna şal

(Ey güzel yüzlü Yusuf (a.s.)! Güzel Mısır ülkesinin adaletli hükümdarısın, bazen güneşinin ışınlarını Kenan (Filistin) diyarına sal.)

2. Ğonca-i ruḥsārıñ üzre kaçre kaçre görünür

Anı ter zan etme verde jāle düşmüş añla hāl

(Hâlden anla! Yanağının goncası üzerinde damla damla görüneni ter zannetme, güle çiy düşmüş.)

[125]

3. Nāz ile cānā niyāz-ı ‘āşıkā ol müşterī

Her ne isterseñ buyur bāzār-ı ‘aşkā bender al

(Ey sevgili! Âşığın yalvarmalarına naz ile alıcı ol, her ne istersen buyur aşk pazarına bendir al.)

4. Kākülün sîmurğveş ancak hayāl-i hāşdır

Bir kıyās eyle nezāketle kurulmuş perr ü bāl⁵³⁴

(Kakülün simurg kuşu gibi ancak saf bir hayaldir, incelikle kurulmuş kol ve kanatla kıyasla.)

5. Vuşlatın va'd olmuş olsa 'aşık-ı şūrīdeye

Rıf'at-ı zārın qarır olur bābında mäh u sāl

(Perişan âşıklara vuslatının sözü verilmiş olsa bu ağlayan Rıfat, kapıda aylarca, yıllarca sevinir.)

173

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

1. Ne bu şūrīdelik nağme tutar nālānıñ ey bülbül

Güli gülşende bī-zār eyledi efgānıñ ey bülbül

(Ey bülbül! İnemelerin nağme tutar, bu perişanlığın nedir? Ey bülbül! Feryadın gül bahçesinde gülü usandırdı.)

2. Hazān eyyāmıdır şimdengirü sen yās u mātem tüt⁵³⁵

Siyeh-püş oldu hep eşküfte-i handānıñ ey bülbül

(Ey bülbül! Açılmış gülcüklerin hep siyaha büründü, sonbahar zamanıdır, bundan sonra sen yas tut.)

3. O deñlü zār u feryād eylediñ sen şāh-ı miñnetde

Hüveydā oldu şeydālıkla dehre şānıñ ey bülbül

(Ey bülbül! Zahmet dalında o kadar ağlayıp feryat ettin ki, divanelikte şanın dünyaya âşikar oldu.)

4. Cefāsından mıdır hātır-şikenlik h^vābe⁵³⁶ bīdārıñ

Sükūnet eylemez⁵³⁷ şām u seher giryānıñ ey bülbül

⁵³⁴ D: İkisi de kanad ma'nāsındır, biri zā'iddir.

⁵³⁵ D: Yās u mātemden biri zā'iddir.

⁵³⁶ D: hāb < h^vāb

⁵³⁷ D: Bu ta'bīr hoş gelmiyor, bulmuyor demeli.

(Ey bülbül! Sabah ve akşam ağlaman durmaz. Gönül kırıcılık uyuyamamanın cefasından mıdır?)

5. Ne deñlü şaklasan ‘aşkıñ bu hâletle nihâyetdir

Seniñ Rıf‘at gibi ifşâ olur pinhâniñ ey bülbül

(Ey bülbül! Aşkını her ne kadar saklasan da bu hâliyle sondur, senin de sırların Rıfat gibi açığa çıkar.)

174

Mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün

1. Şafâ cirm-i ‘ademdir ‘ıyd-ı efkâr olmadan evvel

‘İlâciñ hâzır et ‘âşık-ı zaḥmdâr olmadan evvel

(Düşünce bayramı olmadan önce eğlence, yokluk cisminin safasıdır; yaralı âşık olmadan önce ilacını hazırla.)

2. Taḥammül bâdesin nûş eyle mest-i ‘aşk-ı dil-dâr ol

Sebük-bâr-ı ḡam ol ḡamdan sebük-bâr olmadan evvel

(Tahammül şarabını iç, sevgilinin aşkının sarhoşu ol; gam yükünü çekmeden önce gamdan kurtul.)

3. Cefâ-yı firḡati zevḡ u neşât-ı vaşla tebdîl et

Nazar kıl mihr ile mâha ziyâdâr olmadan evvel

(Ayrılık acısını, kavuşmanın zevk ve neşesi ile değiştir; güneşe ve aya parlamadan önce bak.)

4. Ğanîmet bil eliñde fırsat-ı vaşl-ı dil-dârı⁵³⁸

Göñül aḡyârdan bârî gözet yâr olmadan evvel

(Sevgiliye kavuşma fırsatını elinde bir ganimet olarak gör. Ey gönül! Hiç olmazsa sevgili olmadan önce rakipten koru.)

⁵³⁸ D: Bu şüretle vezni bozuktur.

5. Terennüm-sâz olup feryâd-ı tebşîr⁵³⁹ eyle bülbülveş

Yākīn⁵⁴⁰ et hārı Rıf' at berg-i gülzār olmadan evvel

(Bülbül gibi terennüm edip müjde feryadını ver. Ey Rıfat! Gül bahçesinin yaprağı olmadan önce dikenini tam olarak bil.)

[126]

175

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Künc-i zilletde gönül kaldı henüz şafvet kabûl

Taht-ı Dârâ-yı Cem olsa eylemez 'izzet kabûl

(Gönül, zillet köşesinde saf bir şekilde kaldı; Dârâ ve Cem'in tahtı olsa bile böyle bir şerefi kabul etmez.)

2. Cüy-ı şâfi der-kenâr eyler hıyânet şaklamaz

Fî-'l-meşel eyler mi tab'-ı pāk olan yigit kabûl

(Akarsu (temiz su) pislik tutmaz, atasözündeki gibi temiz olan yiğit de hain olmaz.)

3. 'Âşıkā kendi ağıyār olur⁵⁴¹ şanma rakīb

Kim diler cānā muhabbet eylemiş şirket kabûl

(Âşığa rakibin kendisinin düşman olduğunu sanma. Ey sevgili! Dileyen herkesin muhabbetini kabul etmiş.)

4. Köhneyi dībāya tebdil eylemez dīvāneler

'Âkıl u dānādır anlar etmedi⁵⁴² zīnet kabûl

(Divaneler eskiyi yeniye değiştirmez; akıllı ve bilgindir, anlar, süsü kabul etmez.)

5. Rıf' atā maşşūdīnī kân-ı şehāvetden dile

Her denī nā-kesi bābda eyleme minnet kabûl

⁵³⁹ D: Hücnat var.

⁵⁴⁰ D: yākīn

⁵⁴¹ D: Vezn bozuk, ma' nā muhtel.

⁵⁴² D: Bu da eylemez olmalı.

(Ey Rıfat! Maksudını cömertlik kaynağından iste; kapında her aşağılık, kimsesizin lutfunu kabul etme.)

176

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Zülf[i] yāriñ devr-i ruhsārına lâhiķdır gönül

Zulmet encāmında ahir şubh-ı şādıķdır gönül

(Gönül, sevgilinin zülfü yanağının çevresini kaplamış; [çünkü] gece karanlığının arkasında nihayet gerçek sabah (subh-ı sâdik) yer alır.)

2. Zerre-i nâ-çizveş takşîr etme dehrde

Hidmet ancak âfitâb-ı hüsne lâyıķdır gönül

(Dünyada değersiz parçalar gibi ayıplama. Ey gönül! Hizmet sadece güzellik güneşine lâyıktır.)

3. Bir nigeħle nâ-tüvânâna eder⁵⁴³ baħş-ı devâ

Hikmet-ârâ dîde-i dil-ber ne hâzıķdır gönül

(Bir bakışla güçsüzlere deva verir. Ey gönül! Hikmet süsleyen sevgilinin gözleri çok maharetlidir.)

4. İktidâr olmasa ger pervâne tek⁵⁴⁴ yanmaķlıģa

Nâle kıl geh bûlbûl-i şeydâya 'âşıķdır gönül

(Pervane gibi yanmaya gücün yetmese bazen feryat et. Gönül, divane bûlbüle âşıktır.)

5. Dem urar şâh u gedâdan gâh Rıf'at vaşfda

Çünkü nazm[1] şâiriñ temsîl-i sâbıķdır gönül

(Rıfat övgüde bazen padişah ve dilenciden söz eder. Ey gönül çünkü şairin şiiri öncekileri temsil eder.)

⁵⁴³ D: eyliyor

⁵⁴⁴ D: Hücnet çok.

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Şā'ire mümkün mi etsün vaşf-ı ebrū-yı hilāl

Dāne-i hāl-i siyāhıñ noktası ammā muhāl

(Hilal kaşları övmek şair için mümkün müdür? Siyah ben tanesinin noktasını anlatmak imkansızdır.)

2. Haṭṭ-ı müşkiniñ ne resme hāme taḥrīr eylesün

Mümkün olmaz 'aql idrāk eylemez ince ḥayāl

(Kalem, misk kokulu ayva tüylerini hangi resme yazsın? Mümkün değildir, akıl idrak etmez, ince bir hayalir.)

3. Çeşm-i bādāmı verir insāna efkār-ı telāş

Tār-ı müjgānıñ 'aceb depretmesi bir özge hāl

(Badem gözleri insana bir endişe verir, kirpik tellerinin tuhaf bir şekilde tahrik etmesi ayrı bir durum.)

[127]

4. Ol büte 'arz eylesem derd-i derūnı añlamaz⁵⁴⁵

Bir devāya ihtimām eyler mi āyā hoş-ḥişāl

(O put gibi güzel sevgiliye söylesem gönül derdimi, anlamaz. Bir çareye özen gösterir mi acaba güzel bir huyla?)

5. Cū'-ı⁵⁴⁶ firḳatdır nice demdir dil pür-intizār

Ārzūda Rıf' atā ister henüz ḥ'āb-ı vişāl

(Gönül, uzun zamandır ayrılık orucunda beklemektedir. Ey Rıfat! Şimdi kavuşma uykusunu istemektedir.)

⁵⁴⁵ D: bilmez < añlamaz

⁵⁴⁶ D: Cū' açlık ma'nāsınadır.

178

Mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

1. Medīd oldı zamān-ı iftirākım dil-figārim gel

Qadīd oldı⁵⁴⁷ reh-i ümmīd çeşm-i intizārim gel

(Ayrılık zamanım uzadı, gönlü yaralım, gel; ümit yolu kurudu, bekleyen gözüm, gel.)

2. Perīşān etme zülfün gibi ‘aqlım hālime raḥm et

Emānetdir efendim alma elden ihtiyārim gel

(Aklımı saçların gibi dağıtma, hālime acı; emanettir efendim, elimden irâdemi alma.)

3. Hemīşe vaşlın olmazsa müyesser bendeye luṭf et

Hele bir kaç bezimde⁵⁴⁸ hem-demim ol bāri yārim⁵⁴⁹ gel

(Kavuşmak her zaman nasip olmazsa kuluna lutfet, hiç olmazsa mecliste bazen sohbet arkadaşım ol sevgilim, gel.)

4. ‘Azīmet ḥayr ola niyet seferdir āḥirü’l-encām

Hele āḥer diyāra gitmeden şabr u qarārim gel

(Gidiş hayrolsun! Niyet, sonunda seferdir. Sakinliğim başka diyara gitmeden gel.)

5. Hezārī meşrebim Rıf‘at mişāl-ı gül açar ṭab‘ım

Güşād et gonca-i la‘lın meded faşl-ı bahārım gel

(Ey Rıfat! Bülbül meşrepliğim, tabiatım gül gibi açar. Kırmızı gonca dudağımı aç, yardım et, bahar mevsimim gel.)

179

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1. Ger fenā abdāl iseñ⁵⁵⁰ vīrānelikde mesken ol⁵⁵¹

Geh gülüp açılmada mānend-i bāğ u gülşen ol

⁵⁴⁷ D: Buñlar rehe vaşf olamaz.

⁵⁴⁸ D: Toğrusı bezmdir.

⁵⁴⁹ D: Bunda da ma‘nā muḥtel görünüyor.

⁵⁵⁰ D: is[e]ñ < iseñ

⁵⁵¹ D: Bu ta‘bīr yañlıştır.

(Eğer fani bir abdal isen viranelikte bir yer ol, bazen gülüp açılmada bağ ve gül bahçesi gibi ol.)

2. Kılma tārāc-ı nüket kālā-yı⁵⁵² hüsniñ bī-nevā

Mağşadıñ vuşl[at]sa⁵⁵³ Yūsuf gibi pākī-dāmen⁵⁵⁴ ol

(Güzellik sermayeni değersiz nüktelerle yağmalama. Amacın kavuşmaksa Hz. Yusuf (a.s.) gibi masum ol.)

3. Mu‘tedil bād-ı hevāsın gözle dāim sū-be-sū

Meskenetle keştī-i baħr-ı merāmda yelken ol

(Her yerde ılık iklimini gözle her zaman, tembellikle meram denizinin gemisinde yelken ol.)

4. Şevk-ı ‘aşkıñ tālībī çāk-ı girībān olmalı

Maṭla‘-ı envāre karşusunda mişl-i revzen ol

(Aşk arzusunun talibi yakasını parçalamalı, nurların doğuşu karşısında pencere gibi olmalı.)

5. Rıf‘atā hāl-i muḥabbetden zebānıñ oldı mı

Nuṭkı mı şerḥ edelim luṭfile bir ben bir sen ol⁵⁵⁵

(Ey Rıfat! Muhabbet hâinden söz ettin mi? Sözlerimi lutf ile açıklayalım, bir ben olayım bir de sen.)

[128]

180

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1. Zülf-i yāre ilişik etdi⁵⁵⁶ meger şāne-i dil

Kıl u kâle tolaşıkdır yine rindāne-i dil

⁵⁵² D: Mağşad anlaşılıyor.

⁵⁵³ D: Bu da bozuktur.

⁵⁵⁴ D: pāk-dāmen

⁵⁵⁵ D: Luṭf ile bir ben ü sen olmalı.

⁵⁵⁶ D: Bu ta‘bır yanlışdır, ilişip kaldı demek ister.

(Gönül tarağı meğer sevgilinin saçına ilişti, gönül rindanesi yine dedikoduya dolanmıştır.)

2. Şöyle dīvāne-i şem‘-i ruḥ-ı dil-dār olmuş

Çarpulur gördiği her şu‘leye pervāne-i dil

(Gönül pervanesi, sevgilinin yanak mumunun divanesi olmuş; gördüğü her aleve çarpılır.)

3. Şubḥ-ı mahşerde daḥı eyleyemez sersem olur

İçdiği cāmı⁵⁵⁷ bile bilmeye mestāne-i dil

(İçtiği şarabı bile bilmeyen gönül sarhoşu, mahşer sabahında da sersem olur.)

4. Kokuşu mest ede⁵⁵⁸ semtinden uzakdan geçeni

Toludur böyle mey-i şāf ile ḥum-ḥāne-i dil

(Gönül meyhanesi böyle saf şarap ile doludur, kokusu uzaktan geçeni bile mest eder.)

5. Dāmen-i pīr-i muḡānı ele al öp ayağın

Bādeden tā ki tehī olmaya peymāne-i dil

(Gönül kadehi şaraptan boşalmadan pīr-i muganın (meyhanecinin) eteğini tut, ayağını öp.)

6. Çarḫda pervāza mecālīñ olamaz kebk-ḥırām

Seni cān gibi derūnında tutar lāne-i dil

(Felekte keklik yürüyüşüyle uçmaya gücün olmaz, gönül yuvası seni can gibi yüreğinde saklar.)

7. Epsem⁵⁵⁹ ol gözle edeb şerḥ edemezsin Rıf‘ atā

Yazılup okunacak şey’ degil⁵⁶⁰ efsāne-i dil⁵⁶¹

⁵⁵⁷ D: cām < cāmı

⁵⁵⁸ D: Hücnet var. Kokuşu mest eder insānı uzakdan demek lāzım.

⁵⁵⁹ Metinde “isem” olarak geçmektedir.

⁵⁶⁰ D: dil < degil

(Ey Rıfat! Sus, edepli ol, şerh edemezsin. Gönül efsanesi öyle yazılıp okunacak bir şey değil.)

181

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Sāde-rûlarda cemāl-i bî-mişāl ister gönül

‘Ayš u ‘işret sâķī-i mûnis vişāl ister gönül

(Gönül; yüzlerde eşsiz bir güzellik, yeme-içme, sevimli bir sâķi ve kavuşmayı ister.)

2. Kānde görse zülf-i müşkîn āşiyān eyler anı

Bir ‘aceb sevdā ile fıkır u hayāl ister gönül

(Gönül; misk kokulu saçını nerede görse onu yuva tutar, tuhaf bir sevda ile hayal ve düşünce ister.)

3. İstemez cānān ile kimse cihānda lāf ede

Zümre-i āgyār ile cenk u cidāl ister gönül

(Gönül; dünyada kimsenin sevgili ile konuşmasını istemez, rakiplerle savaşmak ister.)

4. Her gözi āhūya meyl eyler şikār olsun deyu

Çok ezā eyler baña vahşī gazāl ister gönül

(Gönül; her âhu gözlü sevgiliye av olsun diye bağlanmak ister, bana çok eziyet eder, vahşi ceylan ister.)

5. Gāh ser-mest gāh huşyār olmada bir lahẓada

Rıf atā bu tarz ile bilmem ne hāl ister gönül

(Ey Rıfat! Gönül bir anda bazen sarhoş bazen de ayık olmaktadır, bu tarzla onun ne istediğini bilmiyorum.)

⁵⁶¹ D: Yazılıp okuna çok şey'i dil efsāne-i dil < Yazılıp okunacak şey' değil efsāne-i dil.

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

1. Açıldı lâleveş dâğ-ı dilim ey gül temâşâ kıl

Figân u zârımı gûş et hezârı böyle gûyâ kıl

(Ey gül! Gönül yaram lale gibi açıldı, seyret; feryat ve figanımı işit, bülbülü böyle söylet.)

[129]

2. Bahâr eyyâmının gül mevsimi bülbül terennüm-sâz

Mey-i la'liñle bezm-i şohbeti sâkî müheyyâ kıl

(Bahar günlerinin gül mevsimidir, bülbül öter. Ey sâki! Dudağının şarabıyla sohbet meclisini hazırla.)

3. Perîşâni-i hâtır vermesün⁵⁶² nezzâre-i hüsne

Cebîn üzre tağıtma⁵⁶³ zülf-i pür-târı muṭarrâ kıl

(Güzellik seyrine gönül perişanlığı vermesin; çok telli saç, alın üzerine dağıtma, parlat.)

4. Şafâ-baḥş-ı dil-i ğamgîn olup 'arz-ı cemâliñle

Ġubâr-alûde-i mir'ât-ı ṭab'ı gel mücellâ kıl

(Gamlı gönül, yüz güzelliğinin sunumuyla safa verip mizaç aynasının kirli tozunu gel parlat.)

5. Dü-'âlemde serîr-i i'tibârı Rıf'at isterseñ

Tevekkül tekyesin câ eyle terk-i kayd-ı dünyâ kıl

(Ey Rıfat! Her iki âlemde de itibar tahtını istiyorsan tevekkül tekkesini makam eyleyip dünya endişesini terk et.)

⁵⁶² D: Hücnet görünüyor.

⁵⁶³ D: düşünce

ḤARFÜ'L-MĪM

183

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Ḥayl[i] müddetdir ki Mecnūn gibi deşt-i miḥnetim

Fıkr-i zülf-i Leyli-i 'aşķile deng u ḥayretim

(Uzun zamandır ki Mecnun gibi eziyet çölüyüm, aşķ Leyla'sının saçlarının düşüncesi ile şaşķın ve sersemim.)

2. Gel şaķın ṭa'n eyleme şūfī sülūk-ı mezhebim⁵⁶⁴

Ben ezelden Kā'be-i maķşūd [u] rāh-ı sīretim⁵⁶⁵

(Ey sufi! Gel sakın mezheb yolumu ayıplama; ben ezelden beridir amacımın kabesiyle aynı karakterdeyim.)

3. Hırķa-ber-düş-ı fenā oldumsa da 'ār etmezem

Ḥamdüli'llāh bende-i dergāh-ı şāh-ı hikmetim

(Omuzunda yokluk hırķası olan [bir fani] olsam da utanmam, ben ezelden beri hikmet padişahının dergahının kuluyum.)

4. Bāde-i 'aşķı ezelden içmişim bī-imtinān

Sāķiyā müstağni-i cām-ı şarāb-ı minnetim

(Aşķın şarabını ezelden içmişim minnetsiz bir şekilde. Ey sâķi! Minnet şarabının kadeh doygunuyum.)

5. Ṭa'nile⁵⁶⁶ ḥāsīd ne sūd eyler şafāmız var iken

Rıf'atā ser-ḥalka-i rindān-ı bezm-i behçetim

(Neşemiz yerindeyken hasetçi ayıplamakla ne fayda elde eder. Ey Rıfat! Güzeller meclisinin rintlerinin serdarıyım.)

⁵⁶⁴ D: Yañlışıdır.

⁵⁶⁵ D: bu daḥı

⁵⁶⁶ D: ṭa'n ile

Fā‘ilātün fa‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1. Ülfet-i ālüfte-i ‘aşkıñ cihānı bilmezem

Şöyle mu‘tādem ki hīç vakt u zamānı bilmezem

(Aşkın yaşattığı hissin mübtelasıyım, dünyayı bilmem; şöyle alışmışım ki vakti ve zamanı bilmem.)

2. Eylemem bülbül gibi ‘aşkile⁵⁶⁷ feryād ‘abeş

Çünkü pervāne gibi yandım figānı bilmezem

(Bülbül gibi aşkile feryat eylemem yersizdir, çünkü pervane gibi yandığım için haykırmayı bilmem.)

3. Müşterī oldum metā‘-ı vaşla nakd-i cān ile

Şük-ı ‘aşkıñda seniñ sūd u ziyānı bilmezem

(Can sermayem ile kavuşma varlığına alıcı oldum, senin aşk pazarında karı zararı bilmem.)

[130]

4. Cehli қо men‘ etme ey nāşih⁵⁶⁸ beni hūbāndan

Bu tārīk-i⁵⁶⁹ ‘aşkda zann u gümānı⁵⁷⁰ bilmezem

(Ey nasihatçi! Cahilliği bırak, beni güzellerden menetme; bu aşk yolunda şüphe ve zannı bilmem.)

5. Kimseye daħl eylemem āzād-ı kaydım her cihet

Öyle bir hāletdeyem Rıf‘at cihānı bilmezem

(Kimseye müdahale etmem, her bakımdan kayıttan âzâdeyim. Ey Rıfat! Öyle bir hâldeyim ki dünyayı bilmem.)

⁵⁶⁷ D: ‘aşk ile

⁵⁶⁸ Metinde “nāşih” olarak geçmektedir.

⁵⁶⁹ D: tārīki < tārīk-i

⁵⁷⁰ D: İkisinden biri zā’iddir.

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

1. N'olaydı bāb-ı ğam⁵⁷¹ bir laḫza mesdūd oldıĝıñ görsem

Hele aĝyār-ı nā-hemvārı⁵⁷² nā-būd oldıĝın görsem

(Gam kapısının bir an kapalı olduĝunu görsem ne olurdu? Özellikle o uyumsuz rakibin mahvolduĝunu görsem ne olurdu?)

2. Şerār-ı şūr-ı āhım kūy-ı seng⁵⁷³-endāze yer etse

Ser-ā-ser ḫāne-i a' dāyı⁵⁷⁴ pūr-dūd oldıĝın görsem

(Āhımın gürültülü kıvılcımı taş atan mahalleye yer etse, düşman evinin baştan başa çok dumanlı olduĝunu (yandıĝını) keşke görsem.)

3. Ḥayıf⁵⁷⁵ dil-dār ile şoḫbet-nişin olmuş bed-endīşān

Derūn-ı dilleri ḫasretle maḫdūd oldıĝın görsem

(Yazık, kötü düşünceliler sevgili ile sohbet arkadaşı olmuş; yüreklerinin hasretle sarıldığını keşke görsem.)

4. Merāmımca döner mi bilmezem çarḫ-ı felek bir gün

Raḫīb-i rū-siyāhı⁵⁷⁶ şöyle merdūd oldıĝın görsem

(Feleğin çarkı bir gün istediğim gibi döner mi bilmem, yüzü kara rakibin şöyle kovulduĝunu keşke görsem.)

5. Şeb-i tārīk-i firḫat ref' olurdu Rıf'ata bir dem

Eger bezmimde ol meh-rūy mevcūd oldıĝın görsem

(Rıfat, meclisinde o ay yüzlü güzelin var olduĝunu gördüğünde ayrılığın karanlık gecesi bir zaman ortadan kalkardı.)

⁵⁷¹ D: Hücnat var.

⁵⁷² D: bu daḫı

⁵⁷³ D: ve fihi nazar

⁵⁷⁴ D: bu daḫı

⁵⁷⁵ D: Aşlı ḫayfıdır, burada ise ḫayıf okumak lâzım ki vezn ola, yañlıştır.

⁵⁷⁶ D: Rū siyāhıñ olmalıdır.

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

1. Görüp bir meh-cebîni vâlih u hayrân olup kaldım

Yine hâlim perîşân böyle ser-gerdân olup kaldım

(Alnı açık bir güzeli görüp şaşkın ve hayran kaldım, perişan hâlde böyle sersem olup kaldım.)

2. Ğarîb ilde ne müşkil derd imiş düşer [bu] dil şimdi⁵⁷⁷

'Aceb endîşedir bu dem-be-dem nālân olup kaldım

(Yabancı memlekette ne zor bir dertmiş, gönül bayılır-düşer şimdi. Tuhaf bir kederdir, her zaman inleyip durdum.)

3. Muḳaddem kaldı fırkat âteşi bağrım kebâb etdim

Diğer keyfiyeti hicrân ile büryân olup kaldım

(Eskiden kaldı ayrılık ateşi, bağrımı kebab ettim; diğer ayrılık meseleleriyle büryan olup kaldım.)

4. Kemâl-i vaşldan çün münḳatı' dir rişte-i ümmîd

Anıñçün kūşe-i hayretde bî-îmkân⁵⁷⁸ olup kaldım

(Ümit ipi kesik olduğu için tam bir vuslattan şaşkınlık köşesinde çaresiz bir hâlde kaldım.)

5. Hemîşe meyl eder murğ-ı dilim hûbānlara Rıf'at

Bütün şem'-i ruḫa pervâneveş sūzân olup kaldım

(Ey Rıfat! Gönül kuşum her zaman güzellere ilgi duyar; bütün mum yanaklılara pervane gibi yanıp kaldım.)

⁵⁷⁷ D: Yañlışlık var.

⁵⁷⁸ D: Uydurma ta'bîr.

[131]

187

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

1. Meh-i hüsnüñ tururken meyl-i seyr-i āfitāb etmem

Şu'ā'-ı nūr-ı çeşmim şavk-ı āteşle harāb etmem

(Güzelliğinin parlaklığı varken güneşin seyrine ilgi duymam; göz nurumun ışınlarını, ateş ışıklarıyla harap etmem.)

2. Göñülde ārzū-yı vuşlatıñ hīç yok mı cānā

Eger şāfī su'ālīñ var ise ketm-i cevāb etmem

(Ey sevgili! Gönlünde kavuşma arzusu hiç yok mu? Eğer yeterli-ikna edici sorun var ise cevabı gizlemem.)

3. Lebiñ sāķī rakīb emdirüp andan baña şunma

Kerāhetdir şikeste cāmdan nūş-ı şarāb etmem

(Ey sāķī! dudağını rakibe emdirip bana sunma! Kırık kadehten şarap içmem iğrençtir-mekruhtur.)

4. Müşīr-i müşīrem ikrāma rāğībdır şerāfetle

Der-i devletden özge bir sarāya intisāb etmem

(Yol göstericiliğim şerefli bir şekilde ikrama isteklidir, devlet-talih kapısından başka bir saraya gönül vermem.)

5. Tenezzül eylemez her bir şikāra ṭab'-ı şah-bāzım

Ḳanā'at Ḳāfınıñ 'anķāsıdır Rıf'at ğurāb etmem

(Yiğit mizacım her ava tenezzül etmez. Rıfat, kanaatli Kaf dağının anka kuşudur, karga olmam.)

188

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

1. Bunca bir miḥnet-i gerdün ile dil-teng olalım

Mey-i gül-gün içerek⁵⁷⁹ cāmla hem-reng olalım

⁵⁷⁹ D: içrerek < içerek

(Feleğin bunca sıkıntıları ile gönül darlığı yaşayalım, gül renkli şarap içerek kadehle aynı renkte olalım.)

2. Dögerek sîneyi feryād u fiğān eyleyerek

Hem-dem-i dā'ire-i deff u ney u çeng olalım

(Göğsümüzü dövüp feryat figan ederek davul, ney, çeng, def gibi çalgılarla dost olalım.)

3. Çekelim levh-i dile naķş-ı nigār-ı sūhanı

Alalım hāme-i Bihzādı biz Erjeng olalım

(Sevgilinin söz nakışlarını gönül levhasına işleyelim, Behzat'ın kalemini alıp Erjeng [kitabı] olalım.)

4. Tāc-ı Cemşīd edelim başımıza zer kadehi

Taht-ı nuşretde yine Hüsrev u Hüşeng olalım

(Altın kadehi başımıza Cemşid'in tacı edelim, zafer tahtında yine Hüsrev ve Huşeng olalım.)

5. Sürelim sūr-ı şafādan şūkalā-yı elemi

Rıf'atā def'-i gamı bā'is⁵⁸⁰-i ülfet olalım

(Şenlikten ağır acıları sürelim. Ey Rıfat! Gamı ortadan kaldırıp muhabbete sebep olalım.)

189

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

1. Ey Süleymān-ı zamānım saña manzūr olayım

N'ola zīr-i kademinde⁵⁸¹ tılayım mūr olayım

(Ey zamanımın Süleyman'ı! Gözüne görüneyim, ayağının altında dolanan karınca olsam ne olur?)

2. Niceler kurb-ı vişālînde şafā-yāb ola hep

Bu gam-ı hicriñ ile ben nice dek dūr olayım

⁵⁸⁰ D: Tedkik ister.

⁵⁸¹ D: kademine < kademinde

(Nice kimseler sana kavuşmakla neşelensinler hep, ben bu ayrılık acısıyla ne zamana kadar senden uzak duracağım?)

3. Ere maḳşūdına çoklar himem-i luṭfuñ ile

Ne revā pādişāhım bendeye maḡdūr olayım

(Çok kimseler senin lutfunun yardımıyla maksadına ulaşsın. Ey şahım! Bendeye maḡdur olmak neden revadır?)

[132]

4. Nazar it ḥāṭır-ı vīrāneme iḥsān eyle

Yetişür ḥāne ḥarābım hele ma‘mūr olayım

(Yıkık gönlüme bak, yardım et. Yeter! Harap bir evim, bayındır olayım.)

5. Nām-ı Rıf‘atla cefā kūşe-i zilletde yeter

El-emān yār vefā eyle ki mesrūr olayım

(Rıfat namıyla zillet köşesinde çektiğim eziyet yeter. Ey sevgili, imdat! Vefa et ki sevineyim.)

190

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1. Leylī-i zülfiñi göstermege Mecnūn olurum

Bir kerre turreleriñ çözme dīger-gün olurum

(Leyla (siyah) saçlarını göstermene Mecnun olurum, bir kere saç lülelerini çözmezsen bambaşka olurum.)

2. O kadar şaşkın ulupdur şanemā dīdelerim

Saña beñzer kimi görsem daḡı meftūn olurum

(Ey put gibi güzel sevgili! Gözlerim o kadar şaşkın olur ki sana benzer kimi görsem vurulurum.)

3. Ele al koyma ayaklarda beni sulṭānım

Gevherim dūn ḥarīdār olagör dūn olurum

(Ey sevgilim! Beni aşağılarda bırakma, yücelt; cevherim alçak, sen alıcı olunca alçak olurum.)

4. Bu elif kıddimi dāl etme efendim kerem et

Yay gibi kaşını egdirmeye çün nūn olurum

(Ey sevgili! Bu elif gibi düzgün boyumu dal harfine çevirip bükme, senin yay gibi kaşını eğdirmek için nun harfi olurum.)

5. ‘Āşıkıñ Rıf’ atı gel atma gözüñden cānā

Bilemez isen eger kıdrimi maḥzūn olurum

(Ey sevgili! Āşığın Rıfat’ı gözüñden çıkarma! Kıymetimi bilemezsen üzülürüm.)

191

Mefā’ılūn mefā’ılūn mefā’ılūn mefā’ılūn

1. Dil-i şeydāyı teskīne n’ola dārū’ş-şifā bulsam

Marīz-i derd-i ‘aşka cān verdim bir⁵⁸² devā bulsam

(Divane gönlümü sakinleştirmek için bir şifa yeri bulsam ne olur? Aşk derdinin hastalığına can verdim, bir deva bulsam keşke.)

2. Reh-i maḥşūda yok ḥavf etmege ser-māye-i nakdim

N’olaydı kendime bir merd-i hem-dem kīmyā bulsam

(Varlık sermayemin maksadımın yolunda korkusu yok. Kendime benzer mert bir arkadaş bulsam ne olurdu?)

3. Mişāl-i Mevlevī ben de semā’ eyler idim am mā

Ḥaḳīkat meclis-i aḥbābda nāy u nevā bulsam

(Mevlana Hazretleri gibi ben de sema ederdim ama gerçek olan dostlar meclisinde ney çalgısı ve ahenk bulsam keşke.)

4. Ḥarīm-i Kā’be kūyındadır çokdanberü niyyet

Velākin vuşlata bā’iş ṭarīk-i ilticā bulsam

⁵⁸² D: Verir bir hoş.

(Çoktan beri niyetim mukaddes Kabe'ndedir ama bu kavuşmaya sebep olacak iltica yolunu bulsam keşke.)

5. Dem-â-dem bî-ğaraž devr eylemezdim sūk-ı bî-sūdı

Merāmımca tek u tenhā⁵⁸³ muḥibb-i bî-riyā bulsam

(Her zaman bu karsız-faydasız çarşayı gizli bir maksatla dolaşmazdım. Keşke gönlümce yalnız, gösterişsiz bir dost bulsam.)

[133]

192

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

1. Edersin 'āşığa cevri amānıñ⁵⁸⁴ yok mıdır zālīm

Mürüvvet eyle bir kerre imānıñ yok mıdır zālīm

(Ey zālīm sevgili! Âşığa eziyet edersin, amānın yok mudur? Ey zālīm sevgili! İnsanca davran, imanın yok mudur?)

2. Revā mı evvelā mihr ü meveddet⁵⁸⁵ 'arz edüp soñra

Ferāmūş eylediñ hiç 'izz ü şānıñ yok mıdır zālīm

(Ey zālīm sevgili! İlk sevgi ve dostluğunu gösterdin, bu uygun mudur? Sonra unuttun, hiç şanın, şerefın yok mudur?)

3. Ezelden ğayret-i akrān cihānda 'âdet olmuşdı

Güzel bu kavl u ikrāra beyānıñ yok mıdır zālīm

(Ezelden beri akranların çabası dünyada âdet olmuştu. Ey hem zālīm hem güzel olan sevgili! Bu söz ve ikrara diyeceğin yok mudur?)

4. Cihānı hışm ile âteşlere şalmağ ne ma'nādır

Seniñ⁵⁸⁶ āmāl u mülk u ḥān-mānıñ yok mıdır zālīm

(Cihānı öfkeyle ateşlere salmanın anlamı ne? Ey zālīm sevgili! Senin emellerin, mülkün, evin barkın yok mudur?)

⁵⁸³ D: Biri zā'id görünüyor ki faķať degildir.

⁵⁸⁴ D: ve fihi nazar

⁵⁸⁵ D: Bunlardan biri zā'iddir.

⁵⁸⁶ D: mebād < seniñ de < seniñ

5. Ğıyāben Rıf'ata resm-i uhuvvet eylediñ icrā

‘Ayānen anıñ içün mihribānıñ⁵⁸⁷ yok mıdır zālīm

(Ey zālīm sevgili! RıfaT'ın yokluğunda ona kardeşlik-dostluk yaptın, onun için açıktan bir güler yüzlü dostluğun yok mudur?)

193

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

1. Güzel hüsñ ü cemālīñ şem'ine pervānedir göñlüm

Döner vaşl-ı şafāya 'āşık-ı dīvānedir göñlüm

(Ey güzel sevgili! Gönlüm güzelliğinin ve yüz güzelliğinin mumuna pervanedir; gönlüm, neşeyle dönen divane bir âşıktır.)

2. Mey-i bezm-i elestden vālih ü hayrān cān olmuş

Anıñcün kande olsa 'aşkla⁵⁸⁸ mestānedir göñlüm

(Can, elest meclisinin şarabından şaşkın ve hayrandır; onun için gönlüm nerede olursa olsun aşk sarhoşudur.)

3. Vefā resmiñ bilür 'aşkıñ diyārında şadākatle

O yāre āşinādır ğayrıya bīgānedir göñlüm

(Aşkının diyarında senin vefanın tarzını sadakatle bilir; gönlüm o sevgiliye âşına, başkasına ise yabancıdır.)

4. Tecemmu' kaydına düşmez zen-i dünyā içün kat'ā

Rūh-ı hūbāna mā'il meşreb-i rindānedir göñlüm

(Gönlüm, dünya kadını için kesinlikle toplanma endişesine düşmez. Gönlüm, güzellerin yanaklarına gönül veren rint mizaçlıdır.)

5. Gehī şah-bāzlık eyler gehī cin-bāzlık eyler

Bir ipde oynamaz Rıf'at ki bilmem ya nedir göñlüm

(Gönlüm, bazen yiğitlik eder bazen cinlik yapar. Ey Rıfat! Bir ipde oynamaz, acaba nedir gönlüm?)

⁵⁸⁷ D: Hücnet var.

⁵⁸⁸ D: 'aşk ile

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

1. Nüh eflāka çıkar dūd-ı dilim âh-ı sehergāhım

‘Acebler eylemez te’şir o bağı senge bu âhım

(Seher vaktindeki âhım ve gönül dumanım dokuz feleğe çıkar; bu âhım, o bağı taş olana etki etmez, tuhaftır.)

2. Ne yapsun böyle gā’ib dil-bere bī-çāreler netsün

Görünmez ayda bir etmez tülū’ ol gurre-i māhım

(Çaresizler böyle kayıp sevgiliye ne yapsın? O yeni [ve] parlak ayım, ayda bir kez doğmaz, görünmez.)

3. Nümāyān oldı çok semt-i seyāhat çeşm-i ümmīde

Kesildi şimdi olmaz gayrı bir yerde qarārgāhım

(Ümit gözüne çok gezinti yeri belirdi; kesildi, bir yerde durmam artık şimdi olmaz.)

[134]

4. Derūnī bende oldum kalmadı hīç ihtiyār elde

Seniñ şānın⁵⁸⁹ ne şāyeste olursa öyle kıl şāhım

(İçten kul oldum, hiç irâdem kalmadı; sevgilim, senin şanın ne kadar lâıksa öyle yap.)

5. Ne müşkil derd olupdur Rıf’atıñ hāli firākıñla

Sühûletle huşûlini müyesser ede Allāhım

(Rıfat’ın hāli, ayrılığınla ne kadar zor bir dert olur; Yüce Allāh’ım hasılını kolaylıkla nasip etsin.)

MAHBŪB LİSÂNINDA TEĞAZZŪLFā’ılātün fā’ılātün fā’ılātün fā’ılün

1. Ol gülüm ‘āşık saña ‘arz-ı ruḥ-ı rāz eylerem

Sen ki bülbülsin niyāz etdikçe ben nāz eylerem

⁵⁸⁹ D: Şāhān, şānıña yerine kullanılmıştır, yanlışdır.

(Ey âşık! Ben sana yanağının sırlarını sunan gülüm! Sen ki bülbülsün, sen yalvardıkça ben nazlanırım.)

2. Hār u hāşāk olsa da her çend kim pīrāhenim

Dest-res olmaz raķībāna ser-efrāz eylerem

(Her ne kadar gömleğim çer çöp olsa da rakiplere karşı başım diktir, elleri yetişemez.)

3. Çekme miḥnet nāle-i endīşeden hoş-ḥāṭır ol

Hāṭırından şanma özge ḥāṭır i'zāz eylerem

(Endişe iniltisinden sıkıntı çekme, gönlünü hoş tut; senin hatırından başka bir hatıra saygı göstermem.)

4. Zāğ ile murğ-ı dili hem-rāh kılmakdan şakın

Yoksa şah-bāzam humā evcinde pervāz eylerem

(Karga ile gönül kuşunu yoldaş eylemekten sakın! Yoksa doğan kuşuyum, hüma doruğunda uçarım.)

5. 'Āşık u ma'şūkdan Rıf'at niyāz [u] nāzdır

'Ārife bu nev' ile aḥvāl[i] ibrāz eylerem

(Ey Rıfat! Seven ve sevilenden [talep] niyaz ve nazdır, ârif olana bu şekilde durumu ortaya koyarım.)

196

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Şi'r-i dil-keş tūṭi-i ṭab'ımla kandımdır benim

Zāhir u bāṭın sūḥanver dil-pesendimdir benim

(Gönül çeken şiir, mizacımın papağanıyla şekerimdir benim; gizli ve açık güzel konuşan benim sevgilimdir.)

2. Tev'em-i rindān şāhib-ḥāledir raḥm-ı ezel

Kim gedāyam şāhvār olsun menendimdir benim

(Ezelin merhameti, hâl sahibi olan rint ikizleredir. Ben köleyim, benim benzerim sultan olsun.)

3. Ser-keşîde ger humâ pervâz ola evc-i semâ⁵⁹⁰

Feyz-i Hâkla halka-i âh kemendimdir benim

(Baş kaldıran hüma kuşu semanın doruğuna uçarsa Cenâbıhakk'ın lutfuyla âh halkası benim kemendimdir.)

4. Bir kadem hâşâ ki eylerdim şeyâhatden dirîğ

Rişte-i hüküm-i kader çün pây-bendimdir benim

(Haşa, seyahatten bir adım bile esirgemedim; çünkü kader hükmünün ipi benim engelidir.)

5. Muhlîş-i pâk-i nejadın çâker [ü] meddâhıyım

Olsa vuslat olmasa Rıf'at efendimdir benim

(Ben o temiz dostun hizmetkarı ve methedicisiyim. Rıfat, vuslat ister olsun ister olmasın o benim efendimdir.)

[135]

197

Mef'ülü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ülün

1. Düşdüm düşeli 'aşkına bir kâr edebilmem

Naqd-ı dili versem dahı bāzār edebilmem

(Aşkına düştüğümünden beri bir iş yapamam, gönül sermayemi versem de alışveriş yapamam.)

2. Cānāne diyem iki gözüm kaçresi şahid

Sevdim seni ben şıdķile⁵⁹¹ inkār edebilmem

(Sevgiliye: “Seni doğrulukla sevdim, inkar edemem.” derim, buna iki gözümün yaşı şahittir.)

⁵⁹⁰ D: Hücnat var.

⁵⁹¹ D: şıdķ ile

3. Sedd eyledi çünkim rakibā semt-i vişālîñ⁵⁹²

Âmed-şod ile şöhet-i ağyār edebilmem

(Ey rakip! Kavuşma semtin engel oldu; gidiş gelişle yabancı sohbeti yapamam.)

4. Ağyāra luţf baña cefālar yeter oldu

Bu hāle şabır⁵⁹³ eyleyem her bār edebilmem

(Rakibe hep lutuf, bana hep eziyet, yeter artık! Bu duruma her zaman sabır gösteremem.)

5. ‘İrfāna ba‘īd olmada nā-dāna mülākī

Rıf‘at reh-i eş‘ārîñi iş‘ār edebilmem

(İrfan sahibinden uzaklaşmakta, cahile kavuşmaktadır. Ey Rıfat! Şiirinin yolunu yazıyla bildiremem.)

198

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1. Hāşılı eyyām-ı hicrān ile geçdi ‘ālemim

Künc-i firkatde olur ancak hayālî hem-demim

(Sonuç olarak, hayatım ayrılık günleri ile geçti, dostluğumun hayali ancak ayrılık köşesinde olur.)

2. Ğayr-ı mümkün ger ümīd etsem vişāl-i yāri ben

Olmadı bir şeb harīm-i dil hayāle mahremim

(Sevgiliye kavuşmayı istesem de mümkün değildir. Gönül haremi, hayalime bir gece nasip olmadı.)

3. İnbisāta çāre yok her ne taşavvur eylesem

La‘l-i⁵⁹⁴ nābıñdan olur olsa feraḥ zevkim benim

(Ne düşünsem de ferahlamaya çare yok. Beni ferahlatacak zevk, saf dudağından olur.)

⁵⁹² D: Hücnet var.

⁵⁹³ D: Şabırñ bā’sını müteharrik okumak yanlışdır çünkü aşlı şabırdır, bā’sı sâkindir.

⁵⁹⁴ D: la‘li < la‘l

4. Kimse mecrûh-ı derûnımdan haberdâr olmamış

Hâzık-ı zâhir ne bilsün muhteżâ-yı merhemim

(Kimse gönül yaramdan haberdar olmamış. Hekim, gerekli olan ilacı ne bilsin.)

5. Derd-i hasretten teşekkî eylemek lâzım degil

Çünkü Rıf'at tâ ezelden böyledir baht-ı kemim

(Hasret acısından şikayetçi olmak gerekmiyor. Ey Rıfat! Çünkü ezenden beri kötü bahtım böyledir.)

199

Fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlün

1. Mey-i nâbı yine ey rind-i şafâ nûş edelim

Ġam-ı dünyâyı ferâgatle ferâmûş edelim

(Ey neşeli rint, saf şarabı içelim; dünya gamını isteyerek unutalım.)

2. Zevk-i gülzâr ile geçsin bu gece şöhetimiz

Cân ile nağme-i murğ-ı şehri gûş edelim

(Bu gece sohbetimiz gül bahçesinin neşesiyle geçsin, seher kuşunun nağmelerini yürekten dinleyelim.)

3. Hele feryâda ser-âğâz edelim bir yerde

'Andelîbânı biraz nâlede hāmûş edelim

(Hele feryat etmeye başlayalım bir yerde, bülbülleri biraz inlemelerinde susturalım.)

[136]

4. Serv-ı kaddini hayâl eyleyelim ol yârin

Akalım bâbına ey dil şu gibi cûş edelim

(O sevgilinin servi boyunu hayal edelim. Ey gönül! Onun kapısına su gibi akıp coşalım.)

5. Çekelim âh ile ol nev-resi teşhîr ederek

Rıf'atâ naqd-i niyâz ile der-âğûş edelim

(Ey Rıfat! O yeni yetme sevgiliyi âh ile ele geçirelim, yalvarış akçesiyle-sermayesiyle kucaklayalım.)

200

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Dil-rübā gördüm velī tavrında ra' nā görmedim

Serv-ḳadd mānend reftārında zībā görmedim

(Güzel sevgili gördüm fakat tavrında güzellik görmedim; boyu ve yürüyüşü gibi güzel görmedim.)

2. Māh u mihre ḥüsnüñi cānā nice teşbīh edem

Çünkü mānendiñ seniñ dünyāda aşlā görmedim

(Ey sevgili! Senin güzelliğini güneşe ve aya nasıl benzeteyim? Çünkü senin benzerini dünyada kesinlikle görmedim.)

3. Rub'-ı meskūnı bütün geşt u güzār etdim güzel

Sen gibi bir şāhid-i merdānı hālā görmedim

(Ey güzel! Dünyanın dörtte birini gezip dolaştım; senin gibi bir güzeller güzeli bulamadım.)

4. Yandurup bāl u peri⁵⁹⁵ pervāneveş olsam ne var

Şevḳ-ı ruḥsārıñ gibi şem'-i şeb-ārā görmedim

(Pervane gibi kolumu kanadımı yaksam ne olur? Yanağının aydınlığı gibi geceyi aydınlatan bir mum görmedim.)

5. Ḥüsn-i Yūsufı su'āl etdim cemālīñ mişlini

Dedi⁵⁹⁶ Rıf'at ben anı dünyāda ḥāşā görmedim

(Hz. Yusuf (a.s.) ile senin güzelliğin konusunda sohbet ettik, dedi ki haşa, ben böyle bir güzelliği dünyada görmedim.)

⁵⁹⁵ D: Bunlardan biri zā'iddir.

⁵⁹⁶ D: Vezni bozmuştur - Söyledi Rıf'at ben anı dünyada aşla görmedim - tarzında okumalı

201

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Şevk-ı aşkıñ kuvve-i feyz-ı merāmımdır benim

Zevk-i ümmîd-i vişālîñ yâdigârımdır benim

(Aşkının arzusu, meramımın feyzinin kuvvetidir; kavuşma ümidinin neşesi benim yâdigârımdır.)

2. Ta'ne-i âhım eden⁵⁹⁷ inşâf kılmaz hâlîme

Añlamaz kim nâle vü dil-süz[î] kârımdır benim

(Âhımı çekiştiren, hâlîme acımaz; anlamaz ki benim işim inleme ve gönül yanıklığıdır.)

3. Bülbül-i zevkim zemistânım yine faşl-ı şafâ

Devr-i la'liñ ğonca-i bâğ-ı bahârımdır benim

(Neşemin bülbülü, kışım yine eğlence mevsimi; senin dudaklarının devri benim bahar bahçemdir.)

4. Çâre-sâz olsa derûnum derdine derdim yine

Bâ'îş-i dermân derd-i dâğ-dârımdır benim

(Gönül derdime çare bulsa yine söyledim, dermanın sebebi benim yanık yaramdır.)

5. Rıf'atâ hâlîm perîşân⁵⁹⁸ olmağın kayd eylemem

Perçem-i sevdâ serimde iftihârımdır benim

(Ey Rıfat! Hâlîmin perişanlığını endişe etmem, başımdaki sevda perçemi benim övüncümdür.)

[137]

202⁵⁹⁹

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Hayl[i] müddetdir ki Mecnûn gibi deşt-i miñnetim

Fıkr-i zülf-i Leyli-i aşkile deng u hayretim

⁵⁹⁷ D: Ma'nâ herc ü merc olmuş – Âhıma ta'n eyleyen rahm eylemez hâlîme - tarzında okumalı ki ma'nâ yerini alsın.

⁵⁹⁸ D: Hücnet var.

⁵⁹⁹ Bu gazel 183 numaralı gazelin mükerreridir.

(Uzun zamandır ki Mecnun gibi eziyet çölüyüm, aşk Leyla'sının saçlarının düşüncesi ile şaşkın ve sersemim.)

2. El-ḥazer daḥl eyleme şūfī sülūk-ı mezhebim⁶⁰⁰

Ben ezelden Kā'be-i maḫşūd [u] rāh-ı minnetim

(Ey sufi! Gel sakın mezheb yolumu ayıplama; ben ezelden beridir amacımın kabesi ve minnet yoluyum.)

3. Hırka-ber-düş-ı fenā oldumsa da 'ār etmezem

Ḥamdüli'llāh bende-i dergāh-ı şāh-ı hikmetim

(Omuzunda yokluk hırkası olan [bir fani] olsam da utanmam, ben ezelden beri hikmet padişahının dergahının kuluyum.)

4. Bāde-i 'aşkı ezelden içmişim bī-imtinān

Sākiyā müstağni-i cām-ı şarāb-ı minnetim⁶⁰¹

(Aşkın şarabını ezelden içmişim minnetsiz bir şekilde. Ey sāki! Minnet şarabının kadeh doygunuyum.)

5. Ta'nile ḥāsīd ne sūd eyler şafāmız var iken

Rıf'atā ser-ḥalka-i rindān-ı bezm-i behçetim

(Neşemiz yerindeyken hasetçi ayıplamakla ne fayda elde eder. Ey Rıfat! Güzeller meclisinin rintlerinin serdarıyım.)

203

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

1. Her olur olmaz için kendümi rüsvā ne kılam

O perī yok özümü boş yere şeydā ne kılam

(Her olur olmaz şeyler için niçin kendini rezil ettin? Özümü o peri için niçin boş yere divane edeyim?)

2. Dest-res olmayacak gevher-i kan ki bugün

Fıkr-i ferdā ne edem böylece ḥulyā ne kılam

⁶⁰⁰ D: Hücnat var.

⁶⁰¹ D: Tekerrür ediyor.

(Bugün öyle bir ulaşılamayacak bir mücevher kaynağıdır ki niçin yarını düşünüp hayal kurayım?)

3. Bülbul olsam gül-i maķşūdum⁶⁰² açar bāğ-ı fenā

Ne töker eşk-i terim⁶⁰³ sırrımı ifşā ne kılam

(Bülbul olsam maksadımın gülü fanilik bahçesinde açar. Niçin taze gözyaşımı döküp sırrımı neden açıklayayım?)

4. Dilde bir gizlüce ğam var ki muḥāl izhārı

Bilemem çāresi ne neyleyem āyā ne kılam

(Gönülde öyle bir gam denizi var ki açıklamak imkansız. Çaresi nedir, ne yapayım, acaba ne edeyim, bilemiyorum.)

5. Düzerim sâz-ı emel ḥāşım anı bozma diler

Göre Mevlā işini hîç yere da'vā ne kılam

(Emel sazımı dizerim, düşman onu bozmak ister; Yüce Allāh yardım etsin, boş yere niçin kavga edeyim?)

6. Sitem eylerse de ümmīd-i kerem var āḫir

Bāri yār olsa da aġyāra müdārā ne kılam

(Sitem etse de [sevgili], sonunda Yüce Allāh'tan umut var; hiç olmazsa sevgili olsa da rakibe güler yüz göstermesem.)

7. O mehiñ şevḳ u ḥayāliyle yanar bu gönülüm

Şem'-i ruḥsārına karşı daḥı pervā ne kılam

(Bu gönlüm o ay yüzlü sevgilinin hayaliyle yanar, yanak mumundan-aydınlığından niçin sakınayım?)

8. Nazma raġbet eder az kaldı cihānda Rıf'at

Ḥayfdır kāğıda eş'ārımı imlā ne kılam

⁶⁰² D: Hücnat var.

⁶⁰³ D: Bu daḥı

(Ey Rıfat! Dünyada şiire ilgi gösterenler az kaldı; yazıktır, şiirimi kağıda niçin geçireyim?)

[138]

204

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1. Ne şekerler yiyer ol tūṭī-i şirīn-dehenim

‘Acabā der mi ğamımla nicedir kūh-kenim

(O tatlı ağızlı papağanım ne şekerler yer, acaba uzun zamandır acıyla dağı deldiğimi söyler mi?)

2. Būlbūl ol⁶⁰⁴ dil gül-i ruḥsārı temāşāsında

Kibrigim bile olur gözüm⁶⁰⁵ önünde dikenim

(Būlbūl, o gül yanaklı gönlü izlemekteyken gözümün önündeki kırıpık bile diken olur.)

3. Hūb-rūyān-ı cihān kısm olıcaḳ⁶⁰⁶ ‘ālemde

Sehm-i hisseme benim düşdi o şāh-ı ḥasenim

(Cihanın güzel yüzlü sevgilileri âlemde bölüşölünce benim hisseme o güzel şahım düştü.)

4. Va‘de-i cām-ı vişāliyle dimāğ ḥastesiyim⁶⁰⁷

N’ola ter eylese bu şoḥbetile şūḥ-ı şenim

(Kavuşma kadehinin vaadiyle damağı [kurumuş bir] hastayım; o işveli, neşeli sevgilim bu sohbetiyle [damağımı] ıslatsa ne olur?)

5. Tūtulup rişte-i ğīsūlarına oldum esīr

Giderim her nereye çekse elimden resenim

(Saçlarına tutulup esir oldum, ipim elimden [tutup] nereye çekerse giderim.)

⁶⁰⁴ D: Hücnet var.

⁶⁰⁵ D: bu dağı

⁶⁰⁶ D: Hücnet var.

⁶⁰⁷ D: ḥestegem < ḥastesiyim

6. Tîr-i ta‘n-ı ruḳabālar⁶⁰⁸ eṣer eyler mi baña

Seng-i ‘aşḳ ile yapılmış zihī burc-ı bedenim

(Rakiplerin ayıplama okları bana işler mi? Bedenimin kalesi aşkın taşlarıyla ne güzel yapılmış!)

7. Külāhım göge atup Rıf‘at olurdum mesrūr

Bir ḳamer-ṭal‘atım olsaydı cihān içre benim

(Ey Rıfat! Ay gibi bir çehrem olsaydı külahımı göge fırlatıp mutlu olurdum.)

205

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1. Zann ederdim ṣādıḳāne yār olursuñ sevdigim

Bilmedim ki hem-dem-i aḡyār olursuñ sevdigim

(Sevdiğim, sadık bir sevgili olursun sanıyordum. Sevdiğim rakip ile dost olacağımı bilemedim.)

2. Her kiṣi etdikleriñ⁶⁰⁹ bulsa gerekdir şübhesiz

‘Āṣıḳı zār eyler iseñ⁶¹⁰ zār olursuñ sevdigim

(Şüphesiz herkes ettiklerini bulmalıdır! Sevdiğim, âşığı ağlattıysan eğer sen de ağlarsın.)

3. Sen hele el degmemiş bir gonca gülsün el-ḥazer

Gel konuşma gayrılarla ḥār olursuñ sevdigim

(Sen el değmemiş bir gonca gülsün, sakın! Gel yabancılarla konuşma sevdiğim, diken olursun.)

4. Terk ederseñ bî-sebeb bu ‘āṣıḳ-ı⁶¹¹ dīrīneyi

În-ṣāa’llāh ben gibi nā-çār olursuñ sevdigim

(Sevdiğim, bu eski âşığını sebepsiz yere terk edersen inşallāh sen de benim gibi çaresiz kalırsın.)

⁶⁰⁸ D: Ruḳabā raḳībiñ cem‘idir.

⁶⁰⁹ D: Hücnet var.

⁶¹⁰ D: is[e]ñ < iseñ

⁶¹¹ Metinde “‘āṣıḳı” olarak geçen kelime tarafımızca değiştirilmiştir.

5. Haste-dil Rıf'at kuluñ⁶¹² incitme gel kim âhiri

Dūd-ı âhından anıñ bīmār olursuñ sevdigim

(Sevdiğim, gönlü yaralı Rıfat kulunu incitme; gel, sonunda onun âhının dumanından hasta olursun.)

206

Mefâ'ılün mefâ'ılün mefâ'ılün mefâ'ılün

1. Bu şeb haylî hayâl-i vaşl-ı⁶¹³ dil-dâr ile uğraşdım

Gehî kocdum meyân-ı yâri öpdüm gâh şarmaşdım

(Bu gece uzunca bir süre sevgiliye kavuşma hayaliyle meşgul oldum, bazen kucakladım sevgilinin belini bazen öptüm, sarıldım.)

[139]

2. Getürdüm zür-bâzû-yı neşâtımla ele zevki

Yeter bu 'aşrda çok pehlivân-ı gamla oynaşdım

(Zevki, neşe ve sevincimin bilek gücüyle elde ettim; bu asırda çok tasa ve üzüntü pehlivanıyla güreştim.)

3. Coşup geldi dudağı h'vâb-ı hasret⁶¹⁴ sūz-ı hicrândan

Duḥân-ı⁶¹⁵ âhımı şaldım havāya kaynayup taşdım

(Dudağı; ayrılık acısından, hasret uykusundan coşup geldi. Âhımın dumanını havaya salarak kaynayıp taşım.)

4. Ne vādîler dolandım Kaysvārî deşt-i sevdâda

Bulunca semt-i Leylâyı efendim nice tağ aşdım

(Sevda çölünde Kays gibi çok vadileri dolandım, Leyla'nın semtini bulunca nice dağlar aşım.)

5. N'olaydı ihtiyâr elde olaydı 'azm-i rāhımda

Yola bağlandı kaldım hayr ola Rıf'at 'aceb şaşdım

⁶¹² D: Hücnet var.

⁶¹³ D: vaşla < vaşl

⁶¹⁴ D: Hücnet var.

⁶¹⁵ D: dūḥānı < dūḥān

(Yola koyulduğumda irâdem elimde olsaydı ne olurdu? Hayrolsun Rıfat, yola bağlanıp şaştım, kaldım.)

207

Fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün

1. Fıkr-i ğam koymadı bir lahza da rāhat edelim

Kime yā Rab gidelim kime şikāyet edelim

(Gam düşüncesi bir an bile rahat ettirmedi. Ey Allāh’ım kime gidelim, kime şikayet edelim?)

2. İhtiyār ise bütün elde değil çāresi yok

Deli⁶¹⁶ dīvāne uyar ‘aşka ne hālet edelim

(İradenin tamamı elde değil, çaresi yok. Deli divane uyar aşka ne yapalım.)

3. Tıfl iken böylece göz gördi gönül sevdi ezel

Görelim gel bakalım nice ferāgat edelim

(Çocukken göz böyle gördü, gönül böyle sevdi ezelden. Gel, nasıl vazgeçeceğimize bakalım.)

4. Sāde bir ben değilim ‘āşık olanlar⁶¹⁷ cānā

Ķanķı Mecnūn ile Ferhādı rivāyet edelim

(Ey sevgili! Āşık olan sadece ben değilim. Hangi Mecnun ile Ferhad’ı anlatayım?)

5. Gün olur fırķatımız vaşla tebeddül eyler

Rıf‘atā şabr ile biz şimdi ķanā‘at edelim

(Bir gün olur ayrılığımız ile kavuşmayla yer deĝiştirir. Ey Rıfat! Biz şimdi verilene razı olalım.)

⁶¹⁶ D: dil

⁶¹⁷ D: Hücnet var, ‘āşık-ı şeydā demeli.

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

1. Bugün ger mâye-i halvetde gördim bir perî-endām

Vücūdum şevkden göz göz açıldı şöyle hem-çü cām

(Bugün halvet cevherinde bir peri endamlı güzel gördüm, vücudum arzudan şöyle kadeh gibi göz göz açıldı.)

2. Teniñ⁶¹⁸ gördüm eritdim cismi şabūnveş anda

Niyāz-ı dest-būs-ı tās tek⁶¹⁹ pāk eyledim aqdām

(Tenini görünce bedenimi sabun gibi erittim, tasın el öpme istek ve arzusu gibi ayakları pak eyledim.)

3. Revān etdim ayağı altına şular gibi gönlüm⁶²⁰

Dil u cāndan nice gam geçdi hayfā olmuşum⁶²¹ ressam

(Gönlümü şular gibi ayağının altına serdim, gönülden ve candan çok gam geçti, boşuna ressam olmuşum [şair olmalıydım].)

4. Olurdum pâyınıñ na'leyni Rıf'at yürişe gelse

'Usurdır 'âşık u ma'sūk ile hem-şoḥbet-i ḥammām

(Rıfat, yürüyüşe gelse onun ayaklarının takunyası olurdum, âşık ve sevgilinin hamamda sohbet arkadaşlığı yapması zordur.)

[140]

ḤARFÜ'N-NÜNMefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

1. Tecellīgāh-ı envār-ı Hudadır kalb-i dervīşān

Anıñçün mihr ü mehden rūşenādır kalb-i dervīşān

⁶¹⁸ D: Hücnet var.

⁶¹⁹ D: Būs-ı tās tek izāfeti de yañlıştır.

⁶²⁰ D: Hücnet var.

⁶²¹ D: oluben < olmuşum

(Dervişlerin kalbi Yüce Allâh'ın nurunun tecelli yeridir, onun için dervişlerin kalbi ay ve güneşten daha aydındır.)

2. Revâdır hûy [u] hây-ı fikr ü zikri tutsa âfâkı

Nevâ-yı cân-fezâ-yı nâysâdır kalb-i dervîşân

(Dervişlerin fikri, hu ve hay zikirleri felekleri kaplasa uygundur. Dervişlerin kalbi ney çalgısı gibi can veren nağmelerdir.)

3. Yolıdır mürşid-i kâmil huzûr-ı şüret-i hâtır

Eger mir'ât-ı Hâk dense sezâdır kalb-i dervîşân

(Gönül suretinin huzuru kamil mürşidin yoludur, eğer dervişlerin kalbi için Yüce Allâh'ın aynası denilse lâıktır.)

4. Nuḥâsı sîne-i bî-kîneyi ⁶²²ḥâliş 'ayâr eyler

Müsellemdir bu da 'vâ kîmyâdır kalb-i dervîşân

(Bakır, kinsiz gönüllere hâlis bir ayar çeker; dervişlerin kalbi kimya olduğu kabul edilen bir davadır.)

5. Berî olmaz riyâ vü süm'adan ⁶²³sâlûs ey Rıf'at

Hâkîkatdir ne derse bî-riyâdır kalb-i dervîşân

(Ey Rıfat! İki yüzlü kimse, riyâdan ve gösterişten kurtulmaz. Dervişlerin kalbi hakikattir, ne derse riyâsızdır.)

210

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Bâde-i 'aşkile ⁶²⁴sarhoşum ki ılanmam şîrden

Var iken şâkî ⁶²⁵mey-i şâfî ne ḥâşıl tîrden

(Aşkın şarabıyla öyle sarhoşum ki süt beni kandırmaz. Ey sâki! Saf şarap varken saf olmayanda hasıl olan nedir?)

⁶²² Metinde olarak geçmektedir.

⁶²³ D: İkisinden biri ḥaşvdır.

⁶²⁴ D: 'aşk ile

⁶²⁵ D: şâfî < sâkî

2. Görmedi rindān-ı 'işret duht-ı rezden zevk-i tām

Eyleme me'mül-ı ülfet bu 'acūze pīrden

(İçki rintleri bağın kızından (şaraptan) tam bir neşe görmedi, bu huysuz kocakarından yakınlık bekleme.)

3. Nef'i var mı bak yemīnine yesār-ı dīdeniñ

İltimās etme 'ināyet dād-rev hem-şīrden

(Sol gözünün sağa faydası var mı? Adaletli kardeşinden [bile] yardım bekleme.)

4. Şūret-i fakr ile şanma gāh surh u gāh zerd⁶²⁶

Rengden rene döner şūfī şafā-yı līrden⁶²⁷

(Fakirlik görüntüsüyle sufiyi bazen kırmızı bazen de sarı görünür sanma! Sufi, şarkının eğlencesinden renkten rene döner.)

5. Pertev-i meh-tābı vermem tāb-ı semte Rıf'atā

Olamaz nezzāre-i hüsnüne çeşmiñ hīrden⁶²⁸

(Ey Rıfat! Ay ışığının parlaklığını semtin parıltısına değişmem. Gözlerinin kamaşmasından senin güzelliğini göremez.)

211

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Gel çıkarma nīk u bedle nām mānend-i nigīn

Haş ü 'āma olma dā'im rām mānend-i nigīn

(Gel, iyilik ve kötülükle isim yapma yüzük gibi; herkese yüzük gibi itaat etme.)

2. Düşme cāh-ı dāme aldırma eyle taşvīriñi

Şalma 'aks-i āyīneye gel nām mānend-i nigīn

(Tuzağa düşme, tasvirine devam et, aldırma! Gel, aynanın aksine yüzük gibi namını yansıtm.)

⁶²⁶ D: zerd < zerd

⁶²⁷ D: Lira demek yañlıştır.

⁶²⁸ D: kamaşmak

[141]

3. Sîne gerdim hançer-i cevrine çok dil-berleriñ

Ɩocmadım bir şūh-ı sīm-endām mānend-i nigīn

(Birçok dilberin eziyet hançerine sinemi gerdim; yüzük gibi, gümüş bedenli işveli bir güzeli kucaklamadım.)

4. Etme cāyīñ bī-nevā zīr-i suṭūr-ı şadr-ı nās

Şarf-ı Ɩadre olmağıl⁶²⁹ iƖdām mānend-i nigīn

(Halkın yürek satırlarının altında yerini nasipsiz etme, kıymetini harcamaya çabalama yüzük gibi.)

5. Gevher-i idrākim engüşt-i Ɩabūle geçse ger

Dest-res olurdu Rıf‘at kām mānend-i nigīn

(İdrak cevherim kabul parmağına geçerse Rıfat isteğine ulaşırdı yüzük gibi.)

212

Mefā‘lūn mefā‘lūn mefā‘lūn mefā‘lūn

1. Degil ‘uşşāƖa feyz-āver dilā her şūret-i aḥsen

Olur mı her şu‘ā‘-ı şevƖ ile dil Ɩışveri rūşen

(Ey sevgili! Her güzel yüz âşıklara feyiz getirmez, gönül ülkesi her parıltı ile aydınlanmaz.)

2. Şeb-i tārīk evlādır ziyā-yı şem‘-i minnetden

Tehī bir kūşe-i vīrāneyi payğū Ɩılır mesken

(Karanlık gece, minnet mumunun ışığından daha iyidir. Atmaca kuşu boş bir virane köşeyi kendine mesken eder.)

3. Kūdūret olmasın derseñ eger kāşāne-i dilde

Nesīm-i zevƖ içün eyle gūşāde her Ɩaraf revzen⁶³⁰

⁶²⁹ D: Eyleme olmalı.

⁶³⁰ D: Hücnet var.

(Eğer gönül sarayında gam olmasın dersin neşe rüzgarı için her tarafı, pencereleri aç.)

4. Ne hâşıl zāhidā⁶³¹ bu ziynet-ābād ‘ālemde

Harābāt içre hep pinhān oluverir gevher-i maḥzen

(Ey zahit! Bu süslü dünyada ne hâsıl oldu? Mücevher ambarı meyhane içinde hep gizlenir.)

5. Vefā-yı ülfet umma Rıf‘atā bu zümrelerden kim

Birisi şūfī-i sālūs birisi mübtelā-yı zen

(Ey Rıfat! Bu zümrelerden dostluk vefası bekleme! Biri iki yüzlü sufî, birisi kadın düşkün.)

213

Mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

1. Dem olsun olmasun gam ḥāṭır-ı aḥbāb sağ olsun

Raḳīb-i nā-sezā bezm-i muḥabbetden ırağ olsun

(Şarap olsun, gam olmasın, dostların gönlü sağ olsun; lâıyk olmayan rakip muhabbet meclisinden uzak olsun.)

2. Hezārına mey-i şāfī şunar rengin ağıyārın⁶³²

Hemān ol sākī-i gül-çehreniñ de yüzi ağ olsun

(Renkli rakibin bülbülüne saf şarap sunar ama o gül yüzlü sâkinin yüzü ak olsun.)

3. Seniñle edelim qavl u qarārı rind-i bī-pervā

Bu meclisde fülān-ibn-i fülān ismi yasağ olsun

(Ey korkusuz rint! Sözü ve kararı seninle alalım, bu mecliste falanlar filanlar yasak olsun.)

4. Raḳībe iltifāt etmek ne yüzden ihtiyār etdiñ

Saña meyl etmeyem ‘aşkıñ dilimde gizli dāğ olsun

⁶³¹ D: zāhidā < zāhidā yāḥūd zāhiren olmalı.

⁶³² D: Tedḳīk ister.

(Niçin rakibe iltifat etmeyi seçtin? Sana gönül vermeyeyim, aşkın dilimde gizli bir yara olsun.)

5. Görüp her mihr-şāna dil verüp rüsvā-yı ‘ālem olma

Yanında Rıf‘atā bir söz diyen rüşen çerāğ olsun

(Ey Rıfat! Gördüğün her şanlı sevgiliye gönül verip rezil olma! Yanında söz söyleyen bir aydınlatıcı olsun.)

[142]

214

Mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün

1. Ey hāme yine şerh-i maḳālāt edeceksiñ

Bīgāneleri söz ile iskāt edeceksiñ

(Ey kalem! Yine sözleri açıklayacaksın, kayıtsızları-ilgisizleri söz ile susturacaksın.)

2. Zevḳ ile gönül fırsatı fevt eyleme elden

Āyā nice bir zāyi‘-i evḳāt edeceksiñ

(Ey gönül! Zevk ile fırsatı elden kaçırma, acaba vakitleri daha ne kadar boşa harcayacaksın.)

3. Bülbül demidir gonca-i ra‘nā güle yazdı

Her laḫẓada bir devr-i maḳāmāt edeceksiñ

(Bülbülün zamanıdır, güzel gül goncasına yazıp [dedi ki]: “Her an bir makamı devredeceksin.”)

4. Varını cem‘ etmege iḳdām⁶³³-ı belīg et

İmrāretini sa‘y-ı mühimmāt edeceksiñ

(Varını toplamaya yeterince çaba göster, zamanını gerekli şeylerle geçireceksin.)

5. Yüz tüt hele sen Rıf‘atā oldur ki şāha

Āḫir bu vech-i rü‘yeti⁶³⁴ iṣbāt edeceksiñ

⁶³³ D: Tedḳīḳ lâzım.

(Ey Rıfat! Hele sen bu şaha bak, sonra bu güzel bakışı ispat edeceksin.)

215

Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün

1. Şâyeste-i ser-geşte-i hayrânî⁶³⁵ olum ben

Peyveste-i ham-ı zülf-i perîşânî olum ben

(Ey sevgili! Senin şaşkının, sersemin ve layığın ben olayım. Perişan eden saçlarının bükümüne erişen ben olayım.)

2. Sen zevk u şafâda olasıñ ola mı cânâ

Mihnet-keşi peygüle-i hicrânî olum ben

(Ey sevgili! Sen zevk ve eğlencede olasıñ, ben de ayrılığın köşesinde eziyet çekeyim.)

3. Ey Yûsuf-ı hüsn eyleme mânend-i Züleyhâ

Der-dest-i dāmân u girîbânî olum ben

(Ey güzelliğın Yusuf'u! Züleyha gibi yapma, eteğinin ve yakanın tutsağı olayım ben.)

4. Ber-vefk-i merâm olsa eger 'ıyd-ı vişâliñ

Biñ cām olursa dahı kurbânî olum ben

(Kavuşma bayramın meramıma uygun olursa bin kadeh olsa bile kurbanın olayım ben.)

5. İkrâra vefâ eyle desem n'ola efendim

Rıf'at gibi bir bende-i fermânî olum ben

(Sözüne vefa göster desem ne olur efendim? Rıfat gibi buyruğunun kölesi olayım ben.)

⁶³⁴ D: Hücnet görünüyor.

⁶³⁵ D: hayrânım < hayrânî

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Ārzū eyler gönül dā'im dīl-ārā şüretin

Seyr Eder ammā cefā ile teķāzā şüretin

(Ey sevgili! Gönül her zaman güzel yüzünü arzu eder ve seyrederek ama güzel yüzün cefa ile azarlar.)

2. Yāre bir nev' ile ibrām-ı vişāl olmak⁶³⁶ muḥāl

Bed rakībiñ gördi çün evvel kaçā-rā şüretin

(Sevgiliye bir yenilikle kavuşma ısrarında bulunmak imkansızdır, çünkü öncesinde kötü rakibin senin güzel yüzünü tesadüfen gördü.)

3. Rind-i pīrān-ı ezel ḥüsn-i tevāzu⁶³⁷ eylemek

Düşmene gösterme lâzımdır müdārā şüretin

(Ezel pirlerinin rintlerine güzel tevazu eylemek ve güler yüzlü [gibi] görünen suretini düşmana göstermek lazımdır.)

[143]

4. Bendeñe ağıyārdan daḥl-i ta'arruż olmasın

Tek hemān ziynet-pezīr eyle medār-ı şüretin

(Bendene, rakipten yana bir saldırı olmasın. Yeter ki süs olarak kabul et, yüzünü [bana doğru] çevir.)

5. Keşf-i rāza Rıf'atā cānān ruḥşat vermemiş

Sen de tenhāda temāşā kııl o ra'nā şüretin

(Ey Rıfat! Sevgili sırların keşfine izin vermemiş, sen de tenhada onun o güzel yüzünü seyret.)

⁶³⁶ D: itmek

⁶³⁷ D: Hücnet var.

MÜSTEZÂD

217

Mef'ûlû mefâ'ilû mefâ'ilû fe'ûlûn

1. Ayırdı felek çün bizi yārân-ı şafâdan

Ol semt-i vefâdan

Açılmadı⁶³⁸ dil merdümü âlâm-ı cefâdan

Ġam geldi verâdan

(Felek bizi eğlence dostlarından ve o vefa semtinden ayırdı. Gönül gözü acılardan açılmadı, öteden gam geldi.)

2. Yaktı cigerim⁶³⁹ hasret ile âteş-i hicrân

Derd oldı firāvân

Yok şabra liyâkat bende âh u ezâdan

Ol kuvve-i 'anâdan

(Ayrılık ateşi hasretle ciğerimi yaktı, dert çoğaldı. Bende âh ve üzüntüden, o zahmet gücünden sabra uygunluk yok.)

3. Yüzümüze 'ilâc etmege 'aciz hükemâlar⁶⁴⁰

Hâk vere şifâlar

Peygâm veren yok baña bir dâr-i şifâdan

Ol cây-ı cefâdan

(İlim adamları yüzümüze ilaç sunmaktan âcizler, Cenâbıhak şifa versin. Bana bir şifa evinden [ve] o cefa yerinden haber veren yok.)

4. Ağyâra gülistân-ı bahâr oldı vişâli

Ruhsâre-i âlî

Ġurtulmadı bülbülî dili⁶⁴¹ dâr-ı şitâdan

Ümmîd-i şabâdan

⁶³⁸ D: kurtulmadı

⁶³⁹ D: Hücnet var.

⁶⁴⁰ D: Hükemâ dedikten sonra ler'e lüzüm yañlıştır.

⁶⁴¹ D: Ġurtulmadı dil bübülü.

(Kavuşması ve al yanağı rakibe bir bahar bahçesi oldu; bülbül gönlü, kıştan ve sabah rüzgarının ümidinden kurtulamadı.)

5. Rıf'at kime bu rāz-ı nihānı edem ifşā

Keşf etme aşlā⁶⁴²

Ayırdı felek çün bizi yārān-ı şafādan

Ol semt-i vefādan

(Ey Rıfat! Bu gizli sırrı kime açıklayayım? Sen, asla keşfetme! Felek bizi eğlence dostlarından [ve] o vefa semtinden ayırdı.)

Velehu

218

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

1. Aldı dünyayı yeñi yetme civānlar yekden

Ehl-i diller olacak bī-ser u sāmān yekden

(Yeni yetme genç sevgililer birden dünyayı aldı, gönül ehli olanlar birden başsız ve servetsiz olacak.)

2. Eski derdlerim⁶⁴³ unutturdı bu sevdā-yı belā

Başka bir şīvelere başladı cānān yekden

(Bu bela sevdası eski dertlerimi unutturdu, sevgili birden başka cilvelere başladı.)

3. Eski şehre yeñi bir 'ādet u kāmūn kurdı

Etdi teşkīl-i nīzām 'āleme sultān yekden

(Sultan olan sevgili âleme yeni bir düzen kurdu, eski şehre birden yeni bir âdet ve kanun getirdi.)

4. Haṭṭ-ı nev-resteleriñ köhne bahār-ı hüsni

Olamaz mevsim-i güller gibi ḥandān yekden

⁶⁴² D: Yok keşf eden aşlā.

⁶⁴³ D: Hücnet var.

(Yeni yetme ayva tüylerin güzellik baharı eskidi, hepsi birden g l mevsimi gibi neşeli olamaz.)

5. Rıf at  biz der idik geçdi cef  demleri hep

 ıldı  adet sitemin c n ma c n n yekden

(Ey Rıfat! Eziyet zamanlarının geçtiğini söylerdik, [ama] sevgili canıma eziyet etmeyi birden  det h line getirdi.)

219

F  il t n f  il t n f  il t n f  il n

1. Bende  ek  ays-ı dilim⁶⁴⁴ zenc r-i g s larla sen

Leylveş g ster güzel bi    ve her m larla sen

(Ey sevgili! Gönül Mecnun umu, saçlarının zincirleriyle başla. Leyla gibi, güzel bin cilveni her sa  teliyle g ster.)

[144]

2. Hem-   ejder⁶⁴⁵ mu  ciz-i M s ya mazhar per emi 

 mtih na girdiğin demlerde c d larla sen

(Sen b y c lerle yarıştığın zamanlarda, perçemin ejder gibi Hz. Musa ın mucizesine mazhardır.)

3.  inde m    n  az l olur  y  vah   nig h

Var  ik r et anları bu çeşm-i  h larla sen

(Ey sevgili! Çin diyarında misk kokulu ceylan olur, sen onları vahşi bakışlı ceylan gözlerinle avla.)

4. D r olup n -cins ile s fl  tenezz lden  ak n

B zs n perv ze meyl etme pirist larla sen

(Soysuz olandan uzak ol, alçak kimselere tenezzül etme; sen doğan kuşusun, kırlan ı larla uçma.)

⁶⁴⁴ D: Hücnet var.

⁶⁴⁵ D: Mi l-i ejder dese daha hoşdur.

5. Ebruvānıñla beraber oldu la‘liñde ħatıñ

Seyr kıl dū-çarıñı bu ħār-ı ebrūlarla sen

(Dudaklarındaki ayva tüylerin kaşlarıyla beraber oldu, sen bu kaş dikenleriyle neye uğradığını seyret.)

6. Nükte-i sihr-āferīniñle ‘aql-ı taḥsīn⁶⁴⁶ edüp

Neylediñ ey ḥāme-i Rıf‘at bu dārūlarla sen

(Ey Rıfat’ın kalemi, büyüleyici nüktelerinle aklı güzel kullanarak bu ilaçlarla ne yaptın?)

220

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1. Bū mişillü bāz-gün efkāra göñlüm neylesün⁶⁴⁷

Efsūn almaz kākül-i şehmāra göñlüm neylesün

(Koku misali, gönlüm uğursuz düşünceye ne yapsın? Gönlüm büyü işlemeyen yılan şahı kaküle ne yapsın?)

2. Ğamze-i cellādı tīğīñ eyledi ber-pā тұrur

Bir taraftan ḥançer-i ḥūn-ḥ‘āra göñlüm neylesün

(Can alıcı bakışları kılıcın ayakta tuttu, gönlüm kan döken hançeri ne yapsın?)

3. Aldı mülk-i ihtiyārı çünki ḥayret leşkeri

Üstelik ol dīde-i şehḥāra göñlüm neylesün

(O hayret askeri irāde mülkümü elimden aldı. Ayrıca o sihir yapan gözlere gönlüm ne yapsın?)

4. Cilve eyler ḥūblar her birisi bir reng ile

Böyle nāza Rıf‘atā bī-çāre göñlüm neylesin

(Güzellilerin her biri farklı bir düzenle-hileyle cilve yapar. Ey çaresiz Rıfat! Gönlüm böyle nazlara ne yapsın?)

⁶⁴⁶ D: Hücnet var.

⁶⁴⁷ D: Neylesün tarzında yazmak muvâfıktır.

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1. Ser-güzeştım nice tahrîr ile iş‘âr olsun

Medd-i âhımla bu ihfâ meger izhâr olsun

(Maceralarım yazılarak nasıl bildirilsin? Âhımı uzatarak bu gizlilik açığa çıksın.)

2. Ârzū koymadı inkāra mecāl el-hāşıl

Dem-i vuşlatda diyem rāzımı ikrār olsun

(Sözün kısası, inkarı istemedi, inkara fırsat vermedi; kavuşma zamanında söyleyeyim sırrımı, sözüm olsun.)

3. Dutucağ h‘āb-ı kâbūs⁶⁴⁸ gibi ey tālî‘-i dūn

Bir açıl kim hele bahtım gibi bîdār olsun

(Ey alçak talih! Kâbus uykusu gibi uyku tutacak, biraz açıl ki bahtım gibi uyanık olsun.)

[145]

4. H‘ān⁶⁴⁹-ı gām hicr şıyāmında⁶⁵⁰ hesāb-ı farz⁶⁵¹

Müjde-i ‘ıyd ile bir şeb n’ola iftār olsun

(Ayrılık orucunda gam sofrası gerekli bir hesaptır. Bayram müjdesiyle bir gece iftar olursa ne olur?)

5. Şerh-i fāl olmaya ihrâc rakamla Rıf‘at

Medd-i âhımla bu ihfâ meger izhâr olsun

(Ey Rıfat! Falın açıklaması rakamla belirlenemez. Âhımı uzatarak bu gizlilik açığa çıksın.)

⁶⁴⁸ D: H‘āb’dır, kabūs da kâbūs’dır; ma‘nâ da bozuk görünüyor.

⁶⁴⁹ D: sofrâ ma‘nâsına olan h‘ān.

⁶⁵⁰ D: oruç

⁶⁵¹ D: Buñlar ferağ mı ferâğ mı yoksa farz mı anlaşılmadı, tedkîk ister.

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

1. Cüdā-yı mesken oldum bir 'aceb gavgāya düşdüm ben

Ğam-ı ferdā çeküp hāl-i dil-i şeydāya düşdüm ben

(Yerimden ayrıldım, bir garip mücadeleye düştüm, yarının gamını çekip divane gönlün hâline düştüm.)

2. Şafā bezminde bir cānān ile zānu-be-zānūken

Felek ayırdı vuşlatdan özüm şahrāya düşdüm ben

(Eğlence meclisinde bir sevgili ile diz dizleyen, felek beni bu kavuşmadan ayırıp çöle düşürdü.)

3. Gözüm rüşen iken ol pertev-i rüy-ı dil-ārādan

Bugün tārık olup fikr-i dem-i hulyāya düşdüm ben

(Gözüm, sevgilinin yüzünün parlaklığıyla aydınlanmışken bugün karardı ve hayallerin düşüncesine düştüm.)

4. Dehen hāmyāze-i firkatden özge hīç küşād olmaz

Açılmaz tıfl-ı dīdem h^vābdan⁶⁵² h^vāba⁶⁵³ düşdüm ben

(Ağzım, ayrılık esnemesinden başka hiç açılmaz; küçük gözüm açılmaz, uykudan uykuya düştüm.)

5. Degildir Rıf'atā bunca felāket-keşligim dā'im

Sebeb çün āb u dāne yoksa⁶⁵⁴ ki bu cāya düşdüm ben

(Ey Rıfat! Bunca felaket çekmişliğim sürekli değildir, sebep olan su ve tohum olmadığı için bu yere düştüm ben.)

Fā'ılātün fā'ılātün fā'ılātün fā'ılün

1. Gül gül olmuş ruhları gül penbe giymiş pīrehen

Eylesin bu cāme-i gül-gün ile 'azm-ı çemen

⁶⁵² D: hābdan < h^vābdan

⁶⁵³ D: Tedkīk lāzım.

⁶⁵⁴ D: Ža'f-ı te'lif var.

(Yanakları gül gül olmuş, pembe gül renkli bir gömlek giymiş, bu gül renkli elbiseyle çimenliğe gelsin.)

2. Hoş-edā-yı nāz ile seyr et kad-i mümtāzını

Başına güller takınmış ol nihāl-i yāsemen

(Nazlı hoş bir edayla seçkin boyunu seyret, o yasemin fidanı-sevgili başına güller takmış.)

3. Şahn-ı gülşen oldı bûyundan ‘arañnāk-ı gül-āba

Gül-be-şeker lebleri gül-goncası gûyā dehen

(Sevgilinin dudakları gül şekeri, ağzı sanki gül goncasıdır; gül bahçesi [onun] kokusundan şaraplı gül suyu oldu.)

4. Nice feryād eylemez bülbül gibi dīvāne dil

Gelmemiş bāğ-ı cihāna böyle nāzik gül-beden

(Divane gönül nasıl bülbül gibi feryat etmez? Böyle nazik gül bedenli sevgili dünyaya gelmemiş.)

5. Katre-i şeb-nem mi ‘aceb sünbül⁶⁵⁵ üzre Rıf’atā

Yoksa gülzāra saçılmış mı yine dürr-i ‘Aden

(Ey Rıfat! Acaba sümbüller üzerindeki çiğ damlaları mı yoksa yine gül bahçesine Aden incileri mi saçılmış?)

[146]

224

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1. Zülf-i yāre ey şabā degme perīşān olmasun

‘Āşıkānīñ dilleri tā kim hirāsān olmasun

(Ey sabah rüzgarı! Sevgilinin saçına dokunma, dağılmasın! Âşıkların gönülleri korkmasın.)

⁶⁵⁵ Metinde “sümbüller” olarak geçmektedir.

2. Hâṭırı gül-goncanıñ ter tâzedir ey bād-ı serd

Esme kim savrulmasın çāk-ı girībān olmasun

(Ey şiddetli rüzgar! Gül goncanın gönlü tazedir-narindir; esme ki savrulmasın, yakası yırtılmasın.)

3. ‘Āşıkıñ şūrīdelikdir resmi ammā el-ḥazer

Sırrıñı keşf etme her nā-dāna ḥazān olmasun

(Āşığın görüntüsü perişanlıktır ama sakın sırrını gönül kırıcı kimselere açma, sonbahar olmasın.)

4. Cān ile cānānı sev cānıñ bile hīç bilmesün

‘Āleme ‘aşkıñla şāyān ol yeter şān olmasun

(Sevgiliyi gönülden sev, kendin bile bunu bilme; âleme aşkınla lâıyk ol yeter, hiç de şöhretin olmasın.)

5. Şakla derdiñ bul derūnıñda devā Rıf at gibi

İhtiyāc-ı zāhiriñ dermān-ı Loḵmān olmasun

(Derdini sakla, kendi içinde ona çare bul Rıfat gibi. Belirgin ihtiyacın Lokman Hekim’in dermanı olmasın.)

225

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1. Āşiyān tutdı göñül murgı o zülfüñ lānesin

Geçdi varından kamu terk eyledi kâşānesin

(Gönül kuşu, saçlarının yuvasını mesken eyledi; sarayını terk edip bütün varını bıraktı.)

2. Meşrebince kendi cāyında qarār eyler kişi

Tekye bekler şeyhler rindān olan mey-ḥānesin

(Herkes kendi tabiatına göre davranır; şeyhler tekkeyi gözetir, âşıklar da meyhanesini.)

3. Hüsni-i 'aşk olsun güle rencide etme bülbüle

Şem'i seyr et kim yakar âteşlere pervānesin

(Güle güzel bir aşk olsun, bülbülü incitme; mumu seyret ki pervanesini ateşlere yakar.)

4. 'Āşık-ı şūrīde āh u nāleler çekmez nedir

Ārzū eyler dem-ā-dem cān olan cānānesin

(Perişan âşık inlemez ve âh çekmez, nedir bu? Seven her zaman sevdiğini arzular.)

5. Muntazırsın dā'imā şevk ile hüsnum seyrine

Ṭoğrı söyle Rıf'atā 'āşık değilsin yā nesin⁶⁵⁶

(Her zaman güzelliğimi izlemektesin. Ey Rıfat! Doğru söyle, âşık değilsin de nesin?)

226

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Cebhe-i yāriñ göñül pīç [u] hamın bilmez misin

'Āşıkā dām-ı belādır perçemin bilmez misin

(Ey gönül! Yarın alnının kıvrım ve bükümlemlerini bilmez misin? Perçemin âşığa bela tuzagıdır, bilmez misin?)

2. Nāle vü feryādımı gel diñle bülbül epsem ol

Ehl-i 'aşkıñ kār u zār u işin bilmez misin

(Bülbül [gibi] sus, feryat ve inlemelerimi dinle; aşk ehlinin kârını, zararını, işini bilmez misin?)

3. Ye's-i hicrim bir taraftan sen de cevri etme felek

Ḥatır-ı nā-sāzımıñ bu mātemin bilmez misin

(Ey felek! Ayrılık üzüntüsündeyim bir taraftan da sen eziyet etme! Uyumsuz gönlümün yasını bilmez misin?)

⁶⁵⁶ D: Bu yā ne sen ḥatādır, yā ne señ diye yazmak ister.

[147]

4. Eski dāğım üzre gögsümde açıldı tāze dāğ

Ey tabībim böyle zaḥmın merhemini bilmez misin

(Ey tabibim! Eski yarımın üzerine yeni bir yara açıldı, böyle bir yaranın ilacını bilmez misin?)

5. Tırma bir yerde şavuş git Rıf'atā İstanbula

Andadır cām-ı Cemini zevk [u] demini bilmez misin

(Ey Rıfat! Bir yerde durma, kaç İstanbul'a git. Cem'in kadehinin zevk ve deminin orada olduğunu bilmez misin?)

227

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

1. Devāt ağzında kaldı ḥāme-i 'acız-ı şerḥ-i şoḥbetden

Bir engüşt-dehān olmuş gibi aḥvāl-i ḥayretten

(Sohbet anlatımının âciz kalemi, [sohbet esnasında] parmağı ağzında kalmış gibi şaşkın bir şekilde divit ağzında kaldı.)

2. Bugün bu 'ıydgāh-ı 'ālem-i emsāl seyrinde

Melekler indi gökden ḥūr u ḡilmān çıktılar cennetden

(Bugün bu emsal âleminin bayram yeri seyrinde gökten melekler indi, cennetten huri ve gılman çıktılar.)

3. 'Ömürdendir⁶⁵⁷ deyu ḥübān-ı top-ḥāne temāşāya

Atıldı güllelerveş münzeviler cāy-ı 'uzletten

(Ömürdendir diyerek tophane güzellerinin seyrinde münzeviler (yalnız yaşayanlar) uzlet köşesinden gülle gibi atıldılar.)

4. Bilem derseñ⁶⁵⁸ şeker bayrāmınıñ keyfiyyetin ey dil

Leb-i cānāneden būs eyle şorma ḡayrı lezzetden

⁶⁵⁷ D: 'Ayn müteḥarrik, mīm sākin olarak aşı 'ömrür; bunda ise mīm müteḥarrikdir, yañlıştır.

⁶⁵⁸ D: ders[e]ñ < derseñ

(Ey gönül! Şeker bayramının özelliklerini bileyim dersin sevgilinin dudağından öp ve başka da lezzet sorma.)

5. Şafā eyyāmıdır kurb-ı vişāl-i⁶⁵⁹ yāre şimdi

Hele ey gam ba'īd ol hātır-ı maḥzūn-ı Rıf'atdan

(Şimdi sevgiliye kavuşmaya çok yakın olduğumuz şenlik günleridir. Ey gam! Rıfat'ın hüznünlü gönlünden uzak ol.)

228

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

1. Meh-i ğarrā gibi evc-i melāḥatde nümāyānsiñ

Zemīne pertev-endāz-ı liḳā mihr-i dıraḥşānsiñ

([Ey sevgili!] Güzellik zirvesinde parlak ay gibi âşikarsın, yüzün yeryüzüne ışık saçar, parlak bir güneşsin.)

2. Deñilsin 'āşıka ayru nihān u āşikār olsuñ

Gönüllerde karar etmiş hayāl-i dīde-i cānsiñ

(Âşığa gizli veya âşikar denilsin, olsun; gönüllerde yer edinmiş can gözünün hayalisin.)

3. Dimem cins-i perīsiniñ nesliniñ Âdem ey melek şıfat

Niçün insān ile gāh üns ü ülfetden girizānsın

(Ey melek yüzlü sevgili! Neslin Hz. Âdem'dir, perisin demem. Niçin bazen insanlarla alışma ve yakınlıktan kaçarsın?)

4. Kesim yoşma ḳaddiñ bālā ruḥiñ gül-gonca-i ra'nā

'Aceb zībā edā çeşm-i cihāna başka seyrānsiñ

(Endamın alımlı, boyun uzun, yanağın güzel bir gül goncasıdır. Şaşılacak derecede güzel edālı olduğun için dünya halkının gözünde başka bir seyretme unsurusun.)

⁶⁵⁹ D: vişāli < vişāl

5. Pesendide güzeller çok veli Rıf'at çi 'âlemde

Bu nâz u bu revîşde ser-firâz-ı cümle hûbânsıñ

(Beğenilmiş güzeller çok ama Rıfat hangi âlemde? Bu naz ve bu gidişle cümle güzellerin seçkinisin.)

[148]

229

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

1. Ben içdim sen mi serhoş olduñ ey sâkî bu hâletden

Ayâğîñ özge cāya devr edersîñ bezm-i şohbetden

(Ey sâki! Ben içtim sen mi sarhoş oldun bu halden? Kadehini sohbet meclisinden başka yerlere devrediyorsun.)

2. Şıkılma bî-tekellûf söyle her râzı derûnıñ aç

Murâdîñ himmet ise 'âşıka pîr-i muhabbetden

(Âşığa muradın, muhabbet pirinden manevi yardım ise gösterişsizce söyle her sırrını, utanma, içini aç.)

3. Beşâretle kitâb-ı hüsni dildir remz-i irşadım

Tefe''ül dutmuşum tâ haşre dek geçmem bu niyyetden

(Memnuniyetle, irşadımın sembolü gönül güzelliğinin kitabıdır; uğur saymışım, mahşere kadar bu niyetten dönmem.)

4. Dem-â-dem halvetinde nâfile zahmet çeker zâhid

Meger kim bî-haber bî-çâre bu keşret bu vahdetden

(Zahit, her zaman halvette boşuna zahmet çeker; meğer ki bu birlik ve çokluktan habersiz ve çaresizdir.)

5. 'Aceb şûfî kelâm-ı hâlî eder kim dinlemez sâzı

Günâhı Rıf'atâ âhdan degil mi ifk u gıybetden

(Sufî; yersiz söz eder, sazı dinlemez. Ey Rıfat! Günahı iftiradan, çekiştirmeden ve âhdan değil midir?)

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1. Yüzime karşı neden⁶⁶⁰ nāz u edā eylersiñ

Kime etdiñ bu şafāyı ki baña eylersiñ

(Yüzüme karşı niçin naz ve cilve edersin, bu neşeyi kime gösterdin ki bana edersin?)

2. Raḥmi az eyleyüp arturduñ ā zālīm cevri

Nāle vü zārım⁶⁶¹ işitdiñ de daha eylersiñ

(Ey zālīm sevgili! Merhameti azaltıp eziyeti arttırdın, ağlama ve inlemelerimi işittin ama hâlâ devam edersin.)

3. Geh egüp kaşı gehī zülfi büküp iki yaña

Āşıkıñ kāmētini böyle dü-tā eylersiñ

(Bazen kaşlarını eğip bazen de saçlarını iki yana büküp âşığın boyunu böyle iki büküm edersin.)

4. Yoluña cān vereyim deyu yemīn etsem de

Emegim āh yine bād-ı hevā eylersiñ

(Yoluna can vermek için yemin etsem de āh sen yine emeğimi boşa harcarsın.)

5. Hele Mecnūnını Leylā çöle şaldı gitdi

‘Āşıkā her yeri sen dār-ı şifā eylersiñ

(Leyla, Mecnun’unu çöle salıp gitti; âşığa sen her yeri şifa evine çevirirsin.)

6. Dā’imā⁶⁶² zevk u şafāyı rükebālarla⁶⁶³ edüp

Rıf’atı hicr ile ser-mest-i belā⁶⁶⁴ eylersiñ

(Zevk ve eğlenceyi her zaman rakiplerle edip Rıfat’ı ayrılıkla bela sarhoşu edersin.)

⁶⁶⁰ D: eyle < neden

⁶⁶¹ D: Hücnet var.

⁶⁶² D: Metinde olarak geçen kelime musahhih tarafından değiştirilmiştir.

⁶⁶³ D: rükebā ile

⁶⁶⁴ D: bālā < belā

Mef'ülü mefâ'ilün mef'ülü mefâ'ilün

1. Bu tâze merâmîñ ne⁶⁶⁶ şöhet niçün etmezsîñ

Beyhüde hırâmîñ ne ülfet niçün etmezsîñ

(Bu yeni maksadın ne? Niçin sohbet etmezsın? Bu boşuna yürüyüşün niye? Niçin yakınlık göstermezsın?)

2. Gel geç bu hevâlardan o resmi edâlardan

Ya'nî rûkebâlardan⁶⁶⁷ vahşet niçün etmezsîñ

(Gel bu isteklerden ve o resmi edalardan geç. Yani rakiplerden, niçin korkmazsın?)

[149]

3. Gülzâra güzâr oldı gel faşl-ı bahâr oldı

Bülbül işi⁶⁶⁸ zâr oldı diğkât niçün etmezsîñ

(Gül bahçesine geçildi, gel bahar mevsimi oldu. Bülbülün işi ağlamak oldu. Niçin dikkat etmezsın?)

4. 'Uşşâka vefâ eyle ağıyâra cefâ eyle

Bir lahza şafâ eyle 'işret niçün etmezsîñ

(Âşıklara vefa et, rakiplere eziyet. Bir an olsun eğlen. Niçin şarap içmezsın?)

5. Almış yanına nâ-dân def' et aıları⁶⁶⁹ her an

Olduğ da saña mihmân hürmet niçün etmezsîñ

(Yanına gönül kırıcı kimseleri almış, kov onları her zaman. Sana misafir olduk ama niçin saygı göstermezsın?)

6. Ey mihr-i meh-i tal'at⁶⁷⁰ 'aşk ehli şibh-i Rıf'at

Olduğça şeb-i vuşlat da'vet niçün etmezsîñ

⁶⁶⁵ Bu şiir musammat gazeldir.

⁶⁶⁶ D: Bu tâze merâmîñ ne olacak ki görünüyor böyle de olsa hücnat vardır, bu tâzedden merâmîñ ne olmalı.

⁶⁶⁷ D: Rûkebâlar yañlıştır, ler zâ'iddir.

⁶⁶⁸ D: Bülbülün işi demek gerekdir, hücnat var.

⁶⁶⁹ D: Vezn bozuktur.

⁶⁷⁰ D: Metinde "Ey mäh-ı meh-i tal'at" olarak geçmektedir.

(Ey parlak ay ve güneş yüzlü [sevgili]! Aşk ehli gibi olan Rıfat'ı vuslat gecesi olduğunda niçin davet etmezsın?)

ḤARFÜ'L-VĀV

232

Mef'ülü mefā'ılü mefā'ılü fe'ülün

1. Murğ-ı dile ḥālîñ mi 'aceb dāne midir bu

Kākül mi meger dām-ı belā lāne midir bu

(Gönül kuşuna ben'in mi acaba tane midir bu, perçem mi yoksa bela tuzağı olan yuva mıdır bu?)

2. Raḥm eyle işit nāle-i uşşākı gülüm gel

Söyle n'ola bir bülbül-i gūyāne midir bu

(Gülüm, gel âşıkların inlemelerini işit ve acı. Söyle bu konuşan bir bülbül müdür?)

3. Āşüfte vü ḥayran ser-i kūyînda güzārān

Üftāde mi 'aşk ile dīvāne midir bu

(İşveli ve şaşkın olanlar senin semtinden geçer, düşkün müdür bu yoksa aşk ile divane midir?)

4. Vaşf-ı deheniñ özgeler ağzına bırakma

Dür etme lebiñ cāmını peymāne midir bu

(Ağzının övgüsünü başkalarına bırakma, dudağının kadehini uzaklaştırma, kadeh midir bu?)

5. Cānlar yakıcı şem'-i cemāl olduñ ey āfet

'Āşık ise 'aşık hele pervāne midir bu

(Ey can yakan güzel! Canlar yakan güzellik mumu oldun sen; âşık ise tamam anladık ama bu pervane midir?)

6. Bu tarz ile ĩmā-yı beyān eyledi Rıf'at

Ya hoşca gāzeli oku efsāne midir bu

(Rıfat bu tarzla üstü kapalı olarak söyledi, hoşça bu gazeli oku, efsane midir bu?)

233

Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

1. Maḥbûb-ı dil-ārâ diyecek işte budur bu

‘Uşşāka şafāya diyecek işte budur bu

(Gönül alan sevgili işte budur diyecek, âşıklara ve eğlenceye işte budur diyecek.)

2. Seyr et ne hevā baḥş ediyor murğ-ı hezāra

Şāḥ-ı gül-i ra'nā diyecek işte budur bu

(Bülbüle ne verdiğini seyret, güzel gülün dalı işte budur diyecek.)

3. Vaşfa dile gelmez ne diyem mûy-ı meyānı

Bir incede ḥulyā diyecek işte budur bu

(Kıl gibi ince beli övgüye ve dile gelmez, ne diyeyim? İnce bir hayal işte budur diyecek.)

[150]

4. Ebrûları kudretle çekilmiş iki “yā”dır

Çeşm-i siyehi “hā” diyecek işte budur bu

(Kaşları büyük bir yetenekle çekilmiş iki “ye” harfidir, kara gözleri de ha işte budur bu diyecek.)

5. Rıf'at nice gülmez süḥan-ı tūṭi-i ṭab'ın

Mir'at-ı mücellā diyecek işte budur bu

(Ey Rıfat! Mizacının papağanının sözleri nasıl gülmez? Parlak ayna işte budur diyecek.)

234

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Baḥş eder şem'-i şeb-ārāya cemālîñ rû-be-rû

Ey meh-i ṭal'at temāşā eyleyen çekmez mi hû

(Yüz güzelliğini, geceyi süsleyen muma yüz yüze anlatır. Ey ay yüzlü sevgili! Seni [güzelliğini] seyreden hû çekmez mi?)

2. ‘Aşk sevdâsıyla ben de şöhre-i şehri olmuşum

Sen de dil-būsîñ olur haqqında maḥzâ güft-gū

(Aşk sevdasıyla ben de şehrin meşhuru olmuşum, senin de gönül öpücüğün hakkında sadece dedikodu olur.)

3. Şu gibi her sūya gel olma revān ey şūh u şeng

Boynumuzda olmasun tā kim raḡīb-i tünd-ḥū

(Ey işveli ve şen sevgili! Su gibi her tarafa akma! Huysuz rakip ismi boynumuza takılmasın.)

4. Çün hezār-ı zāre gülzār-ı cemālîndir ġaraḡ

Yohsa ey gül-ḡehre ezhārîñ ḡamusı reng u bū

(Ağlayan bülbülün maksadı güzelliğinin gül bahçesidir. Ey gül yüzlü sevgili! Yoksa çiçeklerin hepsi renkli ve kokuludur.)

5. Kim görürse cebhede nūr-ı şu‘ā‘-ı ḥüsnüni

Rıf‘atā şubḡ-ı şafaḡ söyler cihānda işte bu

(Ey Rıfat! Kim sevgilinin alnında güzelliğinin ışınlарının parlaklığını görürse cihanda sabahın aydınlığını işte bu diye söyler.)

235

Mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

1. Çatınca ḡaşlarıñ ‘uṣṣāḡa ol ḡūb-ı ḡār-ebrū

Eder dil mülkini vīrān o şehri-āṣūb-ı ḡār-ebrū

(O dört kaşlı güzel, âşıklara kaşlarını çatınca gönül mülkünü dağıtır, şehri karıştırıp kargaşa çıkarır.)

2. Şafâlar artırur derd⁶⁷¹ üstüne hengâm-ı vuşlatda

‘Ömürdür⁶⁷² ‘âşıkâna mihrbân maḥbûb-ı çâr-ebrû

(Kavuşma kargaşasında dert üstüne eğlenceler ekler, o dört kaşlı sevgili âşıklara ömürdür.)

3. Ne ḥâşıl her sitem ki çatma kaşlı⁶⁷³ tıfl-ı nev-resden

Yine yeğdir nice biñ sâde-rûdan ḥûb-ı çâr-ebrû⁶⁷⁴

(Çatık kaşlı yeni yetme sevgiliden sitemden başka ne var ki? Yine dört kaşlı güzel nice sade yüzlü (henüz yüzünde tüy bitmemiş) sevgiliden daha üstündür.)

4. Gelince ḥâtırında señi demler tâzededen tâze

Ne ‘âlem kesb eder ol dil-ber-i maḥcûb-ı çâr-ebrû

(Gelince seni gönlünde taze taze demler-olgunlaştırır, o dört kaşlı utangaç sevgili ne dünyalar kazanır.)

5. Oğur ‘ilm-i muḥabbet fark eder esrâr-ı ‘unvânı

Açılmaz her yüzünde mânend mektûb-ı çâr-ebrû

(Muhabbet ilmini okur, makamın sırlarının farkına varır, yine de yüzünde dört kaşlı mektub gibi açılmaz.)

6. Ne deñlü vaşf eder olsa sezâ aşḥâb-ı dīvâna

Gelür elbette Rıf’at şâ‘ire merğûb çâr-ebrû

(Divan sahipleri her türlü övgüye lâyıktır. Herkesin beğeneceği kadar güzel olan dört kaşlı, şair Rıfat’a da gelir elbette.)

[151]

236

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

1. Gözde nem gönlümde zülf-i pîç [ü] tâb-ı ârzû

Câna yetdi derd-i hicrân ıztırâb-ı ârzû

⁶⁷¹ D: dert < derd

⁶⁷² D: Bunda da 74. şâhîfedeki ‘ömr gibidir.

⁶⁷³ D: Ža‘if te‘lîf vardır.

⁶⁷⁴ D: Tekerrür ediyor.

(Gözde nem, gönlümde sevgilinin saçlarının kıvrımlarının arzusu var. Ayrılık derdi, arzunun acısı tahammülümü aştı.)

2. Fıkr [ü] zıkr-i hâl u ruhsâr ile hâlim işte bu

Hep gece gündüz kara cümle hesâb-ı ârzû

(Sevgilinin yanak ve ben'inin düşünce ve bahsiyle hâlim budur. Gece gündüz arzuladığım hep kara düşüncelerdir.)

3. Âh u hasretle yine ey hâme ol ber-nâme cû

Ola kim şâyed gele şâfî cevâb-ı ârzû

(Ey kalem! Yine âh ve hasretle bir mektup başlığı ara, olur da belki arzuladığım yeterli bir cevap gelir.)

4. Seyr-i ma' nâ hayra ta'bîr-i vişâl olsun deyu

Dîde-i ümmîdi dūr etmekde h'vâb-ı ârzû

(Mananın seyri, hayırlı bir kavuşmaya yorumlansın diye arzu uykusu ümit gözünü uzaklaştırmaktadır.)

5. Eyleyem şerh-ı maḳālın ben de Rıf'at ḳanberin⁶⁷⁵

Sevdiğim dersiñ⁶⁷⁶ okı yazmış kitâb-ı ârzû

(Ben de Rıfat kanberin sözünü açıklayayım. Sevdiğim, arzu kitabını yazmış, dersini oku.)

ḤARFÜ'L-HÂ'

237

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

1. Çekelim yâri bugün meclis-i istintâḳa

Alalım⁶⁷⁷ verdiği taḳrîri bütün evrâḳa

(Sevgiliyi bugün sorgu meclisine çekelim, verdiği beyanı bütün evraka yazalım.)

⁶⁷⁵ D: Tedḳîḳe muḥtâcdır.

⁶⁷⁶ D: bu daḳı

⁶⁷⁷ D: Yazalım.

2. Kāmusun⁶⁷⁸ sırrına yetsün mi vukūf-ı ağıār

Recm ola çıksa da şeytān gibi ger āfāka

(Rakiplerin bilgisi, herkesin sırrına ulaşmaya kâfi gelsin mi? [Keşke] Şeytan gibi taşatutulup öldürölerek ufuklara çıksa [uzaklaşsa].)

3. Bize sevmek yaramaz dil-ber-i āteş-bāzı

Bilmeyen şöünü 'aşkıñ düşer ol iħrāka

(Ateşle oynayan sevgiliyi sevmek bize yakışmaz, aşkın sonunu bilmeyen o yangına düşer.)

4. Cāhiliñ kayd-ı ğamı ħubb-ı riyāsetdir hep

Nefy-i efkārını şimdi çalışur ıtlāka

(Cahil olanın gam endişesi hep liderlik tutkusudur, fikirlerini şimdi salıvermeye, uzaklaştırmaya çalışır.)

5. Kābz u bast ile celāl olsa cemāl ādemde

Rıf'atā söz mi olur ħayret ü istiğrāka

(Ey Rıfat! İnsanoğlunda gerilme ve gevşeme ile celal, cemal olsa şaşkınlık ve dalgınlığa söz mü olur?)

238

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

1. Hār ilişse o gülün dāmen-i nāzikterine

Tır-i ğamdır ki batar bülbül-i zārın perine

(O gülün çok nazik eteğine diken ilişirse ağlayan bülbülün kanadına gam oku batar.)

2. Merd-i meydān-ı şecā'at mi degildir dilimiz

Bu kadar karşı turur cevır ü cefā leşkerine

(Gönlümüz, yiğitlik meydanının kahramanı değil midir? Eziyet ve sıkıntı askerine bu kadar karşı duruyor.)

⁶⁷⁸ D: Metinde olarak geçmektedir.

[152]

3. Çarha kec-revligini bildiririm bir anda

Himmetim desti yetişsün hele bir çemberine

(Himmetimin eli hele senin çemberine bir yetişsin, hemen tuttuğu yolun çarpık olduğunu feleğe bildiririm.)

4. Sūḳ-ı ‘aşḳ içre zarar çekmez olur tācir-i dil

İntisābı var iken şıdkile⁶⁷⁹ şeh-benderine

(Gönül tüccarı, şehbenderine doğrulukla bağlı olduğu sürece aşk pazarında zarar görmez.)

5. Seheri ḥ^vāba emel olmasa ger āhım oḳı

Ulaştırdı feleḡiñ evc-i icābet yerine

(Sabahı eğer emel uykusu olmasaydı āhımın oku feleḡin en uygun noktasına ulaştırdı.)

6. İntikām[1] alınur kelb-i ‘adūdan bir gün

Rıf’atıñ rāst ola pençe-i şeb-bū terine

(Rıfat’ın taze şebboy gibi pençelerine denk gelirse o düşman köpeğinden elbet bir gün intikam alınır.)

239

Mefā’ılün mefā’ılün mefā’ılün mefā’ılün

1. Gözüm diḳḳat eder zūlf-i vişāle inceden ince

Dutar bir tel ulaşsın tā vişāle inceden ince

(Gözüm kavuşma zūlfüne çok dikkat eder, kavuşuncaya kadar bir tel ulaşsın diye çok dikkat eder.)

2. Kaçan kim bir perīniñ ḡamze vü çeşmin ḡayāl eyler

Yaman dil uğramışdır mekr u āle inceden ince

⁶⁷⁹ D: şıdk ile

(Ne zaman ki bir kimse peri gibi bir güzelin yan bakışlarını ve gözlerini hayal eder, usta gönül titizlikle hazırlanmış bir hile ve tuzağa uğramıştır.)

3. Kılı kırka yarar gönlüm o şühîñ zülfi⁶⁸⁰ şânında

O yüzden düşdi eyvâh kıl u kâl inceden ince

(Gönlüm, o işveli sevgilinin saçlarının şânında kılı kırk parçaya böler; yazık, o yüzden boş söz titizlikle düştü.)

4. Çekilmiş haddeden ‘aşkıñ teli dil-bend-i sâz olmuş

Olup hem-bezm-i şohbet her ricâle inceden ince

(Aşkın teli haddeden/tornadan geçirilmiş, sazın gönül bağı olmuş; her ileri gelenle titizlikle sohbet arkadaşı olmuş.)

5. Telâmizâne Rıf‘at pey-rev ol Kâmî Efendiye

Şarılmaz rişte-i fikri muhâle inceden ince

(Ey Öğrenci Rıfat! Kâmî Efendi’nin izinden git, düşünce ipi imkansıza dikkatlice sarılmaz.)

240

Fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün

1. Tab‘-ı ‘irfân-ı etibbâda devâdır kahve

Yine erbâbı bilür kim ne şifâdır kahve

(Kahve, hekimler irfanının mizacında ilaçtır; yine kahvenin nasıl şifalı olduğunu ustaları bilir.)

2. Şerbetiñ lezzeti iftârda inkâr olmaz⁶⁸¹

Lîk tiryākîlere⁶⁸² özge şafâdır kahve

(İftarda şerbetin lezzeti inkar edilemez ama tiryakiler için kahve ayrı bir eğlencedir.)

⁶⁸⁰ D: zülf < zülfi

⁶⁸¹ D: İnkârı olur.

⁶⁸² Metinde “tiryākîlere” olarak geçen kelime tarafımızca değiştirilmiştir.

3. Bādeniñ zevkine söz yok ki humārı vardır

Ehl-i keyfe ne güzel albe cilādır ahve

(arabın zevkine söz söylenemez ama sersemliğı vardır. Kahve, keyif sahiplerine güzeldir, kalbin cilasıdır.)

4. Sükkerin at‘imede var ise ger pür-lezzet⁶⁸³

Anı hazm⁶⁸⁴ etmek için şirbe revādır ahve

(ekerli yemeklerde çok lezzet varsa da onu sindirmek için kahve birebirdir.)

[153]

5. Zāhirin gözle sen bātinī ma‘nāsın bil⁶⁸⁵

Rū-siyehdir dime pek hūb-liādır ahve

(Dıtan gözle sen, içten manasını bil; kahve, yüzü karadır ama çok güzel yüzlüdür.)

6. Nūş-ı ahveyle olur gelse misāfir taltīfe

Yüzi ağ etmege Rıf‘at ki sezādır ahve

(Misafir gönlü hoş etmeye gelse, kahve içmeyle gelir. Ey Rıfat! Kahve yüzü ak çıkarmaya lāyıktır.)

241

Müstef‘ilün müstef‘ilün müstef‘ilün müstef‘ilün

1. Sāı yeti devr et mülī peymāneden peymāneye

Gelsün arāmī kılıkı mey-āneden mey-āneye

(Ey sāı! Yeti arabı döndür kadehten kadehe. Haramī kılıkı olanlar meyhaneden meyhaneye gelsin.)

2. Şūfī aın kılma riyā tā olasin⁶⁸⁶ ehl-i vefā

Gör⁶⁸⁷ baş olur rengin afā mestāneden mestāneye

⁶⁸³ D: Lezzeti yok.

⁶⁸⁴ D: hazm < hazm

⁶⁸⁵ D: Ma‘nāsını bil.

⁶⁸⁶ D: olasin < olasin

⁶⁸⁷ D: ba

(Sufi iki yüzölçölük gösterme ki vefa sahibi olasın. Gör, sarhoştan sarhoşa renkli eğlence nasıl olur.)

3. ‘Aşk hâleti te’şîr eder bîgâne olma el-ğazer

Gel âşinâ ol al haber rindânededen rindâneye

(Aşk hâli etki eder, kayıtsız olma sakın! Gel, tanı, rintlerden haber al.)

4. Tâlib olan zevk u deme keşret ile girmez ğama

Beygu gibi uçar heme vîrânededen vîrâneye

(Eğlenceye ve şaraba talip olan çoklukla acıya girmez. Hemen beygu kuşu gibi viraneden viraneye uçar.)

5. Nâ-merdden Rıf’at çek el merd olana ver cân bedel

Gelmez haṭâ ile ḥalel merdânededen merdâneye

(Ey Rıfat! Namertten elini çek, mert olana can ve bedel ver. Mert olandan yanlış ve zarar gelmez.)

242

Fe’îlâtün fe’îlâtün fe’îlâtün fe’îlün

1. Nev-bahâr oldu açıldı yine ra’nâ ğonca

Zînet etdi⁶⁸⁸ bağ u gülzârı ser-â-pâ ğonca

(İlkbahar oldu, yine güzel gonca açıldı; gonca, bağ ve bahçeyi baştan ayağa süsledi.)

2. Lâle la’lin kâdehin nergis-i mestâne şunar

Eylemiş meclis-i ezhârı müheyyâ ğonca

(Lale renkli kadehi sarhoş nergis sunar; gonca, çiçek meclisini hazırlamış.)

3. Ne güzel şîve ile nîm-tebessüm eyler

‘Andelîbi ne zamân görse ki şeydâ ğonca⁶⁸⁹

(Divane gonca ne zaman bülbülü görse çok güzel bir şekilde yarım bir gülüş sunar.)

⁶⁸⁸ D: Virdi zînet.

⁶⁸⁹ D: Ne zamân ger bülbül-i şeydâ ğonca.

4. Kerem et gülşene gel arz-ı cemāl eyle gülüm

Ruḥ-ı aliñden ala reng-i muşaffā gonca

(Gülüm, gül bahçesine gel, güzel yüzünü göster. Gonca arıtılmış rengini senin al yanağından alsın.)

5. ‘Andelīb etse n’ola Rıf’at-ı şeydāyı daḥı

Gülerek söyle de güftār-ı muḥaffā gonca

(Ey gonca! Kafiyele sözleri gülerek söyle. Divane Rıfat’ı bülbüle döndürse ki ne olur?)

[154]

243

Mef’ülü mefā’lū mefā’lū fe’ülün

1. Dil devre girer rüy-ı dil-ārāyı görüncə

Pervāne gibi şem’-i şeb-ārāyı görüncə

(Gönül, sevgilinin güzel yüzünü ve geceyi süsleyen mumu görüncə pervane gibi döner.)

2. Dīvāne-i ‘aşkıñ ki başımda eşerim var

Mecnūn olurum ol saçı Leylāyı görüncə

(Aşkın divanesiyim, başımda eserim-nişanım var; o saçı Leyla’yı görüncə Mecnun olurum.)

3. Zülf-i siyehiñ ḥab-ı ḥayālinden uyansam

Ta’bır edemem her gece rü’yāyı görüncə

(Siyah saçının hayal uykusundan uyansam gördüğüm rüyaları yorumlayamam.)

4. Raḥm eyler isem⁶⁹⁰ seng-i siteñlerle muḥāldir

Kūyında⁶⁹¹ o şūḥıñ seg-i a’dāyı görüncə

⁶⁹⁰ D: is[e]m < isem

⁶⁹¹ D: kūyında < kūyunda

(O işveli sevgilinin semtinde düşman köpeğini görünce sitem taşlarıyla taşa tutarak öldürmek imkansızdır.)

5. Yārīñ ḳadd-i mevzūnı gelür yādıma Rıf'at

Her serv gibi ḳāmet-i bālāyı görünce

(Ey Rıfat! Her servi gibi uzun boyluları görünce sevgilinin düzgün boyu aklıma gelir.)

244

Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

1. Himmet demidir ḥālī 'arz etmege ḥāme

Yaz gönderelim cānib-i cānāneye nāme

(Ey kalem! Yardım zamanıdır, hālī arz etmek için bir mektup yaz sevgiliye taraf gönderelim.)

2. Būy-ı gül⁶⁹²-i ümmīd dil-i şāmm gam içre

Feryād-ı hezār eylemede vuşlat-ı bāma

(Ümit gülünün kokusunu koklayan gönül, gam içinde bülbülün feryadını gökyüzüne eylemekte.)

3. Ḥasret-keş-i bālā-ḳad olan zār [u] fütāde

Nālān eder ol ḳāmetveş serv-i merāma

(Uzun boylu olan [sevgilinin] hasretini çeken ağlar ve çaresizdir, maksat servisine boyu gibi inler.)

4. Ol şūḥ dil-ārādan eşer yok nice demdir

Bārī n'ola bir 'arz-ı niyāz eylese nāme

(O işveli sevgiliden uzun zamandır ses yok, hiç olmazsa bir mektupla niyaz gösterse.)

⁶⁹² D: güli < gül

5. Rıf' at raḡam-ı şerḡ [u] beyān⁶⁹³ ile ne mümkün

Ḳādir olamaz ḡāme tamāmiyle peyāma

(Ey Rıfat! Anlatım ve açıklamaların [hepsinin] yazılması mümkün değildir, kalemin bütün haberleri [yazmaya] gücü yetmez.)

245

Fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün

1. Sāḡiyā meclise gel devr edelim peymāne

Naḡl-ı naḡl eyleyelim⁶⁹⁴ dinlemeyüp efsāne

(Ey sâki! Meclise gel kadeh çevirelim, efsaneleri dinlemeden sohbet edelim.)

2. Bezmd e şem ' -i şeb-efrüz olıcaḡ şevḡından

Nice āteşlere düşmez gecede pervāne

(Mecliste geceyi aydınlatan mum olursa pervane geceleyin nasıl ateşlere düşmesin?)

3. Bir perī-ḡehre ḡayāline enīs olmandır

Başlı başına mı şahrā ṡolanır dīvāne

(Bir peri yüzlü güzele sevgili olmaktır yoksa divane, çölü yalnız başına dolaşır mı?)

[155]

4. ṡobṡolu şıyt u sedā⁶⁹⁵ subḡ u mesā her sâ ' at

Dil-i 'uşşāḡa n'ola dense muvakkıṡ-ḡāne

(Âşıkların gönlüne muvakkithane (saatlerin bulunduğu yer) denilse ne olur? [Bu gönüller] Sabah akşam her saat ses seda ile doludur.)

5. Def ' -i ḡam eyledi yārān-ı safā ḡatırdan

Rıf' at i 'zāz ile ikrām edelim miḡmāne

(Eğlence dostları gönlünden uzaklaştırdı. Ey Rıfat! Misafiri ağırlayıp ikramda bulunalım.)

⁶⁹³ D: Ža ' if te ' lıf var.

⁶⁹⁴ D: eyleyem < eyleyelim

⁶⁹⁵ D: İkisinden biri zā ' iddir.

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Bāde mi çeşmi o şūhuñ gayrı şahbālanmada

Almağa hūş u dili āmāde īmālanmada

(O işveli sevgilinin gözü şarap mıdır ki kızıl olmakta, akıl ve gönlü almak için îmâya hazırdır.)

2. Rind-i bī-sāmān-ı dehrim bezm-i sīne her seher

Ārzū-yı vaşl-ı dil-dār ile aralanmada

(Dünyanın sermayesiz bir rindiyim, gönül meclisi her sabah sevgiliye kavuşma arzusuyla dağılmakta.)

3. Ben esīr-i bister-i hier ol vaqār-ı hūsni⁶⁹⁶

Ṭıfl-ı ser-bāzım hemān gitdikçe her-cālanmada

(Ben ayrılık döşeğinin esiriyim, cesur genç sevgilim güzellik vakarıyla gitgide kararsız olmakta.)

4. Kayd edüp taqdīmine tīmār-ı aşkıñ dem-be-dem

Hük-m-i hālile berāt-ı hūsni tuğrālanmada

(Aşkın tedavisini takdimine kaydedip daima güzelliğinin beratı, ben'in hükmüyle mühürlenmekte.)

5. Āb-ı nīsān-ı hūnerle pür devātım Rıf' atā

Dürr-i nazmım māye-i hāmemele yek-tālanmada

(Ey Rıfat! Nisan [yağmurunun] hünerli suyuyla iyi bir divite (yazı takımına) sahibim. Nazmımın incisi kalemimin cehreriyle bir olmakta.)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Mihr kıl cānā meded bu dīde-i giryānıma

Bir nigāh etmez misin efzāyiş-i efğānıma

⁶⁹⁶ D: hūsni ile

(Ey sevgili! Sevgi göster, bu ağlayan gözlerime yardım et. Artan feryatlarıma bir kere bakmaz mısın?)

2. Bî-kesem şāhım ġarībim kişver-i hicrānda

Hem-demimdir mūnisim⁶⁹⁷ ġamdır gelen hep yanıma

(Ey şah sevgilim! Kimsesizim, ayrılık ülkesinde zavallıyım. Dostum, yakın arkadaşım yanıma gelen hep gamdır.)

3. Dil-berā şeb-tā-seher bīdār-ı çeşm-i pūr-ġamım

‘Andelīb eyler temāşā şubḥa dek nālānıma

(Ey sevgili! Akşamdan sabaha kadar çok gamlı gözlerle uyanık durumdayım, bülbül sabaha kadar feryadımı izler.)

4. Dūd-ı āhımdan yanar olmaz rehā bī-iştibāh

Gelmiş olsa bir nefes murġ-ı seḥer zebānıma

(Sabah kuşu dilime bir soluk gelse şüphesiz âhımın dumanından yanar, kurtulamaz.)

5. Olmadım bir laḥza ben āzāde-i cev̄r ü sitem⁶⁹⁸

Rıf‘atā ġamlar yazılmışdır meġer pīşānıma⁶⁹⁹

(Ben bir an olsun eziyet ve zulümden kurtulmadım. Ey Rıfat! Meğer alnıma gamlar yazılmış.)

[156]

248

Fe ‘ilātūn fe ‘ilātūn fe ‘ilātūn fe ‘ilūn

1. Cilve-i ‘aks-i ruḥ-ı yār ki mir‘āta düşe

Seyr eden ‘āşık-ı bī-çāre ḥayālāta düşe

(Sevgilinin yanak yansımalarının cilvesi aynaya düşsün, onu seyreden çaresiz âşık hayallere kapılsın.)

⁶⁹⁷ D: Ža‘if te‘līf var.

⁶⁹⁸ D: Birisi zā‘iddir, siteme bedel elem dese ekşer ber-ṭaraf olur.

⁶⁹⁹ D: Alın ma‘nāsına olan pīşānīdir, pīşān ġalaṭdır.

2. Ruḥ-ı yāre dil-i ferzāne eder meyl ammā

Ḳorḳarım ṭavr-ı şahı gördiği dem mātā düşe

(Sevgilinin yanağına seçkin gönüller gönül bağlar ama korkarım ki şahın tavrını gördükleri zaman mat olurlar-ölürler.)

3. Vay o bī-çāreye kim zevk u şafāyı koyuben

Fikr-i yār eylemeyüp kayd-ı kerāmāta düşe

(Yazık o çaresize ki zevk ve eğlenceyi bırakıp sevgiliyi düşünmeden keramet endişesine düşer.)

4. Mey u maḥbūbdan özge ‘amele ede⁷⁰⁰ şurū‘

Zāhid-i cāhil u ebter ḡam-ı heyhāta düşe

(Şarap ve sevgiliden başka bir işe girişen eksik ve cahil zahit, kaybedilenlerin acısına düşsün.)

5. Rıf‘ atā bu ne sa‘ādet bu ne devletdir kim

Kişi ḥum-hāne-i vaḥdetde ḥarābāta düşe

(Ey Rıfat! Bu ne mutluluk ne talihtir ki insan birlik meyhanesindeki meyhaneye düşsün.)

249

Mef‘ülū fā‘ilātün mef‘ülū fā‘ilātün

1. Teşrīf lāzım oldu şahrā-yı murḡ-ı zāra

‘Ayş u şafā demidir cānā çekil kenāra

(Ağlayan kuşun çölünü şereflelendirmek gerekti. Ey sevgili! Neşe ve zevk zamanıdır, kenara çekil.)

2. ‘Aşk-ı nevāda bülbul ḥ‘ānendelik ederken

Fırkatle şaldı gönlüm⁷⁰¹ sevdā-yı intizāra

(Ahengin aşkında bülbul şarkı okurken ayrılıkla gönlümü bekleyiş sevdasına saldı.)

⁷⁰⁰ D: Veznde rekāket var.

⁷⁰¹ D: Hücnet var.

3. Depretdi ‘andelībiñ derd-i derūnı bir bir

Meyli gūzāra dā’im eṭrāf-ı gül’izāra

(Bülbülün gönöl derdi bir bir harekete geçti, meyli hep gül yanaklının tarafından geçmektir.)

4. Şāhā ḥurūṣa gelmiş ḥavz-ı ferah leb-ā-leb

Envā’-ı sāzlarla çık sū-i cūy-bāra⁷⁰²

(Ey şah sevgili! Ferah havuzu ağzına kadar dolup coşmuş, türlü türlü sazlarla çık ırmak tarafına.)

5. Feyz-i bahār-ı evvel kıldı gūṣāde ḥālī

Söz var mı ğayrı Rıf’at bu şi’r-i nev-şi’āra

(İlkbaharın feyzi, bereketi hâlimizi ferahlattı. Ey Rıfat! Bu yeni alâmet şiirinden başka söz var mı?)

250

Mef’ülü mefā’ilü mefā’ilü fe’ülün

1. Ger ‘ākıl iseñ⁷⁰³ ‘aşkla⁷⁰⁴ dīvānelik eyle

Gör zevkini şūfī hele rindānelik eyle

(Eğer akıllıysan aşkla divanelik et. Ey sufi! Hele rintlik et bunun zevkini gör.)

2. İç bāde-i nābı geçüp aḥvāl-i riyādan

Gir meykedeye ‘aşkile⁷⁰⁵ mestānelik eyle

(İki yüzlü hâli bırakıp saf şarabı iç, meyhaneye girip aşk ile sarhoş ol.)

3. Şarf eyleme idrākıñı erbāb-ı vaḳāra

Ger ma’rifetiñ var ise bīgānelik eyle

(Anlayışını-olgunluğunu onurlu olanlara harcama, eğer hünerin varsa kayıtsızlık göster.)

⁷⁰² D: cū-i bāra < cūy-bāra

⁷⁰³ D: is[e]ñ < iseñ

⁷⁰⁴ D: ‘aşk ile

⁷⁰⁵ D: ‘aşk ile

[157]

4. Tek dilde hemān koyma ğam u gerd-i kūdūrāt

Geh muṭrib u geh sāķīye peymānelik eyle

(Gönülde acı ve bulanıklık tozu bırakma, bazen çalgıcıya bazen de sākiye kadeh sun.)

5. Āzādelik isterseñ eger sen daḥı Rıf‘at

Verme zen-i dehre dili merdānelik eyle

(Ey Rıfat! Eğer sen de serbestlik istersen mertlik yap, gönlünü dünya kadınına verme.)

251

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1. Nāzenīnim raḥm kıl etme tegāfülle nigāh

Bende taķşīr eylese ‘afv eylemekdir kār-ı şāh

(Ey nazik sevgilim! Acı anlamazlıktan gelerek bakma; köle kusur eylediğinde padişahın işi affettir.)

2. Hıdmetiñde cümle maḥbūblar kemer-beste ṭurur

Padişāh-ı ḥüsn ü ānsıñ sevdiğim bī-iştibāh

(Hizmetinde cümle güzeller hizmete hazır bekler, sevdiğim şüphesiz güzellik padişahısın.)

3. Ğonca gūlzār-ı ḥüsnüñ eylemezsiñ çün dirīĝ

Eylemem⁷⁰⁶ nişyān eger bitse mezārımda giyāh

(Güzelliğinin gül bahçesinin goncasını esirgemediğin için mezarımda ot bitse de unutmam.)

4. Mihr-i ruḥsārıñ ziyā baḥş eyledi tār-ı dile

Sā‘atinde oldı aĝ mihriñ ile baḥt-ı siyāh

⁷⁰⁶ D: etmeyem < eylemem

(Yanağının güneşi, gönül teline aydınlık verdi; hemen o saatte kara baht, senin güneşinle ak oldu.)

5. Rıf'atı eyle kuşurile kabûl-ı dergehiñ

Yohsa ol bî-çâreniñ kârı hemîşe pür-günâh⁷⁰⁷

(Rıfat'ı kusurlarıyla dergahına kabul et, yoksa o çaresizin işi çok günah işlemek olur.)

252

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Cevr ile lâyıķ mı dil vîrâne vü mekdûr ola

Şâh olan ister hemîşe mülküni ma'mûr ola

(Gönül, eziyetle yıkık ve kederli olmaya lâyıķ mıdır? Padişah olan mülkünün her zaman bayındır olmasını ister.)

2. Geç bu nâz u şîve-i her yâr-ı nâ-hemvârdan

Gül eser ki hâtır-ı nâşâda kim mesrûr ola

(Uygun olmayan sevgilinin naz ve işvelerini bırak, gül gönlü mutsuz olana eser ki mutlu olsun.)

3. Dîde-i a'dâyı açdırma huzûruñ görmesün

Seng-i gayret ur raķîb-i nâ-sezâya kûr ola

(Düşmanın gözünü açtırma, huzurunu görmesin; lâyıķ olmayan rakibe gayret taşı vur, kör olsun.)

4. Etme zülfüñ ey kamer-ţal'at cemâliñe⁷⁰⁸ hicâb

Zulmeti ref' eyle kim 'âlem tamâmen nûr ola

(Ey ay yüzlü sevgili! Saçlarını güzel yüzüne perde etme, karanlığı uzaklaştır ki âlem tamamen aydınlansın.)

⁷⁰⁷ D: Kârı olur dâ'im günâh.

⁷⁰⁸ D: Cemâliñçün demeli ki vezn ٱoğrula.

5. Kişver-i hicrāndan olduñ enīsi Rıf'atıñ

İhtimām et kim gönülden⁷⁰⁹ dāimā ma'mūr ola

(Ayrılık ülkesinden Rıfat'ın arkadaşı oldun, gönülden özen göster ki her zaman bayındır olsun.)

[158]

253

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

1. Bize nisbetle güzel ülfet eder ağyāra

Bir zamān da o gülüñ minneti olsun hāra

(Güzel sevgili, bize nispet olsun diye rakibe yakınlık gösterir, bir zaman da o gülün dikene minneti olsun.)

2. Dil-beriñ nāzı gerek 'āşıkā gāhī ammā

Havfım oldur giderek şāhid ola bāzāra

(Âşığa bazen sevgilinin nazı gerektir ama korkum odur ki gidip orta malı kadın olsun.)

3. Gösterir ğamze[y]i şemşīr⁷¹⁰-i tebessüm eyler

Kimse düş olmaya yā Rab o gözi mekkāra

(Yan bakışını gösterip gülüş kılıcı eyler. Ey Allāh'ım! Kimse o gözleri hilekāra bağlanmasın.)

4. Eylemezdim ser-i mū keşf-i nihān-ı sevdā

Kākūli ucdan uca oldı sebep izhāra

(Sevgilinin saçlarından aşkın gizliliklerini keşfetmezdim ama sevgilinin perçemi uçtan uca bunların âşikar olmasına sebep oldu.)

5. Yine bir nev'ile⁷¹¹ nūş eyledik āb-ı vuşlat

Cür'ası bahş-ı hayāt oldı dil-i bīmāra

⁷⁰⁹ D: Hücnet var.

⁷¹⁰ D: yāhūd ğamze-i şemşīri

⁷¹¹ D: nev' ile

(Yine bir şekilde kavuşma suyunu içtik, bir yudumu hasta gönüllere hayat verdi.)

6. Rıf'atā şevk-ı cemāl ile şakın āh etme

Sen daḥı cān u diliñ şoñra yaḳarsın nāra

(Ey Rıfat! Sevgilinin yüz güzelliğinin arzusuyla sakın āh etme! Senin de canını ve gönlünü sonra ateşte yakar.)

254

Mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün

1. Olduñ güzelim ḥüsn ile 'ālemde yegāne

Engüş-tümā server-i ḥübān-ı zamāne

(Güzelim, bu güzellikle âlemde biricik oldun; parmakla gösterilen, zamanın güzellerinin önderi oldun.)

2. Dehriñ kulağı vaşfıñı güş etdi mi yohsa

Maḥbūb ile mey şoḥbeti yayıldı cihāna

(Dünyanın kulağı acaba övgünü duydu mu? Sevgili ile şarap sohbeti cihana yayıldı.)

3. Şāne ile çözüverme girih-gīr-i zūlfūñ⁷¹²

Bir kimse ḥabīr olmaya esrār-ı nihāna

([Ey sevgili!] Saçının düğümlerini tarakla çözme ki o gizli sırlardan kimse haberdar olmasın.)

4. Ebrūya çatar tīr-i müjeñ gör neler eyler

Cānān[e] girişmeyle girer rūh-ı revāna⁷¹³

(Kaşlarına çatan kirpik okların gör ki neler eyler; sevgili, naz ve işveyle insan gönlüne girer.)

⁷¹² D: Bu mısra' bozuktur, anlaşılmıyor; tedkik ister.

⁷¹³ D: İkisinden biri zā'iddir.

5. Rıf'at ne ma'nā⁷¹⁴ vaşf-ı hattıñda ola gūyā

Ya kilik-i sūḥan-çin ile kādir mi beyāna

(Ey Rıfat! Ayva tūylerinin övgüsünde sanki nasıl bir mana olabilir? Peki ya söz toplayan kalem anlatmaya kadir mi?)

255

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Hep eder taḥsīn-i 'ālem meclis-i 'irfānıña

Söz mi var bu ḥüsn ü isti'dādile iz'ānıña

(Hep irfan meclisine âlemi takdir eder; bu güzellik, yetenek ve anlayışına söz yok.)

2. Sen o şūḥ-ı mihribānsıñ ki nazarıñ görmedim

Bende olmak zümre-i ḥübān sezādır şānıña

(Sen işveli bir sevgilisin, benzerini görmedim; güzeller topluluğunun sana köle olması şanına lâyıktır.)

[159]

3. Baş rikāb-ı 'işveye sür eşheb-i reftārıñı

Gör hele şāhım gelen kim ḥüsnile⁷¹⁵ meydānıña

(Bas cilve üzengisine, sür yürüyen kır atını. Ey şah sevgilim! Gör hele güzellikle meydanına gelen kim?)

4. Naḳd-i nāzıñ hīç görenlerden dirigiñ olmadı⁷¹⁶

Şad-hezārın āferīnler tavrıña iḥsānıña

(Naz sermayeni değersiz görenlerden sakınman olmadı, tavrına ve ihsanına yüz binlerce aferinler olsun.)

5. O şehiñ vaşf-ı şenāsında bulunduñ Rıf'atā

Bāreka'llāh zihniñe iz'ānıña 'irfānıña

(Ey Rıfat! O şah sevgilinin övgüsünde bulundun; zihnini, anlayışını ve irfanını Allāh mübarek etsin.)

⁷¹⁴ D: Allāhu 'ālem ne ma'nā yerine kullanmıştır, ne revā dese ma'nā dürüst olur.

⁷¹⁵ D: ḥüsn ile

⁷¹⁶ D: oldu < olmadı

256

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Geldi sa'd-aḥterle çün mäh-ı münevver bir yere

Bu ne devletdir ki gelmiş iki dil-ber bir yere

(Yüzü ay gibi aydınlık sevgili, talihle geldi; bu ne mutluluktur ki iki sevgili bir araya gelmiş.)

2. Bînde bir ancak dilā bu bezm-i 'işret var ola

Gör nice baş koydılar cām ile sāğar bir yere

(Ey sevgili! Bu içki meclisi çok nadir bulunur, kadehlerin bir arada kendilerini nasıl adadıklarını gör.)

3. Şoḥbet-i devr-i muḥabbet özge 'ālemdir hele

Ol zamān ma'şūk [u] 'āşık olsa hem-ser bir yere

(Muhabbet zamanının sohbeti, âşık ve sevgili bir arada komşu olduğu zaman bir başka âlem olur.)

4. Bir daḥı zevk-i çemen olsun mı böyle sū-be-sū

Lāle vü sūnbül benefşe geldi güller bir yere

(Lale, sümbül, menekşe ve güller bir araya geldi; bir de her taraf böyle çimenlik zevki olsun mu?)

5. Ehl-i diller ḥālını eş'ār ile iş'ār eder

Rıf'atā teşrîf kıldıkda güzeller bir yere

(Ey Rıfat! Güzeller bir araya gelerek bir yeri şereflendirdiğinde, gönül ehilleri hâlini şiir ile bildirir.)

257

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Vā'izā nuşḥ eylemek lâzım mıdır teşdîd ile

Etme zā'il vech-i ḥüsni şüret-i te'kîd ile

(Ey vâiz! şiddetlendirerek nasihat vermek gerekli midir? Güzellik çehresini sağlamlaştırma yoluyla yok etme.)

2. Gülsitāna hāşdır ancak nevā-yı ‘andelīb

Yoksa bāzār içre bülbül mi öter taklīd ile

(Bülbülün nağmesi sadece gül bahçesine özgüdür. Yoksa çarşıda taklitte bülbül mü öter?)

3. ‘Āşıkānīñ nāle vü āhından eyle ihtirāz

Sakf-ı eflāke ‘urūc etmekdedir temcīd ile

(Āşıkların âh ve iniltilerinden sakın. [Bu âh ve iniltiler] Yücelerek gök kubbeye yükselmektedir.)

4. Zāhidiñ olsaydı te’şīr-i nüfūsi⁷¹⁷ kuvveti

Rām ederdi ‘ālemi bir halka-i tevḥīd ile

(Zahidin etki gücü, kuvveti olsaydı bir birlik halkasıyla âleme itaat ettirirdi.)

5. Rıf‘atā ādāb-ı eş‘ārīñ seniñ gūyā ḥayāl

Mümkün olsun mı gele imlāya bir tesvīd ile

(Ey Rıfat! Senin şiirlerinin âdabı sanki hayal, bir karalama ile yazılması mümkün müdür?)

[160]

258

Fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilūn

1. Perçemiñ her kim göre mümkün mi şeydā olmaya

Var mıdır bir ‘āşıkīñ başında sevdā olmaya

([Ey sevgili!] Perçemini görenin divane olmaması mümkün müdür? Başında sevda olmayan bir âşığın var mıdır?)

⁷¹⁷ D: Tedkīke muhtācdır.

2. Her ne dem ki ‘arız-ı hürşîdi olursa ‘ayân

Ol maħalde rindler kâbil mi peydâ olmaya

(Her ne zaman güneş gibi yanağı ortaya çıktığında o mahallede âşıkların görünmemesi mümkün müdür?)

3. Ebruvânîñ çîn [ü] hüsnuñ iki ay [e]der kıyās⁷¹⁸

Görse mümkün mi hacîl gökde hilâl ya olmaya

([Ey sevgili!] Kıvrımlı kaşlarını ve güzelliğini iki ayla kıyaslar, gökteki hilal görse utanmaması mümkün müdür?)

4. Bu cihānda da‘vā-yı ‘aşk eyleyen çokdur velî

İsterem ki ben gibi bir kimse rüsvā olmaya

(Bu dünyada aşk mücadelesi veren çoktur ama isterim ki kimse benim gibi rezil olmasın.)

5. Ğayrıdan kaç‘-ı ta‘alluk eylemekdir çāresi

Ger dilerseñ Rıf‘atā āşub [u] da‘vā olmaya

(Ey Rıfat! Eğer dava ve karışıklık olmasın istiyorsan bunun çaresi başkaları ile ilişkiyi kesmektir.)

259

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1. Murğ-ı dil düşme görüp dāne-i hāli dāma

Zülf fikriyle bırakma günüñi ahşāma

(Gönül kuşu, vücuttaki ben’i görüp tuzağa düşme; sevgilinin saçlarını düşünüp gününü akşama bırakma.)

2. Vaşl içün himmet-i bî-sūd ne lāzım ey dil

Kendi rām olmayanı şalma şaķın ibrāma

(Ey gönül! Kavuşmak için faydasız himmete ne gerek var? Kendi boyun eğmeyi iknaya-ısrara çalışma sakın.)

⁷¹⁸ D: B mışra‘ tedkîke muhtacdır.

3. Lebi gül-nār ise de ruhları gül şeftālū

Ṭama‘-ı ḥāme düşüp bakma gözi bādāma

(Dudakları nar çiçeği ise de yanakları gül ve şeftalidir, boş bir açgözlülüğe düşüp badem gözlü güzele bakma.)

4. Bāde-i şāfī gerek rind-i şafā-endīşe

Şunma peymāneyi her cām⁷¹⁹-ı mey-i gül-fāma

(Hep eğlence düşünen âşığa katkısız şarap gerek, her gül renkli şarap kadehine şarap sunma.)

5. Yārdan buse taleb eyledigimde Rıf‘at

Ramazāndır dedi şabr et erelim bayrāma

(Ey Rıfat! Sevgiliden öpücük istediğimde: “Ramazan ayıdır, sabret bayrama kavuşalım.” dedi.)

260

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1. Eyleyen meyl-i ta‘alluk kim gerek bī-bāk ola

Eyleyüp terk-i cihān ḥāk olmadan tā pāk ola

([Sevgili ile] Bağ kurmak isteyen korkusuz olması gerekir, dünyayı terk edip toprak olmadan tertemiz olması gerekir.)

2. ‘Āşıkñ kārı taḥammül eylemekdir her şeyi

Bā-ḥuşūs rüsvā-yı ‘aşk ile girībān-çāk ola

(Âşığın işi her şeye tahammül etmektir, özellikle de aşkın rezilliği ile yaka yırtmaya tahammül göstermelidir.)

3. Ol olur ‘aşkñ kemāl-i ğavrına vāşıl velī

Nār-ı ğamla bağı büryān dīdesi nemnāk ola

(Aşkın asıl olgunluğuna erişilmesine erişilir ama gam ateşiyle bağı kavrulup gözleri yaş dökmeli.)

⁷¹⁹ D: Tedkīk lâzım.

[161]

4. Şanma bīmār-ı muḥabbet bī-devādır āḫiri

Nüş ederse zehr ala mey aña tiryāk ola

(Aşk hastasının ilacının olmadığını sanma; sonunda içtiği zehre, aldığı şarap ilaç olur.)

5. Olmasun fāriğ-i mey [u] maḥbūb ile kılsun ‘amel

Rıf‘atā her kim diler kim şāḫib-i idrāk ola

(Ey Rıfat! Her kim şaraptan ve sevgiliden uzak olmamayı istiyorsa idrak sahibi olmak için uğraşsın.)

261

Fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilūn

1. Çözme zülfüñ başıma ‘aql-ı perīşānım gele

Terk-i cevri et kim ten-i bī-tābıma cānım gele

(Saçlarını çözme ki perişan aklım başıma gelsin, eziyet etmeyi bırak ki güçsüz bedenime canım gelsin.)

2. Kayda düşdüm ben şehā oldum esīr-i kākülūñ

Tā zuhūr-ı ḫaṭ ile ıtlāk-ı fermānım gele

(Ey şah sevgili! Endişeye düşüp perçeminin esiri oldum; ayva tüyleri belirene kadar fermanımın affı gelsin.)

3. Kalmadı çeşm-i za‘īf u nā-tüvānımda demim

N’ola bir kez lutfīle⁷²⁰ bak yüzime kanım gele

(Zayıf ve güçsüz gözlerimde kanım kalmadı, bir kere lutfīle yüzüme baksan kanım gelse-canlansam ne olur?)

4. Böyle kalmaz dā‘imā erdi zemistān-ı emel

Ola bir gün mevsim-i ‘ayş-ı gülistānım gele

(Kış arzusu erdi ama hep böyle olmaz, bir gün gül bahçemin safa mevsimi gelsin.)

⁷²⁰ D: lutf ile

5. İntizār-ı maḳdem-i pākiñle Rıf'at bendeñiz

Reh-güzārıñda muḳtım olmuş ki sultānım gele

(Rıfat kulunuz, mübarek gelişinin bekleyişiyle sultanım gelsin diye yolunda kalıcı olarak bekler.)

262

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

1. Ferāmūş et ğamı muṭrib biraz da sâzdan söyle

Şafâ baḥş eyle cāna nāle-i ḥoyrâddan⁷²¹ söyle

(Ey çalgıcı! Gamı unut, biraz da sazdan söyle, cana neşe ver, hoyrat-mani inlemelerinden söyle.)

2. O şūḥa 'arz-ı aḥvāl-i dil-i zār etme lâzımdır

Nevā-sâz ol güle bülbül gibi feryâddan söyle

(O işveli sevgiliye ağlayan gönlün hâlini sunmak gerekir, nağme dizen o güle bülbül gibi inlemelerden söyle.)

3. Yıkıldı kalmadı taş üzre taş ḥâne-i dehrîñ

N'ola cānâ mürüvvet kıl ḥarâb-âbâddan söyle

(Dünya evin yıkıldı, taş üstünde taş kalmadı. Ey sevgili! Ne olur insanca davran, viranelikten söyle.)

4. Şedâ-yı zulmle⁷²² tıldı kulaḳlar ğayrı inşâf et

'İnâyetle efendim dâdın imdâd[d]an söyle

(Kulaklar zulüm sesiyle doldu, artık merhamet et. İyilikle efendim, şikayetini yardımdan söyle.)

5. Getür meydāna Rıf'at azucuk var ise iḥsānıñ

Diyem ey ḥ'âce bārī maşraf u irâddan söyle

(Ey Rıfat! Azıcık ihsanın varsa meydana çıkar. Ey efendi! Hiç olmazsa harcama ve gelirden söyle diyeyim.)

⁷²¹ D: Tedkik ister.

⁷²² D: zulm ile

[162]

263

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Nev-'arūs-ı devr ile zeyn oldı 'âlemler yine

Ṭoldı gonca-güllere lü'lü'-i şeb-nemler yine

(Yeni gelin devriyle âlemler yine süslendi, gonca güllere yine çiy incileri doldu.)

2. Bāde-i nāb içdi saḳkā-yı muḥabbetden hezār

Nuṭḳa geldi himmet-i pîr ile ebkemler yine

(Bülbül, muhabbet sâkisinden saf şarap içti; dilsizler yine pîrin manevi yardımıyla konuştu.)

3. Birbirin tertīb-i şerbetde ḥekīmān-ı bahār

Ḥāzıḳ-ı 'ayş eyledi āmāde merhemler yine

(Bahar hekimleri birlikte şerbet hazırlamakta, zevk ve safa ustası yine merhemler hazırladı.)

4. Geldi hüdhdüd gör sabādan müjde-i dil-dār ile

Nāzlandı şīve-i şeb-büy perçemler yine

(Hüthüt kuşu sabah rüzgarıyla sevgilinin müjdesini getirdi, işveli şebboy perçemler yine nazlandı.)

5. 'Azm-ı gülzār eyle kim şöḫbet demidir Rıf'atā

Reng reng ezhār ile zeyn oldı 'âlemler yine

(Ey Rıfat! Gül bahçesine yönel, çünkü sohbet zamanıdır; âlemler yine renkli renkli çiçeklerle süslendi.)

264

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Pek ḥaṭā-ender-ḥaṭā ey dil ilişme perçeme

Düşme bu sevdā ile endīşe-i ḥam-der-ḥama

(Ey gönül! Büyük bir hata içinde hatadır, perçeme karışma; bu sevda ile büküm büküm [saçların] endişesine düşme.)

2. Tîz-tab‘ u âteşî-meşreb ‘aceb pervâne şem‘

Birbiriyle uğraşır seyr et şol iki serseme

(Sabırsız ve geçimsiz tuhaf mum pervanesi, birbiriyle uğraşan şu iki sersemi izle.)

3. Zâr u şeydâ olmasun bülbül ne etsün neylesün⁷²³

Gonca-i dem-beste güller sîne açmış şeb-neme

(Nefesi kesilmiş gonca güller, şebneme-çiy damlasına göğsünü açmış; bülbül, bu durumdan ağlayıp divane olmasın da ne yapsın?)

4. Firkatinde intizâr vuşlatda firkat havfı var

Hâşılı ‘aşk âdemi dūçâr eder gamdan gama

(Ayrılığında bekleyiş, kavuşmasında da ayrılık korkusu var; sonuç olarak aşk, insanı gamdan gama düşürür.)

5. Fâriğ olsañ⁷²⁴ būd-nā-būd cihāndan Rıf‘atā

Atmasun āhîr seni çarh-ı felek demden deme

(Ey Rıfat! Olan, olmayan her şey dünyadan uzak olsun. Sonra feleğin çarkı-talih seni çağdan çağa atmasın.)

265

MÜSTEZÂD

Mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün

1. Dil-dāde olan sen gibi bir mäh-ı cemāle

Ya kaşı hilāle

Her lahza diler kim ala āgūş-ı vişāle

Mānende-i hāle

⁷²³ D: neyl[e]sün < neylesün

⁷²⁴ D: ols[a]n < olsañ

(Senin gibi ay yüzlü bir güzele, hilal kaşlıya gönül vermiş olan her an ayın halesi gibi kavuşma kucığına alınmayı diler.)

2. Gel etmeyelim rāz-ı nihān-ı dili ifşā

Ey dil-ber-i ra'nā

Hem tıfl-ı vefā-pīşe-i cān ire kemāle

‘Aşk ola bu hāle

(Ey güzel sevgili! Gel, gönlün gizli sırlarını açıklamayalım ki vefayı huy edinmiş genç âşık kemale ersin, bu hāle aşk olsun.)

[163]

3. Maşşūdīñ eger rūḥ ise yoluñda fedādır

Nezdimde revādır

Etmek niye bu ğamze-i kıttāle ḥavāle

Girmek ne vebāle

(Amacın eğer can ise yolunda fedadır, [bu durum benim] nazarımda uygundur. Niye çok can alıcı bakışlara bırakılsın ki, bu vebal-sorumluluk niye?)

4. Zūlf-i siyehiñ sāye-i sevdāsı serimde

Naķşı nazarımda

Düşdüm düşeli fikr u ḥayāl u ḥattı u hāle

Kārım heme nāle

(Ayva tüylerin ve ben'inin düşünce ve hayaline düştüğümünden beri siyah saçlarının sevda gölgesi başımda, görünüşü bakışımdadır; işim hep inlemektir.)

5. Eş'ārda ḥaylīce süḥandāna bedelsün⁷²⁵

Taḥsīne maḥalsin

Urma kulağıñ Rıf'atā beyhūde maķāla

Gel düşme vebāle

(Ey Rıfāt! Kulağını boş sözlere verip sorumluluğa girme! Sen şiirde birçok söz ustasına bedelsin, övgüye lâıksın.)

⁷²⁵ D: bedelsün < bedelsün

Mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün

1. Hüsniñ ne şafâ-baḥş⁷²⁶ temâşâyâ gelince

Seyr et hele mir'ât-ı mücellâyâ gelince

(Güzelliğin, izleyince iyi neşe veriyor; hele sen onu parlak aynada izle.)

2. 'Âşıkına elbette verir cevır u cefâlar

Kiprikleriñ ikisi bir araya gelince

(Kipriklerinin ikisi bir araya gelince âşığına elbette ki eziyet ve sıkıntı verir.)

3. Âzâde-i endüh [u] bükâ olmadı gönüm

Tıflâneliginden beri dünyâyâ gelince

(Ey gönüm! Dünyaya gelince, çocukluğumdan beri gam ve ağlamadan kurtulmadı gönüm.)

4. Dilden o zamân def'-i ğam olmaz mı ferahla

Sâkî vü kadeḥ bezm-i ahibbâyâ gelince

(Sâki ve kadeh dostlar meclisine gelince gönülden sevinçle gamı uzaklaştırmak olmaz mı?)

5. Ey şüh girîbânıñ elimden alamazsıñ

Cevr eyleme kim maḥşer-i kübrâyâ gelince

(Ey işveli sevgili! Eziyet etme, büyük mahşere gelince yakarı elimden alamazsın.)

6. Rıf'at ne dürr ne la'l döker ḥâkine nazmım

Vaşf⁷²⁷-ı deheni dil-beriñ imlâyâ gelince

(Ey Rıfat! Sevgilinin ağzının övgüsü yazıya gelince şiirim, toprağına ne inciler ve değerli taşlar döker.)

⁷²⁶ D: Hücnet görünüyor.

⁷²⁷ D: vaşfı < vaşf

267

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Eyleyen seyr-i çemen bir serv-ı kadd endām ile

Çok 'ömürdür kim görür nevrūzı hoş eyyām ile

(Endamı servi boyluyla çimenliği seyreden çok ömürlüdür ki nevruzu güzel günlerle görür.)

2. Va'de-i vaşlını ol şūh eyledi taḥṣīṣ-i 'ıyd

Ey dil-i dīvāne her gün şoḥbet et bayrām ile

(O işveli sevgili! Kavuşma sözünü bayrama ayırdı. Ey divane gönül! Her gün bayramla sohbet et.)

[164]

3. Gün yüzün gösterse gāhī ol kıyāmet-ı kad nigār

'Āşıkıñ geçmez nihāri zulmet-i aḥṣām ile

(O kıyamet boylu sevgili bazen güzel yüzünü gösterse âşığın günü gece zulmüyle geçmez.)

4. Kendi ağzımla lebinden eylerem bir şeb recā

Şoḥbet-i helvā ile hem-nūş-ı mey gül-fām ile

(Helva sohbetiyle ve gül renkli şarabın içimiyle bir gece kendi ağzımla dudağından rica ederim.)

5. Bāğ-ı dehrin kim bakar gül-nār u şeftālūsına

Zevk olurken Rıf'atā ol gözleri bādām ile

(Ey Rıfat! O badem gözlü sevgiliyle eğlenirken kim dünya bahçesinin nar çiçeği ve şeftalisine bakar?)

268

Mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün

1. Kalur mı bir karar üzre gönül ḥāl-i cihān böyle

Mükedder olma kim ḥukm-i kaza-yı müste'ān böyle

(Ey gönül! Dünyanın hâli böyle bir kararda durur mu? Kederlenme, Yüce Allâh'ın alın yazısı böyle.)

2. Gehî⁷²⁸ ğam geh⁷²⁹ sürûr u gâh firķat gâh vuşlat

Bu 'âlemde kamu vahş u tuyûr u ins u cānn böyle

(Bu âlemde bütün yabani hayvanlar, kuşlar, insanlar ve cinler bazen acı bazen sevinç bazen ayrılık bazen kavuşma[dadır].)

3. Dem-â-dem 'aksine devr eylemez çarķ-ı felek zîrâ

Gehî zîr u gehî bālâda dolâb-ı zamân böyle

(Feleğin çarkı her zaman tersine dönmez; çünkü bazen aşağıda bazen yüksektir. Zamanın düzeni-hilesi böyle.)

4. N'ola şâd eyle 'uşşâķıñ selâm u hoş-peyâmıñla

Kerem kıl bî-vefâlık etme cānâ el-emân böyle

(Selam ve hoş haberlerinle âşıklarını mutlu etsen ne olur? Ey sevgili, yeter artık! Merhamet et, böyle vefasızlık etme!)

5. Ne deñlü⁷³⁰ şâ'ir-i şîrîn-edâ olsa leţâfetle

Bulunmaz biñde bir Rıf'at mişâli nüktedân böyle

(Her ne kadar güzellikle tatlı edalı şair olsa da Rıfat gibi nükteli söz söyleyen binde bir bulunmaz.)

269

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

1. Âh efendim kime 'arz eyleyeyim hâlimi âh

Kime derdim diyeyim kim işidir kâlimi âh⁷³¹

(Âh efendim, hâlimi kime anlatayım, âh! Derdimi kime söyleyeyim, âh sözümü kim duyar!)

⁷²⁸ D: gâhî

⁷²⁹ D: gâhî

⁷³⁰ D: n[e] deñlü < ne deñlü

⁷³¹ D: Hücnet var. Dedi kime deyim tarzında yazılsa hücnet kalķar.

2. Nahl-i 'ömrüm çürüdi vādī-i firkatde yeter

Bād-ı hasret yine bükdi belimi dalımı āh

(Ayrılık vadisinde ömür ağacım çürüdü, yeter! Âh, hasret rüzgarı yine dalımı ve belimi bükte.)

3. Künc-i gayretde piristū gibi düşdüm kaldım

Dest-i hayret hele dökdi perimi bālımı⁷³² āh

(Sabır köşesinde kırlangıç gibi düştüm, kaldım; âh hele hayret eli kolumu, kanadımı kırdı.)

4. Dem-be-dem 'aksine devr eylemede çarh-ı felek

Meger idbāre qarīn eyledi iqbālını āh

(Feleğin çarkı her zaman tersine dönmekte; âh meğer ki geleceğimi talihsizliğe arkadaş eyledi.)

5. Feyz-i luṭfı çok olan ḥazret-i Mollā Rıf'at

Ne zamān ola ki ferḥunde kıla fālını āh

(Lutfunun bereketi çok olan Hazret-i Molla Rıfat, âh ne zaman acaba falımı uğurlu kılacak.)

[165]

270

Mef'ülü mefā'ülü mefā'ülü fe'ülün

1. Ben söyleyemem toğrusunu ādemiyāna

Bir vechile⁷³³ yaḥşi diyemem Adıyamana

(Ben insanlara doğrusunu [nedenini] söyleyemem; ama bir yönden de Adıyaman'a güzel diyemem. Sebebini sorma!)

2. Kimyon gibi insānı şularlar kulağından

Ey dil şaḥın aldanma bu ebnā-yı zamāna

⁷³² D: İkisinden biri zā'iddir. Dest-i hayret hele dökdi benim bālını diye yazılsa tekrür kalkar.

⁷³³ D: bir vech ile

(Ey gönül! Sakın bu zamanın çocuklarına aldanma, insanı kimyon gibi kulağından sularlar.)

3. Dil-dār ile hem-şoḥbet iken bezm-i şafāda

Ağyār-ı cefākār ki ‘aceb girdi miyāna

(Sevgili ile eğlence meclisinde sohbet ederken eziyet eden rakip aramıza girdi.)

4. Gör kıaddimi bak⁷³⁴ şīme-i feryādım⁷³⁵ işit gel

Hacet ne efendim ney u kıānūn u kemāna

(Ey efendim! Ney, kanun ve keman çalgılarına ne gerek var; boyumu gör, feryadımın tabiatını işit, gel.)

5. Ümmīd-i vefāger ola her bār yakılmaz

Bāzār-ı muḥabbetde olan sūz-ı zebāna

(Vefalı ümit, her zaman muhabbet pazarında olan dilin ateşine yakılmaz.)

6. Mevlā bilür ancak ki derūnımda neler var

Bir ḥāl degildir gele kıāl ile beyāna

(Söz ile anlatılabilecek bir durum değildir, içimde neler olduğunu ancak Yüce Allāh bilir.)

7. ‘Āşıklığına Rıf‘atın işbāt ise cānā

Yetmez mi bu hem āh-ı ciğer-sūz nişāna

(Ey sevgili! Rıfat’ın âşıklığını göstermeye delil olarak yanan ciğerinin âhı yetmez mi?)

271

Mefā‘ılūn mefā‘ılūn mefā‘ılūn mefā‘ılūn

1. Nihāl-i kıaddiñe ḥem-ser mi vardır yāsemenlikde

Gül-i ruḥsārīña beñzer mi bir lāle çemenlikde

⁷³⁴ D: Zā’iddir.

⁷³⁵ D: Hücnet var.

(Yasemenlikte senin düzgün boyuna benzer mi var? Çemenlikteki bir lale senin gül yanağına benzer mi?)

2. Bu gülşende raķībānıñ ‘abeş şanma yer aldığıñ

Ki zīrā⁷³⁶ gonca-i ra‘nā biter ekşer dikenlikde

(Bu gül bahçesinde rakiplerin de yer almasını abes sanma! Çünkü güzel gonca genelde dikenliklerde yetişir.)

3. Perīşān olmamak mümkün değil zülfüñ bu tavr ile

Olur mı dā‘imā başdan başa dirlik düzenlikde

(Her zaman dirlik düzenlik içinde olmaz her yer, saçlarının bu tarzıyla dağılmak mümkün değil.)

4. Yüze çıkmış Habeşden Rūma gelmiş şāhid-i hālın

‘Aceb mi kişver-i hüsünüñde kalsa böyle neylikde

(Ben’inin güzeli, Habeş ülkesinden Rum ülkesine gelip yüze çıkmış; güzellik ülkende böyle kamışlıkta kalsa tuhaf mıdır?)

5. N’ola söylerse Rıf‘at nazm-ı şāfı kāl-i vaşfıñda

Ser-ā-pā göz göre hālīş ‘ayārsıñ sīm-tenlikde

(Rıfat senin övgünde saf bir şiir söylerse ne olur? Baştan ayağa gümüş bedende hālīs bir ayarsın.)

272

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1. Seyr-i gülzār et kulaķ tūt bñlbñl-i gñyāneye⁷³⁷

Bu havāda şahn-ı cennet söyle kāğıd-hāneye

(Ey bñlbñl! Gül bahçesini dolaş, söylenenlere kulak ver; bu havada kağıthaneye cennet sahasını anlat.)

⁷³⁶ D: Ki, var iken zīrā; zīrā var iken ki zā’iddir. Bunlara bedel ne hācet demeli.

⁷³⁷ D: Yañlıştır.

[166]

2. Nice cânlar şem‘veş olmuş fitil-i ten-fürûz

Murğ-ı diller yanmadan nevbet mi var pervâneye

(Nice canlar mum gibi bedeni aydınlatan fitil olmuş, gönül kuşu yanmadan pervaneye nöbet mi var?)

3. Ğayr[ı] söz olmaz bahāristān-ı semt-i şoḥbete

Rind olan naḳl eylesün mey-ḥāneden kâşāneye

(Sohbet semtinin ilkbaharına artık söz olmaz, âşık olan meyhaneden saraya nakil olsun-geçsin.)

4. Böyle olmaz sâḳiyā keyfiyyet-i şahbā-yı ‘aşk

Mest olur ‘âşıkların el şunmadan peymāneye

(Ey sâki! Aşk şarabının hâli böyle olmaz, âşıkların kadehe el uzatmadan sarhoş olur.)

5. Bulmadım bâğ-ı cihānda sāye-endāz-ı kerem

Rıf‘atā geldim şıgındım sāye-i şāhāneye

(Bulamadım dünya bahçesinde [senin gibi] kerem sahibi koruyucu. Ey Rıfat! Şah sevgilinin gölgesine gelip sığındım.)

273

Mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün

1. Ğisūlarını eyle beyān inceden ince

Her tārı bir āşūb-ı cihān inceden ince

(Saçlarını teker teker anlat, her teli ayrı ayrı cihanın kargaşasıdır.)

2. Zülfün bir ucu indi zenaḥdāna efendim

Bağlu nice biñ rişte-i cān inceden ince

(Ey efendim! Saçlarının bir ucu çeneye indi, [ona] binlerce can ipi titizlikle bağlı.)

3. Kābil mi gele vaş ile āgūş-ı hayāle

Ġāyet hele ol mūy-ı miyān inceden ince

(Kıl kadar ince belin övgüyle yavaş yavaş hayal kucağına gelmesi mümkün müdür?)

4. Var micmer-i sīnemde bir āteş ki görünmez

Baş üzre çıkar āh-ı duman inceden ince

(Sinemin tütsü kabında görünmez bir ateş var, âhımın dumanı yavaş yavaş başımın üzerine çıkar.)

5. Sāz-ı dile mızrāb-ı ‘ünnāb ile ilişme

Degme teline nāzik-i tār⁷³⁸ inceden ince

(Gönül sazına hünnap ağacının mızrabıyla dokunma, teline [ve] telin nazikliğine gizli gizli dokunma.)

6. Eş ‘ārīnı çok ma ‘nī-i hāş ile beyān it

Rıf‘at bulunur nükte-revān inceden ince

(Ey Rıfat! Şiirini çok özel anlamlarla ifade et, akıcı nükteler titizlikle bulunur.)

274

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1. Bu melāḥatla leṭāfetdir gider eṭvārīña

Olmasun mı ğıbṭa-keş tūṭī-şeker güftārīña

(Bu tavırlarına güzellik ve şirinlik yakışır, papağan senin şeker sözlerine imrenmesin mi?)

2. Serviden bālā ḳaddiñ yād eylesem biñ söz olur

Ey perī söz yok cihānda ḳāmet-i reftārīña

(Serviden daha uzun olan boyunu ansam bin söz olur. Ey peri gibi güzel sevgili! Cihanda yürüyüş endamına söz söylenemez.)

⁷³⁸ D: Tedḳīḳ lāzım.

3. Gitmedi bir an gönülden ârzû-yı vuşlatıñ

Tā o günden gözlerim hayrān idi ruhsārīña

(Kavuşmanın arzusu bir an bile gönülden gitmedi, ta o günden beri gözlerim yanaklarına hayrandı.)

[167]

4. Bu civānlık bi'z-zarūr[e]⁷³⁹ ey meh-i cemālim

Ebr-i hicrānī hicāb etdi⁷⁴⁰ kuluñ dīdārīña

(Ey yüzü ay gibi güzel sevgilim! Bu gençlik zorunludur, ayrılık bulutu kulun yüz güzelliğinden utandı.)

5. Dil dutarsañ aldadırsañ 'āşıkıñ Rıf'at gibi

İ'timād olmaz seniñ ey dil-firīb ikrārīña

(Ey gönül aldatan sevgili! Âşıkın Rıfat gibi gönül verip aldatırsan senin sözüne güven olmaz.)

275

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

1. Meded bād-ı şabā var semt-i dil-dāra selām eyle

Hemān pāyine düş⁷⁴¹ yüz göz sürüp 'arz-ı merām eyle

(Ey sabah rüzgazı, yardım et! Sevgilinin semtine gidip selam söyle, hemen ayağına düş, yüz göz sürüp meramımı anlat.)

2. Kadd-i reftār-ı yāre kıl temāşā bāğa geldikde

Ser-ā-ser serv ü şimşād ile hem-dem ol kıyām eyle

(Sevgili bahçeye geldiğinde onun yürüyüş endamını izle, servi ve şimşir ağacıyla arkadaş olup ayakta bekle.)

3. Bilürsün iştiyāk-ı vaşl[ı] gāyet muzmer-i cānım

Nesīmā bul dehān-ı goncayı⁷⁴² sık sık kelām eyle

⁷³⁹ D: Toğrusı bi'z-zarūre'dir.

⁷⁴⁰ D: Bir de etdi ebr-i hicrānı felek dīdārīña - tarzında yazılsa daha ma'nīdār olur.

⁷⁴¹ D: Vezn bozuktur. Hemān düş pāyına demeli.

(Ey canımın gizlenmiş! Kavuşma arzusunu çok iyi bilirsin. Ey rüzgar! Gonca ağzıyı bulup sık sık konuş.)

4. Zebān-ı hāme-i nāme degil nokşāndan hālī

N'ola peyk-i vefā şerh-i beyānımla tamām eyle

(Mektup kaleminin dili eksiktir; ey vefa habercisi, onu ifademin yorumuyla tamamla.)

5. Edā-yı nāle-i Rıf'atla ey bād-ı seher gel git

Şabādan sünbüle üzre zihī⁷⁴³ [kim] bir maḳām eyle

(Ey sabah rüzgarı! Rıfat'ın inleme edasıyla gel, git. Ne güzel! Saba makamından sümbüle makamının üstüne bir makam söyle.)

276

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

1. Ne hūnīdir Kırımlı āfeti gör kim bu çağında

Nigāh-ı tīg ile kan gösterür ol göz kapağında

(O Kırımlı āfet sevgili, gör ki bu çağında ne zâlimdir; keskin bakışlarıyla göz kapağında kan gösterir.)

2. Şebābetde⁷⁴⁴ bu tıflāne edā vü şīve-zenlikde

Meger kim dāyesi nāzende öğretmiş kucağında

(Gençlikte bu çocukça edā ve işve göstermeyi meğer ki işveli dadısı kucağında öğretmiş.)

3. Didim şem'-i vişāle gel beni yakma mürüvvet kıl

Dedi 'āşık olan pervāne sūzāndır çerāğında⁷⁴⁵

(Kavuşma mumuna: “Gel beni yakma, acı.” dedim; “Âşık olan, alevinde yanan pervanedir.” dedi.)

⁷⁴² D: dehānı - goncayı

⁷⁴³ D: Vezn yok. Maḳām iki ta'bīri de hoş gelmiyor.

⁷⁴⁴ D: Yañlıştır.

⁷⁴⁵ D: Tedkīk lāzım.

4. Çevirme sîh-i gamla sen de bir kat kalb-i mecrûhı

Ko kavrulsun ciger büryân olan tek kendi yağında

(Yaralı kalbi, gam şışıyle sen de bir kat çevirme; bırak, ciğeri kebab olan kendi yağında kavrulsun.)

5. Bu demlerde hâzer kıl âh sūz-ı eşk-bârımdan

Turulmaz furtına hengâmı deryâlar bucağında

(Bu zamanlarda çok ağlayan gözlerimin yakıcı âhından sakın; fırtına zamanıdır, denizlerde durulmaz.)

6. Bulup yüz urmaya⁷⁴⁶ kâfir siyeh zülfüñ çıkup başdan

O gün aldın şehâ şimdi bir iş tutduñ tarağında

(Ey kâfir sevgili! Siyah saçın başından çıkıp yüz göstermeye başlayınca o gün ilgi gösterdin. Ey şah sevgili! Şimdi de [eline] tarak alarak başka bir iş yaptın.)

[168]

7. O yârin vaşf-ı lâ'inde bu nazm-ı dil-keşîñ Rıf'at

N'ola mengüş edersen güş edenler cân kulağında

(Ey Rıfat! O sevgilinin dudaklarının övgüsünde bu gönül çeken şiirini, dinleyenlerin can kulağında küpe edersen ne olur?)

277

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Gül açıldı bâğa bülbül geldi feryâd etmege

Emr olundu şâh-ı nevrûzdan dili şâd etmege

(Gül açıldı, bülbül gül bahçesine feryat etmeye geldi; nevrüz şahına gönlü mutlu etmesi emredildi.)

2. Reng reng ezhârını keşf etdi sultân-ı bahâr

Ehl-i diller başladı maḥbûbların⁷⁴⁷ yâd etmege

⁷⁴⁶ D: Tedkîk ister.

⁷⁴⁷ D: maḥbûblarıñ < maḥbûbların

(Baharın sultanı renk renk çiçeklerini keşfetti, gönül sahipleri sevgililerini anmaya başladı.)

3. Sāz-ı rāzı perdelendirme be muṭrib el-emān

Hoş-nevā-yı nağme-i ‘uṣṣāka imdād etmege

(Ey Mutrib! Âşıkların hoş ahengine yardım etmek için aman ha, sazın sırlarını perdeleme.)

4. Ey ṣabā lutf eyle Baġdād-ı behişt-ābāde var

Sūy-ı hālîşdir yeri teşmīm⁷⁴⁸-i hoş-bād etmege

(Ey sabah rüzgarı! Lutfeyle bayındır cennet Bağdat’a git. Hoş rüzgarlı kokturmak için hâlis bir yerdir.)

5. Dem ‘ırāķıñdır merāmın etme gözüm nūrı meded

Rıf’atı endîşeden sa’y eyle āzād etmege

(Ey gözümün nuru sevgili! Meramını yerine getirmeye zaman uzaktır. Rıfat’ı kaygıdan kurtarmak için çaba göster.)

Velehu

278

Fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilün

1. O hümā sāyeme⁷⁴⁹ el ermez aman⁷⁵⁰ bāl verme

Beşerim lîk melā’ik gelebilmez yerime

(O hüma kuşu gölgeme el ulaşmaz, sakın kanat verme! İnsanım ama melekler yerime gelemes.)

2. Bir ocağ-zāde⁷⁵¹-i ‘aşkım ki sözüm āteş olur

Başamaz pāy-ı semender daħı hākisterime

(Aşkın soyundan gelen bir kimseyim ki sözüm ateş olur, semenderin ayağı bile külüme basamaz.)

⁷⁴⁸ D: Tedkîk lâzım.

⁷⁴⁹ D: sāyem < sāyeme

⁷⁵⁰ D: hele < aman

⁷⁵¹ D: ve fihi nazar

3. Levh-i ʔab'ım ki me'ānī-i ledün defteridir

Nev-ma'nā⁷⁵² özge 'ulūmı alayım ezberime

(Yaratılış levham ki İlâhî sırların defteridir, yeni manalar dışındaki ilimleri ezberleyeyim.)

4. Dūd-ı âhımla gelür olsa n'ola bûy-ı şafā

Nev-nesīm uğrar ola micmer-i 'anber-terime

(Neşenin kokusu âhımın dumanıyla gelse ne olur? Taze anber kokumun tütsü kabına yeni rüzgar uğrar.)

5. Rıf'atā h'ace-i ilhām-nümā şubh u mesā

Tāze maẓmūn okudur kilk-i sūḥan-perverime

(Ey Rıfat! İlham gösteren hoca sabah akşam güzel sözler bulup söyleyen kalemime yeni mazmunlar okutur.)

279

LAṬİFE MĀNEND-İ HEVĀYİ

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

1. N'ola ḥelvā-yı tel olsa nevāle inceden ince

Ufaḳ tīşe gerek şāfice bāle inceden ince

(Nevalemiz ince ince tel helva olsa ne olur? Boyuna ince ince sade bir balta gereklidir.)

2. Bu da cāy-ı ta'accüb mi degildir çölde çobānıñ

Ḳaba şavtı çıkar her bir ḳavāle inceden ince

(Çöl, çoban için şaşılacak yer değildir. Her bir kavalından yavaşça kaba bir ses çıkar.)

3. Mekānında ḥayāl ile ḥesāba gelmeye kārı

Dırāz eyle işi kıldan çuvāla inceden ince

⁷⁵² D: Yañlıştır.

(Mekanındaki işi hayal ile ölçülmesin, kıldan çuval yapmak gibi işi ayrıntılı bir şekilde uzat.)

4. Anañ babañ dilince söyle baş ağrıtmay ey şūfī

Kimin hulkı olur şık şık su'āle inceden ince

(Ey sufi! Anan baban diliyle söyle, baş ağrıtmay. Böyle sık sık ayrıntılı sorulara kim dayanır?)

5. Hevāyī gibi sözde⁷⁵³ ister iseñ rütbe ey Rıf'at

Ne lāzım iştilāh ile makāle inceden ince

(Ey Rıfat! Hevāyī gibi sözde bir rütbe istersen terimlerle ince ince konuşmaya ne gerek var?)

[169]

ḤARFÜ'L-YĀ'

280

Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

1. Devrān bizi bu menzil-i nā-ḥükme bıraḳdı

Mihnet-zedelik gönülde ālāma bıraḳdı

(Kader bizi hükümsüz bir menzile bıraktı; gönüldeki sıkıntı çekmişlik [bizi] acılara bıraktı.)

2. Va'dimce bugün yarın olur deyu o meh-rū⁷⁵⁴

Ümmīd-i vişāli hele bayrāma bıraḳdı

(Zannımca bugün yarın olur diyordum ama o ay yüzlü sevgili kavuşma ümidini bayrama bıraktı.)

3. Ṭalīb idi bir ḥayl[i]⁷⁵⁵ zamāndan berü ol şūḥ

Aldı dilimi zūr ile ibrāma bıraḳdı

⁷⁵³ Metinde سوزری olarak geçmektedir.

⁷⁵⁴ D: Veznde rekāket var.

⁷⁵⁵ D: bir ḥayl < bir ḥayli

(O işveli sevgili, uzun zamandan beri gönlümü almaya istekliydi, gönlümü kuvvetle alıp zorlamaya bıraktı.)

4. Haṭṭı müje īmā ederek šāhid-i çeşmān

Da‘vāyı hele şoḥbet-i a‘lāma bıraḳdı

(Gözleri güzel sevgili, kirpik tüylerini ima ederek kavgayı ileri gelenlerin sohbetine bıraktı.)

5. Rıf‘at ne vefā muḡbeçe-i ‘aşḳ-perestiñ

Meyl u hevesiñ meşreb-i İslāma bıraḳdı

(Ey Rıfat! Aşka tapan meyhaneci çırağın çok vefalı; arzu ve isteğini İslâm’ın yaşayış tarzına bıraktı.)

281

Mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün

1. Cānā lebiñe la‘l-i Bedeḫşān demeyem mi

Yā dişleriñe lü‘lü’ ü mercān demeyem mi

(Ey sevgili! Dudağına Bedeḫşan taşı demeyeyim mi? Peki dişlerine inci ve mercan demeyeyim mi?)

2. Ruḫsārıñā gül göñlüme bülbül demiş olsam

Kākülleriñe sünbül ü reyḫān dimeyem mi

(Yanağına gül, gönlüme bülbül demiş olsam perçemlerine sümbül ve reyhan demeyeyim mi?)

3. Benler nuḳāt-ı ḫarf ḳaşıñ ḫaṭṭ-ı İlāhī⁷⁵⁶

Ḥüsn-i varaḳ-ı muşḫaf-ı Raḫmān dimeyem mi

(Ben’ler harfin noktaları, kaşın İlâhî bir çizim; Rahman olan Allâh’ın kitabının sayfa güzelliği demeyeyim mi?)

⁷⁵⁶ D: Bu mısra‘ tedkîk ister.

4. Āhū-yı Hoten mā'il-i çeşm-i siyehiñdir

Gönlüme daħı vālih ü hayrān demeyem mi

(Hoten âhusu, siyah gözlerine gönül vermiştir; gönlüme şaşmış ve hayret içinde kalmış demeyeyim mi?)

5. Müştāk-ı cemaliñdir ezel cānile Rıf'at

Ol bī-çāreye 'āşık-ı cānān demeyem mi

(Rıfat ezelden beri gönülden, güzel yüzünün arzusundadır; o çaresize sevgilinin âşığı demeyeyim mi?)

282

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Sākī-i şūh ile şöhet bezm-i meh-tāb olmalı

Kāse-i billūr-ı şāfī bāde-i nāb olmalı

(İşveli sākī ile sohbet için mehtap meclisi olmalı, saf billur kâsesi [ve] saf şarap olmalı.)

2. 'Ayş-ı maħfī zümre-i ağıyārdan hālī gerek

Halka-i rind-i şafā fi'l-cümle eşbāb olmalı

(Gizli eğlencede rakipler olmamalı, sonuçta eğlence rintlerinin halkasının bir sebebi olmalı.)

3. Aç gözüñ ey 'āşık pejmürde etme 'aklıñı⁷⁵⁷

Vaşl-ı dil-dāra sezāvār çeşm-i bī-h'āb olmalı

(Ey âşık! Gözünü aç, aklını dağıtma; sevgiliye kavuşmaya lâayık bir uykusuz göz olmalı.)

[170]

4. Būlbūl-i gūyā terennüm-sāza⁷⁵⁸ āğāz etmege

Muṭrib-i ehl-i uşūl icrā-yı mızrāb olmalı

⁷⁵⁷ D: Bu mışra' vezince ma'nāca bozuktur. "Dīdeñi ey 'āşık aç pejmürde etme 'aklıñı" tarzında olmalıdır.

⁷⁵⁸ D: Bozuktur.

(Kuşan b  b  l  n nağmeye başlaması için us  l bilen bir   algıcıyla mızrabın   alması lazım.)

5. şev   ile Rıf   at dil u d  de m  cell   olmağa

K  se-i fağ    r-ı reng  n ş  rb-i     n  b olmalı

(Ey Rıfat! Gönül ve gözün, arzuyla parlaması için renkli Fağ  r k  sesinde hünnap i mesi gerekir.)

283

Fe  il  t  n fe  il  t  n fe  il  t  n fe  il  n

1. Dest-i Ėam gerçi gir  b  n  m  z       k etdi

L  k her püresini n  ş  a-i evr  k etdi

(Gem eli gerçi yakamızı yırttı, ama her parçasını evrakın n  şhas   yaptı.)

2. ş    le-i ser-keş-i   h-ı dili⁷⁵⁹ a  l   bil  r  z

  adr-i seyr-i nazarı p  ye-i efl  k etdi

(Gönül   h  n  n isyank  r alevini, yüce biliriz; kıymetli gidiş  , nazarı feleğin rütbesi yaptı.)

3. S  k  -i bezm-i Cemi  n h    k  n ed   eyleyem

C  mdan   zge şaf   ile fera  n  k etdi

(Cem  n meclisinin s  kisinin hakkını vereyim: “Kadehten ayrı eğlenceyle de fera  latt  .”)

4. N    il-i   ıyd-ı mer  m etmek i    nm  ş ol m  h

R  z  -i hicrde vaş  l-ı şeb-i ims  k etdi

(O ay yüzlü sevgili, arzuladığı bayrama kavuşmak için bir ayrılık gününde kavuşma gecesinden el çekti.)

⁷⁵⁹ D: dil < dili

5. Rıf' atā n'ola asāvet ola bizlerden⁷⁶⁰ ırā

Himmet-i pīr-i muabbet bizi bī-bāk etdi

(Ey Rıfat! Ne olur sıkıntı bizlerden uzak olsun! Muhabbet pīrinin lutfu, bizi korkusuz yaptı.)

284

Fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilūn

1. İte meclis işte sākī işte sāar işte mey

İte abāb işte murib işte anbūr işte ney

(İte meclis, işte sākī, işte kadeh, işte arap, işte dost, işte algıcı, işte tanbur, işte ney.)

2. İte eyyām-ı bahār oldu yine fal-ı safā

Gel aıl ey oncafem erm u icābı⁷⁶¹ tā be-key

(İte bahar zamanı, yine elence mevsimi oldu. Ey gonca aızlı! Gel, aıl; bu utanman ne zamana kadar sürecekt?)

3. Her ne giyse yaraur addie ey nāzik beden

Gūene geldike ammā gül gibi gül reng giy

(Ey nazik bedenli sevgili! Her ne giyersen endamına yakıır, ama gül bahesine geldiinde gül gibi gül renginde giyin.)

4. Nāzenīnler ok velī mili bulunmaz sevdiğim

Bāreka'llā üsn-i evārī seni bir özge ey'

(Sevdiğim, iveli sevgililer ok ama senin gibisi bulunmaz. Yüce Allā mübarek etsin, senin tavırlarının güzellii ayrı bir ey.)

5. Bunca feryād u fiānım gū edüp ram etmedi

Rıf' at-ı bī-āreye hey bī-vefā dil-dār hey

(Hey vefasız sevgili, hey! aresiz Rıfat'ın bunca baırma ve inlemelerimi duyup merhamet etmedi.)

⁷⁶⁰ D: Biz dedikden ora "ler" zā'id kalır. Ola ırā bizden demeli.

⁷⁶¹ D: erm u icābı – ikisinden biri avıdır.

[171]

285

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

1. Neşât ümmîdi ancak bâde-i gül-fâmda kaldı

Ayak baş bezme sâkî işve şohbet câmda kaldı

(Sevinç ümidi sadece gül renkli şarapta kaldı. Ey sâki! Meclise ayak bas, cilve ve sohbet kadehte kaldı.)

2. ' Aceb kurtulmadım sevdâ-yı ' anber-bâr-ı zülfünden

Ne çâre kayd-ı fikrim bu hayâl-i hâlde kaldı

(Şaşırtıcıdır, saçlarının güzel koku yağdıran sevdasından kurtulamadım; çare yok, aklım bu ben'inin hayalinde kaldı.)

3. Kime dâd eylesün bu halka-i gîsû giriftârı

Dil-i bî-çâre hem-çün murğdır kim dâmda kaldı

(Bu karışık saçların halkasını kime şikayet etsin? Çaresiz gönül kuş gibidir, tuzakta kaldı.)

4. Gözüm yolda kulağım sesde gönlüm ıztırâb üzre

Murâdım şimdi peygâm-ı ferah encâmda kaldı

(Gözüm yolda, kulağım seste, gönlüm acı üstünde; muradım şimdi son ferahlatıcı haberde kaldı.)

5. Ziyâ'ya pey-revem ol meh-cemâliñ seyrine zîrâ

Günüm yıllar geçer tal'at zühûrî Şâm'da kaldı

(O ay gibi güzel yüzlü sevgilinin seyrinde Ziya [Paşa]'nın izinden giderim. Günüm, yıllarım geçer ama güzel çehrenin görüntüsü Şam şehrinde kaldı.)

6. Ne deñlü olsa Şa'bân rûze-i hicrân dutar Rıf'at

Yine ol kâm-ı vuşlat va'de-i bayrâmda kaldı

(Rıfat ne kadar Şaban ayı olsa da ayrılık orucunu tutar, yine o kavuşma isteği bayram zamanına kaldı.)

286

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Ey felek bu reng-i endüha boyandırdıñ beni

Hāşılı zevk u şafâlardan uşandırdıñ beni

(Ey felek! Beni kederin rengine boyadın, sözün kısası beni zevk ve eğlencelerden usandırdın.)

2. Tâbiş-i ruhsâr-ı cevriñ cāna kâr etdi yeter

Ey güneş tal'at ne âteşdir ki yandırdıñ beni

(Eziyetinin parlak yanağı, canı çok etkiledi, yeter! Ey güneş yüzlü sevgili! Bu nasıl bir ateştir ki yandırdın beni?)

3. Devr-i nâ-hemvârelik ey çarh tab' olmuş saña

Âhiri kendiñ gibi zâlim dolandırdıñ beni

(Ey felek! Geçici bir devir sana huy olmuş. Ey zâlim! Sonunda kendin gibi dolandırdın beni.)

4. Yok mı inşâf u mürüvvet sînede ey tîre-dil

Âbveş şâfî-fu'âd iken bulandırdıñ beni

(Ey kötü kalpli! Gönlünde merhamet ve iyilik yok mu? Su gibi saf kalpliymen bulandırdın beni.)

5. Bunca⁷⁶² künc-i gamda Rıf'at neylesün ey seng-dil

Bes değil mi tâb-ı hayret içre⁷⁶³ yandırdıñ⁷⁶⁴ beni

(Ey taş gönüllü! Rıfat, bunca zaman gam köşesinde ne yapsın? Hayret ateşinde beni yaktığın yetmez mi?)

287

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

1. Görinür hüsni cemâliñde şetâret eşeri

Bilinür tarz-ı kemâliñde leţâfet hünéri

⁷⁶² D: Bunca ya'nî bu kadar.

⁷⁶³ D: hayretde < hayret içre

⁷⁶⁴ D: Tekerrür ediyor.

(Yüz güzelliğinde sevincin izleri görünür, olgun tarzında incelik hüneri bilinir.)

2. Sende kim var ola bu şu‘le-i şem‘-şīve

Nice pervāne gönül yakmayalar⁷⁶⁵ bāl u peri⁷⁶⁶

(Sende bu mum alevinin işvesi olursa pervane gönüller kol ve kanadını nasıl yakmasın?)

[172]

3. Ol ki āyine-i ruḥsārına ḥayrān olmaz

Ebedī yokdur anıñ kendi özüñden ḥaberi

(Ayna gibi parlak yanağına hayran olmayanın sonsuza kadar kendinden haberi yoktur.)

4. Vaşf-ı kıand-ı deheniñ tūṭī-i ṭab‘āne yeter

Hele şimdengirü çok şormayalım gül şekeri

(Ağız şekerinin övgüsü tüm papağan mizaçlılara yeter, hele bundan sonra gül şekerini çok şormayalım.)

5. Böyle nev-ḥüsn-i edā luṭf-ı ‘atāyā-yı Ḥudā⁷⁶⁷

Yoksa Rıf‘at ne vesīleyle diye bu eseri

(Böyle yeni bir anlatış biçimi Yüce Allâh’ın lutfudur, yoksa Rıfat hangi sebeple bu eseri söylesin?)

288

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1. Nev-beşāretlerle ḥandān oldu iḳbālīm güli

Girye vü endīşeden āzādedir dil bülbüli

(Bahtımın gülü, yeni bir müjdeyle güldü; gönül bülbüli, ağlama ve kaygıdan kurtulmuştur.)

⁷⁶⁵ D: Bu zā‘iddir.

⁷⁶⁶ D: İkisinden biri ḥaşvdır.

⁷⁶⁷ D: Hücnat var. Luṭf-ı Ḥudā demeli ki ma‘nā yerini ala.

2. Behremend-i cām-ı la‘l-i nābiñ olmuş sākiyā

‘Ayb olunmaz meclis-i ‘irfānda içmezse müli

(Ey sāki! Saf dudağının kadehinin nasipleneni olmuş, irfan meclisinde şarabı içmezse ayıp sayılmaz.)

3. Noktaveş ḥaddinde yāriñ ḥāl-i hindūlar ki var

Söylemiş harf-i ḡalaṭ teşbīh idenler fūlfuli

(Sevgilinin yanağında nokta gibi siyah ben’ler var, karabiberi benzetenler yanlış söz söylemiş.)

4. Deste-i sūnbül ser-i kūh-ı bülend üstündedir

Vaṣfa lāzım gelse sen de turrelenmiş kākūli

(Sūnbül destesi, yüce dağın başındadır; övgüye gerek duyulursa sen ona alna düşen saç de.)

5. Ḥuṣk zāhid diñlemez Rıf‘at seniñ nazm-ı teriñ

Gūṣına girmiş degil cām-ı şafāniñ kulkulı

(Ey Rıfat! Kaba sofı, kulağına eğlence kadehinin sesi hiç girmediği için senin taze şiirini dinlemez.)

289

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1. Kāküle çeşm-i ḥayālīm bü‘l-‘aceb sevdā dedi

Rū-be-rū göñlüm görünce ince bir ḥulyā dedi

(Hayal gözüm; çok tuhaftır, kaküle sevda dedi. Gönlümü yüz yüze görünce ince bir hayal dedi.)

2. Şerbet-i la‘l-i lebiñ ‘arz eyledi zevk ehline

Ḥaste-i ‘aşka şifādır işte bu ḥamrā dedi

(Dudağının kızıl şerbetini zevk ehline sundu; işte bu kızıl [şarap], aşk hastalarına şifadır dedi.)

3. Bāde mi ol nergis-i çeşmiñ dedim ses vermedi

Gözleri āhū deyince nāz ile oya dedi

(“O nergis gözlerin şarap mıdır?” dedim, ses vermedi. Âhū gözlü deyince, nazlı bir şekilde “o ya” (evet o) dedi.)

4. Ğonca güller ‘ārızıñ taklīd eder ey ğoncafem

‘Ayn-ı idrākıñ ne ra‘nā ni‘met-i ‘uzmā dedi

(Ey gonca ağızlı! Gonca güller yanağını taklit eder. Anlayış gözün; ne güzel, büyük bir nimet dedi.)

5. Rıf‘atā rüsvālığı terk eyle gel bu ‘aşk ile

Bāğ-ı vaşla nağme tut ey bülbul-i şeydā dedi

(Rıfat’a: “Ey divane bülbul! Gel bu aşk ile rezilliği bırak, kavuşma bağında nağmeler söyle.” dedi.)

[173]

290

Mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

1. Kim öğretmiş o tıfl-ı dil-firīb tab‘-ı kıllāşı

Varup sâhil-nişin bârgāh etmiş Beşiktaş

(O gönül aldatan küçük sevgiliye, kalleşliği kim öğretmiş? Varıp sahilde oturup Beşiktaş semtini kendine yer etmiş.)

2. Ümīdiñ zevrakı gitdi havāya kaldı maqşad āh

Degil cāy-ı ta‘accüb olsa deryālar gözüm yaşı

(Âh, ümidinin kayığı gitti, maksat sonuçsuz kaldı; denizler gözümün yaşı olsa şaşılmaz.)

3. Fiğānı sūzişin sūrāh-ı sīneñden yetiş ey ney

Seniñ gibi benim de pek yanık dır bağrımıñ yaşı

(Ey ney! Yürek yanığının feryadı sinenin delik olmasından, yetiş! Benim de bağrımın yaşı senin gibi çok yanıktır.)

4. Firāk⁷⁶⁸-ı yār ile ġam-ĥ^vār ‘aşkıñ içdigi demler

Raķīb-i nā-kesiñ olsun mı nuķle aġzıñıñ aşı

(Aşkıñla içtiġi zamanlar sevgilinin ayrılıġı ile kederlenir, kimsesiz rakibin aġzının aş meze olsun mu?)

5. O şūĥ-ı naġme-ġüyāñıñ meger Rıf^ˆ at mı meddāĥı

Ķamu ĥalk-ı cihān taĥsīnine etmekde şābāşı

(O naġme söyleyen işveli sevgilinin övücüsü Rıfat mı? Bütün dünya halkı övgüsünü takdir etmektedir.)

291

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1. Bezm-i ġamda cur‘a-i ‘aşkıñ o kim mestānesi

Ne ĥumuñ ĥamrı deġil ‘aynında üzüm dānesi

(Gam meclisinde aşkın bir yudumunun sarhoşu; küpün şarabı deġil, gözündeki üzüm tanesidir.)

2. Ol perīñiñ ĥurbı deryā olsa ancaķ cān atar

Çāresiz bir yerde aklanmaz ġöñül dīvānesi

(O peri gibi sevgili denize yakın olsun diye can atar, gönül divanesi çaresiz, bir yerde aklanmaz.)

3. ‘Uķde-i maķşūd açılmaz nār-ı hicre yanmada

Oldı vaşf-ı ĥālımız Aşl[ı] Kerem efsānesi

(Maksadımın düġümü açılmaz, ayrılık ateşinde yanar; hālimizin anlatımı Aslı ile Kerem efsanesi oldu.)

4. Ehl-i dil lāzım ede zilletde kesb-i i‘tibār

Merdüm-i bālā-nişinde kim ola bġānesi

(Gönül sahiplerinin hakirlikte itibar kazanması gerekir. Yüksek mevkide olanlara kim kayıtsız olur ki?)

⁷⁶⁸ D: firākı < firāk

5. Yaz geçdi Akşarāyda kış da bir ‘aksī fuşūl

Rıf‘atnı Şimdi Balat semtinde sāhil-hānesi

(Yaz geçti, Aksaray semtinde kış ayı da ters bir mevsimdir. Şimdi Rıfat’ın sahilhanesi-yalıısı Balat semtindedir.)

292

Fe‘ilātūn fe‘ilātūn fe‘ilātūn fe‘ilūn

1. Kocadım ey felek uğratma çok alāma beni

ŐābveŐ ğayrı dūŐūrme ama‘-ı hāma beni

(Ey felek! Yaşlandıım, çok acılara uğratma beni. Beni artık genç erkekler gibi gereksiz a gözlölüĖe dūŐūrme.)

2. Fātiha-h‘ān olarak ‘ākıbet⁷⁶⁹-i h‘āce-i ‘aşk

Ėatm-i K‘ur‘ānla yetūrseydi elif-lāma beni

(AŞk hocası sonuçta Fatiha okuyan olarak K‘ur‘ān-ı Kerīm ile beni “elif lâma” yetiŐtirseydi.)

3. Ėarem-i Ka‘be-i kūyında oldım yāriñ

Őarşalar n‘ola kefen gibi bir iħrāma beni

(Sevgilinin kutsal mahallesinde oldum, beni kefen gibi beyaz bir çarşafa sarsalar ki ne olur?)

[174]

4. Rūze-i hicriñi tıtdum ise buldum vuŐlat

Nā‘il etdi bu Ėayāl āħir-i bayrāma beni

(Ayrılık Ėünüñü tutarak vuslata erdim, bu hayal beni bayram sonrasına ulaştırdı.)

5. Kesem ümmīdimi kim pīr-i muğabbet Rıf‘at

ün Ėabūl eyleye noĖŐānım ile nāma beni

(Ey Rıfat! Ümidimi keseyim ki muğabbet pīri eksiklerimle mektubumu kabul etsin.)

⁷⁶⁹ D: ‘ākıbeti - ‘ākıbet

Mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün

1. Kesme nazarında hele ol kaşı kemānı

Şevvāl-i ümīd-i gülle hilāl oldu nişānı

(O yay kaşlı sevgiliyi bakışınla etkilemeye çalışma, gül ümidinin şevval ayıyla belirtisi hilal oldu.)

2. Ermek dileyen 'ıyd-ı vişāline o māhıñ

Tutmak gerek elbette muḳaddem Ramazānı

(O ay yüzlü sevgilinin kavuşma bayramına ulaşmak isteyen elbette önce Ramazan orucunu tutması gerekir.)

3. Hübāne edā şīve-i tıflāneliginde

Seyr eyle n'ola duḡter-i pākīze zamānı

(Güzellik edası, çocukça cilvelerindedir. Temiz kızlar zamanını seyretsen ne olur?)

4. Çeksün ne ḳadar zaḡmeti var ise sevenler

Beg-zāde gibi ḡonca-dehān tāze civānı

(Sevenler, gonca ağızlı ve genç sevgililerin ne kadar zahmeti varsa bir beyzade gibi çeksinler.)

5. Cānānı görünce aç ḡör dīde-i cānıñ

Zāhid bu cemāl ile tehī sanma sen anı

(Sevgiliyi görünce can gözünü açıp bak. Ey zahit! Sen onu bu yüz güzelliğiyle boş sanma.)

6. Şāfī mey[i] nūş eyle gel ey sūfī-i bī-hūş

Zevḳ ile gider dildeki beyhūde ḡümānı

(Ey akli başında olmayan sofı! Gel hâlis şarabı iç, gönüldeki gereksiz şüpheyi eğlenceyle yok et.)

7. İksîr-i muhabbet idüğün bilmeyen adam

Şems u kamer ile geçirür özge şebânı

(Muhabbet iksiri yaptığıı bilmeyen adam, gecelerini güneş ve ay ile geçirir.)

8. Maḥbûbuna mânend Sitanbulda bulunmaz

Rıf'at o sebeb terk edemez Adıyamani⁷⁷⁰

(Rıfat, Adıyaman'daki güzeller gibisi İstanbul'da bulunmadığı için Adıyaman'ı terk edemez.)

294

Mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ûlün

1. Lâzımsızı lâzım diyerek sakla şamanı

Bir gün olur anıñ⁷⁷¹ da gelür vaqt u zamânı⁷⁷²

(Lazım olmayanı lazım diyerek samanı sakla; bir gün olur onun da vakti gelir.)

2. Aşçı babanıñ soñra yüzün kara edersiñ

El urma ocağına çıkarma o kazanı

(El vurma ocağına, çıkarma o kazanı; sonra aşçı babanın yüzünü kara çıkarırsın.)

3. Şarf-ı⁷⁷³ nefes etme düdüğün çal hele muṭrib

Şurnāya⁷⁷⁴ dahı uyduramazsıñ borozanı

(Çalgıcı, nefesini harcama, hele düdüğünü çal. Borazanı zurna çalgısına uyduramazsın.)

[175]

4. Ahmak adamıñ ecvibesi 'ayn-ı sükûtdır

Meclisde baş ağrıtmayağı egletme ozanı

(Ahmak adamın cevapları suskun gözlerdir. Mecliste baş ağrıtmaya oyalama ozanı!)

⁷⁷⁰ D: Hücnet var.

⁷⁷¹ D: anın da < anıñ da

⁷⁷² D: Birisi haşvıdır.

⁷⁷³ D: şarfı < şarf

⁷⁷⁴ D: zurnāya < şurnāya

5. Gülşende hezār ötmesine nisbet ederken

Şavtile kaba bülbül tıldırdı yabânı

(Gül bahçesinde bülbülün ötmesini kıyaslarken bülbül kaba bir sesle yabanı doldurdu.)

6. Rıf'at dūr-i ma'nā deyu erbāb-ı kemāle

Ki böyle hevāyice atar saçma sapanı

(Rıfat, kemal sahiplerine mana incisi diyerek havadan saçma sapan konuşur.)

295⁷⁷⁵

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Lübb-i bādāmdan şarāb [u] nuql [u] şoḥbet gitmedi

Hāliyā sākī damāğımdan o lezzet gitmedi

(Badem içinden, şarap, meze ve sohbet gitmedi. Ey sâki! Şimdi damağımdan o lezzet gitmedi.)

2. Gitdi 'ömrüm şöyle pīr oldum ağardı mūy-ı ser

Līk tıflāne derūnumdan muhabbet gitmedi

(Ömrüm gitti, yaşlandım, başımdaki saç ağardı; fakat çocuk yüreğimden muhabbet gitmedi.)

3. Her zamān bir dil-berin⁷⁷⁶ meftūnuyum bī-iḥtiyār

Geçdi 'ömrüm ḥāliyā dilden bu ḥaşlet gitmedi

(Her zaman, irâdesiz bir şekilde bir sevgilinin tutkunuyum; şimdi ömrüm geçti, gönlümden bu huy gitmedi.)

4. Gāh gurbetdir vaṭan gāh ḥayāl-i semt-i yār

Ḥātırımdan nev-be-nev hicrān-ı ḥasret gitmedi

(Vatan bazen gurbettir bazen sevgilinin semtinin hayali; gönlümden yeniden yeniye hasret ayrılığı gitmedi.)

⁷⁷⁵ Bu gazel "Harput Yollarında" adlı kitabın üçüncü cildinde Harput Divanı makamında divan formuna en yakın gazeller arasında gösterilmektedir.

⁷⁷⁶ D: dil-berin < dil-berin

5. Çün gelüp gitmekdedir şādī vü ğam şubḥ u mesā

Gerçi dilden Rıf'atā ümmīd-i vuşlat gitmedi

(Gam ve sevinç sabah akşam gelip gitmektedir. Ey Rıfat! Gerçi gönülden kavuşma ümidi gitmedi.)

296

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Hoş o dem ki yār ile vaqt-i ğınāmız var idi

Ceyb-i hātırda nice naḫd-i şafāmız var idi

(O zamanlar ne hoştu ki sevgili ile şarkı söyleme vaktimiz vardı, gönül cebinde çok eğlence sermayemiz vardı.)

2. Çifte ebrū çeşm-i āhū-yı nigāristān-ı Çin

Ṭāḫ-ber-ṭāḫ-ı mu'allā dil-güşāmız var idi

(Güzelleri çok olan Çin ülkesinin āhū gözlü, çift kaşlı güzellerinde; yüksek, kubbe üstü kubbe olan gönül açanımız vardı.)

3. Gāh niyāz gāh nāz ez-cān u dil cānāneden

Būs-ı dest u dāmen ile pek ricāmız var idi

(Sevgili, candan ve gönülden bazen yalvarır bazen nazlanır; el ve eteğini öpmekle çok isteğimiz vardı.)

4. Hātırım hoş eylesen n'olur güzel bir gün desen

Āsitān-ı devletimde bir gedāmız var idi

(Ey güzel! Gönلümü hoş etsen bir gün yüce eşliğimde bir kulumuz vardı desen ne olur?)

5. Olmasa bīgāne meşreb şāh-ı istiğnā güzel

Der idi Rıf'at gibi bir āşināmız var idi

(Tok gözlü güzel şah kayıtsız olmasaydı güzel [olurdu], Rıfat gibi bir tanıdığımız var, derdi.)

[176]

297

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Bezm-i vuşlatda o şeb kim şem'-rûlar var idi

Şavķ-ı hüsne cān atar pervāne-hûlar var idi

(O gece kavuşma meclisinde parlak yüzlüler vardı, güzelliğin ışığına can atan pervane tabiatlılar vardı.)

2. Elde şahbā nāz ile etdikde sākī hoş hırām

Bir ayağı üstüne biñ ser-fürûlar var idi

(Ey sākī! Elde şarap naz ile hoş bir yürüyüş yaptığımızda bir kadeh üstünde binlerce baş eğenler vardı.)

3. Kulkul⁷⁷⁷-ı mīnā nevā-yı muṭribāndır ancak

Na'ra-i mestāneler pek hāy u hûlar var idi

(Şarap şişesinin sesi, çalgıcıların nağmeleridir; ancak çokça sarhoş narasıyla hay ve hu zikirleri vardı.)

4. Nā'il-i kaşr-ı merām olduk o demde yār ile

Līk hāṭırda muḳaddem başka sular var idi

(O zamanda sevgili ile arzu köşküne ulaştık; ama gönülde önce başka taraflar vardı.)

5. Ol müşīri 'İzzetiñ evrāk-ı naẓm-ı Rıf'ata

Dest-res oldukça ṭab'a feyz bulur var idi

(İzzet, Rıfat'ın şiir sayfalarına rehberlik ettikçe Rıfat'ın şair tabiatı feyz bulurdu.)

298

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Meş'üm-ı şem'-i hüsnuñ şu'lesi fānūsı çatlatdı

Nice pervāneveş 'uşşākını hep nāre atlatdı

⁷⁷⁷ D: kulkulı < kulkul

(Güzelliğinin mumunun uğursuz alevi fanusu çatlattı, nice âşıkclarını pervane gibi hep ateşe attı.)

2. Verüp tiryâkiye bâde uşûlünde güzel kahve

Şuyunca gitdi tâ afyon keyfi hoşça patlatdı

(Tiryaki olana şarap tarzında güzel bir kahve verip suyunca giderek afyonunu güzelce patlattı.)

3. Eder yüz reng hîle nakd-i diller almağa ol şûh

Metâ‘-ı vaşlını ağıyâra açdı baña katlatdı

(O şuh sevgili, gönül sermayesini almak için yüz çeşit hile yapar; kavuşma varlığını rakibe açtı, bana kapattı.)

4. Şeh-i ‘aklı düşürdi esb-i nâzla hâne-i mâtâ

Sürünce beydağ-ı ikdâmını ferzâne atlatdı

(Akıl şahını, naz atıyla ölüm evine düşürdü [Yendi, mat etti.]; gayretinin piyonunu ilerletince veziri düşürdü.)

5. Varup gülşen-serây-ı ‘aşka Rıf‘at ‘andelibâsâ

Gül-i ruhsârını yârin olup şeb-nem tek⁷⁷⁸ ıslatdı

(Rıfat, aşkın gül bahçesi sarayına bülbül gibi vararak çiy olup sevgilinin gül yanağını ıslattı.)

299

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

1. Hâl u zülfüñ mû-be-mû fark etdi düşünden beni

Sevdiğim bu hâlim âgâh eyledi benden beni

(Ben’in ve saçın, beni düşünden tel tel ayırdı; sevdiğim bu hâlim beni benden haberdar etti.)

⁷⁷⁸ D: veş

2. Vaşl⁷⁷⁹ [u] hicrānıñ degil māni‘ hayāl[i]⁷⁸⁰ tek yeter

İsterim ki gayrılar ayru bile benden beni

(Kavuşma ve ayrılığın engel değil, hayalin tek yeter; isterim ki başkaları beni benden ayrı bilsin.)

3. Dīde-i dilden gider h^vāb-ı tegāfülle şafā

N’ola bīdār eylesen ey cānım erkenden beni

(Eğlence, gaflet uykusuyla gönül gözülünden gider; ey sevdiğim beni erkenden uyandırsan ne olur?)

[177]

4. ‘Aşkıñ ihfādır⁷⁸¹ tenimde Hāḫ bilür rūḫum gibi

Kimse iḥrāc eylemez izhāra bu fenden beni

(Yüce Allāh bilir, aşkın bedenimde ruhum gibi gizlidir; kimse bu ilmi açığa çıkarmam için beni ihraç etmez.)

5. Gülşen-i ṭab‘ımda Rıf‘at var iken verd u hezār

Dūr eder her vechile⁷⁸² ol ḥār u şemminden beni

(Ey Rıfat! Tabiat bahçemde gül ve bülbül varken o her yolla diken ve kokusundan beni uzaklaştırır.)

300

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1. Cevr ile aldıñ elimden rāḫat [u] imkānımı

Ey mürüvvetsiz meger almak dilersiñ cānımı

(Huzumu ve imkanımı zulümle elimden aldın. Ey nāmert! Meğer ki canımı almak istersin.)

⁷⁷⁹ D: vaşlı < vaşl

⁷⁸⁰ D: ḥayāl < ḥayāli

⁷⁸¹ D: Gizlidir ‘aşkıñ.

⁷⁸² D: vech ile

2. Nakd-i dil verdim saña yetmez mi rūhumdan bedel

Kâfir inşâf eyle alma el-emân îmanımı

(Ruhumdan sana gönül sermayemi verdim, yetmez mi? Ey kâfir! Merhamet et, aman, imanımı alma.)

3. Gitme bir lahza gözümünden rahm kıl tersâ-beçe

Şâm-ı zulmet eyleme gel külbe-i ahzânımı

(Ey Hıristiyan kızı! Bir an bile gözümün önünden gitme, merhamet et. Gel, hüzn kulübemi karanlık geceye çevirme.)

4. Hasretiñden çıkmasun eşkim yerine hûn-ı dil

Dîdeden dökdürme gel nâ-hağ yere âl kanımı

(Senin hasretinden, gözyaşı yeri yerine yürek kanım çıkmasın. Ey sevgili! Gel haksız yere al kanımı döktürme.)

5. Pâyimâl etdirme Rıf'at kuluñı a' dâlara⁷⁸³

Żāyi' etme sevdiğim 'âlemde 'izz ü şânımı

(Rıfat kulunu düşmanların ayakları altında çiğnetme; sevdiğim, âlemdeki yücelik ve şanını kaybetme.)

301

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Kimdir aşhâb-ı kerem 'âlemde sultânım gibi

Olsa da olmaz mürüvvet ehli zîşânım gibi

(Âlemde sultanım gibi kerem sahibi olan kimdir? Yiğitler olsa da şerefim gibi olmaz.)

2. Çok nigâristânı âlemde⁷⁸⁴ temâşâ eyledim

Görmedim bu resm ile taşvîr-i cânânım gibi

(Âlemde sevgilileri çok olan yerleri dolaştım, sevgilim gibi güzel bir tasvir görmedim.)

⁷⁸³ D: İki cem' birbiriyle yañılışdır, düşmānlara demeli.

⁷⁸⁴ D: seyrimde < 'âlemde

3. Şol kadar kesb-i nezâket eylemekde zülf-i yâr

Rûzigâra muntazır hâl-i perîşânım gibi

(Sevgilinin saç, rûzgara hazır perişan hâlîm gibi azıcık incelik göstermekte.)

4. Hâtırım şık şık ne yoklarsıñ hele ihmâl kıl

Bî-vefâ ol sen de ey gam tâze yârânım⁷⁸⁵ gibi

(Ey gam! Gönlümü niçin sık sık yoklarsın? Sen de yeni sevgilim gibi vefasız ol, kendi hâline bırak.)

5. Dîv-i mekrinden nihân mânend-i hâtem Rıf'atâ

Sırr-ı 'aşkı şaklarım dilde Süleymânım gibi

(Ey Rıfat! Hilesinin büyüklüğünden aşkın sırrını gönlümde Hz. Süleyman'ın mührü sakladığı gibi saklarım.)

[178]

302

Fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlün

1. Yâr eger va'de-i kimyona⁷⁸⁶ vefâ etse idi⁷⁸⁷

Çekilirdi o zamân cevır u cefâ etse idi

(Sevgili, eğer kimyonun sözüne (yerine getirilmeyen vaatlere) vefa etseydi, o zaman zulüm ve eziyeti çekilirdi.)

2. Cāna minnet tutarım nâz u 'itâb-ı yâri

Sâde o şûh-ı ezâ-pîşe baña etse idi

(O eziyeti huy edinmiş işveli sevgili, naz ve azarlamayı sadece bana etseydi, canıma bir lutuf sayardım.)

⁷⁸⁵ D: Cem' şüretle îrâdı yañlıştır.

⁷⁸⁶ Yerine getirilmeyen vaatler anlamında kullanılan "va'd-i kemmûn / kimyon" ile ilgili örnekler için bk. Yasemin Akkuş, "İçtimâî Bir Tavr Olarak Boş Vaatler: "Va'de-i Kemmûn" Bizim Külliye 72(2017): 63-65.

⁷⁸⁷ D: Etseydi yazılsa daha hoşdur.

3. Der idim dīde-i bādāmını eczā-yı tabīb

Dil-i bī-çāre-i ‘uşşāka devā etse idi

(Çaresiz âşıkların yüreğine ilaç olması için sevgilinin badem gözlerini tabibin ilacı için söyledim.)

4. Feyz-i insāniyete kâbil olur mı tūṭī

Her kelāmını maḥallinde⁷⁸⁸ edā etse idi

(Papağan; her sözünü [sevgilinin] semtinde söyleseydi, insanlık lutfuna ermesi mümkün müdür?)

5. Ben de dellāl-i dūr-i nazm olurdum Rıf‘at

Güherim sūḳ-ı ma‘ārifde bahā etse idi

(Ey Rıfat! Cevherimin ârifler çarşısında bir fiyatı-kıymeti olsaydı, ben de şiirin incilerinin tellalı olurdu.)

303

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1. Sitem ü cevır⁷⁸⁹-i felek dīdemi giryān etdi

Kişver-i cānımı başdan başa vīrān etdi

(Feleğin zulüm ve eziyeti gözümde yaş akıttı, gönül ülkemi baştan başa dağıttı.)

2. Şöyle yandırdı beni āteş-i hicrān-ı ğama

Şu‘le-i āhımı ‘ālemde nümāyān etdi

(Beni gam ayrılığının ateşinde yaktı, âlemde âhımın alevini meydana çıkardı.)

3. Görmedim zerre kadar mihr [ü] vefāsın hergiz⁷⁹⁰

Hasret-i derd ü elemle cigerim kıan etdi

(En küçük vefa dostluğunu ve vefasını asla görmedim, dert ve acı hasretiyle ciğeri kanattı.)

⁷⁸⁸ D: Her kelāmını ger maḥallinde edā etseydi.

⁷⁸⁹ D: Birisi haşvıdır.

⁷⁹⁰ D: Mehcürdür buña bedel aşla demeli.

4. Ne diyem dönmedi āh vefk-i murādım üzre

Ne kadar müddet-i ‘ömrümde ki devrān etdi

(Āh, ömrümde o kadar devran etti ama isteğime uygun bir şekilde dönmedi. Ne diyeyim?)

5. Ġālibā var idi bir ince hayālīñ Rıf‘at

Anı kesdi seni [de] vālih ü hayrān⁷⁹¹ etdi

(Ey Rıfat! Heralde ince bir hayalin vardı; onu kesti, seni şaşkın etti.)

304

Mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün

1. O şūh-ı gül-endām ki gülzāra çekildi

Bülbülleri hep şaḥn-ı çemenzāra çekildi

(O gül vücutlu işveli sevgili, gül bahçesine çekildi; bülbülleri de hep çimenliğe çekildi.)

2. Şem‘-i ruḥı⁷⁹² şevkıyla bu şeb zümre-i ‘uşşāk

Pervāne gibi meş‘ale-i nāra çekildi

(Âşıklar zümresi bu gece yanak mumunun arzusuyla pervane gibi meşale ateşine çekildi.)

3. Dil-dādeleri ğamze vü zülfi sitemiyle

Ser verdi kimi kimisi⁷⁹³ de dāde çekildi

(Âşıkların bazıları, yan bakışı ve saçının zulmü karşısında ölümü göze aldı; bazıları da feryada başladı.)

[179]

4. Ferhād ile Kays eyleyüp hicre taḥammül

Şaḥrāya biri birisi⁷⁹⁴ kūsāra çekildi

⁷⁹¹ D: Birisi haşvıdır.

⁷⁹² D: rūḥ < ruḥı

⁷⁹³ D: ba‘zısı da

⁷⁹⁴ D: Şaḥrāya biri diğeri şaḥrāya çekildi - tarzında olursa mısra‘ vezn bozukluğundan rehā bulur.

(Ferhat ile Mecnun ayrılığa katlanarak biri çöle biri de dağa çekildi.)

5. Hep nâfile kâl oldu fenâ şohbet Rıf'at

Hâl ehli⁷⁹⁵ kamu kûşe-i efkâra çekildi

(Ey Rıfat! Bu hoş olmayan sohbet hep faydasız, hâl ehli hep efkar köşesine çekildi.)

305⁷⁹⁶

Mef'ûlû mefâ'îlû mefâ'îlû fe'ûlûn

1. Bu bāğçeniñ gonca vü gülzârı nic'oldı

Bülbüllerine n'oldı 'aceb zârı nic'oldı

(Bu bahçenin gonca ve gülşeni nerede? Bülbüllerine ne oldu, acaba ağlaması nereye gitti?)

2. Sâkî nerede kaldı mey-i cām-ı muhabbet

Mestâneleri bâde-i serşârı nic'oldı

(Ey sâki! Muhabbet kadehinin şarabı nerede? Sarhoşları, dopdolu şarabı nerede?)

3. Başlı başına geşt u güzâr etmede hûbân

Ol milket-i hüsniñ dağı hünkârı⁷⁹⁷ nic'oldı

(Sevgililer yalnız başına dolanmakta, o güzellik mülkünün de padişahı olan nerede?)

4. Bir h'âb-ı elem başdı meger 'âlemi ser-pâ⁷⁹⁸

Etmez hareket 'ârif-i bîdâr nic'oldı

(Âlemi baştan başa bir elem uykusu sardı. Her daim uyanık olan ârifler bile hareket etmez oldu, ne oldu?)

⁷⁹⁵ D: ehl < ehli

⁷⁹⁶ Metinde bu gazelin redifleri “nice oldı” olarak yazılmıştır. Ancak hem musahhihin düzeltmesi hem de vezin ve anlam gereği “nic'oldı” redifi tercih edilmiştir.

⁷⁹⁷ D: hünkâr < hünkârı

⁷⁹⁸ D: Ser-â-pâ'ya bedel kullanmıştır. Hâl buysa yanlışdır. Buña bedel 'âlemi birden demeli.

5. Akdemce şeker-ħande edenler kafes içre⁷⁹⁹

Şîrîn-edâ tûṭî-i güftâr nic'oldı

(Daha önce gülümseyenler kafes içinde, şirin edalı konuşan papağan nerede?)

6. Dükkân-ı muhabbet kapalı kaldı egerçi

Zî-kıymet olan kâle-i bâzârı nic'oldı

(Gerçi, muhabbet dükkânı kapalı kaldı; kıymetli olan pazarın eşyası nerede?)

7. Rıf'at dile elbette neşât-âver olurdu

Ehl-i sūḥanîñ nükte-i eş'ârı ne oldı

(Rıfat, şüphesiz ki gönle neşe verirdi; söz ustalarının şiir nüktesi nerede?)

306

GAZEL-İ BEYÂN-I ESMÂ VÜ CEVHER

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

1. Leb-i yâra müşâbihdir diyen yâḳût-ı rümmânı⁸⁰⁰

Bu gûne görmemiş dūr-dâne-i la'l-i Bedehşânı

(Sevgilinin dudağı, nar yakutuna [nar kırmızısı yakuta] benzer diyen Bedehşan'ın bu çeşit eşsiz incisini görmemiştir.)

2. Saçar cevher dehânından yüzi pırlanta elmasım

Bulunmaz lâciverdî ḳubbeniñ altında akrânı

(Yüzü pırlanta, elmas olan sevdiğim ağzından mücevher saçar; lacivert renkli kubbenin altında dengi bulunmaz.)

3. Felek çîniñde sakla şeb-çerâğ-ı necm-i pür-tâbîñ⁸⁰¹

Düşer zîr-i semâya görse nev-ḥûrşîd-i rahşânı

(Ey felek! Geceyi aydınlatan çok parlak yıldızını saçlarının kıvrımında sakla, yeni doğmuş parlak güneşi görse gökyüzünden yere düşer.)

⁷⁹⁹ D: Hücnet var.

⁸⁰⁰ D: Hücnet var.

⁸⁰¹ D: Hücnet var.

[180]

4. Zeberced sîne-i elmâsına ister ola düğme

O reşk ile kızıl kan oldu seyr et reng-i seylânı

(Zebercet taşı, elmas göğsüne düğme olmak ister; o kıskançlıkla kızıl kana döndü, seylan taşının rengini seyret.)

5. Şarâb-ı 'aşkdan döndi 'aķık reng-i peymāna

'Aceb mi goncanıñ çāk olsa şevkından girîbânı

(Akik taşı, aşk şarabından kadeh rengine döndü; goncanın sevinçten yakası yırtılsa şaşılır mı?)

6. Nezâketle cihânı halka-be-güş⁸⁰² eyler o nev-res

Takınca güşına mengüş-ı zümrüd pertev-efşânı

(O yeni yetme sevgili, kulağına ışık saçan zümrüt küpeyi takınca cihanı nezaketle kulağına halka eder.)

7. Şedefde lü'lü'-i evşâf-ı rindânıñ güzel Rıf'at

Sezâdır silk-i taḥsîne çeke tab'-ı güher-kânı

(Ey Rıfat! İnci kabuğunda âşıklarının vasıflarının incisi güzel. Cevher madeninin huyunu, övgü ipine dizmesi uygundur.)

307

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. 'Ayn-ı irfândır nihân etme cemâliñ tábını

Bulmak istersen⁸⁰³ eger feyz-i ḥaķıķat ābını

(Eğer hakikat feyzinin suyunu bulmak istersen yüz güzelliğinin tazeliğini gizleme, o irfân gözüdür.)

2. *Lī ma'a'llāh* sırrına maḥrem degildir her denī

Münkir-i ḥaķ olana⁸⁰⁴ açma tarīķat bābını

⁸⁰² D: Halkadır, güş ise halka-be-güş ma'nâsınadır.

⁸⁰³ D: istersen < isterseñ

(“Allâh benimledir” sırrına her alçak sırdaş değildir, Cenâbıhakk’ı inkâr edene tarikat kapısını açma.)

3. Zâhidiñ imānı noķşān oldığındandır meger

Anı bilmez aldadır yāriñ⁸⁰⁵ kaçı mihrābını

(Zahidin, sevgilinin mihraba benzeyen kaşlarını aldatması; meğerki imanının eksik olmasındanmış.)

4. Kefereliğinden haberdār olmayan gāfil o kim

Şevķ-ı vaşl-ı hüsnüñe gözden gidermez h^vābını

(Kâfirliğinden haberi olmayan gâfil ki güzelliğinin kavuşma arzusunda uykusunu bırakamaz.)

5. Noķta-i ma’nāya şarf et var-ı ‘ömrün⁸⁰⁶ Rıf’atā

Manıķu’t-Ṭayr okuyup fehm edesin ādābını

(Ey Rıfat! Mana hususunda ömrünün sermayesini harca; Manıķu’t-Ṭayr oku ki adabını anlayasın.)

[181]

İBTİDĀ-YI MURABBA‘ĀT

1

Mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün

Ezel ser-çeşmeden aldık⁸⁰⁷ o şuyı

Revā mı zāyi‘ etmek āb-ı rüyı

Ḳulaķ tıtmak ne lāzım hāy u hūya

Ferāmūş etmeyüz lā takneṭüyı

(Ezel pınarından aldık o suyu. Yüz suyunu boşa harcamak uygun mudur? Gürültüye kulak vermemek lazım. “Yüce Allâh’ın rahmetinden ümit kesmeyiz.” sözünü unutmayız.)

⁸⁰⁴ D: Ādeme dese vezn ğalaṭdan berī olur.

⁸⁰⁵ D: Hücnat var.

⁸⁰⁶ D: naķd-i ‘ömrün

⁸⁰⁷ D: Hücnat var.

MURABBA‘

2

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

Nā‘il-i vaḥdet olan mesken-i keşret dilemez

Mā‘il-i keşret-i dünyā dem-i vaḥdet bilemez

Dāhil-i tekye-i ‘aşk olması āsān velī

Gerçi herkes o gamıñ pīrine ḥidmet kılamaz⁸⁰⁸

(Birliğe erişen çokluk yerini istemez, dünyanın bolluğuna gönül vermiş olan birlik zamanını bilemez. Aşk tekkesine dāhil olmak kolaydır; ama herkes o gamın pirine hizmet edemez.)

MURABBA‘

3

Mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

Eger tenhālık isterseñ yūri bir kūşe-i dem bul

Mey u maḥbūb ammā cümle şeylerden muḳaddem bul

Şafā keşretde olmaz künc-i vaḥdet cāy-ı şoḥbetdir

Hemān bir yār-ı şādık ‘aşkla⁸⁰⁹ esrāra hem-dem bul

(Eğer yalnızlık istersen yürü bir içki köşesine, şarap ve sevgili bul; ama her şeyden önce bul. Eğlence, çoklukta olmaz; birlik köşesi, sohbet yeridir. Hemen aşka ve sırlara arkadaş olan sādık bir sevgili bul.)

MURABBA‘

4

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

Ārzū-yı dergehiñ⁸¹⁰ eyler hemīşe şeyḥ u şāb

Tāb-ı ḥüsnüñden numūne āfitāb u māh-tāb

Bende-i şermendeñi maḥzūn-ı ğam etme meded

Ṭālib-i iḥsānıñım ey muḥsin-i ‘ālī-cenāb

⁸⁰⁸ D: Dile ile bileye kıla takfiye edilemez.

⁸⁰⁹ D: ‘Aşk ile – Hücnet var.

⁸¹⁰ D: Tekyegāhiñ ārzū ile hemīşe şeyḥ u şāb tarzında olmalı ki ma‘nā dürüst ola.

(Genç ve yaşlılar her zaman dergahını arzular. Güneş ve dolunay güzelliğinin tazeliğinden bir örnektir. Ey şerefli lutuf sahibi! Lutfunun isteklisiyim. Utangaç kulunu acının kederlisi yapma, yardım et!)

MURABBA‘

5

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

Şīve vü nāzīn göñül almağa tedbīr etdiler

Mū-be-mū kiprikleriñ imāda el bir etdiler

Sen şehā bildirmediñ sırr-ı dehānīñ gūyiyā⁸¹¹

Ġamze-i ġammāzlar ħand⁸¹² ile taqđīr etdiler

([Ey sevgili] İşve ve nazın gönül almanın çaresine baktılar. Kırpiklerin îmâ etmede inceden inceye el birliği ettiler. Ey şah sevgili! Güya ağzının sırrını bildirmediñ [ama] laf yetiştiren bakışlar gülüşle [bir şekilde onu ifşa] ettiler.

[182]

MURABBA‘

6

Mefā‘lün mefā‘lün mefā‘lün mefā‘lün

Yolunda ol perīniñ ‘āşık-ı şeydā düşer kalker⁸¹³

Kimiñ başında olsa böyle bir sevdā düşer kalker

Ķudūmuna⁸¹⁴ meger Rıf‘at mıdır kim ser-fürū etmez

O şāhın yayına a‘lā vü ger ednā düşer kalker

(O peri gibi güzel sevgilinin yolunda divane âşık düşer kalkar. Böyle bir sevda kimin başında olsa düşer kalkar. Kudüm çalışına baş eğmeyen Rıfat mıdır? O şahın yayına yüce olan da çok aşağı olan da düşer kalkar.)

⁸¹¹ D: Hücnat var. Gūyiyā şīme kullanılmaz, mehcürdür.

⁸¹² D: ħand < ħand

⁸¹³ D: Bunuñ imlāsını kalker yazmalı. / kalk[a]r < kalker

⁸¹⁴ D: Meger Rıf‘at mıdır teşrīfine kim ser-fürū etmez demeli ki vezn toğrulsun.

MURABBA‘

7

Mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün

Gelmez dile zār-ı ğam-ı hicrānıñ içerden

Tā çıkmıyıcak göz göre şu cānım içerden

Mānend-i kovandır⁸¹⁵ bedenim şīt u şedādan

Ṭanbūrveş iñler dil-i nālānım⁸¹⁶ içerden

(Şu canım göz göre göre içerden çıkmayınca kadar ayrılığının acılı ağlayışı içerden çıkmaz. Bedenim ses ve seda açısından kovan gibidir, inleyen gönlüm içerden tanbur gibi inler.)

MURABBA‘

8

Mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

Perīşān etme ‘aqlım⁸¹⁷ şāne-i engüşt-i zīnetle

Ṭağıtma murğ-ı diller⁸¹⁸ āşiyānım⁸¹⁹ dest-i naḥvetle

Nice üftādegānı pāy-māl-ı ḥayret eylersiñ

Fezā-yı ḥüsne şāhım esb-i nāzı sürme sür‘atle

(Süslü parmak tarağıyla [saçlarını tarayıp] aklımı dağıtma! Kibir eliyle gönül kuşlarının yuvasını dağıtma. Nice düşünleri şaşkınlık perişanı edersin. Ey şah sevgilim! Güzelliğin geniş ovasına naz atını süratle sürme.)

MURABBA‘

9

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

Böyle rind ü nāzik⁸²⁰ [ü] maḥbūb [u] zībā oldığıñ

Mest-i nāzım bezmde engüşt-i mīnā gösterir

⁸¹⁵ D: Bu izāfet toğrı görülen kavan gibidir.

⁸¹⁶ D: Hücnet var.

⁸¹⁷ D: Hücnet var.

⁸¹⁸ D: Bu da öyle.

⁸¹⁹ D: Āşiyānıñ < āşiyānın olmalı.

⁸²⁰ D: Böyle nāzik rind hem maḥbūb-ı zībā oldığıñ demeli ki vezn toğrulup ma‘nā berī olsun.

Dīde-i ‘uṣṣāḳdan olmasın nihān⁸²¹ Rıf‘at o yār

Kāf-ı ‘aşḳda kendüzin sīmurḡ u ‘anḳā⁸²² gösterir

(Ey naz sarhoşum! Böyle rint, nazik, sevgili ve süslü olduğunu mecliste şarap şişesinin parmağı gösterir. Ey Rıfat! O sevgili, âşıkların gönlünden uzak olmasın; aşkın Kaf Dağı’ında kendini simurg ve anka kuşu olarak gösterir.)

MURABBA‘

10

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

Cūy-ı şāfī der-kenār eyler ḥabāset dāḥili⁸²³

Fī‘l-meşel eyler mi ṭab‘-ı pāk kem-niyyet ḳabūl

Rıf‘atā maḳṣūdınī kân-ı seḥāvetden dile

Her denī nā-kes kişiden⁸²⁴ eyleme minnet ḳabūl

(Akarsu [temiz su] pislik tutmaz, atasözü örneğinde olduğu gibi, temiz mizaçlı olanlar da kötü niyeti kabul etmez. Ey Rıfat! İstedigini cömertlik kaynağından dile. Her alçak ve kimsesiz kişiden yardım kabul etme.)

[183]

MURABBA‘

11

Mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

Sipih-rāsā vişāl-i mihr u māhdan iftiḥār etmem

Daḥı taḥḳīr-i hicrān olmadan bir zerre ‘ār etmem

Ne deñlü ta‘n-endāz olsa da ger fırḳa-i nā-dān

Olur olmaz gubārı kendime dirhemce bār etmem

(Gökyüzü gibi, güneş ve aya kavuşmayla övünmem. Ayrılığın aşağılanması olmadan hiç utanmam. Cahiller topluluğu ne kadar ayıplasa da her tozu kendime yük etmem.)

⁸²¹ D: nihāl < nihān

⁸²² D: İkisi bir ma‘nâyadır, biri ḥaşvdır.

⁸²³ D: Hücnet var.

⁸²⁴ D: yanında < kişiden eyleme.

MURABBA‘

12

Mef‘ülü mefā‘lün mef‘ülü mefā‘lün

Cānā bu cefā n’olsun bir cām-ı şafā tolsun

Dil maṭlabını bulsun olsun ne olur olsun

Tenhāca bu yer bu şeb zevk etmege leb-ber-leb

Būs-ı zeḳan u ğabġab olsun ne olur olsun

(Ey sevgili, bu eziyet ne olsun, bir eğlence kadehi dolsun. Gönül arzusuna erişsin, ne olursa olsun. Bu yer, bu gece dudak dudağa olmak için oldukça تنها. Çene ve çene altını öpme olsun da ne olursa olsun.)

İBTİDĀ-YI MÜFREDĀT

1

Mefā‘lün mefā‘lün mefā‘lün mefā‘lün

Bilür ehl-i firāk ancak şifā-yı şerbet-i la‘liñ

N’ola şun ḥaste-i ‘aşka ḥayāt-ı cāvidān olsun

(Ancak ayrılık yaşayanlar dudaklarının şerbetinin şifasını bilir; onu aşk hastasına sunsan, ebedî bir hayat olsa ne olur?)

MÜFRED

2

Mef‘ülü mefā‘lū mefā‘lū fe‘ülün

Kūyunda varup ya n’olur olsun çekeyim âh

Şāyed işidüp rahm ede cānānım içerden

(Mahallende bir âh çeksem ne olur? Belki sevgilim [âhımı] işitip içerden merhamet eder.)

MÜFRED

3

Mef‘ülü mefā‘lū mefā‘lū fe‘ülün

Gördükde seni teb dutar endām-ı za‘îfim

Ditrer tenim oynar yüregimde ḥafaḳānım

(Seni görünce zayıf bedenimi sıtma tutar; vücudum titrer, yürek çarpıntım olur.)

MÜFRED

4

Mef'ülü mefā'îlü mefā'îlü fe'ülün

Yanarsa eger külbe-i ahzânım içerden

Âteş yah olur⁸²⁵ âteş-i 'aşkıım göre 'âlem

(İnsanlar benim aşk ateşimi görseler hüznün kulübemdeki yangının ateşi buz olur.)

MÜFRED

5

[184]

Mef'ülü mefā'îlü mefā'îlü fe'ülün

Efzün olur elbetde gönülde halecânım

Oldukça sen ağıyar ile hem-şoḥbet-i zânû

(Sen rakip ile diz dize soḥbet hâlinde olursan elbette ki gönlümdeki çarpıntı artar.)

MÜFRED

6

Mef'ülü mefā'îlü mefā'îlü fe'ülün

Ebrûları o şüh-ı cihânın vesmelidir

Ammâ ki tîğ-i gamzeleri pek kesmelidir

(Cihanın o işveli sevgilisinin kaşları sürmelidir; ama bakışının kılıcı-keskin bakışları kesicidir.)

MÜFRED

7

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

'Aş u nüş eyleyelim bir ben ü bir sen bir şeb

Rıf'atâ zâruña tenhâca buyur ol mihmân

⁸²⁵ D: Hücnet var.

(Bir gece yiyip içelim ben ve sen. Ey Rıfat! Buyur, ağlamana yalnız misafir ol.)

MÜFRED

8

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

‘Akıl āşüfte⁸²⁶ göz hayrān gönül özge taşavvurda

Hayāl-i perçemiñ gündüz gece h^vābı unuttırdı

(Akıl perişan, göz şaşkın, gönül de başka bir hayalde; perçeminin hayali gece gündüz uykuyu unutturdu.)

MÜFRED

9

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Cilve etdikçe binā-güşunda elmas güşvār

Ḳurb-ı mehde gūyiyā⁸²⁷ bir necm-i leme'ān⁸²⁸ görünür

(Cilve ettikçe kulağındaki elmas küpe sanki ay'ın yakınında parlayan bir yıldız gibi görünür.)

MÜFRED

10

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

Nedir bu ser-fürü her cānibe ey şem'-i şeb-efrüz⁸²⁹

Żiyādār olmağa bezme yine öz bağr[ı] yağıdır

(Ey geceyi aydınlatan mum! Bu her tarafa baş eğmek de nedir? Meclisi parlatan yine öz yürek yağıdır.)

⁸²⁶ D: ve fihi nazar

⁸²⁷ D: Mehcürdür.

⁸²⁸ D: Toğrusı bunuñ leme'ān'dır. Mīm sākin okunur.

⁸²⁹ D: Nedir bu ser-fürü her cānibe ey şem'-i şeb efrüz.

MÜFRED

11

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

Nümāyān olmadıkça Rıf'atā⁸³⁰ bir cāyda sūdum

Metā'-ı ma'nī-i nev-goftemi çok iştiḥār⁸³¹ etmem

(Ey Rıfat! Bir yerde faydam görünmedikçe yeni söylenmiş anlam sermayemi çok yaymam.)

MÜFRED

12

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Biz faḳīrden gel dirîğ etme ayağın⁸³² sāḳiyā

Çünkü miḥmānız bu dem lāzım degil mi ihtirām

(Ey sāki! Gel biz fakirlerden kadehini esirgeme; çünkü şimdi misafiriz, hürmet gerekmez mi?)

[185]

MÜFRED

13

Mef'ülü mefā'ılü mefā'ılü fe'ülün

Ġayrı elem olsun mı daḥı bendeleriñe

Ser-defter-i şāhānede nāmıñ ki⁸³³ 'atādır

(Artık acı olsun mu bendelerinde? Padişahlara lâyük defterde ismin cömert olarak yazılıdır.)

MÜFRED

14

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Sende ḳalma bildigiñden ey raḳīb-i kīne-cū

Biz yine dil-dārdan maḥfī selām almaḳdayız

⁸³⁰ D: Nümāyān olmadıkça bu maḥalde Rıf'atā sevdim.

⁸³¹ D: Yañlıştır.

⁸³² D: Hücnet var.

⁸³³ D: nāmıñla < nāmıñ ki

(Ey intikam almaya çalışan rakip! Sen de bildiğinden geri kalma; biz yine sevgiliden gizli selam almaktayız.)

MÜFRED

15

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Her ne deñlũ şiddet-i rûz-ı zemistân olsa da

Zevk-i ümmîd-i bahâr ile meşâma bũ gelür

(Her ne kadar şiddetli bir kış günü olsa da bahar ümidinin neşesiyle burna koku gelir.)

MÜFRED

16

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

Unutmam 'aşkıñı dilden dile destân olursam da

Hele sevdim seni her vechile⁸³⁴ şâyân olursam da

(Dilden dile destan olsam da aşkını unutmam, lâyük olsam da olmasam da her şekilde sevdim seni.)

Temmet bi-'avni'llāhi'l-meliki'l-vehhāb fî-erba'te 'aşera

Zî'l-hiceti'l-mubāreke fî-seneti 'işrüne

ve şelāşe mi'e ve elf min-hicreti

ḥayri'l-ḥalef şalla'llāhu

'aleyh ve sellem

“Ketebehu es-seyyid eş-Şeyḥ Muḥammed Şükrî er-Rufā'î eş-şehîr bi-Hacî
Kāsımoğlu-zāde el-müezzîn bi-Cāmi'i'l-kebîr. Ğafara'llāhu lehu ve li-ebeveyhi
vecemî'i'l-mü'minîn
āmîn yā Mu'in.”

⁸³⁴ D: vech ile

Tashih eden:⁸³⁵

“11 zî'l-ħicce 1354 pençşenbe günü sâ‘at sekize çâr yek ҡalarak taşhîhe ħitâm verildi.”

“Sene 1926 ve 1251”

“Diyârbekir’iñ İbni Sin Maħallesinden Çermikli Merħûm Zulfekâr Beg Oğlı Abdulğânî Fahrî”

⁸³⁵ Bu başlık tarafımızca eklenmiştir.

RIFAT BABA'NIN DÎVÂN'DA YER ALMAYAN ŞİİRLERİ

Adıyamanlı araştırmacı yazar olan M. Şemsettin BİLGİN tarafından kaleme alınan ve 2015 Aralık ayında Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları tarafından basımı gerçekleştirilen “Adıyamanlı Divan Şairleri ve Şiirleri” adlı kitapta Rıfat Efendi olarak geçen şairimize ait şiirler bulunmaktadır. Bu eserde Rıfat Baba'ya ait “16 müfret, 8 kıt'a, 2 muhammes, 1 yakarış, 4 na't, 1 istimdat, 1 tahmis, 1 murabba ve 42 gazel” bulunmaktadır. Bu şiirlerden “1 müfret, 3 na't, 1 istimdat, 1 muhammes ve 12 gazel” çalıştığımız nüshada bulunmaktadır. Bu şiirlere bakılarak söz konusu kitap yazarının elinde herhangi bir nüsha olup olmadığı bilinmemektedir. Ayrıca bu şiirlerin nereden alındığına dair herhangi bir kaynak da belirtilmemiştir. Bunlardan hareketle çalışmamızda bulunmayan şiirlerin buraya alınmasının yararlı olacağını düşünmekteyiz.

“Adıyamanlı Divan Şairleri ve Şiirleri” adlı kitaptaki şiirlerin herhangi bir osmanlıca metni bulunmadığı için bu şiirlerin transkripsiyonu yapılamamış ve ufak bazı tamirler dışında okuma ve yazım hatalarıyla, yazıldığı gibi (feryâd'ın fetyat, vücûd'un vücut, sıdk'ın sıtk, bülbül-i bâğ-ı safâ'nın bülbül-ü bâğ-ı safâ, cân-ı dil'in cân-ü dil şeklinde yazılması, kısa ve uzun ünlüye bazen dikkat edilmemesi, izafet kesrelerinin yazılmaması, yapım eklerinin bazen ayrı bazen bitişik bazen de araya kısa çizgi konularak yazılması vb.) verilmiştir.

Bu şiirler, inceleme kısmında yer alan kafiye, redif, vezin, atasözü, deyim, söz varlığı gibi konularda değerlendirmeye dahil edilmemiştir.

Müfredler:

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

“Herkesi nefsin için vurma kusurun yüzüne
Ârif-i âkil isen eyle temaşa özüne”

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

“Böyledir mes'ele-i şer'ide fetvâ-yi sahih
Kuzu kurban olamaz ben sana kurban olayım”

Mef'ülü fâ'ilâtün mef'ülü fâ'ilâtün

“Gördüm rakip oturmuş ol gülizâra karşı
Berdü'l-acûze benzer evvel bahâra karşı”

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

“Mesken etmiş gülşen-i kūy-ı dīl-ārāyı rakip
Cennete Kıtmīrden özge giren [bir] it var imiş”

Mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün

“Sen meclise geldikde sana yer mi bulunmaz
Gül goncasısın küşe-i destār yerindir”

Mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

“Girermiş cennete bir har deyu şād olma ey zāhid
Uzeyrin merkebidir kes ümidi urma yabana”

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

“Güzelin hüsñü gibi hulku gerekdir yarına
Yoksa çok resmler asılmış kilise duvarına”

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

“Cām-ı cem keyfiyetin rind-i kalenderler bilir
Halet-i uşşākı tekmiyle dil-berler bilir”

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

“Mutribā rasta karar et dolaşıp sünbüleden
Devr-i gönül deme evc üzre muhālif teline”

Mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

“Elin sırça sarayından bizim kör-hānemiz yeğdir
Elin zerde pilavından bizim tarhanamız yeğdir”

Mef‘ülü fā‘ilātün mef‘ülü fā‘ilātün

“Etmez vefā cihānda hiç kimseye zamāne
Meyl etmemek gerektir bu çarh-ı bī-emāna”

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

“Öyle bir ālem gerek ki gönlüme seyrān için
Mihnet-i dünyā çekilmez böylesi bir cān için”

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

“Gel otur karşıma cānā doyunca görem seni
Gider oldum ilinizden ya gelem ya gelmeyem”

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

“Eski yadımdan ki şerbet nakl-ı sohbet gitmedi
Hāliyā sakın dimāğımdan o lezzet gitmedi”

Mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün

“Bir şūha gönül ver ki ola medhe sezā ol
Älemde gerek pīşe olan şāha gedā ol”

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

“Müptelâdır pîr-i zānem Süleymānlar sana
Hüsrev-i hubān-ı âlemsin gedā-hānlar sana”

Kıt’a:

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

“Ne kadar kadr-şinas olmasa da Adıyaman
Rıf‘ata çare ne yahşi vatanındır vatanın
Dil-berlerin misli Sitanbulda bulunmaz
Rıf‘at o sebepten terk edemez vatanın”

Kıt’a:

Mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

“Gaminla tā-be-mahşer şerh-i hicrān eylesem azdır
Bu hasretle dem-â-dem zār u efgān eylesem azdır
Nevā āgāz-ı uşşākım dem-i şehnāzdan Rıf‘at
Irakı Rumu İrani gazel-hān eylesem azdır”

Kıt’a:

Mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

“Kemervāri derāgūş eylesem yāri n’ola şeb
Sarılısaydım o māha hāleāsā halka-be-halka
Arüz u nazmıma dikkatle baksan vezne kâbildir
Ne denlû olsa Rıf‘at şi‘rim inşā halka-be-halka”

Kıt’a:

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

“Durmayıp bāb-ı tevekkülde kanaat etmedin
At sürüp meydān yerinde māt olup kaldın mı sen
Vaktin Eflātūnu olsan da bahān bir akçedir
Ey deli gönlüm..... haddini bildin mi sen”

Kıt'a:

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

“Pehlīvān-ı aşk olan bāzūda kuvvet gezdirir
İmtihān olmaklığa hasmıyla kisbet gezdirir
Kimse istemez rızasıyla diyār-ı gurbeti
Âb u dāne serpilir insanı kısmet gezdirir”

Kıt'a:

Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

“Çekmez elem-i derdini bu dār-ı fenānın
Var destini būs eyle sen ol pīr-i mugānın
Versin sana bir bāde ki rahat ola cānın
Anlarsın o dem ne imiş zevki cihānın”

Kıt'a:

Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

“Kār etmedi zālim sana bu āh-ı enīnim
Allāh Allāh diye feryād ediyor kalb-i hazīnim
Yandım sana yandım yeter ey māh-ı cebīnim
Allāh Allāh diye feryād ediyor kalb-i hazīnim”

Kıt'a:

Mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün

“Yanarsın āteşimden kıl nazār ey māh-ı peyker gel
Şerār-ı dūd-ı āhım āsumāna çıkmadan sev gel
Reh-i aşkında böyle nā-tüvān üftādeyem
Niyāzım dinle rahm et hālıma ey nāz-ı perver gel”

Yakarış:

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

“Mehd içinde aşk-ı mihnetle açılmış gözlerim
Görmedim bir güzel gün ağlamaz da neylerem

Haleti nāza gelirsem belki hamd eylerem
Sağ iken o rāz-ı Rıf'atdan şu beyti söylerem

Ben doğarken ağladım mevtimde yārān ağlasın
Aşk-ı şadiyle dü-çeşmim çağlasın çağlasın”

Na‘t:

Mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

“Eyā fahr-ı rusül cümle nebī sınıfına hâtemsın
Şefî-i ümmet-i hayrû’l-beşer şâh-ı dü-âlemsin

Vücūdun badi’i icād ü tîn-i unsuru’l-akdem
Sen ol rūhu’l-mukaddes mümkünâta sırr-ı âdemsin

Nefahtü fihi min-rûhî’ dem ü feyz ü hayâtındır
Kılan mevtâyı ihyâ hoş-dem-i İsâ ibn-i Meryemsin

Hızır olsa acep mi ders-i irfânın telâmîzi
Ledünnî mektebinde hocâ-yı mânâ-yı müphemsin

Şeb-i İsrâ güzârın *kâbe kavseyni ev ednâda*
Kelîm-i Hakka hem-dem nice bin esrâra mahremsin

Seninle fark u cem’-i evliyânın hâsılı dâim
Gece gündüz teveccühgâh-ı ayn-ı Gavsü’l-Âzamsın

İrâdende işi aktâb-ı irşâdı medârın hep
Zemin ü âsumân u bahr u ber hükme müsellemsin

Cihâne tâ-be-mahşer zill-ı Âlî-i sâye-i dînin
Velî bir sâye zât-ı sıfât-ı nûr-ı mücessemsin

Keremkârâ keminin Rıf‘ata kıl mazhar-ı himmet
Acep bir hâlet-i hayrette kalmıştır sen âlemsin”

Na‘t:

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

“Ey Resûl-ı Hazret-i Hak *esselâtü ve’s-selâm*
Ey Habîba’llâh muhakkak *esselâtü ve’s-selâm*

Pertev-i mihr-i cemâlındır ziyâ-bahş-ı cihân
Tal’atın badi’i revnâk *esselâtü ve’s-selâm*

Mücîz-i bürhânına yokdur nihayet leyk-i bir
Parmağın kıldı mâhı şak *esselâtü ve’s-selâm*

İsm-i pâkin Ahmed ü Mahmûd u Mustafâ
Ümmetin ezkârı mutlak *esselâtü ve’s-selâm*

Rıf‘at-ı âciz tarîk-i istikâmette diler
Himmetin ola muvaffak *esselâtü ve’s-selâm*”

Tahmis:

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

“Çünkü eylersen talep āşık līkā-yı hazreti
Gayriden kat’ī tealluk et bulasın vuslatı
Zümre-i ağyāra kılma ilticā-yı minneti
Gel gönül mey-hānesine kurma bezm-i kesreti
Pīr elinden içmeğe sa’y eyle cām-ı vahdeti”

“Hak ile cümle müradatın bulur ancak Vusul
Hācetın hem ola dergāh-ı muallāya vusul
Zübde ile akı iz’an-ı kemāliyle usul
Ārifānın sohbetin cān ile eyle kabul
Eyleme nā-dān ile ömründe zinhār ülfeti”

“Geç hevā ile hevesden bī-vefādır rūzigār
Dehr-i dūnun devleti gör kim oldu ber-karār
Olma cāhil dü-cihānda kim olursun hār u zār
Rūz u şeb maārif kılmağa sa’y ile var
İki ālemde maārif ehli buldu ‘izzeti”

Murabba:

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

“Mübtelāyım ey güzel hüsnüne bülbüller gibi
Zārım artırma yırak olma bana güller gibi
Reşk-i dīdem gel feverān eyleme seller gibi
Kim kıyās etme beni cānım gözüm eller gibi”

“İltifātından haset eyler rakīb-i nā-sezā
Sū-yı tezvīrat eder cāna şikāyetten bana
Uyma ārā sözüne olma nigāra bī-vefā
Kim kıyās etme beni cānım gözüm eller gibi”

“Dem-be-dem şīrin edā-yı sohbetin ister gönül
Cān-ı dilden sıdk ile (himmetin) ister gönül
Zevk-ı şevk-ı vuslatı bir ülfetin ister gönül
Kim kıyās etme beni cānım gözüm eller gibi”

“Yā revā mıdır gamınla sevdiğim bīmār olam
Rahmı kıl kim bir zamanda vuslatınla yār olam
.....olam
Kim kıyās etme beni cānım gözüm eller gibi”

“Arzuhālımdır hemān bir özge hālet anlama
Hayretimden āh edersem de şikāyet anlama
Rıf‘atın aşkı hakīkīdir hiyānet anlama
Kim kıyās etme beni cānım gözüm eller gibi”

Gazel 1:

Mestef‘ilātün müstef‘ilātün

“Gel hū diyelim mu’tād hūdur
Virāne gönlüm ābādı hūdur

Hū ile fikret hālına şükret
Her an zikret evrādı hūdur

Meyletme mala gel bakma kāle
Fi’l-cümle hāle imdādı hūdur

Berk et emānın kalmaz revānın
İki cihānın bünyādı hūdur

Ey pür mu’āsi gel olma ‘āsi
İste ihlāsı āzādı hūdur

Ser-i feminde Rıf‘at [deminde]
Cümle gamında irşādı hūdur”

Gazel 2:

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

“Yeter ettin beni derd ile ciğergāh yeter
Yeter olmadı mı bu çektiğim āh vāh yeter

Kulunam hāsılı āzād olamam ben [ebedī]
Kerem et bende-i nācīzine ey şāh yeter

Hele kaşın gibi kaddimi kemān eyleme gel
Arzū-yı ömürüm etsin mi her günāh yeter

Lāyıkam gerçek āh u zāra sezā olsa n’ola
Cānımı yakma cefā oduna her gāh yeter

Kalmadı nāza niyāza dahı tākāt n’ideyim
Vere insāfını Rıf‘at meded Allāh yeter”

Gazel 3:

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

“Tükendi nakd-i ömrüm dilde sermâyem bir âh kaldı
Nevası arîdir dilden ne yarandan nigâh kaldı

Derûn-ı derdimi Lokmana gösterdim dedi eyvâh
Bu derdin dermânı yok çare ancak bir İlâh kaldı

Kara günlerde mi halk eylemiştir kim beni Mevlâm
Tutuldu şems-i bahtım gonca güllerim siyâh kaldı

Perişân hâlîme hiç kimselerden olmadı imdâd
Hâlim arz etmediğim şâh u vezir padişâh kaldı

Bu Rıf'at varını yârân uğruna eyledi yağma
Elimde sâde bir keşkûl başımda bir külâh kaldı”

Gazel 4:

Fâ'îlâtün fâ'îlâtün fâ'îlâtün fâ'îlün

“Uğradım bir seher çok cānāna seyrettim bugün
Sâhib-i lutf u kerem iz'āna seyrettim bugün

Tarz-ı etvârı edibāne edā ref'târı hep
Böylece kân-ı melâhat cāna seyrettim bugün

Berk urur rânâ beyaz elmasa benzer gabgabı
Şeb-çerağāsâ zenahdānı kılur rûşen şebi

Rengi mercandır yahut lâ'l-i Bedehşândır lebi
Cevher-i yekta dürr-i rindâne seyrettim bugün

Meşreb-i yârāna tâbî ehl-i idrâki tamam
Mekteb-i irfânîde han ta'lîm olmuş subh u şâm

Rıf'atâ el-hâsıl gâyet beğendim ve's-selâm
Yâr-ı sâdık olacak sultânı seyrettim bugün”

Gazel 5:

Fâ'îlâtün fâ'îlâtün fâ'îlâtün fâ'îlün

“Âşıka rahmetmede ber-bâd edersen keyfine
Gerçi sen bî-çāreye imdâd edersen keyfine

Günde bir defa temāşā-yı cemāla rāzıyım
Gösterip her dem sadākat şād edersen keyfine

Āteş-i sūzāna döndürdün serāy-ı gönüm
Evc urup ser-te-ser irşād edersen keyfine

Emrine fermānına ben çünkü tā‘at eyledim
Sen gerek öldür gerek āzād edersen keyfine

Meclis-i hassına kendim āşinā ad eylerem
Sevdiğim bī-gānelerle yād edersen keyfine

Çün icāzetdir dedi pīr-i mugānın Rıf‘atā
İzn-i Hakla her ne ki icād edersen keyfine”

Gazel 6:

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

“Mest-i meyem gözlerin mahmūr-ı hāb-ı şīve mey
Özge hāle uğramış yoksa harābı şīve mey

Bu bayābāna bakış āhūdan almış dersini
Dīdeler imāde tālim şebāb-ı şīve mey

Dīde-i şūhun acep hayran-ı hayretidir bugün
Fikr-i resm-i nāzımı eyler hesāb-ı şīve mey

Suret-i pūr-tābdan müjgāne kılmaz ref‘i yed
Zehi āşık mı haber ver ya minkāb-ı şīve mey

Reng-i ruhsārın kızarmışdır neden...
Böyle gül gününde yetişir mi şarab-ı şīve mey

Rıf‘atın gonca derūnunda müşevveş eyleyen
Pertev-i hüsnün mü bilmem ıztırāb-ı şīve mey”

Gazel 7:

Mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

“Esir-i bend-i zūlf-i yār-ı bī-dād olmuşum şimdi
Giriftār-ı kemend-i dām-ı seyyād olmuşum şimdi

Hemān dil misali tūtī‘i habs-i kafes kaldım
Safāya küşe-i mihnette nā-şād olmuşum şimdi

Ne hāle uğradım bilmem taksīr eyledim ammā
Müdām-ı hem-dem olan yārdan yād olmuşum şimdi

Kani ol āh u vāhı aşk ile müzdād olan günler
Şehā hasret-keş-i feryād feryād olmuşum şimdi

Yele verdim seninle derdiğim hep harmān-ı zevkım
Medet bī-kes sabā gel gör ber-bād olmuşum şimdi

Melāmette bana göster hele fāş olmadık sırrı
Eyā Rıf‘at ne Mecnūn ne Ferhād olmuşum şimdi”

Gazel 8⁸³⁶ :

“Meclis-i rindāna bas ayak sākī
Al cāmı destine hemān hemān gel

Bir kadehle şād et ehl-i mezākı
Meded Allāh için civān civān gel

Āteş-i hicrāna yanmada bu ten
Rahm eyle uşşāka ey nāzik beden

Fikr-i hayālımız bilir misin sen
Hālımız olmadan yaman yaman gel

Sabit olmak gerek kul ikrāre
Vefdir sevdiğim şān olan yāre

Tek sebep olmasın tan-ı ağyāra
Dolan bir taraftan nihān nihān gel

Rıf‘at nice demdir gözedir rāhı
Kim dilemez cānā sen gibi şahı”

Gazel 9:

Mefā‘ılūn mefā‘ılūn mefā‘ılūn mefā‘ılūn

“Teşebbüs eylemez ākil olan dāman-ı tedbīre
Umūrun evvelā rabt etmedikçe hükm-i takdīre

Riyādan sıdk-ı ihlās-ı derūnun etmeden tathīr
Du‘ānın müstecābında bahāne etme te’sīre

Ruhun şūle hālın Süreyya tal’ātın Hurşīd
Kemān ebrūların koysa müşābih gamzeler tīre

⁸³⁶ Bu gazelin aruz kalıbı belirlenememiştir.

Vücūdun kimyādır şivede simyāya benzersin
Sana mālîk olan nâ'îl olur âlemde iksîre

Habeş şâhıdır ol hâlin siyah mülk fiten gîsû
Revân ahkâm-ı hükmü mülk-i Hindî ceyş-i çeşmîre

İki şâhit yeter nakd-i visâl-i gamzeye çeşmin
Fakat tasrîh için yaz hatt-ı hüsnün vech-i tahrîre

Şu handan-ı Sitanbulu küşâd etmek için Rıf'at
Zarîfâne gazeldir eyâ şâyeste tenzîre”

Gazel 10⁸³⁷:

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

“Ben şehîd-i bâdeyem dostlar demim yâd eyleyin
Kabrimi mey-hâne enkâziyle bünyâd eyleyin

Gasl olunmaz mâ ile gerçi şehîdân-ı gazâ
Yıkayın mey ile beni bir mezhep icâd eyleyin

Türbeme kandil için bir köhne sâgar vakf edin
Şûle-i nâr-ı arakla rûhumu şâd eyleyin

Türbedâr olsun bana bir rind-i mahvâr-ı garip
Nezr-i serhoşân ile ol pîre imdâd eyleyin

Neyle meyle bir alay mahbûb ile her dem gelin
Bezm-i cem âyînini kabrimde mu'tâd eyleyin

Mest eder bûy-ı turâb-ı meşhedim bu âlemi
Bâde-nüşânı bu nev-neşeyle dil-şâd eyleyin

Yadigâr olsun bu nazmım evliyâ-yı sâgare
Gitti Rıf'at per açıp ardınca feryâd eyleyin”

Gazel 11:

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

“Sûfiyâ cām-ı berk u çeşm koma nemler ile
Lezzet-i zevk-ı cihânı hele hürremler ile

Bülbül-i bâğ-ı safâ et dil-i gül-femler ile

⁸³⁷ Bu gazel “Harput Yollarında” adlı kitabın üçüncü cildinde Harput Divanı makamında divan formuna en yakın gazeller arasında ilk sırada yer alır.

Aç gözünü âleme seyr eyle nice demler ile

Geçmeye ömr-i azîzim der isen gamler ile
Ârif ol hâl-i dili gel bulun âdemler ile

Pîr-i aşkın uzadıp sıdk ile dâmanına dest
Gir ol mey-hâneye kim tâ olasın neş'e-perest

Dile ol şevk ile neygir de cihân-ı elest
Güş-i cân ile sözüm dinle olup zevk ile mest

Nice bir hırs ile bu nefs-i hevâya uyasın
Ne revâ gevherini cîfe-i jenge koyasın

Âhir cām-ı âriyeti tenden soyasın
Ger kabûl etmez isen nushumu sonra duyasın

Der isen çekmeyeyim ger iki âlemde zarar
Gelmeye gussâ-yı âlâm ile kalbine keder

Kani ol kısmetine gör nicedir hükm-i kader
Rıf'atâ fehm edene belki beher harfî güher”

Gazel 12:

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

“Sen de gelsen sevdiğim sevmez mi ya güller seni
Görmeğe hasret çeker gülşende bülbüller seni

Dîde-i uşşakta keşf-i nikâb etsen n'ola
Seyreder ta-be-cemâlin serde kāküller seni

Gül yüzün âyînesin çeşm-i rükâbâdan sakın
Kem nazarla bir belâya uğradır eller seni

Rıf'atâ kılsan nazar gerdân-ı yâra bir nefes
Derd-i aşka bend eder gerdâne zülf yeller seni”

Gazel 13:

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

“Misâl-i andelîbim bâğ-ı iremde gülüm sensin
Sefâ-yı hâtırımdır dem-be-dem nâlân olursam da

N'ola hayrân-ı ser-gerdân isem dîvârına karşı
Kaddim aşıkın sûret-i bî-cân olursam da
Cemâlin pertevinden dopdolu olmuş gözüm gönlüm

Huzurumdur eğer gülsem eğer giryān olursam da

Bana rüsveylığın nāmım gibi bir pāye-i Rıf‘at
Mūsāvīdir cefāya nā‘il-i ihsān olursam da”

Gazel 14:

Mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

“Ezelden cān u dilden müptelā-yı hüsn-i cānānım
Perīveşler hayāliyle gezer hem-cins-i insānım

Geh ākil geh dīvānevāri geh perīşānım
Ne hālīm söyleyeyim çoktan beri aşkınla hayrānım

Emān ey tıfl-ı tersā kayd-ı zülfünle hirāsānım
Esīr oldum ey kāfir mürüvvet kıl müslümānım

Acep ruhsat mı yoktur yoksa en bed ihtiyārında
Emān ey tıfl-ı tersā kayd-ı zülfünle hirāsānım

Kadīd olmuş nice dil-besteler var reh-güzārında
Garībindir bilirsın Rıf‘at zār-ı diyārında”

Gazel 15:

Mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

“Uyurken bir gece nā-gāh göründü çeşmime bir er
Suāl etdim nedir ism-i şerīfın söyledi Hayder

Dedi ben ol Aliy-yi nām-dār-ı seyfi Kahhārım
Benim müslimān-ı pinhān gösteren ol latīf-i sad-ahter

Kirāmen kātibiyim ben ūlūmun bābıyım tahkīk
Hakīkat mahzenim çün benim aşıklara mefher

Suālından murādın bu ise fehmi eyle ey Rıf‘at
Benim şīr-i Hudā fettāh-ı din dāmād-ı Peygamber”

Gazel 16:

Mef‘ülū mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün

“Gel ey dil-i şeydā-yı fenā hū diyelim hū
İster isen eğer genc-i bekā hū diyelim hū

Sıdk ile hemen baş eğelim semt-i safāya

Def‘-i gam için ey fukarā hū diyelim hū

Evrād edelim yek dil yek cān ile yā Hay
Andan ola her derde devā hū diyelim hū

Rıf‘at kaluben bāb-ı tevekkülde dem-ā-dem
Nāzil ola tā feyz-i Hudā hū diyelim hū”

Gazel 17:

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

“Meşreb-i yārāna tabīat ehl-i himem hatr-şinas
Hem zarīfāne-edā nāzın sedā sāhip-cinās

Rahmi çok insāfı bī-had aşkı eyler iltimās
Yār-ı sādık şūh-ı bī-hem-tā ki derler işte sen

Lāle rūhun devrinde gül şermendedir
Sevdiğim mādem ki bu hüsn ü letāfet sendedir

Sen şümūs-ı hubānesin hükmünde Rıf‘at bendedir
Husrev-i hūbāna ālem hāke derler işte sen”

Gazel 18:

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün

“Kendi kadrini bilmezsen nā-merdlere kul olursun
Her olur olmaz ucundan oda yanar kül olursun

Kāmil ile sohbetin kes cāhille de ülfetini
Bilemezsen kıymetini altun iken pul olursun

Meseldir cihān içinde oturdum nā-dān içinde
Meclis-i irfān içinde açuluben gül olursun

Sende varsa akıl kānı işinde yoldaşı tanı
Rıf‘at fikr eyle zamānı sonra belki yol olursun”

Gazel 19:

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

“Ey dilā halkın kimi ālā olur ālem bu ya
Sırrı Mevlādır kimi ednā olur ālem bu ya

İtibar olmaz cihānın rütbe-i bālāsına

Zîr ü bālā pāye ser-ā-ser olur âlem bu ya

Ne mümkün olsun bu nev'i beşer bir hâl ile
Kimi ebleh kimi dānā olur âlem bu ya

Hükmüne sābit değıldir murg-ı tîg-i āşıkan
Kimi serçe kimi ankā olur âlem bu ya

Kesri cem et Rıf'atā Rıf'at gibi eş'arını
Bazı şāir mā'il-i imlā olur âlem bu ya"

Gazel 20⁸³⁸ :

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

"Hîç temennā eylemem bār-ı Hudādan ğayrıya
Yüzümü döndürmezem semt-i rehādan ğayrıya

Sālik-i rāh-ı hākīkat olmağadır niyyetim
Ser-fürū etmem tarīk-i evliyādan ğayrıya

Hod-pesend olmak ne lāzımdır enāniyyet nedir
Ey gönül kılma heves faqr u fenādan ğayrıya

Çeşm-i bî-mārım demez bir hāke aşla tütüyā
Āsitān-ı Muştafā dārū's-şifādan ğayrıya

İhtirāzım fehmi-i münkirdendür şubh u mesā
Belim olmaz emri-i ma'rūf u rızādan ğayrıya

Çünkü cān ile dedim kāl u belā ikrārına
Şöyle kim demem belī 'ahd u vefādan ğayrıya

Rıf'atā esrār-ı 'aşka vākıf olduñsa eger
Etme ifşā hem nazār kılma şafādan ğayrıya"

Gazel 21:

Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

"Mıtrıb hele ol sîne-i kânūna teli tak
Dilde biriken gamları kıl şevk ile ihrāk

Efgāna şitāb eyledi bülbul ki birden
Cāna göricek vech-i cefādārını uşşāk
Eşgin akıdıp dîdelerim bāğ-ı emelde

⁸³⁸ Bu gazel, Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi'nde "A.H.A 139"da kayıtlı Hattat Muhammed Şükri el-Rufâi tarafından yazılan *Mecmû'a-i Eş'âr* adlı eserden transkribe edilmiştir.

İcrā edecek dehrde bunlar dahī el-Hak

Beyhūde yere eyleme īmāra tesaddi
Mutādıdır ey şūh sana dilleri kırmak

Zulmet-zede-i firkat olan Rıf‘at-ı zāre
Hurşīdi sıfat eyle n’ola lutf ile işrak”

Gazel 22:

Mefā‘lūn mefā‘lūn mefā‘lūn mefā‘lūn

“Çemenler mevki-i seyr oldu ey rūh-ı revān gel gör
Hırāman ser-be-ser her nev-resīde bir fidān gel gör

Menevşe ser-be-düş çeşm-i nergīs mest-i hāb-ālūd
Tamaşāgāhında bāğ-ı cemālinden nişān gel gör

Nice temsil olurmuş reng-i būy-ı zūlf-i ruhsārın
Açıldı tāze tāze lāle sūnbūl erguvān gel gör

Hayal ancak işim şeb-tā-seher vakti fikr-i visālinle
Feraş-ı hicri mihnette nice hālım yaman gel gör

N’ola çok ise āşık līk Rıf‘at gibi yok sādık
Ara yerde münāfık duymasın gāhi nihān gel gör”

Gazel 23:

Mefā‘lūn mefā‘lūn mefā‘lūn mefā‘lūn

“Ümid-i vasl ile ey māh ne hoş-ārām eder gönlüm
Dahī hālın hayāliyle günü akşam eder gönlüm

Üçer gün hās u ām için iki bayram olur yılda
Seni her gördükçe her saat bayram eder gönlüm

Abestir hüsnüne nazāra sık sık līk hep lahza
Görünce gönül buna neylesün ikdām eder gönlüm

Mey-i lālin düşer mi ağzıma nūş eylemek sākī
Geline bezme hoş bī-ihiyār ārām eder gönlüm

Beyān eylemezdim sırr-ı aşkı Rıf‘atā ammā
Cihān nāle-i feryād ile īlām eder gönlüm”

Gazel 24:

Mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

“Unutmam aşkını dilden dile destān olursam da
Hele sevdim seni her şān ile şāyān olursam da

Misal-i andelībim bāğ-ı ālemde gülüm sensin
Safā-yı hatırımdır dem-be-dem nālān olursam da

N’ola hayrān-ı ser-gerdān isem didārına karşı
Kadīm āşıkım çün sūret-i bī-cān olursam da

Cemālim pertevinden dopdol’olmuş gözüm gönlüm
Huzūrumdur eğer gülsem eğer giryān olursam da

Bana rüsvālīgim nāmım gibi bir pāye-i Rıf‘at
Müsāvīdir cefāya nā’il-i ihsān olursam da”

Gazel 25:

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

“Bār-ı cevrin çekmeğe tāb-ı tuvānım kalmadı
Yok mu insāfın a zālīm yār-ı cānım kalmadı

Cāna tahammül eylemez cānım bu denlü āteşe
Sabr-ı samānım bütün yandı gümānım kalmadı

Güş eder misin acep dād eylesem feryādımı
Hak mürevvet vere yoksa āmanım kalmadı

Bunca nāza bir nevāzişle gerek tāmīr-i dīl
Hep harāb-ender-harāb hān ü māmım kalmadı

Hākisār oldum reh-i aşkında Rıf‘at var iken
Keşf-i rāz etdim nihān ile beyānım kalmadı”

Gazel 26:

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

“Ārif oldur göricek yār ile ağıyarı bile
Olma nā-dān getirüp mihnet-i gam zevki bile

Dāmene sen gibi şeh-bāz nigār etmek için
Dāneler döktü dü çeşmim bu yola kile kile

Bulıcak mahrem-i esrār-ı visāl cānānına

Sakla cāndan içerü rāzını fāş etme ele

Yeltenüb bād-ı hevālarda hevādār olma
Harman-ı ömrüne nā-hak yere gel verme yele

Aşkı bir kaba kim ifrāk ede ölçüp dökerek
Rıf‘atā saçtı sirişkin niceler sile sile”

Gazel 27:

Mefā‘ılün mefā‘ılün mefā‘ılün mefā‘ılün

“Tahammül kalmadı hicrān āteşine gayrı yandım gel
Yetişmez mi ezālar tatlı cānımdan usandım gel

Ayıldım mest isem dīvāne isem hūşmend oldum
Geçen geçti hayāl-i hābından şimdi uyandım gel

Çektim gün günü reng-i ālāma ezel zīrā
Bu hālīm tāzeden baştan başa āh boyandım gel

Devāsız vākı‘a bildim ki küstāhāne etvārın
Hatālar eyledim affeyle billāh utandım gel

Bana Rıf‘at demek ancak cemālinle olur cānā
Olunca sabr-ı sāmānım harāb etme dayandım gel”

Gazel 28:

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

“Bir perī-peyker-i civān kāküllerin bağlar çözer
Sanki kazzāz-ı mahbūb sırma tellerin bağlar çözer

Şāh-ı levendānı edālar gösterir reftār ile
Nāz ile ser-te-ser püsküllerin bağlar çözer

Bāğbāndır gūyā kendisi hüsn-i bostan
Bu nezāketle meğer sünbüllerin bağlar çözer

Resmi istiğna ile ol goncalar açmaz dehen
Hāre cevri-ı aşk ile bülbüllerin bağlar çözer

Rıf‘atā hubāneden ebkār zarar etmektedir
Ol sebebdan āşıkān dillerini bağlar çözer”

Gazel 29:

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

Nāzenīnim bī-vefā olsun da görsün hāleti
Gayrilerle āşinā olsun da görsün hāleti

Āşık āhı nice te’sīr eder ana āhir
Yār mutād-ı sefā olsun da görsün hāleti

Ārif ondan görmedim ger derse fevz-i himmeti
Şimdi nā-dāndan yana olsun da görsün hāleti

Kāmilin her bir sözünde gizlidir ayn-ı cān
Ehl-i ibret dil-güşā olsun da görsün hāleti

İsteyenler Rıf‘atā dār-ı bekānın lezzetin
Kani’ fakr u fenā olsun da görsün hāleti

Gazel 30:

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

“Sırr-ı vahdet sūretā dīvānelerde gizlidir
Zevk-i sohbet meşreb-i mestānelerde gizlidir

Her ne denlū nağme-i bülbulde hālet olsa da
Aşk remzi zümre-i pervānelerde gizlidir

Her neye kılsa nazar musaffā görür erbāb-ı dil
Kıssadan hisse nice efsānelerde gizlidir

Sanki hārıdan güher peydā olur gül hārıdan
Genc-i bī-pāyān ise virānelerde gizlidir

Tekke ve mescidde sanma ārif-i billāh hep
Nice kāmil Rıf‘atā mey-hānelerde gizlidir”

Gazel 31⁸³⁹ :

Mef‘ülü fā‘ilātü mefā‘ilü fā‘ilün

Kaşın gözün ki haqqıyla tır ü kemānludur
Tut kim o sehme sīne-i ‘āşık nişānludur

Sırr-ı lebiñ mezākına erdim demiş rakīb
Şormak muhāl kâ‘ide bu söz gümānludur

⁸³⁹ Bu gazel *Fatîn Tezkiresi*’nde yer almaktadır.

Āh-ı sevādı çekse dil-i nā-tüvān n'ola
Zülfüñ revāk-ı vaşlı 'acep nerdübānludur

İki vecihle ğayb-ı hayāl-i dü ğamzeler
Çıkmaz yüze her anda Adıyamanludur

Vaşf-ı dehende şi'riñi şāyi' ne eylesün
Rıf'at maḳām-ı şānīde maḥfī dükānludur

SONUÇ

Bu çalışma, şu ana kadar hakkında detaylı ve kesin bilgilere sahip olunamayan ancak halk arasında ismine ve şiirlerine sıkça tesadüf edilen 19. asır şairi Rıfat Baba'nın *Dîvân*'ı üzerinedir. Rıfat Baba, Osmanlı Devleti'nin sona doğru yaklaştığı 19. yüzyılın ilk yarısında yaşamış Adıyamanlı Dîvân şairlerinden biridir. Onun hakkında biyografik kaynaklarda birbirinin tekrarı niteliğinde birkaç cümlelerin ötesinde herhangi bir bilgi mevcut değildir. Bu kaynaklardan ve eserinden tespit ettiğimiz bilgilere göre Rıfat Baba, 1798 yılında Adıyaman'da doğmuştur. Şiir yazabilecek kadar Arapça ve Farsça öğrendiği düşünülmektedir. Zorlu bir hayat geçirdiği, geçim sıkıntısı çektiği şiirlerinden anlaşılmaktadır. Rıfat Baba 1860 yılında Adıyaman'da vefat etmiş ve günümüzde "Mıraz Dede Türbesi" olarak bilinen yerde defnedilmiştir.

Bu hususta eser titiz bir incelemeye tabi tutulup Rıfat Baba ve *Dîvân*'ı ile ilgili pek çok bilgi gün yüzüne çıkarılmaya çalışıldı. Sadece bir nüshası tespit edilebilen *Rıfat Baba Dîvânı* üzerinde yapılan bu doktora çalışmasında Adıyamanlı şairin *Dîvân*'ı incelenerek eserdeki söz varlığı, anlam ve kavram zenginlikleri belirlenmeye çalışıldı.

Dîvân'da bulunan yaklaşık 2500 beyit transkribe edilerek dil içi çevirileri yapıldı. Bu hususta nazım şekillerinin çoğuna örnek vermeye çalışan Rıfat Baba'nın "321 gazel, 17 tahmis, 16 müfret, 14 tarih, 12 murabba, 6 kaside, 5 müseddes, 2 terci'-bend, 2 muhammes ve 1 mesnevi" olmak üzere toplam 396 parça manzumesi incelendi.

Bu çalışmada *Rıfat Baba Dîvânı* üç bölümde incelendi. Birinci bölümde şairin hayatı, ailesi, mesleği, bağlı bulunduğu tarikatı, türbesi, edebî kişiliği, eserleri, eserin nüshaları, eserin müstensihî ve musahhihi gibi konularda bilgi verildi. İkinci bölümde *Dîvân*'ın şekil ve içerik incelemesi yapıldı. Üçüncü bölümde ise metnin incelenmesinde izlenen yöntemlerden bahsedildi. Ardından transkribe edilmiş, aruz kalıpları belirlenmiş ve dil içi çevirileri yapılmış olan asıl metne yer verildi. Rıfat Baba'ya ait olan fakat *Dîvân*'da yer almayan şiirleri de bu bölümün sonuna eklendi.

Çalışmanın üçüncü bölümünde yer alan metin kısmından hareketle şairin şiirle ilgili görüşleri belirlenmeye çalışıldı. Ayrıca şairin yaşadığı döneme ait

izlenimleri, hayatı, edebî şahsiyeti, üslubu, şiir ile ilgili görüşleri, söz varlığı, tasvir ettiği güzeller, gezip dolaştığı yerler, bulunduğu mekânlar, kullandığı mazmunlar, atasözleri ve kalıp sözler, değindiği tarihî, mitolojik ve efsanevî kişilikler, dili kullanmadaki ustalığı ve anlatım zenginliği belirlenmeye çalışıldı.

Şairin Dîvân'da 11 aruz kalıbı kullandığı, birkaç hafif kusur dışında aruzu şiirlerine başarıyla uyguladığı, inceleme kısmında belirlendi. Klâsik edebiyat geleneklerine uygun olarak en çok kullanılan “Fâ‘ilâtün fa‘ilâtün fâ‘ilâtün fa‘ilün” kalıbını 155’i gazellerde olmak üzere 172 kere kullandığı tespit edildi.

Dîvân'da ahenk unsuru olarak değişik vezinler, çeşitli kafiye ve redifler kullanan şairin, eserine canlı bir hava katmaya çalıştığı görüldü. Eserin az bir kısmında kafiye, büyük bir kısmında da redifler kullanan şairin, özellikle Türkçe rediflerle eserine sadelik ve canlılık vermeye çalıştığı gözlemlendi.

Dîvân'da kaside, tarih ve dinî metinlerde kuru ve didaktik bir anlatım sergileyen Rıfat Baba'nın, özellikle gazellerde bu nazım şeklinin sağladığı imkanlarla da daha lirik ve hareketli bir anlatımı yakaladığı belirlendi.

Osmanlı Devleti'nin artık sona yaklaştığı bir dönemde devletin yönetim merkezine ve devlet büyüklerine çok uzak bir taşrada yaşayan Rıfat Baba, kısıtlı imkanlara rağmen kendini geliştirebilmiş ve yörenin yetiştirdiği en önemli Dîvân şairlerinden biri olmayı başarmıştır. Bu çalışmanın hem 19. asır klâsik şiirine katkı sunacağı hem Rıfat Baba hem de Adıyaman ile ilgili yapılacak edebî, tarihî, sosyal ve kültürel çalışmalara yardımcı olacağı kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- ADİYAMAN, M.Zeki, **Adıyaman Sahabe, Evliya ve Şuara Tezkiresi Notları**, Cemal Azmi Basımevi, İstanbul 1939.
- ADİYAMAN, M.Zeki, **Adıyaman ve Şairleri**, Cemal Azmi Basımevi, İstanbul 1939.
- AKSOY, Ö.Asım, **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü**, İnkılap Yay., İstanbul 1988.
- ARSLAN, Mustafa Uğurlu ve diğerleri, **Diyârbekirli Dîvân Sahibi Şairler**, DBY Yay., İstanbul 2020.
- ATAŞ, Fatma, “**Sâdık Ağazâde Sıdkî Efendi Divânı**”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep 2019
- BAYRAM, Yavuz ve diğerleri, **Eski Türk Edebiyatına Giriş**, Akçağ Yay., Ankara 2015.
- BİLGİN, M. Şemsettin, **Adıyamanlı Divan Şairleri ve Şiirleri**, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 2015.
- BÜKÜM, Mehmet, “**Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesindeki 577 Nolu Mecmuanın Tanıtımı ve 75-179 Varakları Arasındaki Gazellerin Transkripsiyonu**”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır 2013.
- ÇİFTÇİ, Ömer, (e-kitap), **Fatîn Tezkiresi (Hâtimetü’l-Eşâr)**, <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-195831/fatin-tezkiresi.html>
- DEVELLİOĞLU, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitabevi, Ankara 2006.
- DİLÇİN, Cem, **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, TDK Yay., Ankara 2005.
- ERVERDİ, Ezel ve diğerleri, “Rifat Abdurrahman Efendi”, **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, C 7, Dergah Yay., İstanbul 1986.
- Fatîn, Davud, **Hâtimetü’l-eş’âr**, İstanbul 1271.
- GÜNDOĞAN, Vedat, “Diyarbakır Mesire Mekanları”, **Tarih – Kültür – İnanç Kenti Diyarbakır**, Uzman Matbaacılık, İstanbul 2013, 141 – 151.
- HORATA, Osman, **Eski Türk Edebiyatı El Kitabı**, Grafiker Yay., Ankara 2002.
- İPEKTEN, Haluk, **Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz**, Dergâh Yay., İstanbul 2018.
- KADIOĞLU, İdris, **Tezkire-i Şu‘arâ-yı Âmid**, Sonçağ Yay., e-kitap, Ankara 2018.

- KANAR, Mehmet, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, Say Yay., İstanbul 2011.
- KESİK Beyhan, Özer ŞENÖDEYİCİ, **Aruz Teori ve Uygulama**, Kesit Yay., İstanbul 2019.
- KORKUSUZ, M.Şefik, **Tezkire-i Meşayih-i Amid Diyarbakır Velileri I-II**, Kent Yay., İstanbul 2004.
- KURNAZ, Cemal, **Divan Dünyası**, Kurgan Edebiyat Yay., Ankara 2011.
- KÜÇÜK, Sabahattin, **Bâkî Divanı Tenkitli Basım**, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1994.
- KUBBEALTI, Kubbealtı Lugati, 2024, <https://lugatim.com>, 01.01.2023 – 20.09.2024
- LEVEND, Agah Sırrı, **Divan Edebiyatı (Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar)**, Dergâh Yay., İstanbul 2021.
- MACİT, Muhsin, **Divan Şiirinde Ahenk Unsurları**, Kapı Yay., İstanbul 2004.
- MERMER, Ahmet ve Diğerleri, **Eski Türk Edebiyatına Giriş**, Akçağ Yay., Ankara 2018.
- OLCAYTU, İbrahim, **Folklor Defterleri – I (1907 - 1945)**, (çev.) Sadık PERİNÇEK, Kalan Yay., Ankara 2000.
- ÖZKAN, Mehmet Sadık, “Adıyamanlı Rıfat Baba, Dîvânı ve Elifnamesi Üzerine Bir İnceleme”, **International Journal of Filologia**, 6(9), 99-110.
- ÖZTUNA, Yılmaz, **Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi I-II**, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1990.
- PALA, İskender, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, Kapı Yay., İstanbul 2017.
- PARLATIR, İsmail, **Açıklamalı İslâmî Terimler Sözlüğü**, Akçağ Yay., Ankara 2017.
- PARLATIR, İsmail, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, Yargı Yay., Ankara 2011.
- SARIÇİÇEK, Ramazan, **Diyârbekirli Abdurrahman Avnî ve Şiirleri**, Sonçağ Akademi Yay., Ankara 2020.
- SARIÇİÇEK, Ramazan, **Feyzulllah Râ'if-i Âmidî ve Şiirleri**, Sonçağ Akademi Yay., Ankara 2020.
- SARIÇİÇEK, Ramazan, **Şûhî-yi Âmidî ve Dîvânı**, Sonçağ Akademi Yay., Ankara 2022.
- SARIÇİÇEK, Ramazan, “Eski Türk Edebiyatında Nevruz ve Nevruziye”, **Türk Dili Dergisi**, 229-239.

- SUNGUROĞLU, İshak, **Harput Yollarında**, Elazığ Kültür ve Tanıtma Vakfı Yay., İstanbul 1958.
- SÜREYYÂ, Mehmed, **Sicill-i Osmanî**, C 5, Sebil Yay., İstanbul 2000.
- Şemsettin Sami, **Kâmûsu'l-A'lâm**, Kaşgar Neşriyat, Ankara 1996.
- Şemsettin Sami, **Kâmûs-ı Türkî**, İdeal Yay., İstanbul 2018.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi, **19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, Dergah Yay., İstanbul 2012.
- TARLAN, Ali Nihat, **Fuzûlî Divanı Şerhi**, 5. Baskı, Akçağ Yay., Ankara 2009.
- TAŞTEMİR, Mehmet, **16.Yüzyılda Adıyaman (Behisni, Hısn-ı Mansur, Gerger, Kâhta Sosyal ve İktisadi Tarihi)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1999.
- TOLASA, Harun, **Ahmed Paşa'nın Şiir Dünyası**, 2. Baskı, Akçağ Yay., Ankara 2001.
- YILMAZ, Mehmet, **Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler**, Enderun Kitabevi, İstanbul 1992.
- TUĞLUK, İbrahim Halil, Özkan CİĞA, "Besnili Sıdkı Efendi ve Dîvânında Yer Alan Ehli Beyt Sevgisi", **IV. Uluslararası Alevilik ve Bektaşilik Sempozyumu**, (Ankara 18- 20 Ekim 2018) Bildiriler Kitabı, s. 615-632.
- TUMAN, Mehmet Nâil, **Tuhfe-i Nâilî (Divân Şairlerinin Muhtasar Biyografileri)**, Haz. Cemal Kurnaz - Mustafa Tatcı, Bizim Büro Yay., Ankara 2001.
- ÜNVER, İsmail, "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", **Türkoloji Dergisi**, C XI, S.1, s. 51-91.
- ÜNVER, Niyazi, "Rifat Baba", **Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi**, Cilt 7, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., Ankara 2007.
- ZAVOTÇU, Gencay **Klasik Türk Edebiyatı Sözlüğü**, Aydın Kitabevi, Ankara 2006.